T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YAŞANABİLİR KENT KAVRAMINI SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE YENİDEN DÜŞÜNMEK: LÜLEBURGAZ KENTİ ÖRNEĞİNDE BİR DEĞERLENDİRME

Merve GÜROĞLU AĞDAŞ

DOKTORA TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

Danışman

Prof. Dr. Zekiye YENEN

Ağustos, 2024

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YAŞANABİLİR KENT KAVRAMINI SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE YENİDEN DÜŞÜNMEK: LÜLEBURGAZ KENTİ ÖRNEĞİNDE BİR DEĞERLENDİRME

Merve GÜROĞLU AĞDAŞ tarafından hazırlanan tez çalışması 05.08.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Programı **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zekiye YENEN
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Zekiye YENEN, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. M. Doruk ÖZÜGÜL, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Dilek ÖZDEMİR DARBY, Üye
İstanbul Üniversitesi _____

Dr. Öğr. Üyesi Ali KILIÇ, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. N. Hülya BERKMEN, Üye
İstanbul Üniversitesi _____

Danışmanım Prof. Dr. Zekiye YENEN sorumluluğunda tarafımca hazırlanan "Yaşanabilir Kent Kavramını Sosyal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Yeniden Düşünmek: Lüleburgaz Kenti Örneğinde Bir Değerlendirme" başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Merve GÜROĞLU AĞDAŞ

İmza

Bu çalışma, “Marmara Belediyeler Birliği Şehir Politikaları Merkezi’nin Lisansüstü Tez Desteği Programı” kapsamında 2020 yılı doktora tez desteği programı ile desteklenmiştir.

Kızıma, oğluma

ve

Kentin tüm çocuklarına ithafen,

TEŞEKKÜR

Uzun ve meşakkatli bir doktora sürecinin ürünü olan tez çalışmamın her adımında beni cesaretlendiren, destekleyen ve yol gösteren Değerli Tez Danışmanım Prof. Dr. Zekiye YENEN'e saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme sürecimde değerli katkıları ve yönlendirmeleriyle sundukları destekten dolayı kıymetli doktora tez komitesi üyelerimiz Sayın Prof. Dr. Dilek ÖZDEMİR DARBY ve Sayın Doç. Dr. M. Doruk ÖZÜGÜL'e ve tez savunmamda değerli katkılarını esirgemeyen Prof. Dr. N. Hülya BERKMEN, Dr. Öğr. Üyesi Ali KILIÇ ve Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN'a teşekkür ederim.

Doktora çalışmamı destekleyen Marmara Belediyeler Birliği'ne, çalışmada kullanılan verilere erişmeme yardımcı olan Lüleburgaz Belediyesi'ne, anket çalışmama katılan gönüllülere ve tezimden ürettiğimiz bilimsel araştırma projesinin hayata geçmesine vesile olan Dr. Öğr. Üyesi Mete Korhan ÖZKÖK'e, istatistik konusunda yol gösteren Dr. Öğr. Üyesi İsmail DÜLGEROĞLU'na, ayrıca manevi desteklerinden dolayı Kırklareli Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümündeki değerli hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Son olarak, yaşamım süresince her zaman yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen başta kıymetli annem Emine GÜROĞLU ve babam Selçuk GÜROĞLU olmak üzere, bu günlere ulaşmamda sundukları desteklerinden ötürü çok değerli geniş aileme; bu engebeli yolda en büyük destekçim olan eşim Yavuz AĞDAŞ'a ve doğduğundan itibaren annesinin ders çalışma serüvenine dahil olan biricik kızım Ayşe Ebrar'a ve ailemizin yeni üyesi olacak olan oğluma çok teşekkür ederim.

Merve GÜROĞLU AĞDAŞ

(Mimar)

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR **v**
SİMGE LİSTESİ **viii**
KISALTMA LİSTESİ **ix**
ŞEKİL LİSTESİ **x**
TABLO LİSTESİ **xii**
ÖZET **xv**
ABSTRACT **xviii**
1 GİRİŞ **1**
1.1 Literatür Özeti 1
1.2 Tezin Amacı 11
1.3 Hipotez 16
1.4 Çalışmanın Kapsamı ve Metodolojik Perspektif 20
1.5 Orijinal Katkı 32
1.6 Yaygın Etki ve Sınırlılıklar 33
2 KENTLEŞME OLGUSU ve ORTA ÖLÇEKLİ KENT KAVRAMINA DAİR İNCELEME **36**
2.1 Dünyada Nüfus Değişimi ve Kentleşme Dinamikleri 36
2.2 Orta Ölçekli Kent Kavramına Bakış ve Kentsel Ölçek Sınıflandırmaları 46
2.3 Kentleşme ve Morfolojik Yapı Değişimi 50
3 PLANLAMA YAKLAŞIMI OLARAK YAŞANABİLİR KENT KAVRAMINA BAKIŞ **53**
3.1 Sürdürülebilirlik Kavramının Gelişimi ve Değerlendirilme Biçimleri 53
3.1.1 Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma ile İlgili Bazı Öncüller ve Tartışmalar 65
3.1.2 Sürdürülebilir Kalkınmanın Üç Ayağı Arasındaki İlişki 69
3.1.3 Sosyal Sürdürülebilirliğin Tanım ve Bileşenleri 79
3.1.4 Sosyal Sürdürülebilirliğin Boyutları: Geleneksel ve Yeni Temalar 83
3.2 Yaşanabilirlik Kavramının Gelişimi ve Değerlendirilme Biçimleri 104
3.2.1 Ulusal ve Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar Tarafından Ortaya Konulan Değerlendirme Ölçütleri 109

3.2.2 Bilimsel Yayınlarda Ortaya Konulan Değerlendirme Ölçütlerinin İrdelenmesi 116

3.2.3 Yaşanabilirliğin Yaşam Kalitesi Kavramıyla Değerlendirilmesi 127

4 YAŞANABİLİRLİĞE DAİR YAKLAŞIM ÖNERİSİ ve ORTA ÖLÇEKLİ BİR YERLEŞME ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ 157

4.1 Alan Seçimi / Orta ölçekli Kent Seçimi: Lüleburgaz Kenti.....158

4.1.1 Çalışma Alanı Olarak Lüleburgaz Kenti 170

4.2 Yaşanabilirliğin Sosyal Sürdürülebilirlik Çerçevesinden Değerlendirilmesine Dair Yaklaşım Önerisi: Lüleburgaz Kenti Örneği .183

4.2.1 Makro Düzeyde Analizlere Dair Veri Toplama ve İşleme Adımları 193

4.2.2 Mikro Düzeyde Analizlere Dair Örneklem Seçimi, Veri Toplama Yöntemi ve Anket Formunun Hazırlanması Adımları 197

4.3 Bulgular ve Değerlendirme.....208

4.3.1 Makro Düzeyde Analiz Bulguları 208

4.3.2 Makro Düzeyde Analiz Bulgularının Değerlendirilmesi 219

4.3.3 Mikro Düzeyde Analiz Bulguları 222

4.3.4 Mikro Düzeyde Analiz Bulgularının Değerlendirilmesi 247

SONUÇ 257

KAYNAKÇA 269

A ANKET FORMU 301

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR 307

SİMGE LİSTESİ

A1	İlk Yıl Alanı
A2	Son yıl alanı
f^2	Etki Büyüklüğü
p	Barlett Küresellik Testi
R^2	R-kare
t	Zaman
x^2	Ki-kare
β	Beta

KISALTMA LİSTESİ

AARP	American Association of Retired Persons
AB	Avrupa Birliği
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AFA	Açıklayıcı Faktör Analizi
AHP	Analitik Hiyerarşi Süreci
AKAÖ	Arazi Kullanım ve Arazi Örtüsü
ARC	Annual Rate of Change
AVE	Average Variance Extracted
BM	Birleşmiş Milletler
CA	Concumer's Accuracy / Cronbah Alpha
ÇŞB	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
HTMT	Heterotrait Monotrait Ratio
IUCN	International Union for the Conservation of Nature
İAKS	İnşaat Alanı Kat Sayısı
İBB	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
KC	Kappa Coefficient
KMO	Kaiser Meyer Olkin
OA	Overall Accuracy
OECD	Organisation for Economic Co-Operation and Development
PA	Producer Accuracy
RHO	Composite Reliability
SKH	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UN	United Nations
VO	Variance Explained
WCED	Word Commission on Environment and Development
YEM	Yapısal Eşitlik Modellemesi
YY	Yüzyıl

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 2050 yılı kentsel-kırsal nüfus tahminleri **2**

Şekil 1.2 Bölgesel nüfus büyüklüğü ve kentleşme dağılımları **3**

Şekil 1.3 İnsan toplulukları ve artan çevresel etkileri **5**

Şekil 1.4 Bağımlı, bağımsız değişkenler ve alt hipotezler arası ilişki **19**

Şekil 1.5 Araştırma kurgusuna yönelik grafik özet **21**

Şekil 1.6 Farklı bakış açıları: (a) Birey ve çevresi (insanlar, eserler, doğa), (b) eserler ile doğadan oluşan çevre ve topluluk, (c) insanlık ve doğal çevremiz **31**

Şekil 3.1 Birbirine geçen daireler modeli ve eş merkezli daireler modeli **71**

Şekil 3.2 Sürdürülebilirliğin farklı boyutları ve zaman içindeki göreli önemleri; Çevresel Boyutun Önemi (1980'ler / 1990'ların ortası); Ekonomik ve Çevresel Boyutların Önemi (1990'ların Sonu); Üç Boyutun Dengeli Önemi (2000'ler) **74**

Şekil 3.3 Kalkınma sürecini, yaşam kalitesini ve kentsel planlamayı birbirine bağlayan ilişkiler sistemi **131**

Şekil 3.4 Politika, planlama ve araştırma arasındaki ilişkiyi gösteren ayrıntılı model **132**

Şekil 3.5 İyi kent formunu temsil eden kentin performans boyutları **135**

Şekil 3.6 İyi kentsel mekânın ilkelerini tanımlayan şema **137**

Şekil 3.7 Yaşam kalitesi çalışmalarında beş boyutlu yapı **140**

Şekil 3.8 Yaşam kalitesinin iki yapısal modeli **141**

Şekil 3.9 Yaşam kalitesinin, ihtiyaçları karşılamak için mevcut fırsatların aracılık ettiği, bireysel ihtiyaçların etkileşimi ve bunların yerine getirilmesine ilişkin öznel algı olarak ifade edilmesine yönelik çerçeve **144**

Şekil 3.10 Yaşanabilir kent ve çevre kalitesi, insan sağlığı ve refahı **148**

Şekil 3.11 Kentlerin konfor planlaması ve çevre kalitesi **149**

Şekil 3.12 Kentsel refah **150**

Şekil 3.13 Alan ve yaşam tatmini arasındaki ilişkileri gösteren model **152**

Şekil 3.14 Konut memnuniyeti ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkileri gösteren model **154**

Şekil 3.15 Yerleşik alan memnuniyeti ile yaşam kalitesi arasındaki ilişkileri gösteren model **154**

Şekil 3.16 Nesnel koşullar, öznel tepkiler ve komşuluk memnuniyeti arasındaki ilişkileri gösteren model **155**

Şekil 4.1 Kırklareli merkez ilçesi 2011-2020 yılları arasındaki makroform değişimi **168**

Şekil 4.2 Lüleburgaz ilçesi 2006-2020 yılları arasındaki makroform değişimi **169**
Şekil 4.3 1992 yılına kadar kentin mekânsal gelişimi..... **177**
Şekil 4.4 1930 yılına ait bir fotoğraf **178**
Şekil 4.5 Lüleburgaz İlçesindeki nüfusun mahallelere göre dağılımı..... **180**
Şekil 4.6 Lüleburgaz İlçesi mahalle yoğunluk haritası **181**
Şekil 4.7 Metodolojik kurguya dair çerçeve oluşumu- adım 1 ..... **186**
Şekil 4.8 Metodolojik kurgunun farklı boyutları kapsamasına dair çerçeve oluşumu- adım 2 ..... **187**
Şekil 4.9 Metodolojik kurgunun farklı boyutları kapsamasına dair çerçeve oluşumu- adım 3 ..... **189**
Şekil 4.10 Yaşanabilirlik model çerçevesi – adım 4 ..... **191**
Şekil 4.11 AKAÖ haritalarının hazırlanma adımlarını gösteren akış şeması **195**
Şekil 4.12 Mahalle tabakalarını gösteren harita **199**
Şekil 4.13 Anket yapılan sokakları gösteren harita..... **201**
Şekil 4.14 Kavramsal model ve değişkenler arası ilişkiler **202**
Şekil 4.15 2001 yılı AKAÖ sınıflandırma haritası..... **208**
Şekil 4.16 2010 yılı AKAÖ sınıflandırma haritası..... **209**
Şekil 4.17 2021 yılı AKAÖ sınıflandırma haritası..... **209**
Şekil 4.18 2001 – 2021 yılları arasında gerçekleşen kentsel büyüme..... **210**
Şekil 4.19 2001'den 2021'e kadar farklı arazi kullanım sınıflarındaki değişiklikler **213**
Şekil 4.20 2001-2010 yıllarına dair AKAÖ artış haritası **215**
Şekil 4.21 2010-2021 yıllarına dair AKAÖ artış haritası **215**
Şekil 4.22 2001-2010 yıllarına dair AKAÖ azalış haritası **216**
Şekil 4.23 2010-2021 yıllarına dair AKAÖ azalış haritası **216**
Şekil 4.24 Yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini açıklayan model..... **246**

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 Dünya nüfusunun 1951-2024 döneminde kent-kır bağlamında dönüşümü **37**

Tablo 2.2 Dünya bölgelerinin kentsel nüfus büyüklüğü ve kentleşme düzeyleri 2020-2050 ..... **38**

Tablo 2.3 Bölgelerin gelişmişliklerine göre kentsel ve kırsal nüfus oranları, 1950-2050 dönemi **39**

Tablo 2.4 Yüksek ve orta gelir düzeylerinden seçilmiş ülkelerin kırsal nüfus değişim oranları 1960-2019 dönemi **40**

Tablo 2.5 1970-2030 dönemi kır-kent ve yerleşim büyüklüğüne göre dünya nüfus dağılımı **41**

Tablo 2.6 2018 ve 2030 yıllarına dayalı olarak kent sayılarına göre dünya nüfus dağılımı **43**

Tablo 2.7 Kentsel büyüklükleri tanımlayan ölçütler **47**

Tablo 2.8 Orta ölçekli kent için nüfus kabulleri **47**

Tablo 2.9 Nüfus ölçütüne dayalı olarak kentsel büyüklük sınıflandırmaları **48**

Tablo 3.1 Uluslararası çalışmalar ve tarihsel süreç **68**

Tablo 3.2 Sürdürülebilir kalkınma hedefleri **68**

Tablo 3.3 Sosyal sürdürülebilirliğin literatürde çeşitli şekillerde tanımlanmasına katkıda bulunan unsurlar **84**

Tablo 3.4 Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri **85**

Tablo 3.5 Sosyal sürdürülebilirlik temaları **85**

Tablo 3.6 Sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında kullanılan parametre, gösterge ve ölçekler **86**

Tablo 3.7 Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri **94**

Tablo 3.8 Ekonomist dergisi küresel yaşanabilirlik endeksi **110**

Tablo 3.9 Mercer Yaşam Kalitesi endeksi **111**

Tablo 3.10 OECD yaşanabilirlik endeksi **111**

Tablo 3.11 BM kentsel göstergeler programı anahtar göstergeler seti **112**

Tablo 3.12 AARP topluluğunun yaşanabilirlik endeksi **114**

Tablo 3.13 Sydney kenti kentsel yaşam indeksi kategori ve göstergeleri **114**

Tablo 3.14 TÜİK illerde yaşam endeksi **115**

Tablo 3.15 Önerilen kategoriler ve çekirdek göstergeler **116**

Tablo 3.16 İyi kentsel mekânın ilkeleri **137**

Tablo 3.17 Çevre kalitesi unsurları **139**

Tablo 4.1 Orta ölçekli kent için nüfus aralığı kabulleri **160**

Tablo 4.2 Türkiye'deki orta ölçekli kentlerin coğrafi bölgelere göre dağılımı. **161**

Tablo 4.3 Gelir Düzeyine Göre Bölgesel Sınıflama **162**

Tablo 4.4 Marmara Bölgesi'nde bulunan alt bölgelere ait 2019 yılına dayalı kentleşme oranı, nüfus artış hızı ve nüfus yoğunluğu verileri **164**

Tablo 4.5 Kırklareli ilçe merkezlerinin nüfus büyüklüğü ve nüfus artış hızı ... **167**

Tablo 4.6 Belirlenen özelliklere göre öne çıkan yerleşmeler **167**

Tablo 4.7 Lüleburgaz ilçesi nüfus değişimi **170**

Tablo 4.8 Lüleburgaz İlçesi çalışan sayılarının 2023 yılı sektörel istihdam dağılımı **171**

Tablo 4.9 Trakya Ergene Havzası Alt Bölgesi 1/100.000 Çevre Düzeni Plan Kararları **172**

Tablo 4.10 1/25.000 Kırklareli İl Çevre Düzeni Plan Kararları (Lüleburgaz İlçe Merkezi) **174**

Tablo 4.11 Kentsel kullanımlarla çakışan mera ve mutlak tarım arazilerinin ilçelere göre dağılımı **176**

Tablo 4.12 Yıllara göre mahalle nüfusları **179**

Tablo 4.13 Mekânsal yaşanabilirlik göstergelerinin değerlendirilmesi **192**

Tablo 4.14 Mekânsal yaşanabilirlik göstergelerinin değerlendirilmesi **193**

Tablo 4.15 Kullanılan uydu verilerinin özellikleri **194**

Tablo 4.16 AKAÖ sınıflandırmalarının açıklaması **194**

Tablo 4.17 Cohen's kappa değerinin yorumlanması **196**

Tablo 4.18 Çeper ve çekirdek mahalle tabakaları **200**

Tablo 4.19 Çalışma kapsamında seçilen çeper ve çekirdek mahalleler ve örneklem sayıları **201**

Tablo 4.20 Bağımlı ve bağımsız değişkenler **203**

Tablo 4.21 Yaşanabilirliğe dair anket ölçüm değişkenleri- bağımlı değişkenler, nesnel göstergelerin öznel (algısal) değerlendirmesine **204**

Tablo 4.22 Sosyal sürdürülebilirliğe dair anket ölçüm değişkenleri- bağımlı değişkenler- öznel değerlendirme **205**

Tablo 4.23 Demografik değişkenler- Bağımsız değişkenler **206**

Tablo 4.24 Lüleburgaz'da yıllara göre AKAÖ sınıflarının kapladığı alan büyüklükleri **210**

Tablo 4.25 Farklı AKAÖ sınıflarının 2001-2010, 2010-2021 ve 2001-2021 yılları arasındaki değişimi **211**

Tablo 4.26 AKAÖ Geçiş Matrisi **214**

Tablo 4.27 Hata Matrisi **217**

Tablo 4.28 AKAÖ için hesaplanan tüketici ve üretici doğruluğu **218**

Tablo 4.29 Genel doğruluk ve Kappa istatistikleri **218**

Tablo 4.30 Algılanan yaşanabilirliğin çeper ve çekirdek mahallere göre istatistikleri **219**

Tablo 4.31 Katılımcıların demografik nitelikleri bağlamında dağılımı **222**

Tablo 4.32 Yaşanabilirlik paremetrelerine dair genel memnuniyet düzeylerinin ölçülmesi boyutunun açıklayıcı faktör analizi **230**

Tablo 4.33 Sosyal Sürdürülebilirlik paremetrelerine dair genel memnuniyet düzeylerinin ölçülmesi ölçeğinin açıklayıcı faktör analizi **233**

Tablo 4.34 Araştırma Değişkenlerine İlişkin Cronbach's Alpha, Rho_A, Birleşik Güvenirlik ve Açıklanan Ortalama Varyans **235**

Tablo 4.35 Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Faktör Yükleri **236**

Tablo 4.36 Araştırma Değişkenlerine İlişkin HTMT oranı **238**

Tablo 4.37 Fornell Larcker kriteri **238**

Tablo 4.38 Araştırma Değişkenlerine İlişkin $\boldsymbol{R2}$ Katsayıları **239**

Tablo 4.39 Araştırma Değişkenlerine İlişkin $\boldsymbol{f2}$ Katsayıları **240**

Tablo 4.40 Hipotezlere ilişkin yol katsayıları ve test sonuçları **242**

Tablo 4.41 Ele alınan değişkenlerin tanımlayıcı istatistik değerleri **244**

Tablo 4.42 Araştırmada kullanılan değişkenlerin çeper ve çekirdek mahallelere dair kıyaslanması **244**

Tablo 4.43 Erişebilirlik değişkeninin çeper ve çekirdek mahalle bağlamında sosyal sürdürülebilirlik değişkenleri üzerindeki etkileri **249**

Tablo 4.44 Karakter değişkeninin çeper ve çekirdek mahalle bağlamında sosyal sürdürülebilirlik değişkenleri üzerindeki etkileri **250**

Tablo 4.45 Yoğunluk değişkeninin çeper ve çekirdek mahalle bağlamında sosyal sürdürülebilirlik değişkenleri üzerindeki etkileri **251**

ÖZET

Yaşanabilir Kent Kavramını Sosyal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Yeniden Düşünmek: Lüleburgaz Kenti Örneğinde Bir Değerlendirme

Merve GÜROĞLU AĞDAŞ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Şehir Planlama Programı
Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Zekiye YENEN

Kentler doğal arazi ve kaynakların başlıca tüketicileri olarak çevresel, toplumsal ve ekonomik açıdan küresel ölçekli sorunlara yol açarak kentsel yaşam kalitesinin düşmesine sebep olmaktadır. Ulusal kalkınma planlarından uluslararası sürdürülebilir kalkınma amaçlarına kadar çeşitli ölçeklerde hazırlanan belgelerde yaşanabilir kent vurgusu yapılmaktayken, yaşanabilir kente nasıl erişilebileceği, yaşanabilir kente erişmek için gerekli ölçütlerin neler olduğunun net bir şekilde tanımlanmadığı görülmektedir. Çevre sorunlarının kökenleri ve sonuçları itibariyle sosyal sorunlar olduğu hem çevre hem de kalkınma kavramlarının bireysel düşünce ve davranıştan ayrılamayacağı dikkate alındığında, yaşanabilir kent planlamasını başarılı bir şekilde uygulamak için kentlerin büyüklüklerinin, morfolojik ve coğrafi özelliklerinin dikkate alınmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda sosyal sürdürülebilirlik kavramı yaşanabilirliğin pratik ve uygulanabilir politikalara dönüştürülmesi açısından önem kazanmaktadır. Bu görüşle hazırlanan tez çalışmasının amacı iki yönlüdür. Birincisi, yaşanabilirliği sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinde yeniden kavramsallaştırarak makro ve mikro düzeyde betimlemek ve değerlendirmek için kapsamlı bir model önerisi geliştirmektir. İkincisi, bu modeli ampirik olarak kentsel bir ortamda test ederek yaşanabilir kent politikasının açık

olarak teorik kavramsallaştırma ve işlemselleştirme eksikliğini ele almaktır. Bu amaç doğrultusunda makro düzeyde kent ölçeğinde -sürdürülebilir kalkınma hedefleri, nesiller arası eşitlik ve Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi temelinde - kentsel büyümenin arazi kullanım ve arazi örtüsünün değişimi/dönüşümü üzerindeki etkisi çerçevesinde uzaktan algılama yöntemine dayalı olarak zaman-mekân etkileşimi bağlamında; mikro düzeyde ise mahalle ölçeğinde mekânsal yaşanabilirlik parametrelerinin (erişebilirlik, yoğunluk ve karakter) ve sosyal sürdürülebilirliğin çeşitli bileşenlerinin (güvenlik ve emniyet, sosyal katılım, sosyal etkileşim, konut memnuniyeti, mahalle memnuniyeti, yer duygusu/bağlılık, çevrenin geleceği) mekân-kullanıcı etkileşimi bağlamında kent kullanıcısının algısına dayalı olarak yapısal eşitlik modellemesi yöntemi kullanılarak kentsel yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinden irdelenmesine yönelik model/ölçüt önerisi geliştirilmiştir. Makro ölçekte 2001, 2010 ve 2021 yıllarına dair elde edilen arazi kullanım/arazi örtüsü değişim haritaları irdelendiğinde en düşük %93.66 genel doğruluk değeriyle yüksek güvenirliğe sahip olduğu görülmüştür. 2001'den 2021'e kadar geçen sürede Lüleburgaz Kenti'nde önemli arazi kullanım/arazi örtüsü değişikliği gözlemlenmiştir. Yapılı çevre en yüksek artış oranına sahip olurken, tarım alanı en yüksek düşüş oranına sahip olmuştur. Kişi başına düşen tarım alanı miktarı 20 yıllık süreçte yaklaşık %27 oranında azalmıştır. Bitki örtüsü 2001'de %11.81 iken 2021'de %11.86'ya, su yüzeyi %0.15'den %0.17'ye yükselmiştir. Ancak bu artışa rağmen nüfus artış değerleri ile kişi başına düşen bitki örtüsü miktarları irdelendiğinde 2001 yılında kişi başına düşen bitki örtüsünün 1.01 km^2 iken 2021 yılında bu oranın nüfus artışıyla beraber 0.79 $km^{2'}$ye düştüğü görülmüştür. Bu bulgular yirmi yıllık süreçte bitki örtüsü, su yüzeyi ve tarım alanları gibi doğal arazi örtüsünün azaldığını, yapılı çevrede ise yüksek değerde artışın olduğunu ortaya koymaktadır. Mikro düzeyde hane halkı anket verilerinin yapısal eşitlik modellemesi yöntemine dayalı olarak değerlendirilmesi sonucunda algılanan yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerinin çeper ve çekirdek olmak üzere farklı mekânsal gelişim dinamiğine sahip mahallelerde değişkenlik gösterdiği tespit edilmiş olup önerilen modelin geçerliliği doğrulanmıştır.

Teorik açıdan bakıldığında; makro (kent) ve mikro (mahalle) düzeyde elde edilen mekânsal veriler doğrultusunda yaşanabilirliğin bütüncül şekilde

değerlendirilmesine yönelik önerilen ölçütün sosyal sürdürülebilirliğin parçalı kavramsallaştırmasını birleştirme ve bazı boyutları tutarlı bir çerçeveye entegre etme potansiyeline sahip olmasının yanısıra yaşanabilirlik olgusunun farklı niteliklerdeki mahalleler bağlamında sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini irdelemek açısından da önemli bir adım olduğuna inanılmaktadır. Buna ilaveten modelin yerel yönetimlere sürdürülebilir kentsel gelişme amacı için kentin yaşanabilirliğini ve sosyal sürdürülebilirliğini iyileştirmeye yönelik uzun ve kısa vadede strateji geliştirme imkânı sunarak kentleri daha yaşanabilir hale getirmek için yol haritası sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşanabilirlik, sosyal sürdürülebilirlik, yaşam kalitesi, orta büyüklük/ölçekli, Lüleburgaz.

ABSTRACT

RETHINKING THE CONCEPT OF LIVEABLE CITY WITHIN THE FRAMEWORK OF SOCIAL SUSTAINABILITY: AN EVALUATION IN THE CASE OF LULEBURGAZ CITY

Merve GÜROĞLU AĞDAŞ

Department of Urban Planning

Doctor of Philosophy Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Zekiye YENEN

As the main consumers of natural land and resources, cities cause environmental, social and economic problems on a global scale and leading to a decrease in the quality of urban life. While the livable city is emphasized in the documents prepared at various scales from national development plans to international sustainable development goals, it is seen that how to reach the liveable city and what are the necessary criteria to reach the liveable city are not clearly defined. Considering that environmental problems are social problems in terms of their origins and consequences, and that both the concepts of environment and development cannot be separated from individual thought and behavior, it becomes necessary to take into account the morphological and geographical characteristics of cities in order to successfully implement liveable urban planning. In this direction, the concept of social sustainability gains importance in terms of transforming liveability into practical and applicable policies. The aim of the thesis is twofold. The first is to develop a comprehensive scale to depict and evaluate liveability at the macro and micro level by reconceptualizing it within the framework of social sustainability. The second is to address the apparent lack of theoretical conceptualization and operationalization of liveable city policy by empirically testing this scale in an urban setting. For this purpose, while examining the effect of urban growth on the

change of land use and land cover in the context of time-space interaction as based on remote sensing method at the macro level (on the basis of sustainable development goals, equality between generations and Maslow's hierarchy of needs); at the micro level (at the neighborhood scale), spatial liveability parameters (accessibility/mixed use, density and image) with various components of social sustainability (security and safety, social participation, social interaction, housing satisfaction, neighborhood satisfaction, sense of place, future of the environment) have been developed to examine for the urban user's perception in the context of space-user interaction. When the land use/land cover change maps obtained for the years 2001, 2010 and 2021 were examined on a macro scale, it was seen that they had high reliability with a general accuracy value of at least 93.66%. Significant land use/land cover change was observed in Lüleburgaz City from 2001 to 2021. The built environment had the highest rate of increase, while agriculture had the highest rate of decrease. The amount of agricultural land per capita decreased by approximately 27% in a 20-year period. While vegetation cover was 11.81% in 2001, it increased to 11.86% in 2021, and the water surface increased from 0.15% to 0.17%. However, despite this increase, when the population growth values and the amount of vegetation per capita are examined, it is seen that while the vegetation cover per capita was 1.01 km^2 in 2001, this rate decreased to 0.79 km^2 with the population increase in 2021. These findings reveal that natural land cover such as vegetation, water surface and agricultural areas have decreased over the twenty-year period, while there has been a high increase in the built environment. As a result of the evaluation of micro-level household survey data based on the structural equation modeling method, it was determined that the effects of perceived livability on social sustainability varied in neighborhoods with different spatial development dynamics, including periphery and core, and the validity of the proposed model was confirmed. From a theoretical perspective; It is thought that the proposed criterion for holistic assessment of liveability in line with spatial data obtained at macro (city) and micro (neighborhood) levels has the potential to combine the fragmented conceptualization of social sustainability and integrate some dimensions into a coherent framework.

In addition, it is thought that the model will provide a road map to make cities more liveable by providing local governments with the opportunity to develop strategies in the long and short term to improve the liveability and social sustainability of the city for the purpose of sustainable urban development.

Keywords: Liveability/livability/livable/liveable, social sustainability, quality of life/quality of living/life quality/quality, mid-size/medium-sized, Lüleburgaz.

1
GİRİŞ

1.1 Literatür Özeti

Ekonomik büyüme ve sanayileşme küresel ölçekte yaşanan değişim/dönüşümün hem nedeni hem de sonucu olmuştur (Lefebvre, 2013). 21. yüzyıl kırsal özerkliğin sona ermesi ve dünyanın, yüksek düzeyde kentleşmesi ile işaretlenmiş bir çağdır (Madden, 2012). Kentleşme; refahı ve genel kalkınmayı geliştirme potansiyeline sahip olsa da dünyadaki birçok kent, kentleşmeyle ilişkili çok boyutlu zorluklar için büyük ölçüde hazırlıksızdır (Fulton, 2002). Kentsel nüfus arttıkça kentlerin işgal ettiği arazi alanı da artmaktadır. 1990 ile 2000 yılları arası dönemde dünya genelinde gözlemlenen 120 kentin nüfusu ortalama yüzde 17 oranında, yerleşim alanı (arazi kullanımı) yüzde 28 oranında artmıştır. Yaşanan kentsel genişleme sadece arazi ve enerji tüketimi açısından israf olmayıp, aynı zamanda sera gazı emisyonlarını da arttırmakta ve ekolojik sistemlerin değişmesine yolaçmaktadır (The United Nations Human Settlements Programme [UN-Habitat], 2016). Dünyada kişi başına düşen ekolojik anlamda verimli toprak miktarı 1900 yılında 5,6 hektarken 1950 yılında 3 hektara ve yirmibirinci yüzyıl başında 1,5 hektara gerilemiştir (Reader, 2007). Küresel ölçekte yapılan ekolojik ayak izi çalışmaları; gezegenin insanlığın talebini karşılama kapasitesini aştığını ortaya koymaktadır (World Wide Fund for Nature [WWF], 2012). 2050 yılında 10 milyara yaklaşması ön görülen dünya nüfusundaki bu artışa nerede ise tamamıyla kentler katkı sağlayacaktır (Davis, 2007), (Şekil 1.1). İçinde bulunduğumuz dönemde "ağırlıklı olarak kentsel bir dünyaya geçişe" tanık olunmaktadır. Öngörülen kentleşme hızı Mumford (1989)'un "Kent ortadan kalkacak mı yoksa tüm gezegen muazzam bir kentsel kovana mı dönüşecek? Bu da başka bir yok olma şekli olabilir" söylemi üzerine düşündürtmektedir. 20. yüzyılın büyük bir bölümünde kentsel dünya Lefebvre'nin "olası bir nesne", "aydınlatıcı bir sanallık" olarak gördüğü şeydi. Ancak bugün Lefebvre'nin sanal nesnesi gerçek olmuş gibi görünmektedir. 21. yüzyıl, gezegenin kentleştiği an olarak bilinecektir (Madden, 2012).

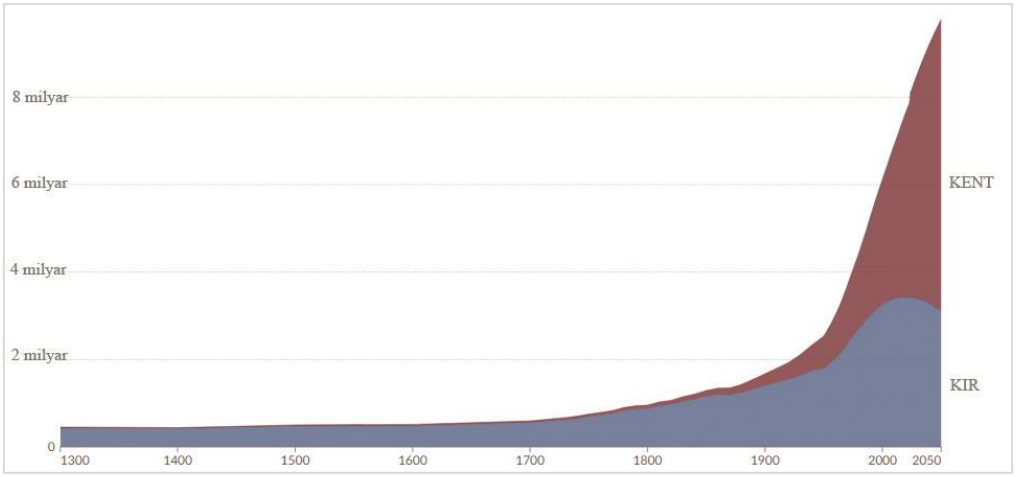

Şekil 1.1 2050 yılı kentsel-kırsal nüfus tahminleri (Our World in Data, 2014)

Önümüzdeki yıllarda dünya kentleşme sisteminin kaderini, gelişmekte olan ülkelerin nüfus dinamiklerinin belirleyeceği ifade edilmekte (Tekeli, 2011) olup kentsel nüfustaki artışın tüm dünyaya eşit bir şekilde yayılmadığı, dünyanın farklı bölgelerinde kentsel nüfusların daha hızlı veya daha yavaş büyüdüğü vurgulanmaktadır (United Nations [UN], 2014a), (Şekil 1.2). En yüksek büyüme oranları gelişmekte olan bölgelerde gerçekleşmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki ortalama kentleşme hızı dünya kentleşme hızının altındayken, düşük gelirli ülkelerde kentleşme hızı bu ortalama değerin üzerinde olmaktadır (UN-Habitat, 2020).

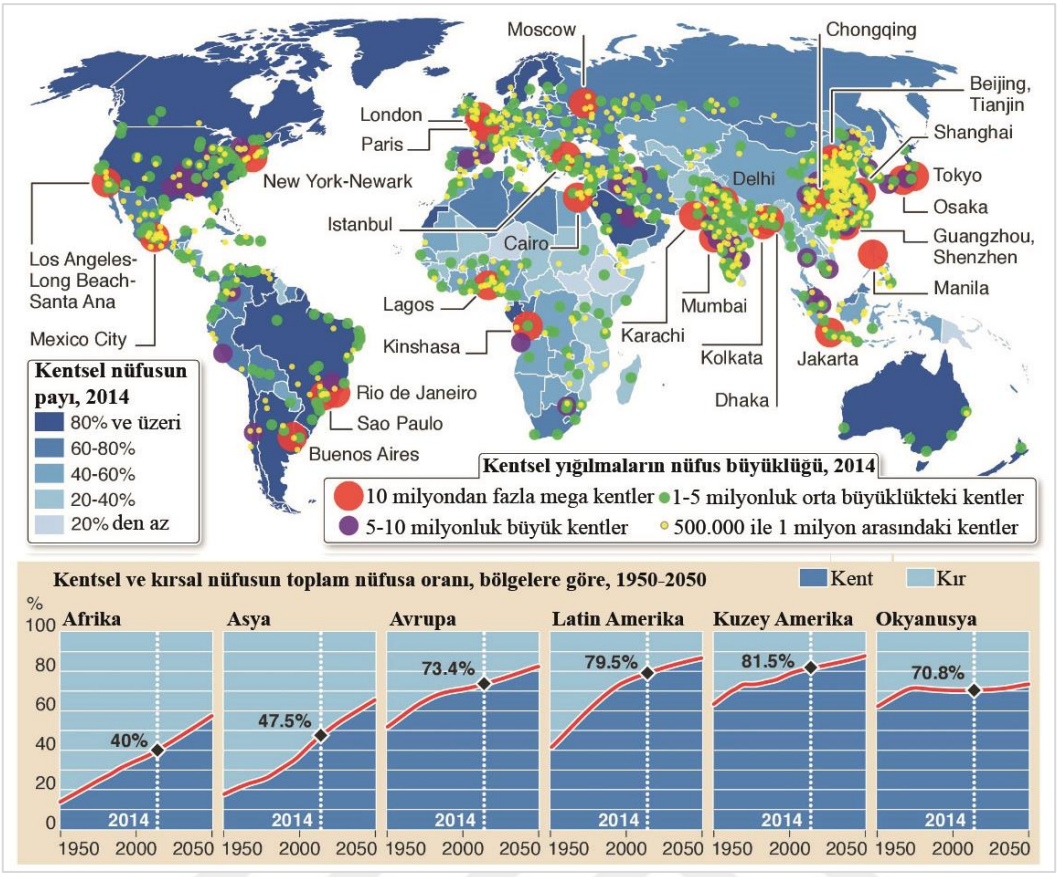

Şekil 1.2 Bölgesel nüfus büyüklüğü ve kentleşme dağılımları (United Nations [UN], 2014)

Kentler; sosyal (kentleşme, hastalık, eğitimsizlik, politik dengesizlik), çevresel (su baskını, su kıtlığı, su kalitesi, sıcaklık riski) ve finansal (ekonomik baskı, işsizlik oranı, yoksulluk oranı, enflasyon oranı) baskı altındadır (Watershare, 2021). Doğal kaynaklar bireye faydası olmayan şekillerde kullanılmakta ve bazen geri dönülmez bir şekilde bozulmaktadır. Yerleşim yerlerinin yayılmasına izin verilerek önemli kırsal alan ve doğal dokular kaybolmaktadır. Dünyanın birçok yerinde kişi başına daha önce hiç olmadığı kadar fazla alan kullanılarak toprak israf edilmektedir. İnşa edilen kentlerin içinde birey birçok yönden önemini kaybetmektedir. Mevcut sürdürülemez eğilimler[1] doğrultusunda, gelecek için yanlış kentler kurulmaktadır. Avcı ve toplayıcı toplumda üretim ve tüketim genel olarak aynı şeydi çünkü üretim ve tüketim hemen hemen aynı yerde ve aynı zamanda gerçekleşmekteydi. Tarım

[1] Sürdürülemez eğilimlerin kökü, yaklaşık iki yüz yıl önce endüstriyel kapitalizmin yükselişine kadar izlenebilir. Bu, endüstriyel kapitalizmin "genişleyen mantığı" veya Saunders'ın (1995) "büyüme makinesi" olarak adlandırdığı şeydir.

toplumunda da hem üretim hem tüketim yerelleşmiş faaliyetler olarak oldukça dar bir zaman-mekân diliminde gerçekleşmekteydi. Endüstriyel kapitalist topluma geçiş ile üretim ve tüketim faaliyetleri farklı yer ve zamanlarda gerçekleşmeye başlamıştır (Wu, 1998). Yirminci yüzyılın sonlarında, ekonomik ve çevresel konular kapsam olarak giderek daha küresel hale gelmiştir. Kentleri anlamlı bir şekilde birbirinden izole olarak veya daha az kentleşmiş hinterlandıyla birlikte görmek daha zor hale gelmiştir (Cronon, 1991). Bu noktada yapılması gereken şey kenti düşünmek yerine kentlerde sahip olmak istenen yaşam tipini yeniden incelemektir (Doxiadis, 1968). Doxiadis (1968), Fulton (2002), Lefebvre (2013), Reader (2007) ve WWF (2012) küresel olarak insan faaliyetlerinin ana gezegen üzerindeki etkilerinin tahmin edilenden daha derin olduğunu belirtmekte (Şekil 1.3) ve toplumsal bir çöküşe neden olacak daha büyük çevresel değişikliklerden kaçınmak için, modern toplumun sahip olduğu gücün 21. yüzyılda yeni bir toplum tipine geçişe yönlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Kentler, doğal kaynakların başlıca tüketicileri ve ana kirlilik ve atık üreticileridir (Girardet, 1992; Owens, 1984). Ayrıca, kentler suç, vandalizm, yoksunluk, işsizlik ve kötüleşen altyapı, kentiçi çürüme ve mahallenin çöküntüye uğraması gibi her türlü sosyo-ekonomik problemle yakından ilişkilidir. Bununla birlikte, en büyük nüfus ve faaliyet yoğunluğu kaydedilen yer kentlerdir. Kentsel sorunları çözmenin bir bütün olarak dünyanın karşı karşıya olduğu en acil sorunların hafifletilmesine önemli ölçüde katkıda bulunacağı belirtilmektedir.

Şekil 1.3 İnsan toplulukları ve artan çevresel etkileri (British Broadcasting Corporation [BBC], 2018)

1983'te BM çatısı altında kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından 1987 yılında "Ortak Geleceğimiz" başlıklı rapor hazırlanmış ve bu çerçevede sürdürülebilirlik ilkesi temelinde kentlerin yeniden yapılandırılmasında ekolojik faktörlerin odağa alındığı planlama arayışlarına yönelik yaklaşımlar irdelenmeye başlanmıştır (Word Commission on Environment and Development [WCED], 1987; Ersoy, 2016). Giddens (1981) moderniteyi zaman-mekân uzaklaşması kavramıyla, toplumların geleneksel yaşam alanı anlayışından farklı şekilde zaman ve mekânlara evrildiği yönüyle tanımlamaktadır. Fakat zaman-mekân birlikteliği (ikiliği), zaman-mekân uzaklaşması kadar önemlidir. Harvey (2015); Roma Kulübü'nün 'Büyümenin' Sınırları başlıklı raporundan itibaren, ekonomik kalkınma ve kaynak kullanımı açısından varolan imkânların sağladığı esnekliğin uzun sürmeyeceğine dair uyanışı arttırdığını ifade etmekte; küresel hızlı nüfus artışı, artan çevre kirliliği, ekolojik bozulma ve kaynak tüketimi konusunda hoyrat bir ekonomik büyüme biçimi nedeniyle küresel bir endişenin doğduğunu (hava, su temizliği, doğal alanların korunması ve sağlıklı yaşam koşulları gibi), geleneksel çevresel kaygıların yerel boyuttan küresel ölçeğe evrildiği bir döneme geçiş yaşandığını belirtmektedir. Buna ilaveten Wu (1998), 20. yüzyıl sonlarında üretken faaliyetlerin büyük ölçüde küreselleştiğini, bunun tersine tüketim faaliyetlerinin

yerel düzeyde kaldığını vurgulamaktadır. Wu (1998) ve Harvey (2015)'in ifadesine göre mikro[2] yaşam alanlarının korunmasının; ekolojik iyileştirme çalışmaları, kentsel tasarım, kaynak kullanım deseni, geçim kaynaklarının korunması, coğrafi bağlamda özgün kültürel dokunun sürekliliği, küreselden yerele kadar yaşamsal/yaşanabilirlik olanakların(ın) arttırılması, kapitalist bir sistemin ekolojik uyumsuzluğu içinden nasıl bir politik-ekonomik seçeneğin ortaya çıkabileceğine dair bir fikir vermeye yoğrulması gerekmektedir. Harvey (2015) doğaya ve insan doğasına karşı sorumluluklarımızın bulunduğunu, çeşitli uzamsal ölçekler özelinde etkin ve uzlaştıran bir evrimsellikte bu sorumlulukların bağlantılandırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Timmer ve Seymora (2006); hem kentlerde hem de gezegende yaşanabilirliği sağlamanın, toplum için merkezi bir zorluk olduğunu ve bunun da kent yaşamı deneyiminde ve kentlerin varolma biçiminde saklı olduğunu vurgulamaktadır. Bu tanımlar sürdürülebilirlik sorunlarının küresel ölçekte sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinden genel olarak tanımlanmasına altlık hazırlarken sürdürülebilirlik boyutlarının aslında yerel düzeyde bir bütün içinde farklı parçalara karşılık gelebileceğini/farklılaşacağını, sürdürülebilirliğin; yerel düzeyde şimdi ve burada ifadelerinin karşılığını yansıtan "yaşanabilirlik" bağlamında ele alınıp küresel ölçekte ifade edilen bütünün içindeki parçaların yerel ölçekte tanımlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sürdürülebilirliğin küresel sonuçları yerel kökenlidir, dolayısıyla hem fiziksel hem de sosyo-ekonomik küresel çevrenin önemli yerel etkileri vardır. Bu küresel-yerel bağlantı, çağdaş kapitalist toplumda özellikle önemlidir. Cronon (1991)'in; kentte yaşamanın, bir pazar yerinde mal ve hizmet tüketirken gezegenin her köşesindeki bireyler ve yerlerle görünmez, bilinmez ve hayal edilemeyen bağ kurmak, başkalarının yaşamsal ürünlerini tüketmek olduğunu belirtmektedir. Yemek yeme, barınma ve benzeri tüketim faaliyetleri (Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında ele alındığında) zaman içinde ertelenemeyecek ya da uzaktan karşılanamayacak şekilde "burada ve şimdi" meselesidir. Bu noktada -sürdürülebilirliğin soyut küreselliğine yanıt olarak Allen (2010), Holden ve Scerri (2013) ile Gough (2015) tarafından vurgulandığı üzere- yaşanabilirlik kavramı "şimdi ve burada" meselesine karşılık gelmektedir. Tümden gelim-tüme varım ya da parça-bütün ilişkisindeki gibi her parçanın kendi

[2] Wu (1998) ve Harvey'in (2015) mikro ifadesi yerel ölçeğe atıfta bulunmaktadır. Bu atıf sürdürülebilirliğe karşın yaşanabilirliğin ön plana çıkmasına katkı sağlamaktadır.

öz değerini anlamak üzere sürdürülebilirlik küresel ölçekte tüm ya da bütüne karşılık gelirken; yaşanabilirlik parça olarak nitelendirilebilir. Gestalt teorisyenleri tarafından tanımlanan parça-bütün ilişkisinde bütünün parçalardan oluştuğu ve bütünü doğru anlayabilmek için bütünü meydana getiren her parçanın ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Gestalt teorisindeki bu parça-bütün ilişkisi gibi küresel ölçekte ele alınan kentsel sorunlar da bağlama özgü unsurları içerdiğinden -her kent yerel düzeyde bir parça olarak düşünüldüğünde- bütündeki sorunların parça özelinde neye karşılık geldiğinin anlaşılmasının müdahale biçim ve yöntemlerinin belirlenmesi açısından her kentin özsel niteliklerine dayanarak irdelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

BÜTÜN → SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK- KÜRESEL BOYUT

PARÇA → YAŞANABİLİRLİK- YEREL BOYUT

OECD, Mercer, Monocle, BM, AARP, Urban Task Force, TÜİK gibi kurum/kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen gelenekselci yaklaşıma dayalı yaşanabilirlik çalışmalarının odak noktasının büyük şirketlerin yatırımlarını yönlendirme ve rekabete dayalı olarak kentleri sıralama amaçlı olduğu, yerel yönetimlere kent kullanıcısının beklenti ve görüşlerine dayalı olarak yaşanabilirliği iyileştirmeye yönelik mekânsal önlem ve düzenlemeye dair veri sağlamadığı görülmektedir. Oysa Ersoy (2016) tarafından ifade edildiği üzere; yaşanabilir kentler -özünde bir kentin verimli kullanımını göz önünde tutan sürdürülebilir yeni kentsel gelişme yaklaşımlarından birisi olarak- dönüşüm sistemi ile kentsel üretim-tüketim-atık zincirinin dengelenmesi, doğal yaşam alanlarının, doğal kaynakların korunması ve doğal kaynakların kullanımının en aza indirilerek mekânsal gelişme politikalarının oluşturulması temelinde şekillenmektedir. Diğer bir ifadeyle yaşanabilir kent doğal kaynakların her türlü israfına karşı mücadele eden ve gelecek nesiller için bozulmadan bırakılması gereken kenttir. Bu nedenle yaşanabilir kent aynı zamanda 'sürdürülebilir kent'tir. Bunun yanında yaşanabilir kent ortak alanların, sosyal yaşamın ve tüm toplumun odak noktası olduğu bir kenttir (Salzano, 1997). Oxford Learner’s Dictionaries, yaşanabilirlikten “içinde yaşamaya uygun” olarak sözederken (“Oxford Learner’s Dictionaries”, 2023), Merriam Webster Dictionary bu ifadeyi “birlikte yaşamaya uygun” (Merriam Webster Dictionary, 2023) olarak tanımlamaktadır. Heylen (2006) yaşanabilirlik kavramının hem ölçülen nesnelere hem de ölçümü yapanların bakış açısına bağlı olan çeşitli

anlamların şemsiyesi olduğunu ifade etmektedir. Ona göre çoğu araştırmacı, yaşanabilirliğin bireyin bakış açısından çevreyi ifade ettiği ve aynı zamanda yerin kalitesinin öznel bir değerlendirmesini içerdiği konusunda hemfikirdir (Shamsuddin, Hassan ve Bilyamin, 2012). Daha kapsamlı bir ifade ile yaşanabilir kent; sosyal, ekonomik, kültürel ve ekolojik boyutları olan bütünleşik bir kentsel sistemdir. Yaşanabilirliğin sağlanabilmesi için bu boyutların ve aralarındaki bağlantıların tek bir sistem olarak ele alınması gerekmektedir (Timmer ve Seymoar, 2006). Buna ilaveten -Wu (1998) ve Harvey (2015) tarafından ifade edildiği üzere- sürdürülebilirlik sorunları bireylerin düşünce ve eylemlerinden ayrı tutulamayacağı için sürdürülebilirliğin toplumsal boyutu yani sosyal sürdürülebilirlik kavramı, yaşanabilirliğin pratik ve uygulanabilir politikalara dönüştürülmesi açısından önem kazanmaktadır.

Sorunsal / Problem;

Yaşanabilir/Sürdürülebilir ve dengeli kentsel ve bölgesel planlamayı başarılı bir şekilde uygulamak için; kentlerin büyüklükleri, morfolojik ve coğrafi özellikleri dikkate alınmalıdır. 2016 yılında uluslararası toplum tarafından kabul edilen Yeni Kentsel Gündem, küçük ve orta ölçekli kent ve kasabaların rolünün güçlendirilmesi ve farklı büyüklükteki yerleşimler arasında işbirliği ve karşılıklı destek çağrısında bulunmaktadır (UN-Habitat, 2017) Fakat küresel "yeni ekonomi" ile ilgili politika tartışmaları, ekonomik büyümenin dünya çapında bölgesel düzeyde sürdüğü fikri etrafında giderek artmıştır. Dünyadaki ekonomik rekabetin uluslararası rekabet değil, büyükkent bölgeleri (metropolitan regions) arasındaki ekonomik rekabet olduğu sıklıkla söylenmektedir ve bu sebeple dikkatin çoğu, büyük şehirlerin varlığından kaynaklanan (en) büyük metropol bölgelerine odaklanmıştır (Fulton, 2002).

Büyük ve mega kentler nüfuzları ve ekonomik önemleri nedeniyle kentleşmenin daha görünen yüzü olarak göze çarpsalar da ne en hızlı büyüyen kentlerdir ne de dünyanın kentsel nüfusunun çoğunluğuna ev sahipliği yapmaktadırlar. En hızlı büyüyen, dünyadaki kent nüfusunun yüzde 59'unu oluşturan ve bir milyondan az nüfusa sahip olan orta ve küçük (ölçekli) kentlerdir (Fulton, 2002; UN-Habitat, 2016). Bu kentlerin demografik önemine ve potansiyel rolüne rağmen, gelişmekte olan ülkelerde kentsel planlama çalışmaları çoğunlukla orantısız bir şekilde büyük kentlerin ve metropol alanların sorunlarına odaklanmıştır (Fulton, 2002; Smart

Cities, 2007). Oysa orta büyüklükteki kentler ekonomiktir, nispeten yoğunluk ve kalabalıktan uzaktır, genellikle yardımlaşmanın olduğu ve yerel güç yapısının belirli bir misyon için örgütlenmesinin daha kolay olduğu yerlerdir (Fulton, 2002).

Küçük ve orta ölçekteki kentlerin büyümesi, kentsel-kırsal bağlantıların daha iyi bir şekilde geliştirilmesine yardımcı olacak ve mega kentlere özgü ve yaygın olan gayri resmi konutlar, çevresel bozulma ve kentiçi uzun yolculuklar gibi yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen sorunların önüne geçilmesine olanak sunacaktır (UN-Habitat, 2020). Mevcut çalışmalarda küçük yerleşimlerin bölgesel kalkınmadaki rolü vurgulanmaktadır. Nispeten küçük olmalarına rağmen, küçük kentlerin kültürel merkezler ve güçlü kimliğe sahip yerler olarak (Lin, 1993), metropollerin hızlı gelişimini kontrol etme ve dengeleme (Cohen, 2006) ve yoksulluğun azaltılmasına yönelik potansiyele sahip oldukları belirtilmektedir (Fahmi, Hudalah, Rahayu ve Woltjer, 2014; Owusu, 2008). Bu bağlamda, New Urban Agenda (NUA) aracılığıyla; sürdürülebilir, satın alınabilir, ihtiyacı karşılayan, sağlam ve güvenli barınma, altyapı ve hizmetlere erişim sağlamanın yanısıra kentsel-kırsal süreklilik boyunca etkili ticaret bağlantılarını kolaylaştırmada küçük ve orta ölçekli kentlerin ve kasabaların rolünün güçlendirilmesi çağrısında bulunulmaktadır (UN-Habitat, 2020). Kentsel büyüklük ve özellikle küçük / orta büyüklükteki kentler için bağlamlar, fırsatlar ve zorluklar, sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik planlaması için ihmal edilmiş bir boyut olmuştur. Küçük kentlere odaklanmak, sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik gündemlerinin özellikle verimli bir şekilde çeşitlendirilmesini sağlayabilir zira küçük kentler için fırsatlar çok çeşitlidir (Way, 2016).

Orta büyüklükteki pek çok kent ekonomide önemli rol oynayan büyükşehir bölgelerinin odak noktasıdır (Fulton, 2002). Türkiye'de kentleşmeye dayalı olarak artan nüfus, kırsal alandaki kentleşme baskısı ve bu baskıya dayalı kayıplar içinde orta yol bulma çabalarında orta ölçekli kentlerin artan önemi dikkat çekmektedir. Gelecek yıllarda kentlerin niteliksel ve niceliksel baskı ve yayılmasının devam edeceği ve artan nüfusu yüksek oranda orta ölçekli kentlerin barındıracağı öngörülmektedir. Bu sebeple orta ölçekli kentlerin yeni kentleşme perspektifleri içinde özel ve öncelikli konumda olmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Orta ölçekli kentlerin ülkemizdeki devam ettirilemez kentleşme gidişatı için apayrı imkân ve bağlantılar aracılığı ile çözüm arayışının esasını oluşturabilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir (Çalışkan ve Tezer, 2018). Bu açıdan bakıldığında içsel

gelişmelerini desteklemek ve iyi bir konum elde etmeleri adına orta büyüklükteki kentlerin güçlü yönleri ve fırsatları ortaya konulmalıdır (Smart Cities, 2007). Küçük ve orta büyüklükteki kentlerde yeterli altyapı ve fırsat sağlanması kırsal kentleşmeyi[3] destekleyerek dengeli nüfus dağılımının sağlanmasına katkı sağlayacaktır (UN-Habitat, 2016).

Bu **tez** ile sosyal sürdürülebilirlik bileşenlerinin yaşanabilirliğe dönük olarak formüle edilmesinin yaşanabilirliğin anlamını ve pratik sonuçlarını keşfetmek için önemli olduğu ve bunun orta ölçekli bir kent üzerinde değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Kentsel gelişim birey ve çevre ikileminde her iki sistemin (toplum ve çevrenin) de gelecekte sürdürülebilmesini sağlamak üzere kullanım ve büyüme (tüketim/üretim) arasında dengelenmelidir. Yaşanabilirlik politikasının, insan yapımı çevre ve doğal çevre arasındaki etkileşimde koruma- kullanma dengesi yoluyla üretim ve tüketim arasındaki karşılıklı ilişkinin keşfedilerek anlaşılabileceği öne sürülmektedir.

Cools (1997)'nin "kenti yaşayan bir organizma gibi ele almalıyız… o halde kentsel fenomen, yaşam gibi, ince bir dengeleme eylemi üzerine kuruludur. Bir şehrin toplum olarak düzgün işlemesini istiyorsak o dengenin bozulmaması gerekir" (Timmer ve Seymoar, 2006) yaklaşımı, bunun yanısıra Schumacher (1973)'in insanlık dışı ölçeğin insan doğasını güçsüzleştirdiğini öne sürerek, sınırlı bir ortamda kalıcı sınırsız yayılmacılığın uzun sürmeyeceği konusunda yaptığı uyarı yaşanabilirliğin (makro ve mikro bağlamda) farklı kritik bileşenlerinin incelenmesini sağlar, aynı zamanda bileşenlerin birbirine bağlılığına ve besleyici bir ortamın önemine dikkat çekerek yaşanabilir bir kent elde etmek ve sürdürmenin yaşayan dinamik bir deney olduğunu ortaya koyar. Qu, Huang ve Yang (2017); kentin karmaşıklığını ve dinamiklerini anlamak ve kabul etmenin, dağınık kentsel bileşenleri bir bütün olarak ele almak için önemli bir bakış açısı sağlayacağını vurgular. Aristo "kentin amacının insanı mutlu ve güvenli kılmak olduğunu ifade etmiştir" (Doxiadis, 1968). Bu söylemdeki mutluluk ifadesi toplumun yaşam memnuniyetine dayalı olarak düşünülebilirken güvenli kılmak ifadesi doğal kaynakların korunmasından suç güvenliğine kadar geniş bir yelpazeyi içermektedir.

[3] Kırsal kentleşme (rural urbanization): kırsal sayılan bir alanın kentsel özellikler kazanması sonucunda kentleşme sürecini ifade etmektedir (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ofori-Amoah, 2017).

Doğal kaynak kullanımına dayalı olarak yeterli gıda, su ve temiz havaya güvenle erişim sadece sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında değil, aynı zamanda Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre fizyolojik gereksinimler arasında yer almaktadır. Bu ihtiyaçlar, bireyin hayatta kalması için temel ihtiyaçlardır ve diğer tüm ihtiyaçlar, bu temel ihtiyaçlar karşılanana kadar ikincildir.

Bu doğrultuda tezde önerilen irdeleme sistemi; makro düzeyde/üst ölçekte temel ihtiyaçlara erişim güvenliği, yerelde kentin kendini yenileme ve sürdürme kabiliyetine devam edebilmesi açısından Chiesura (2004), Idrus ve diğerleri (2008), Salzano (1997) ve Shirazi ve Keivani (2017) tarafından doğal arazi örtüsünün değerine yapılan vurgu ile Bramley ve Power (2009), Bacon, Cochrane ve Woodcraft (2012), Barton (2000), Calantonio (2009), Dave (2011), Dempsey, Brown ve Bramley (2012), Hemani, Das ve Chowdhury (2017), Masnavi (2007) ve Shirazi ve Keivani (2021)'in belirttiği doğrultuda kentsel sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında alt-bölge/mahalle seviyesinin artan önemi ile paralellik sağlayacak şekilde uyumludur.

1.2 Tezin Amacı

Literatür özetinde ifade edildiği üzere; orta büyüklükteki kentlerin demografik önemi ve potansiyel rolüne rağmen, gelişmekte olan ülkelerdeki kent planlamasının, orantısız bir şekilde büyük metropol alanlarının sorunlarına odaklanması kentsel öncelik sorununu daha da arttırmıştır. Küçük ve orta ölçekli kentlerin potansiyellerinin gerçekleştirilmesi için; 21. yüzyıldaki gelişmekte olan ülkelerde kentsel planlama gündeminin bir parçasını oluşturmaları gerekmektedir (UN-Habitat, 2016; UN-Habitat, 2020). Kentlerin hızlı değişimi çevresel, ekonomik, sosyal problemleri beraberinde getirirken kentsel ölçekte yaşanabilirlik çalışmalarının yaşanan sorunları çözüme kavuşturmada tam olarak başarı sağlayamadığı görülmektedir. Politika belgelerinden uluslararası hedeflere kadar çeşitli ölçeklerde hazırlanan belgelerde yaşanabilir kent vurgusu yapılmaktayken, yaşanabilir kente nasıl erişilebileceği, yaşanabilir kente erişmek için gerekli ölçütlerin neler olduğu net bir şekilde ve fikir birliği çerçevesinde tanımlanmamakta ve yaşanabilir kente erişim sürecinde hangi adımların önceliklendirilmesi gerektiği belirtilmemektedir; bu noktada öne çıkan başlıklar ve kentsel hizmetler/hedefler açısından içerik değişkenlik göstermektedir.

Yaşanabilirliğe dair literatür taraması sonucu yaşanabilirlik kavramının anlaşılabilirliğindeki asıl zorluğun, kavramın net bir teorik çerçevesinin oluşturulamamış ve operasyonel olarak tanımlanmamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Yaşanabilirliği sağlamanın disiplinler arası ve çok yönlü doğası gereği çeşitli tanımlara eşlik ettiği, çeşitli şekilde ele alınıp irdelendiği görülmüştür. Yaşanabilirliğin küresel ve yerel ölçekte ulusal ve uluslararası boyutta çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından değerlendirilmesine yönelik girişimlerin bulunduğu, ulusal/uluslararası çeşitli politika belge ve söylemlerinde yer aldığı, akademik çalışmalara altlık sağladığı ifade edilmektedir. Burada net olarak söylenebilir ki yaşanabilirlik literatürünün gözden geçirilmesi sonucunda iki ana eksiklik göze çarpmaktadır. Birincisi, yaşanabilirliğin tanımına ve kapsadığı alan/alanlara ilişkin kuramsal-kavramsal eksiklik; ikincisi, yaşanabilirliğin operasyonel hale getirilmesi ve planlama araçlarına entegre edilmesiyle ilgili pratik eksikliğidir.

Yaşanabilirliği sağlamak için "sihirli bir çözümün/magic bullet" olmadığı kabulüne dayanarak, yaşanabilirliği sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinden tanımlayarak deneysel bir araç sağlama yoluyla bu eksikliğe dair eylem ve müdahaleye yönelik girişim gerçekleştirilebileceği ve yaşanabilirlik süreçlerinin ancak farklı ölçeklerle ilişkili olarak ele alındığında anlaşılabileceği düşünülmektedir.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde tez çalışmasının amacı iki yönlüdür. Birincisi (1), çevre-zaman-kullanıcı (toplum ve bireyler) etkileşiminden yola çıkarak yaşanabilirlik kavramını sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinde yeniden tanımlayarak makro ve mikro düzeyde değerlendirmek için kapsamlı -çok boyutlu- bir ölçek geliştirmektir. İkincisi (2), bu ölçeği ampirik olarak kentsel bir ortamda test ederek yaşanabilirlik politikasının açık olarak teorik kavramsallaştırma ve işlemselleştirme eksikliğini ele alarak katkı sağlamaktır.

Bu kapsamda önerilen; modelin geçerliliği ve güvenilirliğinin orta ölçekli bir kent olan Lüleburgaz'daki vaka çalışması hane halkı anketi aracılığıyla test edilmesidir. Analizin bu kısmı, mahallelerdeki kentsel hizmet sunumuna dayalı olarak yaşanabilirlik algısının sosyal sürdürülebilirliğin çeşitli farklı boyutlarını nasıl etkileyebileceğini yapısal eşitlik modellemesi analizine dayalı olarak göstermektedir. Bunu yaparken, kişisel (sosyo-demografik) faktörlerin sosyal sürdürülebilirlik düzeyi üzerindeki olası etkisi de kontrol edilmektedir.

Tez çalışmasının hedefi; yaşanabilirlik kavramının eksiklerini gidermek (desteklemek) ve yaşanabilirlik kavramını operasyonel hale getirebilmek üzere çevre ile ilgili makro ve mikro ölçekte sosyal sürdürülebilirlik boyutlarını belirleyerek metodolojik kurgunun oluşturulmasıdır. Sosyal sürdürülebilirlik boyutlarının bileşenleri analiz düzeyine bağlı olduğundan, bu çalışmanın hedefi doğrultusunda, zaman-çevre etkileşiminden belirlenen bileşenleri makro düzeyde (kentsel ölçekte) betimlemeye yönelik olarak (sürdürülebilir kalkınma hedefleri, sosyal sürdürülebilirliğe ekolojik yaklaşım, temel ihtiyaçlara erişim ve Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kapsamında) kentsel büyümenin arazi kullanım ve arazi örtüsünün değişimi/dönüşümü üzerindeki etkisi çerçevesinde; mikro düzeyde ise çevre-kullanıcı (toplum/bireyler) etkileşimine dayalı olarak mahalle ölçeğinde mekânsal yaşanabilirlik parametrelerinin (erişebilirlik/ karma kullanım, yoğunluk, karakter/ kimlik/ imaj) sosyal sürdürülebilirliğin çeşitli bileşenleri (güvenlik ve emniyet, sosyal katılım, sosyal etkileşim, konut memnuniyeti, mahalle memnuniyeti, yer duygusu/bağlılık, çevrenin geleceği) üzerindeki etkisine indirgenerek irdelenmektedir[4].

Ülkemizde yaşanabilir kent için kavramsal ve pratik bir araçsallaştırma çerçevesinin ve içeriğinin olgunlaşmamış olması nedeniyle, mevzuatta, stratejilerde ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde yaşanabilirliği sağlama söylemi bulunmasına rağmen, kent planlama boyutunda gerekenin aksi oluşumlar izlenmektedir. Yerleşmenin yaşanabilir kent politikası perspektifinde gelişimi makro ölçekte sürdürülebilir kalkınma hedeflerine erişim açısından önemlidir, bu da üst ölçekten makroform değişimine dayalı olarak doğal arazi örtüsünün koruma-kullanma dengesinin sağlanmasına, alt (mikro) ölçekte ise sosyal sürdürülebilirlik ilkelerinin mekânsal yaşanabilirlik parametrelerine entegre edilmesine, diğer bir ifadeyle; mekânsal yaşanabilirlik parametrelerinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki olası etkilerinin belirlenip gerekli önlemlerin alınmasına bağlıdır. Yaşanabilir kent kavramı "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri küresel eğilimlerini

[4] Gunn (2007) ve Kaal (2011) tarafından tanımlanan yaşanabilirliğin iki yönünden ilki vatandaşların haklarıdır. Bu bağlamda makro ölçekte nesiller arası eşitliğe dair yaşam hakkı temelinde AKAÖ *(arazi kullanım / arazi örtüsü)* değişiminin değerlendirilmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci yön; kurumlar ve vatandaş arası etkileşime dayanan yönetişimdir. Bu açıdan ele alındığında mikro ölçekte mahalle düzeyindeki analizin mekânsal hizmet sunumu karşısında kullanıcı değerlendirmesinin alınıp (ihtiyaç/memnuniyet/beklenti) şartların iyileştirilmesine yönelik yapılacak müdahalelerde söz sahibi olunmasına da imkân tanıyacağı düşünülmektedir.

yerel değerler çerçevesinde birleştiren bir anahtardır" ve sürdürülebilir kente erişimde sosyal sürdürülebilirlik ön koşuldur. Diğer bir ifadeyle; kentlerin sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda yeniden yapılanması sürecinde, sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinde tanımlanan yaşanabilir kent politikasının benimsenmesi yerel ölçekte sürdürülebilirliğe erişimde önemli bir araçtır/yol haritasıdır.

Bu açıklamalar bağlamında tez çalışmasında üç farklı **kabul** bulunmaktadır.

İlk olarak yaşanabilirlik makro ölçekte doğal çevre bağlamında (tarım alanı, bitki örtüsü ve su yüzeyi) arazi örtüsünün korunması ile tanımlanmaktadır. Kentleşmeye koşut olarak artan insan yapımı çevre ile doğal alanların arazi kullanım/arazi örtüsü (AKAÖ) çerçevesindeki uyumu yerleşmenin makro ölçekte yaşanabilirliğini vermektedir. Daha farklı bir ifadeyle makro ölçekte yaşanabilirlik kentsel mekânın büyüme sürecinde doğal arazi örtüsünün (doğal çevrenin) koruma-kullanma dengesinin kurulması ile oluşur.

İkinci kabul orta ölçekli bir kenti yaşanabilir kılmanın görece daha kolay olacağıdır.

Üçüncü kabul Türkiye'de -yaşanabilir kentsel gelişmeyi dikkate alarak- orta ölçekli kentlerin yaşanabilirlik çerçevesine dayalı olarak kurgulanmasının kentleşmeye dair yaşanan/yaşanacak sorunları, büyük kentlere nüfus yığılmasını azaltabileceği, dengeli kentsel büyümeye ve dolayısıyla SKH'ye (sürdürülebilir kalkınma hedefleri) ulaşmaya katkı sağlayabileceğidir.

Tez çalışmasının başlangıcında aşağıda ifade edilen **varsayım**lar temel alınmıştır.

- Yaşanabilirlik, ülkemizde planlama ve politikalar bağlamında sıklıkla bahsi geçen bir gündem konusu olarak ulusal ve yerel ölçekteki yasal/ yönetsel düzenlemelerle bu kapsamdaki uygulamaların yerel ölçekte hız kazanacağı düşünülmektedir.
- Yaşanan hızlı kentleşme, kentin kullanıcılarını doğrudan etkileyen bir olgudur. Bu sebeple kentin kullanıcılarının yaşadıkları çevreye dair görüşlerinin tespit edilmesi, kamusal hizmet sunumuna yönelik yapılacak uygulamalara geri bildirim/yol gösterme anlamında yarar sağlayacaktır.

- Yaşanabilirlik ölçütünün mevcut duruma ilişkin değerlendirmeleri içerdiği, zaman içinde sunulan hizmet doğrultusunda değişebileceği kabul edilmektedir.
- Yaşanabilirliğin hem bölgesel/kentsel ölçekte doğal çevre boyutunda hem de mahalle düzeyinde mikro ölçekte irdelenmesi gereken bir sistem bütünü olduğu düşünülmekte ve önerilmektedir.
- Orta ölçekli kentlerin ülkemizdeki beşerî ve coğrafi sınırlarını henüz aşmamış nitelikte olarak mevzuat ve politikalar aracılığıyla, yaşanabilirliğin arttırılmasına yönelik gerekli düzenlemeler doğrultusunda, gelişme potansiyellerinin kontrol edilmesi ve sürdürülebilir kent elde edilmesi ihtimalinin görece daha yüksek olduğu öngörülmektedir. Diğer bir deyişle yaşanabilir kent kavramı perspektifinde, orta ölçekli kentler kentsel yeniden yapılanma aşamasında mühim bir konumdadır.
- Yaşanabilirlik, yerel koşullara/bölgeye özgü olarak kent ölçeğinde tasarım/planlama yoluyla doğrudan ve hızla müdahale etme olanağı sağlayarak küresel ölçekte ve ülke düzeyinde SKH'ye mikro düzeyde erişim imkânı sağlayabilir.
- Yerleşmenin yaşanabilir kent kavramı perspektifinde gelişimi ulusal ölçekte sürdürülebilir kalkınma hedeflerine erişim açısından önemlidir, bu da fiziksel plan/makroform oluşumundaki koruma-kullanma dengesinin sağlanmasına bağlıdır. Başka bir deyişle; küresel düzeydeki sürdürülebilir kalkınma hedeflerine[5] erişim yerel düzeyde yaşanabilirlik politikasının benimsenmesi ile olasıdır ve makro ölçekte yaşanabilirlik doğal çevreye dair AKAÖ (arazi kullanım/arazi örtüsü) değişimi ile ilişkilidir, bu da fiziksel plan/makroform ve koruma kullanma dengesinin sağlanması ile ilişkilidir.
- Sosyal sürdürülebilirliğin çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği sağlamanın ön koşulu olduğu düşünülmektedir.

[5] Tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen AKAÖ değerlendirmesinin sonucunda sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden 2, 6, 11, 12, 13 ve 15 ile ilişkili çıkarımların yapılabileceği düşünülmektedir.

1.3 Hipotez

Tez çalışmasının amacı; sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinden "yaşanabilir kent" politikasının yeniden tasarlanmasıyla çok boyutlu bir model geliştirilmesi ve bu modelin ampirik olarak test edilmesi şeklinde ifade edilmiş, çalışma yöntemi ise üç aşamalı olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu doğrultuda ilgili yerleşmede yaşanabilir kent husunda sırasıyla;

1. Makro ölçekte sosyal sürdürülebilirliği etkileyebilecek görünen yaşanabilirlik bileşenlerinin tanımlanması ve analizi,
2. Mikro ölçekte sosyal sürdürülebilirliği etkileyebilecek varsayılan yaşanabilirlik bileşenlerinin tanımlanması ve yapısal eşitlik modeli analizine dayalı olarak kent kullanıcısının algılanan yaşanabilirliğinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisinin irdelenmesi,
3. Makro ve mikro veriler doğrultusunda yerleşmenin değerlendirilmesi ve öneri geliştirilmesi adımları gerçekleştirilmektedir.

Bu aşamaların 'yaşanabilirlik kavramı sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinde nasıl tasarlanabilir ve hangi boyutları içermelidir?' ve 'yaşanabilirliğin mekânsal boyutlarının sosyal sürdürülebilirliğin farklı boyutları üzerindeki etkisi nedir?' sorularına yanıt aranmasına uygun bir zemin sağlayacağı öngörülmektedir.

Çalışmanın orta ölçekli kentler odağında ele alınarak bölgesel veriler doğrultusunda gelişme potansiyeline sahip bir kente yoğunlaşılmasında karara varıldığından -alan seçimine dair açıklamalar dahilinde- tez çalışması ile aşağıda sıralanan hipotezlere açıklık getirilmesi hedeflenmektedir:

Hipotez 1: Çeper mahallelerde (tarım alanından yerleşim alanına dönüşen mahallelerde) makro ölçekte görünen yaşanabilirlik[6] azalırken mikro ölçekte algılanan yaşanabilirlik çekirdek (kent merkezinde yeralan) mahallelere kıyasla görece yüksektir. Diğer bir deyişle çekirdek mahallelere kıyasla çeper mahallelerde görünen yaşanabilirlik azalırken algılanan yaşanabilirlik çekirdekten daha yüksektir.

[6] Tür ve habitat arasındaki uyum/AKAÖ'ye dayalı koruma-kullanma dengesi.

Analiz: Makroform değişiminin arazi kullanma ve arazi örtüsü değişimi bağlamında görünen yaşanabilirlik üzerindeki etkisinin makro ölçekte analizi ile çeper ve çekirdek mahallelerdeki algılanan yaşanabilirliğin analizi.

Amaç: Lüleburgaz'da son yirmi yıldaki arazi kullanımı/arazi örtüsü değişimlerini uzaktan algılama verilerini kullanarak görünen yaşanabilirlik bağlamında ortaya koymak. Tarım alanından yapılı çevreye dönen mahalleleri tespit etmek. Çeper X çekirdek mahalle ayrımını/tanımını yapabilmek için zemin oluşturmak.

Hedef: AKAÖ açısından riskli alt grupları belirlemek. AKAÖ değişiminin görünen yaşanabilirlik üzerindeki etkisini irdelemek.

Analiz Sorusu:

- Kent hangi yönde genişlemiştir?
- Tarım alanından yapılı çevreye dönüşen mahalleler hangileridir?
- Çeper X çekirdek mahalleler hangileridir?

Araçlar: Coğrafi bilgi sistemleri ve uzaktan algılama yöntemleri**,** gelişimci araştırma (neydi, ne oldu)**.**

Hipotez 2:

Sosyal sürdürülebilirlik; güvenlik ve emniyet, sosyal katılım, sosyal etkileşim, konut memnuniyeti, mahalle memnuniyeti, yer duygusu/bağlılık ve çevrenin geleceği olmak üzere yedi ana boyuttan oluşan bir kavramdır; ve sosyal sürdürülebilirlik mikro ölçekteki algılanan yaşanabilirlik parametrelerine bağımlıdır (diğer bir deyişle farklı gelişim niteliğine sahip mahallelerde sosyal sürdürülebilirlik farklılık gösterebilir).

Alt hipotezler (AH):

AH1 – AH21 arası;

- Çeper mahallelerde yaşanabilirliğin algılanan ‘erişebilirlik’, ‘yoğunluk’ ve ‘karakter’ boyutu ile sosyal sürdürülebilirliğin ‘güvenlik ve emniyet’, ‘sosyal etkileşim’, ‘sosyal katılım’, ‘yer duygusu/bağlılık’, ‘konut memnuniyeti’, ‘mahalle memnuniyeti’ ve ‘çevrenin geleceği’ boyutları arasında pozitif yönde ilişki vardır.

AH22 – AH42 arası;

- Çekirdek mahallelerde yaşanabilirliğin algılanan ‘erişebilirlik’, ‘yoğunluk’ ve ‘karakter’ boyutu ile sosyal sürdürülebilirliğin ‘güvenlik ve emniyet’, ‘sosyal etkileşim’, ‘sosyal katılım’, ‘yer duygusu/bağlılık’, ‘konut memnuniyeti’, ‘mahalle memnuniyeti’ ve ‘çevrenin geleceği’ boyutları arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Analiz: Algılanan yaşanabilirlik ile sosyal sürdürülebilirlik boyut ve faktörlerinin analizi.

Amaç: Mikro düzeydeki yaşanabilirlik boyut ve faktörlerinin belirlenmesi, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tespiti, değişkenler arasındaki ilişkilerin irdelenmesi.

Hedef: Mikro düzeyde algılanan yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik model geliştirmek.

Analiz Sorusu

- Mikro düzeyde algılanan yaşanabilirlik faktörleri sosyal sürdürülebilirliğin hangi bileşenleri üzerinde ne yönde etkilidir?
- Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki nedir?
- Yaşanabilirliğin algılanan yoğunluk/karakter/erişebilirlik boyutları bağlılık, sosyal etkileşim, emniyet ve güvenlik, mahalle memnuniyeti gibi sosyal sürdürülebilirlik parametrelerini nasıl etkilemektedir?

Araçlar

Yapısal eşitlik modellemesi analizine dayalı olarak anket aracılığıyla verilerin toplanması, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ve yapısal modelin analizi (açıklayıcı araştırma).

Şekil 1.4’te bağımlı, bağımsız değişkenler ve alt hipotezler arasındaki ilişki ifade edilmektedir.

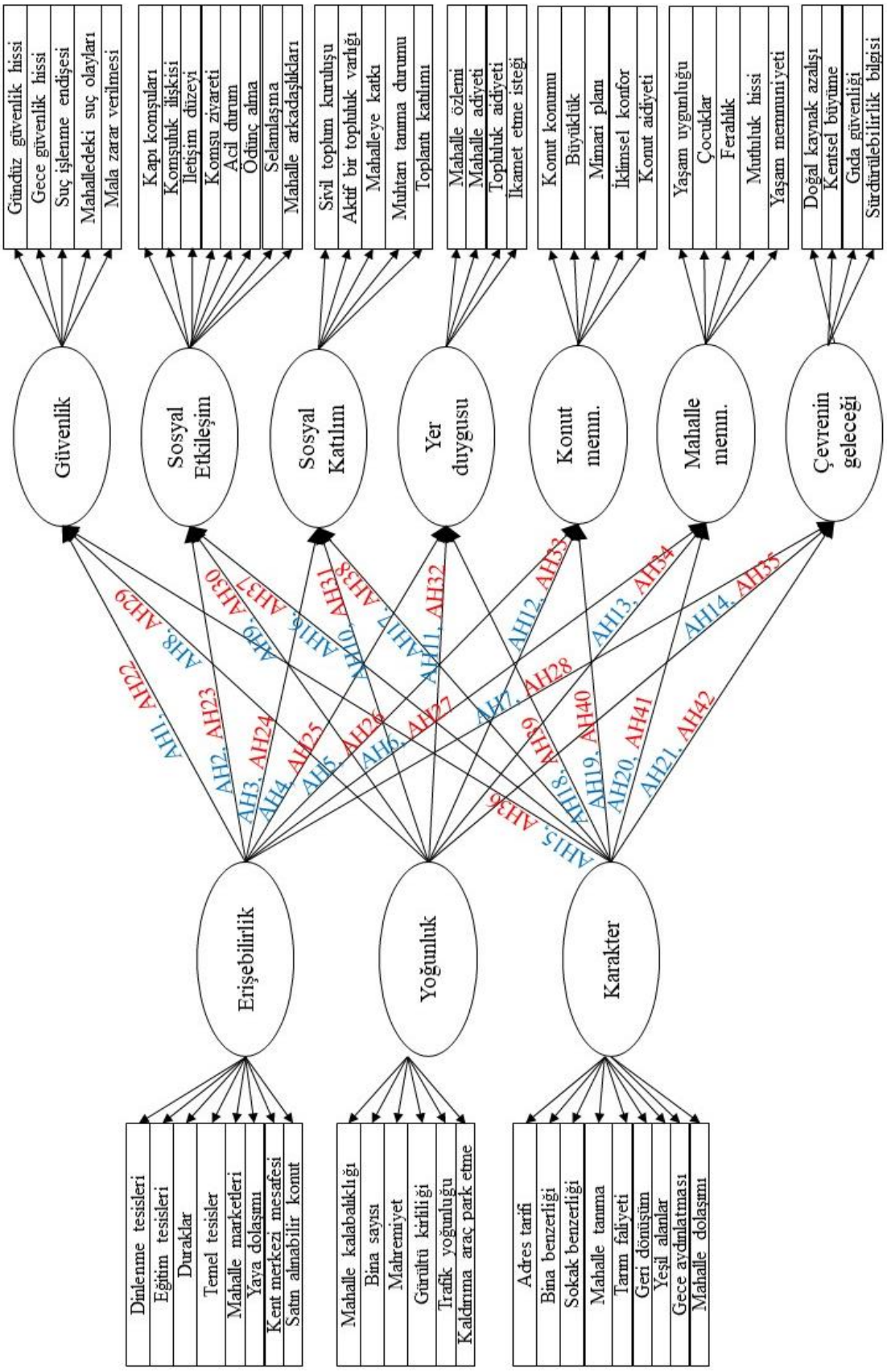

Şekil 1.4 Bağımlı, bağımsız değişkenler ve alt hipotezler arası ilişki

1.4 Çalışmanın Kapsamı ve Metodolojik Perspektif

Çalışmaya; mevcut kentleşme eğilimleri ve orta ölçekli kentlerin artan önemi vurgulanarak başlanmakta; yaşanabilirlik, yaşam kalitesi ve sosyal sürdürülebilirlik üzerine mevcut literatür ve mahalle düzeyinde mekânsal yaşanabilirlik parametreleri ile sosyal sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiye dair tartışmalar gözden geçirilerek devam edilmekte, daha sonra önerilen sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinden tasarlanan yaşanabilirlik ölçeği, ardından veri toplama ve veri analiz süreci sunulmaktadır. Bu süreci bulguların sunumu ve tartışma aşaması takip etmektedir. Son olarak, tez çalışması olası pratik ve teorik çıkarımların ana hatları çizilerek sona ermektedir (Şekil 1.5).

Bu noktada çalışma süresince çalışmanın ana hatlarını oluşturan yaşanabilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik parametrelerin belirlenmesi, çalışmanın soyut teorik boyuttan somut bir bağlama oturtulma çabası ve mahallelerin gelişme dinamiği açısından çeper – çekirdek niteliğinde değerlendirilmesine dair çatkının oluşturulması zorlu bir süreç olarak nitelendirilebilir. Bu zorluk literatür bağlamında değerlendirildiğinde; bu kavramların ve kentin değişen / dönüşen yapısına dair yapılan vurguya dayanarak tüm dinamiklerin tam olarak yakalanamayacağı gerçeği ile örtüşmektedir. Bu açıdan; parametre seçimleri, yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinden değerlendirilmesi, mahallelerin çeper - çekirdek niteliği açısından tabakalandırılması ve kavramların soyut teorik bağlamdan somut pratik bir uygulama alanına dönüştürülmesi güçlü bir çabayı beraberinde gerektirmiştir.

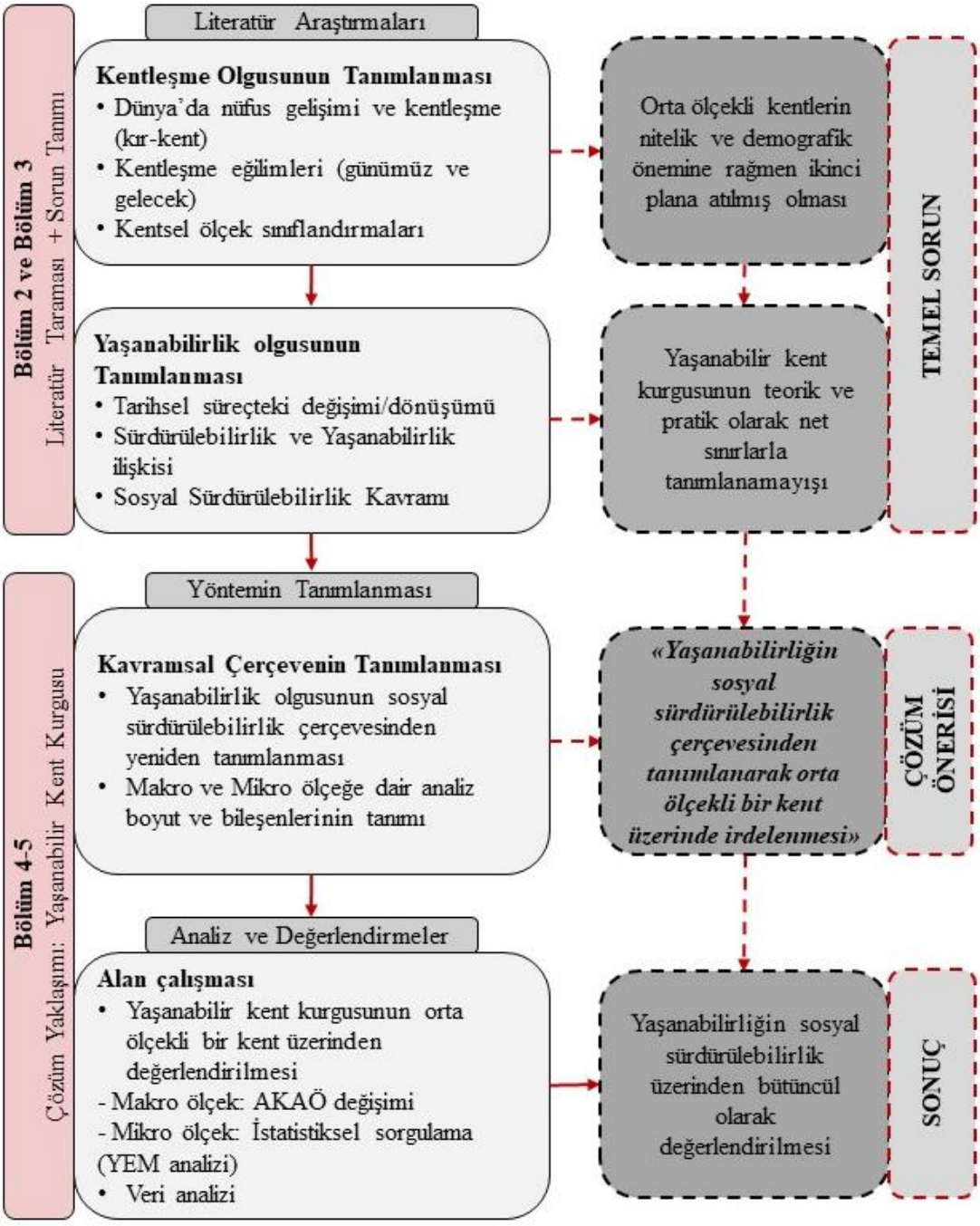

Şekil 1.5 Araştırma kurgusuna yönelik grafik özet (yazar tarafından hazırlanmıştır, 2024)

Çalışmanın metodolojik alt yapısı irdelendiğinde; bu iki boyutlu çalışmayı gerçekleştirmek için eleştirel gerçekçilik teorisinin uygun teorik zemin sağladığı düşünülmektedir. Wu'nun (1998) belirttiği üzere; eleştirel realistler için sosyal bilimin görevi, sosyal olguların altında yatan ve onları açıklayan üretici mekanizmaları keşfetmektir. Eleştirel gerçekçi sosyal araştırma, sosyal yapıların altında yatan, muhtemelen gerçekleşmemiş mekanizmalar ve özelliklerle veya olasılıkların dağınık bağlamlarıyla sınırlı değildir. Amacı, daha ziyade, altta yatan

(gerekli) mekanizmaları, bu temel nedenselliklerin konumlandığı (olası) koşullarla ilişkilendirmektir. Gerçek/etkin/içten (mekanizmalar ve yapılar), fiili/mevcut/şimdiki (olaylar) ve ampirik/gözleme dayalı/deneysel (deneyimler) alanlar arasındaki ilişkisel kopukluk nedeniyle, eleştirel gerçekçiliğin epistemolojik meydan okuması, gerekli nedensellikler ve olası koşullar arasında değişen ilişkilere yönelik olarak ortaya koymaya/betimlemeye izin vermektir. Somut sosyal araştırmalarda hem altta yatan yapıların hem de olası koşulların tanımlanması yoluyla, eleştirel gerçekçi metodolojiler hem determinizm[7] hem de farklılaşmamış eklektizm tuzaklarından kaçınılmasını sağlar. Eleştirel realist araştırmanın amacı, ne tahminde bulunmak için evrensel yasaları (ya da yasa benzeri düzenleri) aramak; ne de betimlemek için yerel ve bireysel bağlamların nüanslarını kaydetmek değildir. Bunun aksine, amacı, içsel nedensel mekanizmaları somut bir bağlamda dış olası koşullardan ayırarak sosyal olguların yeterli ve pratik açıklamasını sağlamaktır.

Sayer (1992) bilginin bağlam içindeki ilişkisi için "özne" ve "nesne" arasındaki ilişkinin incelenerek geliştirilebileceğini ve daha da açıklığa kavuşturulabileceğini ifade eder. Çoğu tartışmada, "özne" terimi gözlemciye, araştırmacıya veya sadece düşünüre atıfta bulunurken, nesne incelenen şey olarak tanımlanır. Sosyal bilim günlük bilgi ve uygulamayla doğrudan ilişkilidir. Bu konudaki çoğu görüşün arkasında, şu ilişkiler dizisini içeren kavramsal bir çerçeve bulunmaktadır: insan-doğa, birey-toplum, öznel-nesnel, düşünce-eylem, bilgi-uygulama, zihinsel-malzeme, zihin-beden, inançlar-gerçekler.

Bhaskar temel eleştirisini gözlemlenemeyenin bilinemez olmadığı ve varolmadığı anlamına gelmediği noktasında ortaya koymaktadır. Sayer (1992)'nin net olarak vurguladığı biçimde, nedensellik, "olasılık/eğilim" olarak idrak edildiği takdirde, nedensel bağlantının bağımsız olgular arasındaki "düzenlilik" olarak değil, nesnenin ve nesnenin ilişkilerinin "nedensel gücü" [casual power] olarak düşünülmesi gerekmektedir (kentsel büyümenin AKAÖ üzerindeki üretim/tüketim eğilimi-betimleme-görünen yaşanabilirlik için bakınız şekil 4.18-bölüm 4).

[7] Determinizm özgür iradenin bulunmadığını, seçimlerin, kararların ve düşüncelerin önceden belirlendiğini ve değişmesinin mümkün olmadığını öne sürerek bireyin etkisini yok sayarak, yalnızca neden sonuç ilişkisinin bulunduğunu vurgular.

Gerçekliğin çok boyutluluğu ve çeşitli dinamikleri, Sayer (1984)'ün de vurguladığı gibi, nedensel güçlerin "düzenlilik" oluşturmasını olası hale getirir. Diğer bir anlatımla, olaylar boyutu, tam olarak bilgisini sağlayabilmenin "mümkünlüğü" gibi, olasıdır (Bhaskar, 1975). Eleştirel gerçekçi tutuma göre, sosyal bilimlerin nesnesi, ilişkisellik esasında nitelenmektedir.

Bhaskar'ın felsefesinde ilişkisel bir tutum, toplumsal değişimi tanımlamak üzere yapı-aktör ilişkisi yerine "dönüşümsel toplumsal etkinlik modeli"ni konumlandırır. Modele göre, bireyler toplumu yaratmaz; toplum her zaman insanlardan önce mevcut olur ve insanların yaşamsal eylemlerinin mecburi şartıdır. Toplumu meydana getiren unsurların, uygulamaların, taahhütlerin bireyler vasıtasıyla aralıksız yeniden üretimi ve dönüştürülmesi söz konusu olmadan toplumdan da söz edilemez; o halde, toplum birey eylemlerinin şartı olduğu kadarıyla, ürünüdür de. Bu noktadaki karşılıklık, toplumdan bireye doğru "toplumsallaşma", bireylerden topluma doğru "tüketim ve dönüştürme" ilişkisidir. Burada, toplumsal yapıların doğal dünyadan ayrımı da netleşir: toplumsal yapılar, koşulu oldukları insan eylemlerinden ayrı veya aktörlerin eylemleri anlayışlarından bağımsız var olamazlar. Aktörler ile toplumsal yapı arasındaki bağımlılık, yapıları, doğal mekanizmalara karşılaştırıldığında görece daha çok zaman ve mekân bağımlı kılmaktadır (Bhaskar, 1986) (mekân-kullanıcı ilişkisi, algılanan yaşanabilirlik).

Bhaskar (1979)'un "ilişkisellik" tutumunda, dışsal ilişkinin mevcudiyeti yaşamsal düzeydedir ve toplumsal ilişkilerin birçoğu, doğal ilişkilerin daha azı, dışsal ilişkilidir. İçsel ilişkiler arasında da ayrım yapılması gerekir: iki şey/ilişki arasında bulunan bağ bir öğenin, öteki olmaksızın aynı nitelikte bulunamayacağı şeklindeyse bu ilişkinin içsel olduğu; şayet her ikisi için de bu tanım karşılıklı olarak geçerliyse ilişki simetrik[8] olarak içsel bir ilişkiye karşılık gelir. Bu durum dışındakiler, dışsal bir ilişkiyi ifade etmekte olup ilişkisizlik anlamına gelmemektedir. Sayer (1981) tarafından belirtildiği üzere, dışsal ilişkinin meydana gelişi olanaklıdır; aksine içsel bir ilişki kaçınılmazdır fakat bu, dışsal ilişkilerin değersiz olduğunu göstermez.

[8] Kapitalist- proletarya ikilisi simetrik içsel ilişkidir. Birisi olmaksızın öteki mevcut haliyle bulunması imkansızdır. Dışsal ilişkiye de kapitalizm- ataerkillik arasındaki ilişki örnek verilebilir çünkü ne ataerkillik kapitalizmle ortaya çıkmıştır ne de kapitalizm ataerkillik olmadan mevcudiyetini devam ettiremez söylemi uygundur.

Ayrıca, içsel ilişkili iki “şey” eş zamanlı olarak dışsal ilişkilerin de tarafı olabilmektedir.

Eleştirel realist araştırmanın, Bhaskar’ın çalışmalarıyla “etik” yönü baskın gelen bir dönüştürücü “politik” eylemi “bilgilendirme” eğiliminde bulunduğu ifade edilebilir. Bhaskar’ın tutumu “mutlak gerçeğe” erişmektense gerçekliğe erişme gayretinin, kesin yargısı bulunmayan, özgür bırakan hareketliliği savunmaktadır (Türk, 2012). Sayer (1992) somut nesnelerin eleştirel gerçekçi anlayışının ikili bir hareket gerektirdiğini öne sürer: somut → soyut, soyut → somut. Soyut araştırma gerekli ilişkilere 'ulaşmak' için teorik bir kategoridir; nedensel güçler ile çalışma nesnesi arasındaki belirli bir ilişkiyi ifade etmektedir. Sayer burada bu ilişkinin tek taraflı veya kısmi bir yönüne atıfta bulunmaktadır. Bu yön temel ve olası özellikler veya içsel (gerekli) ve dışsal (olası) ilişkiler arasındaki bir ayrım süreci ile karakterize edilmektedir. Somut araştırma, aksine, olası koşullara "ulaşmak" için ampirik bir çalışmadır. İlgilendiğimiz nedensel mekanizmaların tetiklendiği gerçek olası koşulları keşfetmek için somut araştırmalar gerekmektedir (Wu, 1998). Bununla birlikte, "somut" ifadeyle Sayer (1981) deneysel olana indirgenebilir bir şeyi değil, gerçek bir şeyi kasteder; ampirik olan, bilgimize ve duyusal güçlerimize bağlıdır (yaşam kalitesi çalışmaları değerlendirmeleri-algılama), somut olan şey değildir. Aksine, somut nesne somuttur çünkü birçok farklı kuvvetin veya sürecin bir bileşimidir; bu nedenle çok yönlü bir çalışma nesnesi olarak anılmaktadır (Cloke, Philo ve Sadler 1991).

Sayer (1992)'nin soyut ve somut kategoriler arasında ve olay alanları, mekanizmalar ve yapılar arasında öngördüğü ilişkiler; olayların, mekanizmaların ve yapıların soyut teorik araştırma, somut pratik araştırma, ampirik genelleme ve sentez araştırması yoluyla farklı şekillerde nasıl birleştirilebileceğini ifade etmektedir (makro ölçekte AKAÖ’ye dayalı üretim/tüketim eğilimini belirleyip anket sorularına entegre edilmesi soyut-somut/ somut-soyut ikili hareket). Soyut teorik araştırma, yapılar ve mekanizmalarla ilgilenir; olaylar sadece olası sonuçlar olarak kabul edilir. Öte yandan somut pratik araştırma, gerçek olaylar ve nesnelerle ilgilenir ve bunları (her biri soyut araştırma yoluyla izole edilmiş ve incelenmiş) belirli mekanizmalar ve yapılar tarafından meydana getirilen olgular olarak ele alır. Ampirik genelleme, aksine, yalnızca olaylar düzeyinde düzenlilik kurmaya çalışır, soyutlamayı içermez.

Eleştirel realizmde nitel ve nicel yöntemlerden her birinin ayrı ayrı ya da birlikte benimsenebileceği ifade edilmektedir. Nicel analizler nitel yöntemlerle keşfedilemeyecek bağlantı/koşulları gösterebilir. Nicel yöntem aracılığıyla bazı olgular daha kapsamlı olacak şekilde betimlenebilir. Ancak olgu kapalı bir sistemin gerektirdiği nicel yöntemlerle araştırıldığında/betimlendiğinde bu tür analiz ile elde edilen sonuçlar bağlamında temkinli davranılmasının gerektiği vurgulanmaktadır. Nicel yöntem uygulamaları çoğunlukla pozitivist temele dayanır. Esin kaynağı pozitivizm olan analitik modellerde matematik etkin bir araçtır. Pozitivist bakış açısına göre teori geliştirme kesinlik gerektirmektedir ve bu nitelikler de istatistiklerde bulunmaktadır. Ancak bununla birlikte nicelleştirmelerin, istatistiksel hesapların ve matematiksel modellerin -çoğu kez- araştırmalarda pozitivist yaklaşımın temellerine dayanmayan uygulamalar oldukları unutulmamalıdır. Nicelleştirme ve istatistiksel yöntemler her zaman pozitivist metodolojiler değildir. Aksine gözlenebilen veriler aracılığı ile değişkenler arasında korelasyon/ilişki kurmaktır (Danermark, Ekström, Jakobsen, Karlsson, 2018). Eleştirel realist metodoloji öncül (deney öncesi) bilgiyi (soyut araştırma) ve ampirik anlayışı (somut araştırma) birbirini tamamlayıcı olarak görür; en önemlisi, bu tek seferlik bir katılımdan ziyade devam eden bir süreç olmalıdır. Bu araştırma süreci için gerçekçi terminoloji retrodüksiyondur: somut olayları açıklamak için nedensel mekanizmaların (mekânsal yaşanabilirlik göstergelerinin sosyal sürdürülebilirlik parametreleri ile olan ilişkisi) kullanılması (Bhaskar 1979; Sayer 1992; Wu, 1998) eleştirel gerçekçiliğin ancak soyut ve somut araştırma arasında süregelen bir diyaloğun parçası olarak geliştirildiğinde etkili olabileceğini öne sürer: teori ve metodolojinin soyut ve somut arasında sarmal bir şekilde birbirini takip eden bağlantısı (angajmanı) olarak niteler. Pratt (1994), eleştirel gerçekçi bir sosyal araştırmanın teorik olarak bilgilendirilmiş ampirik bir program olması gerektiğini savunmaktadır.

Nicel yöntem ile edilen sonuçların nihai olmadığı zaman/bağlam içinde değişen/dönüşen dinamikler (doğal çevrenin korunmasına yönelik politikalar, hizmet sunumunun iyileştirilmesi, tarımsal üretimde teknolojik gelişmeler sonucu üretimde verim artışı ya da doğal afetler vb.) çerçevesindeki koşullara bağlı olarak değişebileceği varsayılmaktadır. Ayrıca sürdürülemez kentleşme eğilimlerini tersine çevirme amacı doğrultusunda mevcut şartların daha iyi hale getirilmesine

yönelik yapılan vurgu da elde edilen sonuçlarda olumlu yönde farklılaşmanın ortaya çıkmasını gerektirmektedir. Yine aynı nicel yönteme dayalı modelin farklı bağlamda bir yerleşmede uygulanması da aynı sonuçları ortaya koymayabilir. Bu noktada bağlama özgü istatistiki sonuçların nihai olmadığı da açıkça ortadadır.

Kapsamlı araştırma, çok sayıda bireyi inceler, ancak onları tanımlamak için kullanılan özelliklerin sayısını da kısıtlamaktadır. Yoğun araştırma, aksine, az sayıda birey üzerinde çok sayıda özelliği inceler. Sayer (1992), bu iki araştırma türü arasındaki ayrımın bir ölçek veya "derinliğe karşı genişlik" sorunundan çok daha fazlası olduğunu vurgulamaktadır. Aksine, farklı teknikler ve yöntemler kullanarak, nesnelerini ve sınırlarını farklı şekilde tanımlayarak farklı türden sorular sorarlar. Yoğun araştırmalarda, birincil sorular bazı nedensel süreçlerin sınırlı sayıda vakada nasıl işlediğiyle ilgilidir. Kullanılan araştırma teknikleri, bireyin nedensel bağlamında ayrıntılı olarak incelenmesine izin veren ve bunu yaparken "kişisel" olaylar arasında bağlantılar kuran nitel yöntemlerdir. Kapsamlı araştırma, aksine, tüm nüfusta keşfedilecek genel özellikler ve kalıpların olup olmadığı gibi daha yaygın bir soruyu sormaktadır. Araştırma teknikleri, ampirik düzenlilikleri ortaya çıkarmak için resmi anketler, tanımlayıcı ve çıkarımsal istatistiksel analizler vb. gibi resmi, büyük ölçekli anketleri içermektedir. Buna göre, kapsamlı araştırmalar örüntüler hakkındaki bilgilere öncelik verirken, yoğun araştırmalar süreçlerle ilgili bilgilere öncelik verir (Sayer ve Morgan, 1985). Tez çalışmasında mikro ölçekte mahalle örüntüleriyle ilgili bilgi elde etmek amaçlandığından kapsamlı araştırma tekniği tercih edilmiştir. Wu (1998)'in belirttiği üzere pratik bir bakış açısıyla, günlük kullanım arasındaki birey-mekân ilişkileri, bireysel kişiler yerine bir bütün olarak haneye[9] odaklanıldığında daha görünür hale gelmektedir. Bunun nedeni, mekânsal koordinasyonda duyulan ihtiyacın yalnızca belirli bir birey için farklı günlük anlar arasında değil, aynı zamanda daha temelde hane halkı üyeleri arasında da varolmasıdır.

Johnston (1991), coğrafi araştırmanın hem dünyayı anlamakla ve bu anlayışı geniş bir izleyici kitlesine iletmekle ilgilenen ampirik bir disiplin hem de dünyayı değiştirecek olanlara değer anlayışını aktardığı için tüm ölçeklerde pratik bir

[9] Bir mahalle, bölgesel bir varlık olarak göz hizasında tanınabilir olmasıyla var olmaktadır (Van Drost, 2011). Bu özellikle sakinler için geçerlidir, ancak bu aynı zamanda ziyaretçiler ve oradan geçen insanlar tarafından da yaşanabilir fakat çalışmada sadece hane halkına odaklanılmaktadır.

disiplin olduğunu belirtmektedir. Bu açıklamaya göre bu tür araştırmaların odak noktasını ne çevre ne de bireysel yaşam deneyimi hakkında ağır basan bir endişe oluşturmaktadır. Aksine, coğrafya merkezi olarak insanlar ve çevreleri arasındaki karşılıklı bağlantı/ilişkiyle ilgilidir. Böyle bir karşılıklı bağlantıyı anlamak için, insan-çevre bağlantısının altında yatan nedensellikler ele alınırken bu gerekli nedenselliklerin yer aldığı olasılıklara gereken dikkat de gösterilmelidir. Buna göre, eleştirel gerçekçi bir metodun (yöntemin) coğrafi çalışmalara katkıda bulunabileceği değer budur: yalnızca mekâna/yere veya insana/aktöre değil, bunların karşılıklı bağlantısına odaklanmak gerekmektedir (Şekil 4.9).

Yaşanabilirlik alışılagelmiş günlük pratiklere dayalı yapılar ile toplum (kullanıcılar/bireyler) arasındaki ikiliğe gömülü olarak mahalle düzeyinde mikro ölçekte süreç içinde kentsel büyüme ve doğal çevre arasındaki karşılıklı ilişki olarak, makro ölçekte AKAÖ değişimiyle anlamlandırılırken; yaşanabilirlik zaman-çevre-toplum ortaklığını zorunlu olarak içeren bütünleşmenin ve sosyal sürdürülebilirliğin ön koşulu olarak ifade edilebilir. Bu çerçeve sürdürülebilirlik endişelerinin "üretim-tüketim" gerilimi arasındaki zaman-çevre-toplum birlikteliğine atıfta bulunarak irdelenmektedir. Kapitalizm ve hızlı kentsel büyüme kaynakların tükenmesi, çevresel bozulma, sosyal dışlanma ve düşen yaşam kalitesi açısından hem çevresel hem de toplumsal düzen için ciddi tehditler yaratmaktadır. Bu görüşe göre bu tez, mevcut sürdürülemez kentleşme eğilimlerini tersine çevirebilmek için üretim ve tüketim (kullanım) faaliyetleri ile zaman-çevre-toplum ilişkisinin[10] yerel ölçekte irdelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Wu (1998)'in Kapitalist toplumda bireysel yaşam şanslarının yeniden üretimi, ulaşım ve iletişimin ilerlemesi nedeniyle hem zaman hem de mekân olarak önemli ölçüde genişlemesine rağmen (yaşam şansları) insan bedenlerinin kısıtlaması nedeniyle yerelleşmiş bir mesele olmaya devam etmektedir. İnsanların günlük yaşamlarının sürdürülmesi, üretim ve tüketim sürecindeki zaman ve mekânın "içiçe geçmişliğine" çok bağlıdır söylemi de bu düşünceyi desteklemektedir.

[10] Van Drost (2011) tarafından belirtildiği üzere salt mikro ölçekli mahalle düzeyinde yapılan araştırmalarda yaşanabilirlik amaçlanarak, gelecek neslin ihtiyaçları arka plana itilebilir. Daha fazla park yeri talep eden bir mahalle nüfusu, bir sonraki nesle yeşilin olmadığı, yaşanabilir bir çevre bırakabilir. Dolayısıyla yaşanabilirlik yaklaşımı kendi başına hiç de sürdürülebilir olmayabilir. Bu nedenle yaşanabilirliğin makro ölçekte AKAÖ değişimine dayalı bir değerlendirme ile sentezlenerek bütüncül olarak değerlendirilmesinin gerektiği düşünülmektedir.

Soja (1989)'un öne sürdüğü gibi, kentleşme, temel uzamsal anatomisini zorunlu olarak yoketmeden insan etkileşimlerinin ölçeğini genişleten zaman-mekân uzaklaşmasının önemli bir ivmesidir. Buna göre, kentsel yaşam ve kentsel yapı, toplumdan bağımsız düşünülemeyecek çok katmanlı bir mekânsal matris oluşturduğu ve işgal ettiği toplumsal yaşamın mekânsallığına ilişkin en temel bağlamsal genellemenin ayrılmaz bir parçası ve özelliğidir.

Bölüm 2 ve 3'te tartışıldığı üzere, kapitalist endüstriyel toplumda üretim ve tüketim faaliyetleri arasındaki zaman-mekân-toplum sürtüşmeleri sürdürülemez gelişmenin altında yatan nedenlerdir. Buna göre, zaman-mekân bağlamsallığı sosyal sürdürülebilirlik analizi için bilgilendirici olacaktır. Buna göre, yaşanabilir bir kent üretim ve tüketim faaliyetleri arasında; (a) makro düzeyde nesiller arası yaşam fırsatları ile zaman-mekânda, (b) mikro düzeyde gündelik hayatın alışılagelmiş pratikleri açısından kentsel yapılar arasında uygun bir kanal oluşturmalıdır.

Tez çalışmasında; sürdürülebilirlik konularının bağlamdan ayrı tutulamayacağı küresel olarak tartışılmaya karşın yaşanabilirlik kavramı aracılığıyla (şimdi ve burada olarak) yerel düzeyde tanımlanarak somut kentsel sorunlarla ilişkilendirilmesi gerektiği öne sürülmektedir. Mevcut küresel kentsel sorunların üstesinden gelebilmek için yaşanabilirlik kavramının mekânsal göstergelerinin sosyal sürdürülebilirlik kavramıyla ilişkilendirilmesi ile gerçekleşebileceği ve bu yolun yaşanabilirlik kavramının pratik olarak faydalı bir açıklamasını sunacağı düşünülmektedir. Kentsel yaşanabilirliğin pratik bir anlayışının hem makro hem mikro düzeyde üretim ve tüketim, koruma-kullanma faaliyetleri arasındaki zaman-mekân-toplum (kullanıcı) bağlantılarının keşfedilmesiyle sağlanabileceği ifade edilmektedir. Makro düzeydeki yapısal özellikler ile mikro düzeydeki günlük hayatın koordinasyonu arasındaki zaman-mekân-kullanıcı ilişkisinin karşılıklı bağlantıları, kentsel yaşanabilirlik kavramını anlamanın anahtarıdır.

Urry (1985)'in ifade ettiği gibi, "toplumun yeniden üretimi, maddi yaşamın yeniden üretimiyle başlar". Tezde günlük çalışma, barınma, yeme-içme ve mekânlar arası hareket pratiklerinin gündelik hayatın en temel anlarını oluşturduğu göz önünde bulundurularak, üretim ve tüketim faaliyetleri arasındaki zaman-mekân-toplum ilişkileri, özellikle yaşam sorunlarına atıfta bulunarak, tartışılmıştır.

Sürdürülebilirlik tartışmasında kurumsal bağlantılara bütüncül bir yaklaşım geliştirme ihtiyacı öncelik kazanmalıdır. Yapılan çalışmalar, kentsel ulaşımın çevresel sonuçlarının, ulaşım sistemi ile arazi kullanım kalıpları arasındaki bağlantıların yeniden düşünülmesini teşvik etmektedir (Newmand ve Kenworthy 1992; Owens 1994). Küresel çevresel-sorunları yerel ölçekte neden-sonuç ilişkisine dayalı olarak değerlendirilmediği sürece önlemler sadece sürdürülebilirlik sorunlarının belirtilerine odaklanmakta, ancak altta yatan nedenleri ele alınmamaktadır. Örneğin, motorlu yolculukların ulaşımdaki ağırlığını azaltmak, enerji kullanımını ve kirliliği azaltabilir; ancak belirli sosyal grupların hizmet ve tesislere erişimini de etkilemekte ve dolayısıyla mevcut sosyal ve ekonomik sorunları ağırlaştırabilmektedir. Bu sosyal sonuçlar uygun şekilde ele alınmazsa, daha fazla ve daha ciddi sosyal ve ekonomik engeller yaratılır. Bu, sürdürülebilirlik hedeflerinin peşinde koşarken kaçınılmaz olarak 'kentsel çevrenin' durumunu etkileyecektir. Başka bir deyişle, sosyal olarak sürdürülemez bir kent doğal kaynaklara ve çevresel hizmetlere yönelik sömürüsünü zorunlu olarak artıracaktır. Günlük kentsel sistemin yaratılmış bir çevre (yapılı çevre) olarak sürdürülmesi, doğal çevrenin küresel ölçekte sürdürülmesi kadar önemlidir. Bu tezde, ancak bireylerin ve yerel toplulukların temel ihtiyaçlarının tam olarak karşılanması halinde, toplum ile doğal çevre arasında sürdürülebilir bir etkileşimin mümkün olacağı savunulmaktadır. Kentli nüfus için düşük konut kalitesi ve yetersiz hizmet ve tesisler (sağlık hizmetleri ve okullar gibi), kentsel çevre için planlamanın gerekli olduğunu düşündükleri şeyin merkezinde olma eğilimindedir. Mevcut sürdürülemez kalkınma eğilimleri tersine çevrilmeye yönelik girişimler benimsenecekse, sektörler ve ölçekler arasında koordinasyon ve entegrasyon gereklidir. Ne çevre koruma ne de ekonomik kalkınma kendi başlarına amaç değildir; daha ziyade hem şimdiki hem de gelecek nesiller için daha iyi bir yaşam arayışı olan sona giden araçlardır. Sürdürülebilirlik öncelikle insanlar ve çevreleri arasındaki karşılıklı bağımlılıkla ilgilidir. Buna göre, tüm sürdürülebilirlik tartışmalarının merkezine hem şimdiki hem de gelecek nesillerdeki bireylerin yaşam şansları yerleştirilmelidir. Bu nedenle yaşanabilir bir kentsel gelişme üretim ve tüketim, koruma-kullanma faaliyetleri arasındaki zaman-mekân boşluklarını kapatmak için bütünleşmiş bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Bu tezde yaşanabilirlik kavramı ile sosyal sürdürülebilirlik arasındaki bağlantıların -daha derin nedensel ilişkilerine inmek için- "zaman-mekân (çevre)- toplum entegrasyonu" bağlamında incelenmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu tür yapısal analizin önemli bir görevi Lüleburgaz'daki kentleşme ve doğal çevrenin zaman-mekân ikiliğine odaklanırken, hane halkının günlük yaşamının koordinasyonu için gerekli mekânsal ilişkileri mekân-kullanıcı ikiliğinde sosyal sürdürülebilirliğe atıfta bulunarak okumaktır. Makro ve mikro yönler arasındaki bu zaman-mekân-toplum kanalının/entegrasyonunun üretim ve tüketim, koruma-kullanma süreçlerine dayalı gerekli bağlantıları vurgulayan yaşanabilirliği anlamanın bir yolu olduğu düşünülmektedir. Makro ölçekli analiz kurumsal yapıların planlama politikası uygulamaları yoluyla kentsel düzeyde doğal çevre üzerindeki yapısal sonuçları üzerine bir tartışmaya fırsat tanırken; mikro ölçekli analiz gündelik kullanıma dayalı mekânsal göstergelerin bağlamlarını ve dinamik süreçlerini sosyal sürdürülebilirlik açısından ortaya koymaktadır.

Makro ve mikro kaygılara dayalı bir değerlendirmenin bütüncül[11] bir yaklaşım için uygun bir çerçeve sağlayacağı düşünülmektedir. Diğer bir ifadeyle eşgüdümlü olarak hem kentsel forma odaklanmak hem de gündelik yaşam pratikleri ile bütünleşen yapılar arasında kanalize olan mekân-zaman-kullanıcı (toplum) ilişkisi yaşanabilirliği anlamaya yönelik bütüncül bir bakış sağlayabilir.

Van Drost (2011) insan türünün ekosistemi, yaşam ortamıdır der. Bireyler ve yaşadıkları çevre arasındaki uyumun kalitesini de yaşanabilirlik olarak tanımlar. Sosyal sürdürülebilirliğin de merkezinde insan bulunmaktadır. İnsanın yapılı ve doğal çevre ile olan uyumunu makro ve mikro ölçekte irdeler. İnsan ve çevre arasındaki ilişkiye dair farklı bakış açıları ve ayırt edebileceğimiz farklı yaşanabilirlik biçimleri bulunmaktadır. Bu, bir ekosistem olarak mahalle üzerine bir yansıma ve sosyal sürdürülebilirlik aracılığıyla yaşanabilirliğin işlevselleştirilmesi ile sonuçlanır. Yaşanabilirliğin nitelikleri temel ihtiyaçlardır ve bu ihtiyaçların bir kısmı, sosyal sürdürülebilir bir mahalle tasarımı için mekânsal bir boyuta sahiptir. Sürdürülebilirlik bağlamında, odaklanılması gereken uygun

[11] Tezde yaşanabilirliğin çevresel mal ve hizmetlerin makul bir şekilde kullanılmasına dayandığını varsayılmaktadır. Bireysel yaşam fırsatları ile kurumsal yapılar tarafından yaratılan çevre arasında kentsel bağlama vurgu yapılarak yaşanabilirliğin toplumsal boyutu (varolan) ve yapılı çevre arasındaki ilişkiye (karşılıklı bağımlılık) dikkat çekilmektedir. İnsanlar ile yapay çevre ve doğal çevre arasındaki karşılıklı ilişki bağımlılıkla bir analiz çerçevesine dönüştürülmüştür.

ilişki, insanlık ve çevre arasındaki ilişkidir. Bireylerin çevresi insan yapımı ürünleri içerirken, insanlığın çevresi doğal yaşam alanı ile sınırlıdır (Şekil 1.6) (Van Drost, 2011).

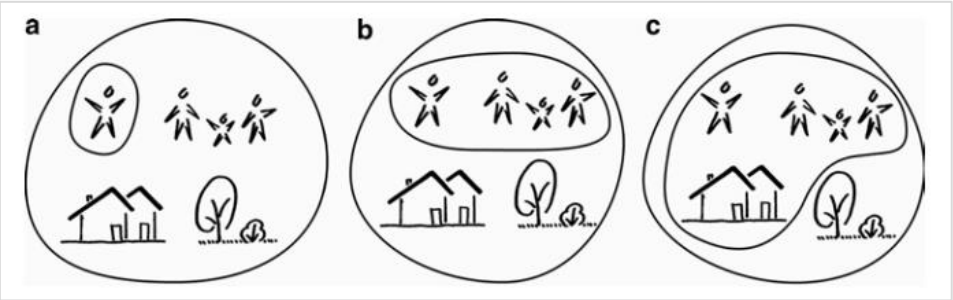

Şekil 1.6 Farklı bakış açıları: (a) Birey ve çevresi (insanlar, eserler, doğa), (b) eserler ile doğadan oluşan çevre ve topluluk, (c) insanlık ve doğal çevremiz (Van Drost, 2011)

Fiziksel çevre, belirli insan davranış biçimlerini mümkün kılmakta ve bu şekilde bireylerin refahına katkıda bulunduğu ifade edilmektedir. Fakat bu yaşanabilirlik biçimi, gerçek sonuçlar bilinmediği için varsayılan[12] olarak adlandırılır. Fiziksel çevrenin yaşanabilirlik üzerindeki bu olası etkisinin bir dizi göstergesi vardır, ancak bu göstergelerin etkisi normatiftir ve varsayılır. Örneğin, çevre bir mahalle ise, varsayılan yaşanabilirliği oluşturan göstergelerin listesi şunlardan oluşur: yoğunluk, mekânsal kalite, doğa, gürültü, güvenlik, yaşam tarzlarının karışımı, hizmetlerin yakınlığı ve benzeri. Varsayılan yaşanabilirlik faktörleri, algılanan yaşanabilirlik ile ilgilidir. Algılanan yaşanabilirlik: bireyin yaşam alanı için değerlendirmesidir; alanın bakımı, mekânsal kalite, doğanın varlığı, gürültünün olmaması, rahatsızlık duyulmaması ve yaşam memnuniyetidir (Van Drost, 2011).

Bu sebeple yaşanabilirlik; bir yandan sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinden yaklaşılarak şimdiki zaman diliminde mikro ölçekte, geleceğe dönük olarak makro ölçekte irdelenmektedir. Mikro ölçek değerlendirme sonucunda algılanan yaşanabilirlik, makro ölçek değerlendirilmeyle görünen yaşanabilirlik (türler ve habitat arasındaki uyum) açısından ele alınmaktadır.

[12] Van Drost (2011) tarafından ifade edildiği üzere varsayılan yaşanabilirlik; yaşam ortamının, yaşanabilirlik için varsayılan koşulları karşılama derecesini ifade etmektedir.

Araştırmada, bu algılanan yaşanabilirlik, kullanıcılara yaşam alanlarından ne düzeyde memnuniyet duydukları sorularak ölçülür; basit ve doğrudan bir yöntemdir. Kent kullanıcılarından şu gibi ifadeleri değerlendirmeleri istenir: 'Bu mahallede yaşıyorsanız, iyisinizdir.' Bir bireyin yaşam alanı için yaptığı değerlendirme; bu yaşam alanıyla günlük etkileşimine ve bu ortamda diğer bireylerle sosyal etkileşimine, yani fiziksel ve sosyal çevre ile etkileşimine dayanmaktadır (Gifford, 1997).

1.5 Orijinal Katkı

Tez kapsamında yaşanabilirlik kavramının bütüncül bir bakış açısıyla iki katmanlı bir tartışma çerçevesinde tasarlanmasının, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin pratik eyleme dönük olarak irdelenmesine yönelik önemli bir adım olduğu düşünülmektedir. Makro ölçekte kentsel büyümenin getirdiği arazi kullanım/arazi örtüsünde yaşanan değişim/dönüşüm açısından doğal çevrenin koruma-kullanma dengesi bağlamında ve mikro ölçekte yaşanabilirliğin mekânsal unsurlarının toplumsal bakış açısına dayalı olarak algılanan yaşam kalitesi bağlamında sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisinin ortaya konulması ile bu adımın sağlanması beklenmektedir. Bu çalışma ile kent ve mahalle düzeyinde sosyal sürdürülebilirliğin farklı yönlerine dair bütüncül ve ayrıntılı bir görüş sunularak yaşanabilirliğe yönelik pratik bir çıkarım hedeflenmektedir. Ülkemizde merkezi ve yerel yönetimlerin (kurumların)[13], yapılı (fiziksel) çevrenin oluşumunda ve yönetiminde geniş yetki ve planlama araçlarına sahip olduğu gözönünde tutulduğunda, yaşanabilir kentleşmeye erişim girişimlerinin en önemli ayağını (aktörlerini) oluşturdukları belirtilmektedir[14]. Yaşanabilir kente erişmenin; yerel değerlerin dikkate alınmasına, belirlenen hedeflerin kent/bölge düzeyinden

[13] Kurumlar, sosyal yapı ile insan arasındaki aracı zeminlerdir. Kurumlar, bireysel eylemler üzerinde kısıtlayıcı faktörler olarak yetki kullanabilirler, yani yapısal niteliklere sahiptirler, diğer yandan, sosyal etkileşimlerde bireyler gibi 'davranabilirler' yani oyunculuk kalitesine sahiptirler. Planlama sisteminin arazi kullanımına müdahalesi ve kentsel politikaların yerel ekonomilerdeki etkileri odaklanılan iki örnektir: genel yapılar için kurumlar aktördür; bireyler için kısıtlayıcı yapılardır (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Wu, 1998).

[14] Hızlı kentleşme zorluklar yaratırken, kentler aynı zamanda birden fazla SKH'ye ulaşma fırsatı da sunmaktadır. SKH'lerin %65'inin yerel yetkililer ve aktörler tarafından yerine getirileceği öngörülmektedir (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. High-Level Political on Sustainable Development, 2020).

başlanarak mahalle ölçeğine indirgenmesine, toplumsal katılım ilkesinin benimsenmesine dayanan bu çalışmanın yaşanabilir kente erişmede katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Politika uygulayıcılar yaşanabilirliği arttırmaya yönelik olarak; mekânsal niteliklerin sosyal sürdürülebilirliğin farklı boyutları üzerindeki güçlü ve zayıf yönlerini izlemek için tez kapsamında geliştirilen "Sosyal Sürdürülebilirlik Çerçevesinden Yaşanabilirlik Değerlendirmesi" ölçeğini kullanabilirler. Bunun yanısıra, makro ölçekte AKAÖ ile ilgili stratejilerin maliyetli ve uzun erimli stratejilerinin aksine mikro ölçekte yaşanabilirliğin mekânsal göstergelerinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerine dair mahalle düzeyinde elde edilen veriler nispeten daha düşük bir bütçe ve kısa vadede kentsel tasarım aracılığıyla iyileştirmelere imkân sağlayarak mikro düzeyde yaşanabilirlik üzerinde önemli etkiye sahip olabilir. Bu açıdan düşünüldüğünde bütüncül değerlendirme (makro + mikro) ile elde edilen verilerin pratik bir eyleme dönüşmeye yönelik olarak uzun ve kısa vadede strateji geliştirilerek gerekli müdahaleler açısından yerel yönetimlere politik söylemlerini güçlendirme, uygulama ve kısa vadede müdahale sonuçlarını elde etmeye imkân vermesi bağlamında itici güç niteliğinde olacağı düşünülmektedir.

1.6 Yaygın Etki ve Sınırlılıklar

Tez çalışmasının ana katkısı, sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinden yaşanabilirlik kavramının çeşitli yönlerini kapsamlı bir modelde (makro ve mikro düzeyde) bütünleştiren çok boyutlu bir ölçek geliştirmek ve ampirik olarak test etmektir. Önerilen ölçeğin plancılara ve politika yapıcılara makro (kent) ve mikro (mahalle) düzeyde yaşanabilirliğin farklı boyutlarını fiziki plan ve sosyal sürdürülebilirliğe yönelik olarak izlemek, değerlendirmek ve buna göre önlem almak için harekete geçmede yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

- Sosyal sürdürülebilirliği iyileştirmeye dayalı olarak, yerel yönetimlere sürdürülebilir gelişim amaçları doğrultusunda kentleri daha yaşanabilir hale getirmek için yol haritası oluşturmak,
- Planlama öncesi kent dokusunun yaşanabilirliğini sosyal sürdürülebilirlik bağlamında ortaya koyarak güçlü ve zayıf yönlerin belirlenmesine imkân tanımak,

- Kamu sektörü için planlama ve tasarım açısından kanıta dayalı mekânsal analiz verisi sağlayarak karar destek aracı olarak kullanılabilmek

çalışmanın öngörülen yaygın etkileri olarak sıralanabilir.

Literatür taraması bölümünde Colantonio (2009), Shirazi ve Keivani (2018) gibi araştırmacılar tarafından vurgulandığı üzere sosyal sürdürülebilirlik geleneksel katı boyutlardan zaman içinde daha yumuşak ve soyut boyutlara evrilen dinamik bir olgu olarak ifade edilmektedir. Bu bilgi ışığında, tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen ampirik incelemenin statik ve kesit veri analizi[15] araştırma tasarımına dayandığı, sosyal sürdürülebilirlik kavramının karmaşıklığını ve onu oluşturan boyutların süreç içinde değişim/dönüşüm yapısını tam olarak yakalayamayacağı olasılığı çalışmanın sınırlılığı olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinden yaşanabilirliği değerlendirmeye yönelik mevcut çalışma zaman içinde sosyal sürdürülebilirlik kavramındaki evrimin dinamizmini ve yörüngesini keşfetmek için boylamsal bir çalışma yaklaşımı benimsenerek belirli aralıklarla, geliştirilen ölçekteki boyutların güncellenerek genişletilebileceği ve ampirik uygulamanın tekrar tekrar gerçekleştirilebileceği kabulüne dayanmaktadır. Bu kabul ve sınırlılığın olumsuzluk olarak anlaşılmaması gerektiği düşünülmektedir. Kentlerin canlı bir organizma gibi değişen/dönüşen yapısı dikkate alındığında bu sınırlılığın esasen "kent"in doğasının bir gereği olduğu aşikârdır. 1942'de Mimar Jose Luis Sert ifade edilen bu yaklaşımı destekler nitelikte bir açıklamada şunları söylemiştir: "Kentler yaşayan organizmalardır; doğarlar… gelişirler, dağılırlar ve ölürler ..." (Batty ve Marshall, 2009; Kirwan ve Zhiyong, 2020). Bu söylem kentlerin değişen dinamiklerini vurgulayarak tezde ifade edilen kabul ve sınırlılıklara dair düşünceyi desteklemektedir. Harvey (2015) tarafından ifade edildiği üzere, tüm bu çatışma ve farklılığın ortasında bir çeşit dayanak sağlamak zorunluluğu vardır ve bu tür zemin oluşturma çabaları değerlidir. Tez kapsamında ele alındığı üzere, yaşanabilirliğe dair oluşturulan zeminde kesit analizine dayalı sorgulama yöntemlerinin; sosyal sürdürülebilirliğin ilkesel olarak ortaya konulup yerel kullanıcının algısına dayalı şekilde değerlendirilmesi, yerel yönetimler ve plan yapıcılar için mevcut durumun

[15] Yapısal eşitlik modeli analizine dair veri toplama aşamasının belirli bir zamanda gerçekleştirilmesi açısından bu şekilde ifade edilmiştir.

yansıtılması açısından yaşanabilirlik söylemiyle ilgili politika üretme ve uygulama argümanı olarak ‘stratejik bir değerlendirme biçimi' olarak değerli görülebileceği düşünülmektedir.

2
KENTLEŞME OLGUSU ve ORTA ÖLÇEKLİ KENT KAVRAMINA DAİR İNCELEME

Bu başlık dünya nüfusu ve kentleşme dinamiklerini, orta ölçekli kente dair tanımları ve kentsel ölçek sınıflandırmaları ile kentlerin morfolojik yapısının çeper ve iç kuşak bağlamında tanımlanmasına dair literatür taramasını kapsamaktadır. Bu bölümden elde edilen veriler çalışma alanı seçimi ve kentteki mahalleleri çeper-çekirdek nitelikte tabakalandırmak için uygun zemini sağlayacaktır.

2.1 Dünyada Nüfus Değişimi ve Kentleşme Dinamikleri

Kent-kır[16] etkileşimi tarihin her aşamasında, süreçlere ve üretim tarzına bağlı olarak derinlemesine farklılaşmıştır; ara sıra çatışmalı, ara sıra işbirliğine yatkın hale gelmiştir. Bu ilişki günümüzde de dönüşmektedir (Brenner, 2001; Intergovernmental Panel on Climate Change [IPCC], 2021; Lefebvre, 2015; Sennet, 2002; United Nations Environment Programme [UNEP], 2002; United Nations Framework Convention on Climate Change [UNFCCC], 2011). Sanayi ülkelerinde sermaye birikim odağı konumundaki kent eliyle kırsal çevrenin eski sömürüsü yerini, egemenlik ve suistimalin farklı şekillerine bırakmıştır; kent karar ve sözde işbirliği merkezi olmuştur. Yaygın hale gelen kent kırsal alana saldırmakta, kırsalı aşındırıp ortadan kaldırmakta (Lefebvre, 2015); toplum bir bütün halinde kentleşmektedir (Lefebvre, 2013). Doxiadis (1974) dünyanın gelecekte tamamen kentsel alana dönüşeceğini, kentsel alanların birbiriyle bağlantılı, süreklilik gösteren bir sistem[17] haline geleceğini öngörmüştür (Ocakçı, 2016). Mevcut eğilime dayalı olarak dünya kentleşmesinin gelmiş olduğu noktadan kentleşme

[16] Bu bölümdeki değerlendirmeler kent ve kır konusundaki farklı kabullerin bilincinde olarak yapılmaktadır, ayrıca yine bu başlık altında geçen "düşük gelirli ülke" nitelemesi United Nations ve benzeri uluslararası kurum ve kuruluşlara ait kaynaklarda kullanılan bir terimdir.

[17] Ekümenopolis

olgusuna bakıldığında, kentleşmenin 1972 yılında Roma Kulübü'nün yayımladığı Büyümenin Sınırları[18] başlıklı raporda öngörülenden çok daha hızlı bir biçimde gerçekleştiği görülmektedir (Davis, 2007). İlgili raporda; dünya nüfusu, sanayileşme, kirlilik, gıda ve kaynak tüketimindeki eğilimin 1970 yılındaki hızla (değişmeden) devam etmesi durumunda; önümüzdeki yüzyıl içinde dünyayı çöküşe götüreceği belirtilmektedir (D. H. Meadows, D. L. Meadows, Rangers ve Behrens, 1972). 2009 yılının ortaları, kentsel alanlarda yaşayan nüfusun (3.42 milyar), kırsal alanlarda yaşayan nüfusu (3.41 milyar) aşarak dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentsel alanlarda yaşamaya başlamasıyla, dünyamızın kırsaldan daha kentsel hale dönüştüğü bir dönüm noktası olmuştur (International Society of City and Regional Planners [ISOCARP], 2010; United Nations [UN], 2009). Günümüze daha yakın geçmişte ortaya konulan bilimsel çalışmalarda; iklim değişikliğinin insan faaliyetinin bir sonucu olduğu ve kontrol edilmediği takdirde -ani sel baskınları, buzulların azalması, deniz seviyesinin yükselmesi, yangınlar, aşırı sıcaklar, yoğun yağış olayları, şiddetli kuraklıkla sonuçlanan aşırı hava olayları gibi- yıkıcı etkileri olacağı belirtilmekte, mevcut kentleşme biçimleriyle dengeli bir dünya kentleşmesine erişmenin muhtemel olmayacağı öne sürülmektedir (Reader, 2007; Tekeli, 2011; UNFCCC, 2011; UN-Habitat, 2016; European Union [EU], 2011).

Tablo 2.1 Dünya nüfusunun 1951-2024 döneminde kent-kır bağlamında dönüşümü ("World Population by Year", 2024)

Yıllar	Dünya nüfusu milyar	Kent nüfusu	Kentsel nüfus oranı %	Kırsal nüfus oranı %
1951	2.584.034.261	775.067.697	30	70
1960	3.034.949.748	1.023.845.517	34	66
1970	3.700.437.046	1.354.215.496	37	63
1980	4.458.003.514	1.754.201.029	39	61
1990	5.327.231.061	2.290.228.096	43	57
2000	6.143.493.823	2.868.307.513	47	53
2010	6.956.823.603	3.594.868.146	52	48
2020	7.794.798.739	4.378.993.944	56	44
2022	7.975.105.156	4.523.091.429	57	43
2024	8.118.835.999	-	-	-

[18] Kitabın özgün adı: The Limits to Growth

Tablo 2.1'de görüldüğü üzere; 2022 yılında kentleşme oranı %57'ye ulaşarak, 1950'li yıllarda bir milyarın altında olan dünya kentsel nüfusu, günümüzde 4 milyardan daha yüksek bir değere erişmiştir. 1951-2022 arası dönemde; kentsel nüfus oranında %27'lik bir artış yaşanmış, kırsal nüfusun toplam dünya nüfusu içindeki payı %43'e düşmüştür. UN Habitat 2022 verilerine göre; dünya genelinde kentsel nüfus payındaki en büyük artışın geride kaldığı ifade edilmekle birlikte (UN- Habitat, 2022); kentsel nüfus artışının dünya genelinde eşit bir şekilde yayılmadığı ve dünyanın neredeyse hiçbir bölgesinde kentleşmede bir düşüş rapor edilemese de, farklı bölgelerde kentsel nüfusların daha hızlı veya daha yavaş büyüdüğü vurgulanmaktadır (UN, 2014; UN-Habitat, 2020, 2022). En yüksek büyüme oranlarının gelişmekte olan bölgelerde görüldüğü, gelişmiş ülkelerdeki ortalama kentleşme hızı dünya kentleşme hızının altındayken düşük gelirli ülkelerde kentleşme hızının bu ortalama değerin üzerinde olduğu ifade edilmektedir (UN-Habitat, 2020).

Tablo 2.2 Dünya bölgelerinin kentsel nüfus büyüklüğü ve kentleşme düzeyleri 2020-2050 (UN, 2022)

Bölge	**Kentsel nüfus (milyon)**				**Kentleşme oranı (%)**			
	2020	**2030**	**2040**	**2050**	**2020**	**2030**	**2040**	**2050**
Dünya	4 378	5 167	5 938	6 680	56.2	60.4	64.5	68.4
Yüksek gelirli ülkeler	1 003	1 049	1 090	1 124	79.1	81.4	84	86.6
Düşük gelirli ülkeler	3 375	4 117	4 847	5 556	51.7	56.7	61.3	65.6
Afrika	587	824	1 125	1 489	43.5	48.4	53.6	58.9
Asya	2 361	2 802	3 176	3 479	51.1	56.7	61.6	66.2
Avrupa	556	572	587	599	74.9	77.5	80.6	83.7
Latin Amerika ve Karayipler	539	600	649	685	81.2	83.6	85.8	87.8
Kuzey Amerika	304	334	362	386	82.6	84.7	86.9	89
Okyanusya	28	32	36	41	68.2	68.9	70.2	72.1

Tablo 2.2'de görüldüğü üzere 2020 yılı verilerine göre kentsel nüfusun düzeyi Kuzey Amerika'da %82.6; Latin Amerika'da %81.2, Avrupa'da %74.9 ve Okyanusya'da %68.2 iken; Afrika ve Asya nüfusu yüksek düzeyde kırsaldır ve kentsel nüfus oranı sırasıyla %43.5 ve %51.1 seviyesindedir (Tablo 2.2). Yüksek gelirli ülkelerin 2050 yılındaki kentleşme düzeyinin %86.6 oranına erişmesi beklenmekteyken, düşük gelirli ülkelerin ortalama kentleşme düzeyinin 2050 yılında %65.6 oranıyla dünya kentleşme oranının altında kalacağı öngörülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde kentleşme düzeyi yüksek olmasına rağmen, kentsel nüfus artış hızı düşüktür (UN, 2022).

Nüfus tahminleri kentleşmenin dünya nüfusunun genel artışı ile 2050'ye kadar kentsel nüfusa 2,5 milyar kişi daha ekleneceğini ve artışın neredeyse %90'ına yakınının Asya ve Afrika bölgesinde yoğunlaşacağını ortaya koymaktadır (United Nations [UN], 2015). 2020 verilerine göre (Tablo 2.2) kentlerde yaşayan 2.3 milyar nüfus büyüklüğüyle Asya, daha düşük kentleşme düzeyine rağmen (UN, 2015), dünya çapında en yüksek kent nüfusuna sahip bölgedir; bu bölge %51.1 oranında kentleşmiştir ve dünyadaki kentsel nüfusun %54'ünü oluşturmaktadır (UN-Habitat, 2020). Asya ve Afrika dünya kırsal nüfusunun %90'ını açıklamakta ve gelecek yirmi-otuz yıl içinde kırdan kente geçişin yüksek düzeyde meydana geleceği kıtalar olarak dikkat çekmektedir (UN, 2015). Önümüzdeki on yıllarda diğer bölgelerden daha hızlı kentleşecek olmasına rağmen, Asya ve Afrika'nın dünyanın en az kentleşmiş iki bölgesi olarak kalmasının beklendiği ifade edilmektedir (UN, 2014; UN-Habitat, 2020).

Tablo 2.3 Bölgelerin gelişmişliklerine göre kentsel ve kırsal nüfus oranları, 1950-2050 dönemi (United Nations [UN], 2018)

Gelişme Grubu		%					
		1950	1970	1990	2018	2030	2050
Toplam nüfus	Çok gelişmiş bölgeler	32.1	27.3	21.5	16.5	15.1	13.3
	Az gelişmiş bölgeler	67.9	72.7	78.5	83.5	84.9	86.7
Kentsel nüfus	Çok gelişmiş bölgeler	59.4	49.8	36.2	23.6	20.3	16.8
	Az gelişmiş bölgeler	40.6	50.2	63.8	76.4	79.7	83.2
Kırsal nüfus	Çok gelişmiş bölgeler	20.6	14.3	10.4	7.9	7.1	5.6
	Az gelişmiş bölgeler	79.4	85.7	89.6	92.1	92.9	94.4

Tekeli (2011); gelişmiş ülkelerin bir kısmında nüfus artışının kendini yenileme düzeyinin bile altına düşmüş olduğunu, gelişmekte olan ülkelerde ise hala yüksek nüfus ve kentleşme oranlarının sürdüğünü belirtmektedir (Tekeli, 2011). 1950'de, daha gelişmiş bölgelerin kentsel nüfus yüzdesi, daha az gelişmiş bölgelere göre önemli ölçüde daha fazlaydı. Bu nedenle, daha gelişmiş bölgeler, toplam dünya kentsel nüfusunun yalnızca %32.1'ine sahip oldukları bir zamanda dünya kentsel nüfusunun %59.4'ünü oluşturmaktaydı. 1970'e gelindiğinde bölgeler arasında kentsel nüfus oranı farkı azalarak az gelişmiş bölgelerdeki kentsel nüfus oranı hızla

artmaya başladı. 2018 yılında daha az gelişmiş bölgeler dünyadaki kentsel nüfusun %76.4'ünü ve toplam dünya nüfusunun %83.5'ini oluşturmaktaydı. 2050 yılına kadar daha az gelişmiş bölgelerin dünya kentsel nüfusunun %83.2'sine ve toplam dünya nüfusunun %86.7'sine sahip olacağı tahmin edilmektedir. Buna karşılık daha gelişmiş bölgelerin kentsel alanları; dünyadaki kentsel nüfusun yalnızca %16.8'ini ve dünya toplam nüfusunun %13.3'ünü oluşturacaktır (United Nations [UN], 2019), (Tablo 2.3).

Tablo 2.4 Yüksek ve orta gelir düzeylerinden seçilmiş ülkelerin kırsal nüfus değişim oranları 1960-2019 dönemi ("The World Bank", 2020)

Ülke	1960 %	1990 %	2019 %	1960-2019 dönemi değişim %
Avusturalya	19	15	14	-5
Almanya	29	27	23	-6
ABD	30	25	18	-12
İtalya	41	33	29	-12
Arjantin	26	13	8	-18
Meksika	49	29	20	-29
Brezilya	54	26	13	-41
Çin	84	74	40	-44
Türkiye	69	41	24	-45
Dünya	66	57	43	-23

Kırsal nüfus oranının farklı gelişmişlik bölgelerinden ülke örnekleri özelinde 1960-2019 yılları arasındaki değişimine bakıldığında (Tablo 2.4); Türkiye, Arjantin, Brezilya ve Meksika gibi hızlı ve gelişmekte olan ülkelerde en yüksek değerde kayıp verildiği, ABD (Amerika Birleşik Devletleri) ve Avrupa ülkelerinde ise dünya ortalamasından daha düşük bir oranda kırsal nüfus değişiminin gerçekleştiği anlaşılmaktadır (The World Bank, 2020).

Kentsel hiyerarşinin en tepesindeki kümelenmelerin en büyüğü, 10 milyon veya daha fazla nüfusu olan megakentlerdir ve 2018 yılında dünya toplam nüfusunun %7'sini barındırmaktadır. Bir sonraki büyüklük sınıfı, küresel kentsel nüfusun %4'ünü barındıran 5 ila 10 milyon nüfuslu kentlerden oluşmaktadır. Kentsel hiyerarşinin diğer kategorileri; nüfusun %12'sini barındıran 1 ila 5 milyon arasında nüfus büyüklüğüne sahip orta büyüklükte kentler, nüfusun %5'ini barındıran 500.000 ila 1 milyon arasında kentler, nüfusun %4'ünü barındıran 300.000 ila 500.000 arasında kentler ve nüfusun %23'ünü barındıran 300.000'den az nüfusa sahip kentsel yerleşimler olarak tanımlanmıştır (UN, 2019).

Tablo 2.5 1970-2030 dönemi kır-kent ve yerleşim büyüklüğüne göre dünya nüfus dağılımı (UN, 2019)

Bölge ve sınıf	Nüfus (Milyon)				%			
	1970	1990	2018	2030	1970	1990	2018	2030
Toplam	3701	5331	7633	8551	100.0	100.0	100.0	100.0
Kentsel bölge	1354	2290	4220	5167	36.6	43.0	55.3	60.4
10 milyon ve üzeri	55	153	529	752	1.5	2.9	6.9	8.8
5-10 milyon	107	156	325	448	2.9	2.9	4.3	5.2
1-5 milyon	244	467	926	1183	6.6	8.8	12.1	13.8
500.000-1 milyon	131	208	415	494	3.5	3.9	5.4	5.8
500.000-300.000	87	159	275	320	2.3	3.0	3.6	3.7
300.000'den az	730	1147	1750	1971	19.7	21.5	22.9	23.1
Kırsal bölge	2346	3041	3413	3384	63.4	57.0	44.7	39.6

1970 yılında, toplam nüfusun %63'ü kırsal alanlarda, %20'si 300.000'den az nüfusa sahip kentsel yerleşim yerlerinde ve geri kalan %17'si diğer büyük kentlerde yaşamaktaydı. İlerleyen yirmi yılda, kentsel nüfusa yaklaşık bir milyar kişi eklenerek nüfus; 1970'te 1,3 milyardan 1990'da 2,3 milyara yükselmiştir. Her ölçekten kentsel nüfus aynı dönemde yüzde 50'den fazla artmıştır: 300.000 ila 500.000 nüfuslu kentlerde 87'den 159 milyona ve 1 ila 5 milyon nüfusa sahip kentlerde 244'ten 467 milyona, neredeyse iki katına çıkmıştır. Büyük kentlerin genel nüfusu, nispeten küçük olmasına rağmen, 55'ten 153 milyona, neredeyse üç kat artmıştır. 1990-2018 yılları arasında yarım milyondan 10 milyona ulaşan kentler grubunda nüfus ikiye katlanmış, megakentlerde 3,5 kat artmıştır. Bugün nüfusun üçte ikisinden fazlası kırsal alanlarda veya 300.000'den az nüfusa sahip kentsel yerleşim yerlerinde yaşamakta iken üçte biri de daha büyük kentsel yığınlarda yaşamaktadır. Artan kentleşmeyle birlikte, kırsalda yaşayan nüfus yüzdesinin 2030'a kadar %39.6 oranında gerilemesi beklenmektedir (Tablo 2.5), (UN, 2019).

Günümüzde dünyadaki kentsel nüfusun çoğu, 1 milyondan az nüfusu olan kentsel yerleşim yerlerinde yaşamaktadır ve 2030 yılında da dünyadaki kent sakinlerinin yarısından fazlası, nüfusu 1 milyondan az olan kentsel yerleşim yerlerinde yaşıyor olacaktır. Bu nüfus aralığına sahip kentler küresel standartlara göre orta ölçekli olarak kabul edilmektedir (UN, 2015; UN, 2019). 2050 yılında kentleşme oranının %68' e erişeceği ve insanlığın geleceğinin metropol alanlarda olmadığı

vurgulanmaktadır (UN,2022). Megakentler[19] büyüklükleri ve ekonomik faaliyet yoğunlaşmaları bakımından dikkate değerdir ancak; küresel olarak, megakentler şu anda dünyadaki kent sakinlerinin sadece %8.8'ini barındıracağı tahmin edilirken nüfusu 1 milyondan az olan kentlerin ise kentsel nüfusun %32.6'sını barındıracağı tahmin edilmektedir (Tablo 2.5), (UN, 2015; UN, 2019).

Lefebvre, küreselleşmeyi, belirli bir tür kentsel alanın eşitsiz genişlemesi yoluyla ortaya çıkan, temelde şiddet içeren ve eşitsiz bir süreç olarak ifade etmektedir (Madden, 2012). Tekeli Dünyada eşitsiz büyümenin devam ettiğini, nüfusun büyük yığılmalarda toplandığını, ancak bu yığılmaların nüfus büyüklüğüne göre aynı kategori içinde düşünülmesinin yanlış olduğunu, sibermekânın bir parçası haline gelmiş dünya kentleri ile henüz onlara eklemlenmemiş gelişmekte olan ülkelerin megakentlerini[20] ayrı kategoriler halinde düşünmenin doğru olacağını ve bunların problemlerinin farklı özellikleri olduğunu ifade etmektedir (Tekeli, 2011).

Dünyanın coğrafi bölgeleri hem kentleşme düzeyleri hem de nüfuslarının kentsel hiyerarşi içindeki dağılımında (yoğunlaşma derecesinde) farklılık göstermektedir. Dünya genelinde kentsel nüfusun neredeyse yarısının kentsel hiyerarşinin "en altında", yani 300.000'den az nüfusa sahip kentsel yerleşim yerlerinde yoğunlaştığı belirtilmektedir (UN, 2019). Küresel kentsel nüfusun, farklı nüfus büyüklüğündeki yerleşimler arasında eşit olmayan bir şekilde dağıldığı anlaşılmaktadır. Dünya, yüksek oranda kentleşmiş alanlarda, özellikle megakentlerde veya en az 10 milyon nüfuslu metropol alanlarda artan bir nüfus yoğunluğuna tanık olmaktadır. Megakentler büyüklükleri, ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşması ve küresel ekonomideki etkileri açısından dikkate değer olsalar da, en hızlı büyüyen kent türü olmayıp kentsel nüfusun çoğunu temsil etmemektedirler. Gerçekte, en hızlı büyüyen kentler, 1 milyondan az nüfusa sahip küçük ve orta, "orta" veya "ikincil" kentlerdir ve bu grup dünyadaki kentsel nüfusun %59'unu ve her bölgedeki kentsel

[19] Yaşanan demografik değişime dayalı olarak özellikle dünyanın düşük ve orta gelirli bölgelerinde birçok büyük ve megakent ortaya çıkmaktadır. Çoğu megakent gelişmekte olan ülkelerde bulunmaktadır. Asya, Latin Amerika ve Afrika'daki birkaç büyük kentin 2030 yılına kadar megakent haline geleceği tahmin edilmektedir (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. UN-Habitat, 2016).

[20] Tekeli megakent kavramını sorunların habercisi olarak nitelemekte ve 'dünya kenti'nden ayrı bir anlam ifade ettiğini belirtmektedir.

nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır (Fulton, 2002; UN, 2015; UN-Habitat, 2020).

Gelecek yıllarda yerleşim büyüklüğüne dair dünyadaki örüntünün yüksek oranda aynı kalacağı, kentleşme oranının artmasına rağmen yerleşme büyüklüğü açısından küçük ve orta ölçekli yerleşmelerin en yüksek değerde kentsel nüfus dilimine ev sahipliği yapacağı öngörülmektedir. 2018 yılında 1.000.000 ve altı nüfuslu yerleşmelerin dünya nüfusundaki toplam payı 31.9[21] iken 2030 yılında bu payın artarak 32.6[22] olacağı anlaşılmaktadır (Tablo 2.6). Dünyamız küresel ölçekte 1950'den beri hızla bir şekilde kentleşmiştir ve tahminler önümüzdeki yıllarda bu kentleşme dinamiğinin devam edeceğini göstermektedir. Birleşmiş Milletler (UN) tarafından yayınlanan "our urbanizing world" adlı raporda küresel ölçekte kırsal nüfusun büyümeyi durdurmaya başladığını, 2020'den kısa bir süre sonra zirveye ulaşıp (yaklaşık 3,4 milyar), 2050 yılında (3,2 milyar) gerileyeceği tahmin edilmektedir (UN, 2014). Bu öngörüler dünyada birçok bölgenin kentleşmiş olduğunu, kalan bölgelerin de 2050 yılına kadar kentleşme sürecini yaşayacağını ortaya koymakla beraber Lefebvre, Doxiadis ve Meadows gibi bilim insanlarının dünyanın tamamının kentleşeceği öngörülerini de desteklemektedir.

Tablo 2.6 2018 ve 2030 yıllarına dayalı olarak kent sayılarına göre dünya nüfus dağılımı (United Nations [UN], 2018)

Kademelenme	2018			2030		
	Yerleşme sayısı	Nüfus (milyon)	Dünya nüfusundaki payı	Yerleşme sayısı	Nüfus (milyon)	Dünya nüfusundaki payı
KENTSEL	-	*4.220*	*55.3*	-	*5.167*	*60.4*
10 milyon ve üzeri	*33*	*529*	*6.9*	*43*	*752*	*8.8*
5-10 milyon	*48*	*325*	*4.3*	*66*	*448*	*5.2*
1-5 milyon	*467*	*926*	*12.1*	*597*	*1.183*	*13.8*

[21] Tablo 2.6'daki nüfus büyüklüğü 500.000-1milyon ile 500.000'den az olan kentlerin 2018 yılı dünya nüfuslarındaki payları toplanarak elde edilmiştir.

[22] Tablo 2.6'daki nüfus büyüklüğü 500.000-1milyon ile 500.000'den az olan kentlerin 2030 yılı dünya nüfuslarındaki payları toplanarak elde edilmiştir.

Tablo 2.6 2018 ve 2030 yıllarına dayalı olarak kent sayılarına göre dünya nüfus dağılımı (devamı)

Kademelenme	2018			2030		
	Yerleşme sayısı	Nüfus (milyon)	Dünya nüfusundaki payı	Yerleşme sayısı	Nüfus (milyon)	Dünya nüfusundaki payı
500.000-1 milyon	*598*	*415*	*5.4*	*710*	*494*	*5.8*
500.000'den az	-	*2.025*	*26.5*	-	*2.291*	*26.8*
KIRSAL	-	*3.413*	*44.7*	-	*3.384*	*39.6*

İrdelenen kentsel nüfus dinamikleri değişiminden anlaşılacağı ve Sennet (2022)'nin de belirttiği üzere kent; gücün aleni ve saklı bir biçimde sezildiği ve dönüştürüldüğü bir sahne halini almıştır (Sennet, 2002). Kentler sadece içinde yaşayan bireylere daha yüksek düzeyde iş ve yerleşim imkânı sunmanın dışında, dünyanın en uzaktaki yerini bile cezbeden, farklı bölgeleri, bireyleri ve aktiviteleri bir düzen çerçevesinde yapılandıran, bireysel hayatın tüm farklılıklarını kapsayan, ekonomik, politik ve kültürel yaşama öncülük eden ve denetleyen merkezlerdir (Alver, 2007; Wirth, 2002).

Davis (2006) nüfus patlaması yaşanan kentlerin aynı zamanda olağanüstü kent ağları, koridorları ve hiyerarşileri örerek dev bitişik kent bölgelerinin oluşmaya başladığını belirtmekte, kilometrelerce uzanan bu kentler ağının kent yoksulluğunun dünyadaki en büyük ayak izi olacağını ileri sürmektedir. Kentlerin bu şekilde yayılmasının ileriki yüzyılda da sürmesi durumunda, kentin evrimsel süreci boyunca taşıyabileceği nihai fiziksel ve nüfus sınırına erişeceği vurgulanmaktadır (Davis, 2007).

Kentlerdeki büyüme hızı; ürün ve hizmetlere olan talebin artmasına ve sosyal, ekonomik ve çevresel zorluklara yolaçmaktadır. Aşırı kalabalık, güvensizlik, işsizlik, doğal kaynakların azalması ve kirlilik, insan refahını/sağlığını ve çevresel kaliteyi engelleyen faktörlerden sadece birkaçıdır (ISOCARP, 2010; Zanella, Camanho ve Dias, 2014). Afrika'nın hızlı kentleşmesi temel olarak doğal artış, kırsal kentsel göç, ilhak yoluyla kentsel yerleşimlerin mekânsal genişlemesi, kırsal alanların yeniden sınıflandırılması ve bazı ülkelerde yaşanan çatışmalar ve felâketler gibi olumsuz olaylardan kaynaklanmaktadır. Afrika kentlerinin dünyanın en fakir kentleri arasında olduğu gözönüne alındığında, büyüme oranları, artan

kentsel nüfuslar için yeterli altyapı ve kamu hizmetlerini inşa etmek ve sürdürmek açısından büyük bir zorluğu da beraberinde getirmektedir (UN-Habitat, 2016). Bu ülkeler artan kentsel nüfuslarının ihtiyaçlarını karşılamada barınma, altyapı, ulaşım, enerji ve istihdamın yanısıra eğitim ve sağlık gibi temel hizmetler için çok sayıda zorlukla karşılaşacaktır (UN, 2015).

Tekeli gelişmiş ülkelerin büyük yığılmalarıyla, gelişmekte olan ülkelerin büyük yığılmalarının özelliklerinin aynı olmayacağını belirtmektedir. Gelişmiş ülkelerin büyük yığılmaları dünya ilişki ağlarına eklemlenmesi yüksek, yerleşme içi fonksiyonel bağımlılığı gelişmiş, kişi başına düşen altyapı ve üretim sermeyesi dolayısıyla kişi başına verimliliği ve geliri yüksek yerleşmelerdir. Denetleme güçleri yüksektir. Oysa gelişmekte olan ülkelerin yığılmaları, dünya ilişki ağlarına eklemlenmeleri görece zayıf, fonksiyonel iç bütünlüğü olmayan, geniş marjinal kesimlere sahip, kişi başına düşen altyapı ve üretici sermeyesi düşük; dolayısıyla kişi başına verimliliği ve geliri az yerleşmelerdir, denetleme güçleri zayıftır. Birinci türdeki kentler dünya kenti olarak karşımıza çıkarken ikinci türdekiler azmanlaşmış kent olmaktadır (Tekeli, 2011).

Bu durum; Soja ve Kanai'nin, kentsel bir gezegenden sözetmenin, otoyolların ve gökdelenlerin tüm dünyayı kapladığını hayal etmek olmadığı söylemiyle örtüşmektedir (Madden, 2012). Davis geleceğin kentlerinin, ilk kuşaktan kent plancılarının zihninde canlandırdığı şekilde cam ve çelikten değil, yüksek düzeyde kaba tuğla, saman, geri dönüştürülen plastik, briket ve hurda tahtalardan inşa edileceğini ve 21. yüzyılın kent dünyasının, semaya yükselen ışıklı kentlerin aksine çerçöp, dışkı ve pislik içinde kaybolmuş yerleşmelerden oluşmakta olduğunu belirtmektedir (Davis, 2007).

2007'den bu yana bireyler, faaliyetlerini devam ettirmek için bir buçuk gezegene karşılık gelecek miktarda kaynak tüketmektedir. Gelişmiş ülkelerde kişi başı ekolojik ayak izi, bu ülkelerde gerçekleşen tüketim miktarı sebebiyle, gelişmekte olan ülkelere kıyasla yüksektir. Örnek vermek gerekirse, ABD'de ikamet eden bireyler, Hindistan'da ikamet edenlere kıyasla kişi başı olarak neredeyse dokuz kat fazla doğal kaynak tüketmektedir. Dünyadaki herkes ABD'deki bir birey gibi yaşıyor olsaydı, insanlığın toplam kaynak kullanımına ve CO_2 emisyonuna ayak uydurabilmek üzere dört buçuk gezegenden fazlasına karşılık gelecek bir biyolojik

kapasite gerekecekti. Geçen elli yıllık sürede sadece gelişmiş ülkelerle sınırlı kalmayıp, gelişmekte olan ülkelerde de kaynak tüketimi yüksek düzeyde artmıştır. 1961 yılında dünya nüfusunun büyük bir kısmı "ekolojik borçlu" bulunmayan ülkelerde yaşamaktaydı. 2007 yılında ise biyolojik kapasitenin üzerinde miktarda doğal kaynak kullanımı sonucunda dünya popülasyonunun %80'inden fazlasının ekolojik borçlu ülkelerde ikamet ettiği vurgulanmaktadır (WWF, 2012).

Küresel "yeni ekonomi" ile ilgili politika tartışmaları, ekonomik büyümenin dünya çapında bölgesel düzeyde sürdüğü fikri etrafında giderek yoğunlaşmıştır. Dünyadaki ekonomik rekabetin uluslararası rekabet değil, büyükkent bölgeleri arasındaki ekonomik rekabet olduğu sıklıkla söylenmektedir ve bu sebeple dikkatin çoğu, büyük kentlerin varlığından kaynaklanan en büyük metropol bölgelerine odaklanmıştır (Fulton, 2002). Fakat yerleşim büyüklükleri bakımından mevcut durum ve gelecek tahminlerine bakıldığında, megakentlerin (≤10 milyon) ve büyük kentlerin (5-10 milyon) ekonomik açıdan tedbirleri sebebiyle ön planda tutulmalarına rağmen hızlı büyüme veya kentsel nüfusun çoğunu yansıtma açısından arka planda kaldıkları anlaşılmaktadır (UN, 2015; UN-Habitat, 2016). Bu durumun bilimsel çalışmalar için orta ölçekli kentlerin ön plana alınmasını gerektirdiği düşünülmektedir.

2.2 Orta Ölçekli Kent Kavramına Bakış ve Kentsel Ölçek Sınıflandırmaları

Hem uluslararası hem de ulusal alanda orta büyüklükteki bir kent için uzlaşılmış bir tanım ve kabul bulunmamakla (Çalışkan ve Tezer, 2018; Smart Cities, 2007) birlikte; orta ölçekli kentlerin kırsal nitelikli ve nispeten az gelişmiş kentlere kıyasla daha yüksek, metropollere kıyasla ise daha düşük yeterlilikte kentsel özellik barındıran yerleşimler şeklinde değerlendirildiği görülmektedir (Živanović, Tošić ve Krevs'ten aktaran Çalışkan ve Tezer, 2018). Yerleşmelerin sınıflandırılmasına ölçüt olarak nüfus ölçütü kullanılmaktadır (Yüceşahin, 2008). Sınıflandırmada kullanılan nüfus büyüklüğü kabulü belirli nüfus değerlerindeki kırılma ve kopmaların, öteki değerlerden daha çok göze çarptığı savına temellendirilmektedir.

Ülkemizdeki kentsel büyüklükleri açıklayan hukuki çerçevede de büyüklüklerin kademelendirilmesinde direkt nüfus ölçütü kullanılmaktadır (Ciğeroğlu, 2008; Keleş, 2000).

Tablo 2.7 Kentsel büyüklükleri tanımlayan ölçütler

Kanun	Nüfus kıstası (kişi)	Nitelediği yerleşim birimi
442 Sayılı Köy Yasası (Madde 1-1924 yılı kabul tarihli)	:- 2000 : 2000- 20.000 : 20.000 +	-Köy -Kasaba -Kent
1580 Sayılı Belediye Yasası (Madde 7-1930 yılı kabul tarihli)	: 2000	-Belediye Yönetimi
5393 Sayılı Belediye Yasası (Madde 4-2005 yılı kabul tarihli)	: 5000 ve +	-Belediye Yönetimi
5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası (Madde 4-2004 yılı kabul tarihli)	: 750.000 +	-Büyükşehir

Yasalarda belirtilen nüfus ölçütleri uyarınca, yirmi bin kişiye kadar olan yerleşmeler kırsal özellikteki grupları meydana getirmekte, yirmi bin ila yedi yüz elli nüfus aralığındaki yerleşmeler kentleri, yedi yüz elli binden yüksek olan yerleşmeler ise büyük kentleri meydana getirmektedir. Bu durumda, kırsal öğeler ile büyük kentler arasında kalan pay, bir manada orta ölçekli kentleri temsil etmektedir (Tablo 2.7). Bu konuda OECD ve BM'nin belirlediği orta ölçekli kent kabulleri, çok sayıda akademik çalışmada referans olarak kullanılmaktadır (Çalışkan ve Tezer, 2018). Orta ölçekli kent için OECD ve BM'nin nüfus aralığı kabulleri aşağıdaki gibidir (Tablo 2.8).

Tablo 2.8 Orta ölçekli kent için nüfus kabulleri

OECD – orta ölçekli kent	200.000 – 500.000 (Kentsel nüfus)
BM – orta ölçekli kent	1.000.000 – 5.000.000 (Toplam nüfus)
Küçük Kent	50.000 – 200.000
Orta Ölçekli Kent	200.000 – 500.000
Metropol	500.000 – 1.500.000
Büyük Metropol (Organisation for Economic Co-Operation and Development [OECD], 2019).	1.500.000 ≤ … (Kentsel nüfus)
-	… < 300.000
-	300.000 – 500.000
-	500.000 – 1.000.000
Orta Ölçekli Kent	1.000.000 – 5.000.000
Büyük Kent	5.000.000 – 10.000.000
Mega Kent (UN, 2015)	10.000.000 ≤ … (Toplam nüfus)

Tablo 2.8 Orta ölçekli kent için nüfus kabulleri (devamı)

Küçük Kent	50.000-250.000
Orta Ölçekli Kent	250.000-1.000.000
Büyük Kent	1.000.000-5.000.000
Mega Kent (UN-Habitat, 2022)	5.000.000 ≤ …

Bazı çalışmalarda orta büyüklük olarak 100.000 ila 500.000 arasında nüfusu olan kentler kastedilirken (Smart Cities, 2007) kimi çalışmalarda nüfusu 100.000 ile 300.000 arasındaki kentler orta ölçekli kent olarak sınıflandırılmıştır (Fulton, 2002). Bu sınıflandırmalardan bazıları (Tablo 2.9);

Tablo 2.9 Nüfus ölçütüne dayalı olarak kentsel büyüklük sınıflandırmaları

Küçük Yerleşme Merkezleri	Büyüklük
Küçük Kent Merkezleri	… < 20.000
Orta Büyüklükte Kent Merkezleri	20.000 – 100.000
Büyük Kent Merkezleri	100.000 – 500.000
Metropoller (Göçer, 1985)	500.000 <…
Tarımsal Hizmet Merkezleri	10.000 – 100.000
Potansiyel Büyüme Merkezleri (Orta Büyüklükte Kentler)	100.000 – 500.000
Metropoliten Merkezler (Çıracı, 1982)	500.000 <…
Küçük Kent	10.000 – 100.000
Orta Ölçekli Kent	100.000 – 300.000
Büyük Kent	300.000 – 1.000.000
Metropoliten Kent[23] (Yazar, 2006)	1.000.000 <…
Küçük Kentler	10.000 – 100.000
Orta Büyüklükte Kentler	100.000 – 500.000
Büyük Kentler	500.000 –1.000.000
Metropoliten Kentler (Demir ve Çabuk, 2010)	1.000.000 <…
S	50.000 – 100.000
M	100.000 – 250.000
L	250.000 – 500.000
XL	500.000 – 1.000.000
XXL	1.000.000 – 5.000.000
Küresel Kent (European Commision, 2013)	5.000.000 <…
Küçük Kent	25,000 – 99,999
Orta Ölçekli Kent	100.000 – 500.000
Büyük Kent (American Association of Retired Persons [AARP], 2019)	500,000 <…

[23] Lewis Mumford'un metropoliten olgusuna dair savı büyüme ve çökme ilkesine dayanmaktadır. Kentten metropole, metropolden megakente ve sonunda mezarlık kente doğru geçiş yaşanacaktır. 1960'lı yıllarda Hall ve Doxiadis bu düşünceyi çalışmalarında irdelemiş ve metropoliten gelişimin doruk noktasına ulaştığında, sorunlar çözülüp gelişim doğru yönlendirilmezse çöküşün kaçınılmaz olduğunu belirtmişlerdir.

Nüfus ölçütüne dayalı olarak çeşitli sınıflandırmalarla birlikte, birçok farklı türde orta ölçekli kent bulunmaktadır. Goldsmith (2002), orta büyüklükte bir şehri tanımlamanın en az dört farklı unsuru olduğunu öne sürmüştür. Bunlardan ilki; "unutulmuş Orta Ölçek" olup metropol alanlarındaki büyük merkezi kentler siyaset ve politika alanında büyük oranda dikkat çekmekteyken orta büyüklükteki kentler, ulusal ve bölgesel ekonomiler için önemli olmakla beraber bu kentlerin çok az dikkat çekmesi ve büyük kentler kadar fazla ilgi görmemesi durumudur. İkincisi "Orta Ölçekli Metropolitan Merkezi"dir. Diğer bir ifadeyle; orta ölçekteki kentlerin orta büyüklükteki bir metropol bölgesinin merkezi olmaları ve kendisinden daha büyük yerleşmeler için kültürel, ekonomik ve idari merkezler olarak hizmet ettikleri anlamına gelmektedir. Üçüncüsü "İncelen Kent"tir. Bu niteleme orta ölçekli kentlerin genel olarak durgun veya azalan nüfuslara sahip olduğunu ifade etmektedir. Dördüncüsü ise "Bölünmüş Kent"tir. Büyük kentlerde olduğu gibi orta büyüklükteki bir kentte de ırk, sınıf ya da gelir düzeyine göre bölünme sorunlarının gözardı edilemeyecek derecede kritik bir boyuta ulaşmış olabileceğidir (Goldsmith'ten aktaran Fulton, 2002).

Yapılan literatür taraması sonucunda çeşitli uluslararası kurum ve kuruluş ile bilimsel çalışmalar özelinde çeşitli istatistiksel büyüklük tanımını sağlayan birçok kent türü olmasına rağmen bu kentlerin hepsinin aynı ortaklıkları paylaşmayabileceğinin açıkça ortaya konulduğu söylenebilir. Bu noktada bu tez ülkemiz için çözüm yaklaşımı ile yapıldığından konu Türkiye'deki duruma göre bir tanım ile netlik kazanabilir.

21. yüzyılın küresel zorlukları olan yoksulluk, eşitsizlik, işsizlik, çevresel bozulma ve iklim değişikliği beraberinde gittikçe kentleşmekte olan bir dünyaya doğru kayma, daha sürdürülebilir bir kalkınma yörüngesi için kullanılabilecek dönüştürücü bir güç oluşturmaktadır (UN-Habitat, 2016). Ayrıca iletişimsel planlama ve vatandaş katılımı yaklaşımlarının yeni yollarını gerektirmektedir (AARP, 2019). Farklı boyutlarıyla ele alındığında Ülkemiz kentleşmesinin benimsediği yol ve uygulamaları yönlendiren dinamiklerin şimdi ve yakın gelecek zaman için devam ettirilemez nitelik taşıdığı ve kentler arası eşitsizlikleri çoğaltarak, çıkar yol bulma arayışlarını daha fazla zora soktuğu net olarak anlaşılmaktadır (Çalışkan ve Tezer, 2018).

İyi planlandığı ve yönetildiği zaman, kentleşme çoğunluk için ekonomik umutları ve yaşam kalitesini önemli ölçüde iyileştirebilir, yeniliği ve üretkenliği artırabilir, ulusal ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilir, yoksulluğu azaltabilir ve toplumsal bütünleşme sağlanabilir (Fulton, 2002; UN-Habitat, 2016). Bu zorlukları etkin bir şekilde ele almak ve kentleşmenin sunduğu fırsatlardan yararlanmak için yeni bir yaklaşım veya yeni bir kentsel gündem gereklidir. Yeni kentsel gündem, kentleşmenin dönüştürücü güçlerini kullanarak ve büyük zorluklara cevap vererek küresel stratejik hedeflere ulaşmak için (eşsiz bir) fırsat sunmaktadır. Bu yeni kentsel gündem, uygulanabilir, evrensel, hak temelli, sektörel ve mekânsal olarak bütünleştirici, kapsayıcı, adil, insan merkezli, yeşil ve ölçülebilir olmalıdır. Yeni kentsel gündem, çevresel olarak sürdürülebilir, esnek, sosyal olarak kapsayıcı, güvenli ve şiddet içermeyen, ekonomik olarak verimli, daha iyi bağlantılı ve dönüşüme katkıda bulunan kentleri ve insan yerleşimlerini desteklemelidir (UN-Habitat, 2016). Onuncu Kalkınma Planının "*Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre*" teması ve *Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planının* "*Yerleşmelerin Mekân ve Yaşam Kalitesinin Artırılması*" temasında ilgili konuya değinilmiştir. Öte yandan bu yaklaşım 2019-2023 gündeminde On Birinci Kalkınma Planının "*daha fazla değer üreten, daha adil paylaşan, daha güçlü ve müreffeh Türkiye*" tasavvuru ile örtüşmektedir.

Bu açıdan irdelendiğinde ülkemizde yeni bölgesel merkezlerin geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Gelişme niteliği taşıyan orta büyüklükte yerleşmeler bilhassa organize edilmelidir. Organize edilecek olan bu yerleşmelerin nüfusun dengeli dağılımına katkı sağlayacağı ifade edilmektedir (Demir ve Çabuk, 2010).

2.3 Kentleşme ve Morfolojik Yapı Değişimi

Howard (1902) insanları kentlere çeken sebepleri "cezbeden" olarak nitelemektedir. Kentlerde o anda sahip olduğundan daha büyük "cazibe" sunmayan hiçbir çözüm önerisinin kırdan kente göçü önlemeye dönük etkisinin olamayacağını belirtmektedir. Göç sorununun ancak eski "cezbedicilerin gücü"ne karşı yaratılacak yeni "cezbedenlerin" gücüyle aşılacağı vurgulanmaktadır. Howard her kentin bir mıknatıs her insanın bir iğne sayılabileceğini, bu şekilde bakıldığında, kentlerin sahip olduğundan daha güçlü mıknatıslar inşa etmek için bir yöntem keşfinden

başka hiçbir şeyin nüfusun kendiliğinden ve sağlıklı bir şekilde yeniden dağıtılmasında etkili olamayacağını ifade etmektedir. Bu söylem günümüzde büyük kentlere göçün önüne geçmek üzere orta ölçekli kentlerin cazibesinin arttırılmasının gerektiğine işaret etmektedir.

Holland ve diğerleri (2018) konut arayan kişilerin bir mahalleye gittiğinde cazibenin "bu mahalle bana göre değil" veya tam tersi "bu mahalle çok çekici ve tam olarak istediğim gibi" hissinin algılanmasında yattığını belirtmektedir. Holand ve diğerleri (2018) bu hisse karşı olarak aynı zamanda bir şehirdeki mahalle kalıpları konusunda sahip olabileceğimiz sınırlı seçeneklerden dolayı karar verirken bu duygunun sıklıkla gözardı etme durumunda kalınabileceğini de belirtmektedir. Ayrıca, konutun fiyatı veya işlevsel konumu gibi, diğer faktörlerin de bu algısal kararda öncelik taşıyabileceğinin altını çizmektedirler. Bu deneyimin, bir yerin fiziksel biçiminin kişiler için önemli olduğunu ve nerede yaşayacağımız gibi, hayatımıza dair aldığımız önemli kararlarda güçlü bir manyetik faktör olabileceğini vurgulamaktadırlar. Bu durumun da kentsel mıknatıslar kavramının tartışmasıyla örtüştüğünü ifade etmektedir. Kentsel mıknatıslar, yaşamak için tercih edilen ve etrafında inşa edildikleri faaliyet alt kültürlerinin yaşamlarıyla örülmüş olan ve sonuç olarak kentsel alanda güçlü canlılık haline gelen yerlerdir. Kentteki büyüme olgusunun mahallelere göre değişmekte olduğu ve bu değişim dinamiğinin katalizör görevi gören bazı manyetik gelişmelerin varlığına bağlı olduğu belirtilmektedir.

M. R. G. Conzen (1960) kent morfolojisine dair gerçekleştirdiği çalışmalarında; eski kenti “çekirdek / kernel / old town”, büyüme sonucu dış merkezli olarak uzanan kent bölümlerini “saçak kuşak / fringe belt” olarak nitelendirmektedir. Saçak kuşak -kendi içinde- “iç”, “orta” ve “dış” saçak kuşağı olarak sınıflandırmıştır. M. R. G. Conzen’in (1960) yaptığı çalışmalarda çekirdeğe uyum sağlayan çok sayıda geleneksel özelliği sayesinde iç kuşağı eski şehir ile gruplandırdığı analizleri de bulunmaktadır. Kentsel merkezden yayılan çeper kuşaklar arasında bir derecelenme olmasının sürpriz olmadığı, “iç çeper kuşakların” tutarlı ve neredeyse sürekli nitelik gösterdiği, “orta saçak kuşakların” daha az sürekli olduğu, “dış kenar kuşakların” çevresel yapılarında süreksiz hatta parçalı olma olasılığının en yüksek olduğu ifade edilmektedir (M. R. G. Conzen, 1960). M. P. Conzen (2018) saçak kuşak teorisinin

bileşenlerini tanımlarken saçak kuşak oluşumuna katkıda bulunan arazi kullanış olarak; açık alanlar (mezarlıklar, halka açık parklar), kurumlar (dini alanlar, dinlenme yerleri, askeri kışlalar, üniversite alanları, hastaneler, atık imha tesisleri), sanayi (ulaşım tesisleri, fabrikalar, taş ocakları), konut alanları, rekreasyon alanlarından (golf sahaları, spor tesisleri, binicilik okulları) bahseder (M. P. Conzen, 2018). M. R. G. Conzen (1960) bu değerlendirmelerin her kent için özsel nitelikleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmekle beraber orta ve dış saçak kuşak bölgenin büyümesinde rol oynayan faktörlerin karmaşık olduğunu ve kombinasyonlarının çeşitlilik gösterdiğini de vurgulamaktadır.

M. P. Conzen (2018) kentleşme baskılarının kaçınılmaz olarak kentsel çekirdeğin mekânsal yapısında karmaşıklığı ve çekirdek çevresinde genişlemeyi tetikleyerek şaçak kuşakların oluşumuna neden olduğunu ifade etmektedir. Kent planı analizini (town-plan analysis) gerçekleştirdiği çalışmasında kentin yapısının geriye dönük olarak incelenmesi ve ileriye yönelik önerilerin ortaya konması için morfolojik açıdan irdelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Conzen M., P. (2018) saçak kuşakların göze en çarpan özelliğinin arazi kullanım heterojenliği olduğunu belirtmektedir. Saçak kuşakların ortak noktası bulundukları dönemde ucuz ya da geniş araziye ya da her ikisine birden duyulan ihtiyacı sağlamalarıdır. Bu heterojenliğin, çeper kuşakları haritalardan ve havadan oldukça tanınabilir hale getirdiğini, aynı zamanda sokak ölçeğinde de bu mekanların deneyimlenebileceğini ve çekirdek yerleşim bölgelerinin sıkışık dokusundan kesinlikle farklı bir niteliğe sahip olduğunu belirtmektedir.

Bu ifadeler kentleşme sonucunda farklı niteliklere sahip çeper ve çekirdek mahalle oluşumlarının gerçekleştiğini ve büyümenin kentte yer alan mahallelerde aynı şiddette gerçekleşmeyeceğini ve kentsel büyümenin kentin farklı yönlerinde farklı büyüklüklerde olabileceğini ortaya koymaktadır.

3
PLANLAMA YAKLAŞIMI OLARAK YAŞANABİLİR KENT KAVRAMINA BAKIŞ

3.1 Sürdürülebilirlik Kavramının Gelişimi ve Değerlendirilme Biçimleri

On Birinci Kalkınma Planının *yaşanabilir şehirler, sürdürülebilir çevre* başlığı altında; hızlı nüfus artışının, kentleşme, ekonomik yapı, tüketim deseni, çevre ve doğal yapılar üzerindeki şiddeti yoğunlaştırdığından ve dünya genelinde sürdürülebilir doğal çevre yönetimiyle yaşanabilir yerleşmelerin elde edilmesinin daha da önem kazandığı vurgulanmaktadır şeklinde yaşanabilir kentler oluşturulması gerekliliğinden bahsedilmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

Ayrıca farklı başlıklarda birey merkezli, doğaya ve yerel kültüre değer veren, kentsel hizmet sunumunun eşitlikçi ve ulaşılabilir olarak sağlandığı, yüksek düzeyde yaşam kalitesine sahip kentler oluşturmak; herkes için yaşanabilir, dirençli, güvenli, kapsayıcı, ekonomik, sürdürülebilir, satın alınabilir konuta sahip; etkin şehir içi ulaşım ağının sağlanması gibi yaşanabilirlik ilkeleriyle örtüşen amaçların varlığı dikkat çekmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

Sürdürülebilirlik konularının hem karmaşık hem de dinamik olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir: çevresel, sosyal, ekonomik ve politik sınırları aşan ve yerelden bölgesele ve ulusala kadar uzanan çeşitli mekânsal ölçekleri aşan küresel ölçekte bir dizi sorun içermektedir. Daha önce tartışıldığı gibi, Brundtland Raporunda (WCED, 1987) gösterildiği gibi, çokça alıntılanan ve genel kabul gören bir sürdürülebilirlik tanımına sahip olmamıza rağmen, bu tanımın günlük kararlarda kendisini nasıl göstermesi gerektiği net değildir.

Pek çok araştırmacı sürdürülebilirlik planlamasına bütünleşik, bütüncül bir yaklaşımı tartışmaktadır. Burada sorulacak soru: 'Planlama politikaları nasıl entegre

edilecek?' olmalıdır. Hem planlama hem de sürdürülebilirlik tartışmalarının paylaştığı ortak çıkar insanlar ve çevreleri arasında uyumlu bir ilişki arayışıdır (Wu, 1998).

Planlama kentsel formların yapısal özelliklerinin şekillenmesinde çok önemli bir aracılık rolü oynamaktadır. İmar planları, kentsel arazi kullanımının genel yapılarını şekillendirmede önemli faktörlerdir. Dolayısıyla planlama, sosyal etkileşimin makro bağlamını tanımlayan yapısal faktörlerin bir parçasıdır (Myerson ve Rydin, 1996). Bir politika meselesi olarak, planlama kararları, rehberlik, teşvik, kontrol ve katılımın bir kombinasyonu yoluyla kentsel arazinin rakip kullanımları arasında arabuluculuk yapmaya çalışır. Bununla birlikte, planlama politikaları, yerel koşulları tehdit ederek ve yeni çatışmalar yaratarak bireyler ve topluluklar üzerinde bir etki yaratacaktır. Bu nedenle planlama, arazi kullanım geliştirme sürecinde hem çatışmaları çözmekte hem de yaratmaktadır (Wu, 1998). Bu sebeple yaşanabilirlik kavramı yerel ölçekte planlama aracılığıyla sorunların tanımlanıp çözüme olanak sağlayabilir.

Sürdürülebilirlik uluslar, bölgeler ve bireyler için "özetlenebilecek" veya "ortalaması alınabilecek" bir şey değildir. Toplu veriler, kentsel yapıların örüntülerinin ve eğilimlerinin anlaşılması için genel bir görüş sağlarken, farklı kurumsal yapılar arasındaki gerekli bağlantılara ilişkin ayrıştırılmış bir analiz, sürdürülebilir kalkınma için herhangi bir etkili planlamanın temelidir. Başka bir deyişle, kurumsal yapılar arasındaki yoğunluk ve mekânsal yakınlık, gündelik hayatın mikro bağlamına yeniden yerleştirilmelidir. Bireyler için konut olanakları, iş güvenliği, konut fiyatları, iyi yerel okullar gibi pek çok şey ev ile iş arasındaki mesafeden daha önemlidir. Tahmin edilebileceği gibi, durumlar bir haneden diğerine değişir; ayrıca, bir hanedeki farklı üyelerin farklı günlük rutinlerinin koordinasyonu konusunda çok farklı düşünceleri olabilir. Kurumsal bağlantıların bu niteliksel perspektifi ve mikro bağlamı tam olarak ele alınmadıkça, nominal bir sayısal eşitlik ve mekânsal yakınlık yaklaşımının herhangi bir anlamda sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşması pek olası değildir (Wu, 1998).

Yaşanabilirlik arayışı günümüzde dünya genelinde anahtar bir kentsel konudur. Politika programlarından, politik manifestolardan ve iş felsefelerinden yola çıkarak, bir şehrin yaşanabilirlik derecesini korumak veya geliştirmek yerel yönetim, sivil

toplum ve iş alanlarına kadar çeşitli aktörlerin ana kaygılarından biri olarak görünmektedir (Gunn, 2007; ISOCARP, 2010; Kaal, 2011). Yaşanabilirlik planlama alanında önemli bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Giderek artan bir şekilde, tüm yönetişim seviyelerindeki politika ve toplum planlama çabaları, genellikle uzun vadeli hedefleri tanımlarken "yaşanabilirlik" terimini kullanmaktadır. Yaşanabilirlik kavramı günümüzde kullanıldığı şekliyle ilk olarak 1950'lerde ortaya çıkmıştır. Vancouver'da "Seçmenler Eylem Hareketi[24] (The Electors Action Movement) ile güçlü bir dilsel araç olarak ele alınmıştır (Kaal, 2011; Ley, 1990). Donald Appleyard'ın 1981'de yayınlanan Livable Streets[25] adlı kitabı plancılara ve kentsel tasarımcılara özellikle sokak manzaraları ve ulaşımla ilgili olarak yaşanabilirlik kavramını da beraberinde getirmiştir. Planlama ile ilgili medyada yaşanabilirlik kavramının kullanımı, 1999'da yeşil alanı korumak, trafik sıkışıklığını çözmek ve bölgesel akıllı büyüme stratejilerini sürdürmek için yeni araçlar ve kaynaklar koordine etmek ve milyonlarca dolar yatırım yapmak için bir çerçeve olan Clinton/Gore Yaşanabilirlik Gündemi[26] ile artış göstermiştir (Sustainable Cities Initiative, 2017).

Yaşanabilirlik normatif bir kavramdır; insanların yaşanabilirliği nasıl tanımladıkları ya da geliştirmek için gösterdikleri gayretleri; toplumla ve yaşadıkları sosyal çevreyle arasındaki ilişkiyle ilgili vizyonları hakkında birçok

---

[24] Vancouver'da 1970'lerin sonlarında Seçmenler Eylem Hareketi tarafından yeni bir yaşanabilirlik ideolojisinin yükselişi gözlemlenmiştir: daha insancıl, sosyal açıdan ilerici ve estetik bir politika ile değiştirilecek olan baskın, büyüme merkezli yaklaşıma meydan okumak için "kent ekonomisine değil, insanlara odaklan" söylemiyle yaşanabilirlik dili kullanılmıştır (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ley, 1990).

[25] Donald Appleyard bu çalışmasında ağır, yavaşlatılmış ve hafif trafik olan sokaklardaki komşuluk, birbirini tanıma (kaynaşma) ve buluşma noktalarına dair bir inceleme yapmıştır. Hafif trafik akışının olduğu sokakta komşuluk etkileşimi ve kaynaşmanın, birbirini tanıma durumunun olduğunu; izolasyon ve yalnızlık olgularının azaldığı bulgusunu elde etmiştir.

[26] Clinton/Gore Yaşanabilirlik Gündemi: temiz havayı ve temiz suyu destekleyen, vahşi yaşamı sürdüren ve ailelere yürümek, oynamak ve rahatlamak için yerler sağlayan yeşil alanların korunması, yol planlamasını iyileştirerek mevcut ulaştırma sistemlerini güçlendirerek ve alternatif ulaştırma kullanımını genişleterek trafik sıkışıklığının azaltılması, okullar ve diğer kamu kuruluşları da dâhil olmak üzere yerel planlamaya vatandaş ve özel sektör katılımını teşvik ederek topluluk duygusunun geri kazanımı, bölgesel büyüme stratejileri geliştirmek ve suç gibi genel sorunları çözmek için komşu topluluklar arasında işbirliğini teşvik etmek, iyi eğitimli çalışanları ve en ileri sektörleri çeken yüksek bir yaşam kalitesini destekleyerek ekonomik rekabet edebilirliği arttırılmasını sağlayarak vatandaşlara ve topluluklara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

şeyi ortaya koymaktadır. Özellikle iki demokratik kavram yaşanabilirlik kavramıyla ilişkilidir: vatandaşlık ve yönetişim. İlk olarak yaşanabilirlik söylemi vatandaşlık üzerine görüşler içerir, vatandaşların hakları ve görevleri ve bunların vatandaşlık hayatına girme şekilleridir. İkincisi; yaşanabilirlik söylemi yönetim sürecinde devlet kurumları, sivil toplum kurumları ve vatandaşlar arasındaki etkileşimi ifade eden yönetişim üzerine görüşler içermektedir (Gunn, 2007; Kaal, 2011).

Yaşanabilir kent, kentsel alanda yaşam kalitesine katkıda bulunan birbirine bağlı pek çok faktör içermektedir. Kentsel formlar eksiksiz fiziksel ve sosyal altyapıları ile kentlilerin yaşam kalitesini yükseltmek için temel bir dayanaktır. Yaşayanların fiziksel, sosyal ve zihinsel refah ve kişisel gelişimine katkı sağlayan kentsel sistemler kültürel açıdan zenginleşmeyi sunan keyifli ve çekici kentsel alanlardır. Bu temaya önem veren temel ilkeler eşitlik, saygınlık, erişilebilirlik, keyif, katılım ve yetkilendirmedir. Palej (2000) yaşanabilir bir kentin insanları dost kılan unsurlara sahip olduğunu ileri sürmektedir. Salzano (1997) yaşanabilir kentin tarihin izlerini koruyup gelecek kuşaklara saygı duyarak geçmiş ve gelecek arasında bir bağlantı kurduğunu öne sürmektedir. Bu açıdan ele alındığında yaşanabilir bir kent, tarihin işaretlerini koruyan bir kenttir. Yaşanabilir bir kent, gelecek nesiller için doğal kaynakları koruyan bir şehri yansıtmaktadır (Idrus, Hadi, Shah ve Mohamed, 2008). Vuchic (1999) yaşanabilirlik kavramının güvenlik, ekonomik fırsatlar ve refah, sağlık, elverişlilik, hareketlilik ve rekreasyon ihtiyaçlarına katkı sağlayan konut, mahalle ve metropolitan alanları kapsaması gerektiğini vurgulamaktadır (Vuchic, 1999).

Bir kent için yaşanabilirlik sosyal aktivite, çekici kamusal alanlar, mahremiyet ve toplum bilincinin olduğu arzu edilen yaşam kalitesini ifade eder. Yaşanabilirlik terimi kentin ekonomik sağlamlılığını, sosyal sağlığını ve çevresel yaşama gücünü kapsamaktadır (Idrus, Hadi, Shah ve Mohamed, 2008).

Bir topluluğu "yaşanılabilir" yapan özelliklerin birçoğu her yaş için fayda sağlamaktadır: emniyet ve asayiş, satın alınabilir ve uygun konut, ulaşım, hayatın zevklerini paylaşabilecekleri ve ihtiyaç zamanlarında yanında olabileceği aile ve arkadaşların yanında yaşayabilme imkânı sağlaması gibi. Yaşanabilir bir topluluk, güvenli, ekonomik ve uygun konut ve ulaşım seçeneklerine sahip ve toplumu

destekleyici hizmetler sunan topluluktur. Bu kaynaklar bireysel bağımsızlığı arttırır, kent sakinlerinin yerinde yaşlanmasına izin verir, kentsel, ekonomik ve sosyal yaşama katılımını teşvik eder (AARP, 2019; Zanella, Camanho ve Dias, 2014).

Yaşanabilirlik, kentsel merkez sakinlerinin deneyimini tanımlamak için kullanılan yaşam kalitesine eşdeğer bir terimdir. Amerikan Emekli Kişiler Birliği (The American Association for Retired Persons -AARP), yaşanabilir bir toplumun; uygun fiyatlı ve uygun konutlara, destekleyici toplum özelliklerine ve hizmetlerine, kişisel bağımsızlığı, sakinlerin sivil ve sosyal hayata katılımını kolaylaştıran yeterli mobilite seçeneklerine sahip olduğunu düşünmektedir (AARP, 2019).

Bir topluluğun fiziksel özellikleri, kişisel bağımsızlığımızı kolaylaştırmada genellikle büyük bir rol oynar. Güvenli bir yaya ortamı, marketlere ve diğer mağazalara kolay erişim, konut çeşitliliği ve yakın çevredeki sağlık merkezleri ve dinlenme tesisleri günlük hayatımızı olumlu yönde etkileyebilecek önemli unsurlardır (AARP, 2005). Yaşanabilir topluluk güvenli ve emniyetlidir, uygun altyapıya, yeterli hizmet koşullarına sahiptir ve ekonomik açıdan uygun ve çevrecidir (Kaal, 2011).

AARP, 2000 yılında ilk Topluluk Değerlendirme Rehberinden bu yana yaşanabilirlik konusunda rehberlik geliştirmekte ve yaşanabilirlikle ilgili topluluklara araçlar ve rehberlik sunmaya devam etmektedir (AARP, 2005).

Yaşanabilirlik ilkeleri olarak;

1. Güvenli ulaşım seçeneklerinin artırılması,

2. Adil ve uygun fiyatlı konut sunumu,

3. Ekonomik rekabet gücünün arttırılması,

4. Var olan topluluğun iyileştirilmesi (kamusal alan sunumu, karma kullanım vb),

5. Adil politika ve yatırımlar,

6. Topluluklar ve mahallelere önem verilmesi uygun görülmüştür (Sustainable Cities Initiative, 2017).

AARP ‘a göre yaşanabilir bir toplum için;

güvenli satın alınabilirlik - tüm gelir seviyelerindeki bireylere uygun ulaşım, konut ve diğer kentsel hizmetlerin sağlanmasıdır,

eşit erişim sağlanması - tüm bireylerin uygun fiyatlı ulaşım ve barınma olanaklarının yanı sıra, yaşayacakları güvenli ve sağlıklı bir ortama erişebilmeleri,

kalitenin sağlanması - bireylerin konut ve ulaşım dâhil, ihtiyaçlarını karşılamak için yüksek kaliteli seçeneklere sahip olması,

erişilebilirliği ve yerinde yaşlanma yeteneğinin önceliklendirilmesi - her yaştan bireyin ihtiyaçlarını sağlayacağı kamusal hizmetlerden faydalanabilmesi, seçtikleri ortamda yaşamasına izin vermesi ve varış yerlerine erişim kolaylığının arttırması,

sağlık, güvenlik ve çevresel sürdürülebilirliğin arttırılması - tüm gelir grupları için bireysel güvenlik ve sağlıklı yaşam sürdürme hakkının desteklenmesi,

bütünsel politika oluşturmanın başarılması - tüm toplumların yaşanabilir bir toplum oluşturma gerekliliğinin farkına varmalı ve yaşanabilir toplumlarla birlikte hareket ederek tüm nesiller için sağlık, refah, güvenlik, iş hayatı, eğitim, sosyal bütünleşme ilkelerine ulaşmalarının hedeflenmesidir (AARP, 2019).

Newman ve diğerleri (1996) ve Newman (1999), yaşanabilirliğin sosyal uygunluk, sağlık ve refah için insan gereksinimi olduğunu ve hem bireysel hem de toplum refahını içerdiğini belirtir (Newman, 1999; Newman ve diğerleri, 1996). Yaşanabilir bir kent sağlıklı, güvenli, uyumlu, çekici, uygun fiyatlı olmalı, erişilebilirlik sağlamalı ve çevresel olarak sürdürülebilir olmalıdır. İngiltere Topluluklar ve Yerel Yönetimler Dairesi (2006) raporunda tanımlandığı gibi, yaşanabilir yerler, insanların şimdi ve ileriki yıllarda yaşamayı arzuladıkları yerlerdir. Bu tanım, yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik arasında örtülü bir bağlantı olduğunu kabul etmektedir (English Department for Communities and Local Government, 2006). Portney, kavramsal olarak yaşanabilirlik ve sürdürülebilirliğin pratik olarak ayırt edilemez olduğunu savunmaktadır (Portney, 2003). Bu açıdan ele alındığında sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik arasındaki ilişkinin irdelenmesinin gerekliliği karşımıza çıkmaktadır;

Sürdürülebilirlik dolaylı ve uzun vadeli etkileri hesaba katarak ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin optimize edildiği bir durumdur. Bu durum planlama

faaliyetlerinin nihai amacı ya da bitiş noktasıdır. Sürdürülebilir kalkınma, bu sürdürülebilirlik durumuna doğru ilerlemedir. Birçok kişi ve kuruluşun sürdürülebilirlik amaçları ve hedefleri vardır. Yaşanabilirlik; ekonomik gelişme, satın alabilirlik, halk sağlığı, sosyal eşitlik ve kirliliğe maruz kalma gibi bir topluluktaki insanları doğrudan etkileyen sürdürülebilirlik etkilerinin alt kümesi anlamına gelmektedir. Çeşitli politika ve planlama hedefleri, biraz farklılıklar içerse de hem sürdürülebilirlik hem de yaşanabilirlik hedeflerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olabilir. Örneğin, partiküller ve gürültü gibi yerel kirleticileri azaltmak, yaşanabilirliği artırma eğilimindeyken, karbondioksit ve egzoz benzeri gazlar gibi küresel emisyonların azaltılması da sürdürülebilirliği destekleme eğilimindedir (Litman, 2011).

"Yaşanabilirlik" ve "sürdürülebilirlik", bireylerin ve kurumların[27] büyük ölçüde onayladığı değerlerin, önceliklerin ve davranışların temsili olmasından dolayı, şehir planlama ve genel kamusal söylem için popüler kavramlardır. Hem plancılar hem de karar vericiler tarafından mevcut ve gelecekteki sakinlerin ihtiyaç ve isteklerini nasıl karşılayacakları konusunda bireylerin "yaşanabilir" ve "sürdürülebilir" topluluklarda yaşama hakkına sahip oldukları fikri yaygın olarak kabul edilmektedir. Fakat yaşanabilirlik ve ona eş sürdürülebilirlik kavramları arasındaki bağlantılar tam olarak anlaşılmamıştır (Portney, 2003; Van Kamp, Leidelmeijer, Marsman ve de Hollander, 2003). Sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik arasındaki fark ve örtüşme alanları irdelendiğinde; sürdürülebilirlik kavramı çekici bir vizyon sağlamasına rağmen bir teoriden öte uygulamalara geçmek için büyük ölçüde başarısız olmaktadır. Yaşanabilirlik, sürdürülebilirliğin felsefi vizyonlarına gerekli bir uygulanabilirlik getirmektedir. Yaşanabilirlik hemen ve somut koşullara ve

[27] Wu (1998)'in belirttiği gibi 'kurumlar', yalnızca merkezi ve yerel yönetimler, özel şirketler ve kanunlar ve yönetmelikler gibi resmi olarak oluşturulmuş ve yasal olarak düzenlenen organizasyonlara ve sistemlere değil, aynı zamanda aile ve benzeri yapılar gibi küçük insan gruplarından çok daha geniş bir zaman-uzay kuşağına yayılan büyük ölçekli kurumsal yapılara ve doğrudan ortak paydalara sahip diğer gayri resmi sosyal yapılara (örneğin endüstriler, işgücü piyasaları ve konut piyasaları gibi temaslar) da atıfta bulunmaktadır. Buna göre, yaşanabilirlik kavramının ampirik tartışması iki kurumsal boyuta odaklanmaktadır: (a) günlük yaşamın (en temel sosyal kurum olarak) hane halkı dinamikleri (mikro ölçekte), (b) planlama sisteminin müdahalesi (resmi kurumlar olarak) ile gerçekleşen kentleşme sonucu AKAÖ değişiminin eğilim dinamiği (makro ölçekte).

müdahalelere odaklanan "şimdi" ve "burada" dır ve bu nedenle daha ulaşılabilir olarak yorumlanır (Ruth ve Franklin, 2014). Giderek artan bir şekilde, plan ve politikalarda, bireylerin yaşadığı yere dair işe nasıl seyahat ettikleri, birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşime girme şekilleri gibi mekân deneyimini etkileyen, iyi /mutlu/sağlıklı oluşu destekleyecek (well being) ve bireylerin ihtiyaç ya da istekleri doğrultusunda hizmet sunacak şekilde kentleri daha yaşanılabilir hale getirmeye odaklanmış müdahaleler uygulanmaktadır (Holden ve Scerri, 2013).

Yaşanabilirliğin öznel bir kavram olduğu bilimsel olarak kabul edilmesine rağmen, yaşanabilir bir topluluğun, o toplulukta yaşayan ve çalışanlar için mevcut olan imkânlar arasında seçim ve çeşitlilik sunan bir topluluk olduğu konusunda genel bir uzlaşma vardır (Wheeler, 2013). Belirli bir tanımı olmamasına rağmen yaşanabilir topluluk; doğal ortam, yürünebilir ve karma kullanımlı bir yapılı çevre, ekonomik potansiyelin yanında çeşitli konut seçeneklerini, çeşitli hizmet ve tesise kolay erişimi içererek bir topluluğun yaşam kalitesini artıran yerlerdeki fiziksel ve sosyal özelliklerin toplamı ile oluşturulur. Ulaşım, mahalle yürünebilirliği ve park alanına erişim gibi olanakların yaşanabilirlik üzerindeki etkisini analiz eden araştırmaların temelini oluşturan bu yaşanabilirlik yorumu, topluluklar arasında "yaşanabilirlik" açısından karşılaştırmaya olanak sağlamaktadır (Marshall, 2013; Miller, Witlox ve Tribby, 2013; Van Kamp, Leidelmeijer, Marsman ve de Hollander, 2003). Yaşanabilirliğin sürdürülebilirliğin yanında nasıl durduğunu anlaşılması, plancılara toplumun şimdiki istekleri ve sürdürülebilirlik vizyonuyla ilişkili olarak uzun vadeli ihtiyaçları arasında bağlantı kurulmasına yardımcı olacaktır. Bireyler; yiyecek, barınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçları karşılandığında, kısa vadeli meseleler için yaşanabilirliğe yönelik endişelerini vurgulamaktadır (Maslow, 1998; Ruth ve Franklin, 2014). Yaşanabilirliğin uzun vadeli sürdürülebilirlik kaygılarını azaltabileceğinin kabul edilmesi, yaşanabilir kentlerin tasarımını da sürdürülebilir kılabilir. Sürdürülebilirlik ve yaşanılabilirlik arasındaki belirgin ayrımlar, normatif ve değerlendirme prensipleriyle rekabet etmeyi gerektirse de içsel endişeleri için farklı çözümler olsa da iki kavram arasında diğerinin başarısına yardımcı olabilecek önemli bir bağ vardır. Yaşanabilirlik müdahaleleri, sürdürülebilirliğe yönelik uzun vadeli gelişme için potansiyelini artıran artımlı adımları temsil eder. "Yaşanabilir sürdürülebilirlik", daha uzun vadeli sürdürülebilirlik beklentileri için bir plan

dahilinde kısa vadeli, acil ihtiyaçlar veya toplumun isteklerini yerine getirme olarak tartışılmıştır (Allen, 2010; Holden ve Scerri, 2013).

Gough (2015) yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik arasındaki farkların uzlaştırılabileceği ve belki de planlama sinerjilerini ölçek, bağlam ve potansiyel olarak üç örgütleme ilkesiyle yönlendirmek için kullanılabileceğini ifade eden kavramsal bir ilişkiyi açıklamıştır (Gough, 2015).

Yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik arasındaki kavramsal ilişki detaylı olarak ele alındığında sırasıyla bu ilkeler; kentin ölçeği, bağlam ve potansiyel'dir.

Kentin Ölçeği;

Yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik arasındaki en güçlü analitik fark, coğrafyaya, zamana ve bu kavramları tanımlayan topluma içkin ana ayrımları olan ölçek konularına dayanmaktadır. Yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik arasındaki ölçek farkı, sürdürülebilir kalkınmanın bilinen bir tanımının perspektifinden (en iyi şekilde) anlaşılabilir: *"Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğinden ödün vermeden mevcut neslin ihtiyaçlarını karşılama"* (World Commission on Environment and Development, 1987). Bu kabul edilen tanım, makro düzeyde veya küresel bir coğrafi uygulama önerir, uzun vadeli ve nesiller arası zaman ufuklarını göz önünde bulundurur ve kavramsal olarak, küresel düzeyde paylaşılan bir gündemin konuşmaları ve değerler sistemiyle tanımlanır. Buna karşın, yaşanabilirlik kavramı; çevresel, ekonomik ve eşitlik konularının coğrafi olarak daha küçük alanlardaki bireyler, haneler, mahalleler ve topluluklar ile ilgili daha dar bir mekânsal ölçekte ele alınması gerektiği görüşünde ortaya çıkmıştır (Portney, 2003). Bu kavramı güçlendirmek üzere 1992 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED), yerel faaliyetlerin etkilerine dikkat çekerek yatırımları sürdürülebilirlik konusunda çabalamaya yönlendirmek için "Gündem 21"e geçmiştir. Kararda, yerel yönetimlerin (yönetişim anlayışına dayalı olarak) ekonomik, sosyal ve çevresel altyapıyı inşa etme, işletme ve sürdürme, planlama süreçlerini denetleme ve ulusal çevre politikalarının uygulanmasına yardımcı olma gücü tanınmıştır (United Nations [UN], 1992). Ley (1990), yaşanabilirliğin 1970'lerden bu yana toplumun iyi oluş/sağlıklı/mutlu (well being) olma haline yönelik "kentsel yaşamın kalitesini belirleme gücü" için gruplar

arasındaki rekabeti ateşlediğini ve baskın bir kentsel söylem olduğunu gözlemlemiştir. Sürdürülebilirlikten daha küçük coğrafi ölçekte olmasına rağmen, belirli bir coğrafi konumun (örneğin şehir veya bölge) yer temelli niteliklerinin yaşanabilirlik planlaması için gittikçe daha fazla çeşitlilik gösteren halk gruplarına rastlanmaktadır. Bu gruplar, yaşanabilirliğe dayalı müdahalelerin yerel halkın ihtiyaçları üzerinde acil bir etkisi olacağı beklentisiyle mücadele etmektedir (Portney, 2005; Newton, 2012). Sürdürülebilirliğin yerel alandaki etkisi üzerinde paydaşların sınırlı kavrayış/uzlaşısı uzun vadede sürdürülebilirlik politikalarını destekleme girişimlerini olumsuz etkilemektedir (Conroy ve Berke, 2004). Sürdürülebilirliği yerel bağlamda yerel politikaların, düzenlemelerin ve teşviklerin uygulanması gibi yaşanabilirlik girişimleriyle daha kapsamlı sürdürülebilirliğe ulaşmaya yardımcı olabilecektir. Politikanın uygulanması küçük coğrafi bölgelerde yerel makamlar tarafından daha kolay gözetilebilecek ve teşvik edilebilecek davranış değişikliği gerektirecektir. Özetlemek gerekirse; yaşanabilirlik yerele veya bölgeye özgüdür yerel aktivitelere öncelik verir, mikro düzeyde davranış değişiklikleri korunur, acildir yani insanlar, komşuluklar ve kentler üzerinde doğrudan etki gerçekleştirebilir, sivil katılım yoluyla yerel olarak tanımlanmışken; sürdürülebilirlik ise yerellik daha soyuttur yani küresel veya ortak ulusal aktivitelere öncelik verir, makro düzeyde geniş coğrafi veya küresel koşul ve davranışlar üzerinde durur, uzun vadelidir yani etkiler dünya ve uluslar üzerindedir doğrudan değildir, küresel olarak paylaşılan bir gündemin yerel söylem ve davranışlarıyla tanımlanmıştır (Gough, 2015).

Bağlam;

Bağlam/çevre/durum (context), yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik arasındaki bağları ve farklılıkları ortaya çıkaran, her bir paradigmanın paydaşların değerlerine kavramsal olarak nasıl tepki verdiğini ve her birinin değişen koşullara veya tercihlere nasıl uyum sağladığını vurgulayan bir organizasyon ilkesidir. Sürdürülebilirlik ekonomik, çevresel ve özsermaye değerlerini birleştiren değişmez bir vizyona sahipken; yaşanabilirlik dinamiktir ve değişen koşullara ve değerlere yanıt verecek şekilde evrilmektedir (Allen, 2010; De Chazal, 2010; Godschalk, 2004). Yaşanabilirlik kavramı, gelişen teoriler ve planlama uygulamalarını bilgilendiren insani değerlerdeki değişikliklerle birlikte değişmiştir. 1960'ların

olayları ve mevzuatı, marjinalleşmiş grupların ihtiyaçlarını savunmasıyla sonuçlanarak medeni haklar hareketini güçlendirmiştir (Davidoff, 1965). 1970'lerin başındaki çevre hareketi, doğal çevreyi korumaya ve marjinalleştirilen vatandaşlara yaşam kalitelerini savunmak için destek vermeye dikkat çekmiştir (Carson, 2011; Jacobs, 1961). 1970'lerin sonları ve 1980'lerin başı, sosyal hedefleri ekonomik ve çevresel kaygılarla birleştirerek çevresel adaletin eşitliğini ve sürdürülebilir kalkınma hareketlerini tanıtmıştır (Rees, 1995). 1990'lı yılların akıllı büyüme, yeni şehircilik ve yaşanabilir topluluk hareketleri yaşanabilir mekân organizasyonu anlayışımıza entegre olmuştur (Fainstein, 2000). 2000'li yılların ilk on yılında, fiziksel aktiviteyi teşvik etmek için sağlıklı gıdalara erişim ve topluluk tasarımları gibi konuları ele almayı amaçlayan toplum sağlığı ve gıda sistemleri hareketleriyle ilişkili değerlerin yükseldiği görülmüştür (Kaufman, 2004). Bu örneklere paralel olarak yaşanabilirlik tanımları, zaman içinde ve coğrafi olarak ilişkili insani değerlerle değişmiştir.

Pratik açıdan bakıldığında, "iyi" bir sürdürülebilir karar, her zaman, özellikle de insanların bu sonuçları yaşanabilir bulup bulmamalarına dikkat edilmemesi halinde her açıdan arzulanan sonuçlar yaratmaz (Godschalk, 2004). Yaşanabilirlik, sürdürülebilirliğin uygulandığı değişen alanı temsil eder. Sürdürülebilirlik, uzun vadeli çevresel, ekonomik ve özkaynak kaygılarını dengeleyen ve paydaşları dolaylı olan ve her zaman net olmayan bir dizi (potansiyel olarak erişilemez) beklentilerine hesap verebilirliği bağlayan değişmeyen bir yol göstericidir. Dolaylı ve her zaman net olmayan paydaşlara uzun vadeli potansiyel olarak erişilemez bir dizi çevresel, ekonomik ve toplumsal sorumluluklar yükler. Buna karşılık, bağlamın koşullarına ve topluluk değerlerine göre değişen akışkan bir kavram olarak yaşanabilirlik, paydaşların ve karar vericilerin soyut sürdürülebilirlik vizyonlarına anlam kazandırmaya yardımcı olur (Gough, 2015). Özetle yaşanabilirlik; yerel kaygı ve değerler ile ayarlanır yani yerel paydaşların tercihleriyle şekillenir, dinamiktir yani zaman içinde değişikliklere izin verir, paydaşlar açıkça belirlenmiştir ve göstergeler çözümü desteklemektedir. Sürdürülebilirlik ise; tüm değerlerin temsilini ve uzlaşmasını talep eden ekonomi, çevre ve eşitlik küresel değerlerini benimser, tutarlı bir vizyon sürdürür yani statik

veya taşınmaz olarak kabul edilir, paydaşlar dolaylı olarak temsil edilir yani paydaşların rol ve sorumlulukları net değildir.

Potansiyel;

Yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik arasındaki bağlantıların tanınması için son bir örgütlenme kategorisi, müdahaleler yoluyla değişime imkân vermesi için "potansiyel" dir. Planlama mesleği uzun vadeli sürdürülebilirlik kendi başına mükemmel bir vizyon olarak kabul edilirse, 1960'lı yıllarda bilgi ve kaynaklarda çok fazla idealist olmakla suçlanan rasyonel kapsamlı planlamaya karşı yapılan eleştiriye maruz kalacağını ileri sürmektedir. Uzun vadeli sürdürülebilirliğin ideal vizyonu; yaşanabilirlik için uygulamalı, kademeli stratejilere bölünmelidir (Gough, 2015). Bu söylem önce sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması gerektiği koşutunu desteklemektedir.

Yaşanabilirliğin güncel kentsel planlama söylemine girmesi; yerel görüş ve tercihlerin önemli olduğu yerel siyasi gerçekliğe dayanan başarı ölçümlerine bölünmüşlüğünden dolayı, politika anlamlılığı ve siyasi kazanımın iyileştirilmesi için fırsat tanımaktadır (Myers, 1988). Daha geniş sürdürülebilirlik vizyonlarının aksine yerel kurumlar ve plancılar dahilinde "bireylerin ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda çevreyi şekillendirebilecek" yürünebilir mahalleler ya da güvenli kamusal alanlar gibi yaşanabilirlik önceliklerinin uygulanabilmesi nedeniyle değişim için daha yüksek potansiyeli olduğunu ortaya koymaktadır (Gough, 2015; Ruth ve Franklin, 2014),

Sürdürülebilirlik bölünemeyen zorlu hedefleri kapsar; bu nedenle pratik bir çözüm olarak kabul edilmemekte, uygulanamayan ya da elde edilemeyen bir ideal olarak değerlendirilmektedir. Yaşanabilirlik, sürdürülebilirliğin uzun vadeli hedefini gerçekleştirmek için bir araç olarak kendini gösterdiğinden, bu kavram olumlu geri bildirim döngüleri olarak hareket edebilir: yerel olarak tasarlanan yaşanabilirlik politikalarının küresel sürdürülebilirlik hedefleri ile uyumlu kalmasını ve sürdürülebilirlik hedeflerine yönelik pratik adımların yaşanabilirlik stratejilerine dönüştürülmesini sağlar (Gough, 2015).

Yaşanabilirlik, günlük fiziksel çevreye etki eder ve mekân oluşturma üzerine odaklanır. Yaşanabilirlik arenasında hem sürdürülebilir kalkınma tarafından

vurgulanan (ekonomi, ekoloji, eşitlik) iki boyutlu hem de kamusal alan, ulaşım sistemleri ve bina tasarımının vurguladığı üç boyutlu kavramsal yönler vardır. Diğer bir deyişle, yaşanabilirlik vizyonu, sürdürülebilirliği; parsel, sokak ve yapının mikro ölçeğinin yanı sıra aynı zamanda şehrin, metropolün ve bölgenin makro ölçeğine kadar yaymaktadır (Godschalk, 2004). Özetlemek gerekirse yaşanabilirlik; nispeten kolay anlaşılabilir ve kavramsallaştırılabilirdir, politik desteği kolaylaştırır ve yerel paydaşları teşvik eder, birey ve mekân arasındaki eylemsel ilişkiye cevap vererek, tasarlamayı ve planlamayı üstlenir, artan gelişimi destekler ve bir yerde yaşanabilirlik yerel olarak yüksek seviyelere ulaşabilir. Sürdürülebilirlik ise; kavramsal olarak etkili ancak pratik anlamda anlaşılabilir değildir, entelektüel olarak zorlar (iklim değişikliği gibi), hızlıca düzeltme müdahalesi olmayan bütüncül yönelime dayalıdır ve küresel olarak en yüksek sınır için arayıştadır yani kapsamlı bir yaklaşımı benimsemektedir.

3.1.1 Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma ile İlgili Bazı Öncüller ve Tartışmalar

Tarihsel olarak sürdürülebilirlikle ilgili kaygıların öncesini çevresel sorunların oluşturduğu ifade edilmekte ve bu bağlamda çevresel bozulmanın önemi ve insanların çevre üzerindeki etkisi konusunda kademeli bir uyanış ve farkındalığın bilimsel bilinçte varolduğu düşünülmektedir (Rasouli ve Kumarasuriyar, 2016; Rusnak ve Ostasiewicz, 2013; Sutcliffe ve Şenbil, 2016). Modernizm fikrinin 1920'lerde şehir planlamada görülmeye başlanmasıyla birlikte 1960'lı yılların sonları ve 1970'lerin başında birçok şehir plancısı yüksek suç oranları ve sosyal sorunlardan modernizmin net çizgilerini ve insan ölçeğinden yoksunluğunu sorumlu tutarak, modernizmin toplumun canlılığını tükettiğini ifade etmiştir (Mehan ve Soflaei, 2017; Smith, 1997). 19. yüzyılın sonlarından buyana modern kentsel gelişmeden kaynaklanan sorunlar, sosyal ve ekonomik çevre olmak üzere üç boyutta farklı kentsel krizler olarak ortaya çıkmış, bu da bu toplulukları sürdürülemez ve istikrarsız hale getirmiş ve bilim insanlarını farklı kentsel gelişme kalıpları hakkında düşünmeye itmiştir. Bazı plancılar modern yaşam tarzlarının çok fazla doğal kaynak kullandığını, ekosistemleri kirlettiğini veya yokettiğini, sosyal eşitsizliği artırdığını, kentsel ısı adaları yarattığını ve iklim değişikliğine neden olduğunu iddia etmektedir (Partridge, 2005; Sen, 2000). 1960'lar ve 1970'lerde

sanayileşmiş ülkelerdeki yaşam tarzı ve ekonomik büyüme gezegenin ekolojisi, ekonomik istikrarı ve doğal güvenliği arasındaki dengede ciddi bir zayıflamaya neden olmuş (Blewitt, 2008) ve 1980'lerde çevre sorunlarına duyulan ilgi yaygınlaşmıştır (Wu, 1998). Sürdürülebilirlik kavramı yetersiz kaynak yönetimi sebepli bu zayıflıklara yanıt olarak ortaya çıkmış ve evrensel olarak kabul görmüştür (McKenzie, 2004). 1990'ların sonlarından buyana sürdürülebilirlik şehir planlamasının yaygın hedefi haline gelmiştir (Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011; Ghahramanpouri, Lamit ve Sedaghatnia, 2013).

Tüm sürdürülebilirlik tartışmaları, "Brundtland Raporu"ndan kaynaklanmasına (Castillo, Price, Moobela ve Mathur, 2007; Partridge, 2005) rağmen Dykeman (1990) sürdürülebilirlik kavramının "yeni terminolojiyle sarılmış eski, yerleşmiş fikirlerden" oluştuğunu ileri sürmektedir. 1980'lerden önce sürdürülebilir kalkınma konuları, o zamanlar "sürdürülebilir kalkınma" olarak adlandırılmasalar bile, 1970'ler boyunca sıklıkla tartışılmıştır. 1960'larda göze çarpan kirlilik olayları ile demografik ve ekonomik büyümeye karşı neo-Malthusçu tepkiler, çevresel "kıyamet günü" literatürünün ortaya çıkmasına neden olmuştur (Wu, 1998). Modern ekolojik hareket, Rachel Carson'ın 1962'de Amerika Birleşik Devletleri'nde bir sansasyon yaratan Silent Spring (Sessiz Bahar) adlı kitabı yayınladığı sırada doğmuştur (Castillo, Price, Moobela ve Mathur, 2007; Colantonio, 2010). Silent Spring (Carson, 2011) ve Blueprintfor Survival (Goldsmith, 1972) gibi başlıkların, o dönemdeki çevresel ruh halinin yansıması olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte, küresel ekonomik büyüme ile doğal kaynak kıtlığı arasındaki olası bağlantılara dair ilk değerlendirmeler arasında, Club of Rome tarafından 1972'de yayınlanan The Limits to Growth (TLTG)[28] raporu bulunmaktadır (Meadows, Meadows, Rangers ve Behrens, 1972; Wu, 1998). Bu argümanların insan ve çevre arasındaki karşılıklı bağımlılığı vurgulayarak 1980'ler sonrası ortaya çıkan sürdürülebilirlik kaygılarını beslediği ifade edilmektedir (Seghezzo, 2009; Wu, 1998).

[28] Çalışmanın sonuçları tartışmalı olsa da TLTG raporu 1970'ler boyunca yaygın bir endişe uyandırmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma terimi, 1987'de Brundtland Raporu'nun yayınlanmasından sonra popülerlik kazanmasına rağmen, ilk olarak Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) tarafından 1980'de Dünya Koruma Stratejisi'nde kalkınma ve çevreyi bütünleştirmenin zorluğunu tanımak için kullanılmıştır (International Union for the Conservation of Nature [IUCN], 1980). Bununla birlikte, bireylerin gelecekteki refahının bağlı olduğu kaynakları yoketmeye zorlandığı gelişmekte olan ülkelere odaklanarak, yoksulluk ve çevresel bozulma kısır döngüsünün altı çizilmiştir. Dünya Koruma Stratejisi canlı kaynakların korunmasının insanın hayatta kalmasına ve sürdürülebilir kalkınmaya katkısını açıklayarak, canlı kaynakların korunması yoluyla sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Buna göre canlı kaynakları korumanın üç ana amacı bulunmaktadır: bireyin hayatını devam ettirmesine dayanan temel ekolojik süreçleri ve yaşam destek hizmetlerini (toprak yenilenmesi ve korunması, besin maddelerinin geri dönüşümü ve suların temizlenmesi gibi) sürdürmek, yaşam destek sistemlerinin işleyişine bağlı olan genetik çeşitliliği korumak, kırsal topluluğu ve büyük endüstrileri destekleyen türlerin ve ekosistemlerin (balıklar, ormanlar ve otlaklar) sürdürülebilir kullanımını sağlamaktır (IUCN, 1980).

Kalkınma ve çevresel hedeflere aynı anda ulaşılmasına duyulan ihtiyacı vurgulayan sürdürülebilir kalkınma terimi yerleşmelerin gelecek odaklı planlama perspektiflerinin esas unsurlarının dönüştürülmesini zorunlu kılmıştır (Ersoy, 2016; Wu, 1998). 2015'te kabul edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi, günümüzde ve ileride bireyler ve gezegen için güven ve refahı sağlamak üzere uzlaşılan bir yol sunmaktadır. Bu planda; tüm ülkeler tarafından evrensel birliktelik çerçevesinde acil müdahale çağrısı olan 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) bulunmaktadır (United Nations [UN], 2021). Sürdürülebilirlik ile ilgili çalışmaların tarihsel süreci ve kalkınma hedefleri (Tablo 3.1 ve 3.2)'de özetlenmiştir.

Tablo 3.1 Uluslararası çalışmalar ve tarihsel süreç [Çizelge, United Habitat ve T.C. Dışişleri Bakanlığı kaynaklarından yararlanılarak üretilmiştir (T.C. Dış İşleri Bakanlığı, 2021; UN, 2021)]

Yıl	Uluslararası Çalışmalar/Girişimler
1972	İnsani Çevre Konferansı Bildirgesi (Stockholm Konferansı)
1976	I. İnsan Yerleşimleri Konferansı, Vancouver (Habitat I)
1987	Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (Ortak Geleceğimiz)
1992	Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio Zirvesi) – Gündem 21
1996	II. İnsan Yerleşimleri Konferansı, İstanbul (Habitat II)
2000	Binyıl Zirvesi
2002	Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Güney Afrika)
2005	Binyıl Zirvesi'nin detaylandırılması (2015 yılına kadar aşırı yoksulluğu azaltmak için sekiz hedefin detaylandırılması)
2012	Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı Rio+20, "İstediğimiz Gelecek" başlıklı sonuç belgesi onaylanmıştır (Binyıl Kalkınma Hedefleri üzerine inşa edilmiştir).
2013	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Açık Çalışma Grubu kurulmuştur.
2015	BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefinin belirlenmesi.
2016	III. İnsan Yerleşimleri Konferansı / BM Konut ve Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, Kito-Ekvator
2026	Yeni Kentsel Gündem'in gözden geçirilmesi kararlaştırılmıştır.
2036	Habitat IV konferansının düzenlenmesi öngörülmektedir.

Tablo 3.2 Sürdürülebilir kalkınma hedefleri (Küresel Amaçlar, 2021)

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri	
SKH 1	*Yoksulluğa son*
SKH 2	*Açlığa son*
SKH 3	*Sağlık ve kaliteli yaşam*
SKH 4	*Nitelikli eğitim*
SKH 5	*Toplumsal cinsiyet eşitliği*
SKH 6	*Temiz su ve sanitasyon*
SKH 7	*Erişilebilir ve temiz enerji*
SKH 8	*İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme*
SKH 9	*Sanayi, yenilikçilik ve altyapı*
SKH 10	*Eşitsizliklerin azaltılması*
SKH 11	*Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar*
SKH 12	*Sorumlu üretim ve tüketim*
SKH 13	*İklim eylemi*
SKH 14	*Sudaki yaşam*
SKH 15	*Karasal yaşam*
SKH 16	*Barış, adalet ve güçlü kurumlar*
SKH 17	*Amaçlar için ortaklıklar*

2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nde yoksulluk ve yoksunluğu sonlandırmak ve iklim değişikliğiyle boğuşurken, okyanuslarımızı ve ormanları

korumaya çabalarken; sağlık ve eğitimin niteliğini geliştiren, eşitsizliği azaltan ve ekonomik büyümeyi destekleyen politikalarla birlikte ele alınması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (UN, 2021). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleriyle yeni bir evrensel kalkınma çatkısı tanımlanarak; sürdürülebilir kentler, iklim değişikliği, kuraklıkla mücadele, biyoçeşitlilik korunumu gibi çevre mevzuları sürdürülebilir kalkınma gündemine girmiştir.

3.1.2 Sürdürülebilir Kalkınmanın Üç Ayağı Arasındaki İlişki

Yaygın olarak kullanılan bir terim olan sürdürülebilir kalkınma kavramı, çok çeşitli anlamlarla çeşitli şekillerde ele alınıp yorumlanmıştır (Åhman, 2013). Sürdürülebilirliğin çeşitli tanımları bulunmasına rağmen en çok bilinen tanımı, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun (WCED) Bruntland komisyon raporu çalışmasında ortaya konan açıklamadır. Bu açıklamaya göre sürdürülebilir kalkınma "günümüzün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanaklarından ödün vermeksizin karşılamak" (WCED, 1987) anlamına gelmektedir. Newman ise sürdürülebilirliği "çevresel ve sosyal faktörlerin ekonomik faktörlerle eş zamanlı olarak ele alındığı kalıcı bir geleceğin yaratılmasına yardımcı olmaya çalışan küresel bir süreç" olarak tanımlamaktadır (Haqi, 2016). Bu tanımlarda vurgulanan ekonomik, çevresel ve sosyal yönlere rağmen ortaya çıkışının ilk on yılında "sürdürülebilir kalkınma ekolojik bir vizyon olarak yorumlanmıştır" (Åhman, 2013). Başlangıçta, sürdürülebilirlik kavramı, mevcut tüketim kalıplarının neden olduğu çevresel kaynak azalmasıyla bağlantılıydı. Bu dar bakış açıları 1992'de Rio de Janeiro'da düzenlenen çevre ve kalkınma konulu BM Konferansı tarafından genişletilmiş olup ilk kez Gündem 21'de sürdürülebilirliğin insani gelişme ve sosyal boyutlarından açıkça bahsedilmiştir (Harun, Zakariya, Mansor ve Zakaria, 2014). Bruntland Raporu sosyal sürdürülebilirliğin ekonomik kalkınma ve yoksulluğun azaltılması yoluyla çevreyi korumayı amaçladığını ileri sürmüştür ancak herhangi bir pratik bakış açısı önermemiştir (Landorf, 2011). Bununla birlikte sürdürülebilir kalkınma kavramının, son yıllarda çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları kuvvetli şekilde birbirine bağladığı düşünülmektedir (Colantonio, 2010; Farrell ve Hart, 1998; Luckman, 2006; Mak ve Peacock, 2011; McKenzie, 2004; Spangenberg, Pfahl ve Dellar, 2002).

Sürdürülebilirliği ve sürdürülebilirliğin ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutları arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmak için bir dizi model geliştirilmiştir. Kullanılan farklı sürdürülebilirlik grafik temsilleri arasından en çok kullanılan sürdürülebilirlik temsillerinden ikisi şunlardır: (1) bir Venn diyagramı (birbirine geçen daireler modeli), (2) eş merkezli daireler modeli (Şekil 3.1) (Barron ve Gauntlett, 2002; Lozano, 2008; Mak ve Peacock, 2011). Bu modellerde, sürdürülebilirliğin farklı sütunları ayrı fakat bağımsız olarak birbirine bağlı olarak düşünülmektedir (Giddings, Hopwood ve O'Brien, 2002).

İlk sürdürülebilirlik modeli (Venn diyagramı), iç içe geçmiş üç daire olarak temsil edilmektedir. Örtüşen daireler modeli olarak da bilinen Venn diyagramı, birbirine bağlı üç daireden oluşur ve sürdürülebilir kalkınma, üç dairenin de üst üste bindiği alana karşılık gelmektedir (McKenzie, 2004) (Şekil 3.1). Bu modelde ekonomi, çevre ve toplumun üç bileşeni arasındaki örtüşmenin yarattığı birlik sürdürülebilirliği temsil edecek şekilde tasarlanmıştır (Lozano, 2008). Bu sürdürülebilirlik modeli, üç unsur arasındaki ilişkilerin kavranması ve bu unsurlar arasında denge sağlanması yoluyla kalkınmanın sağlanmasının gerektiğini ifade etmektedir. Bu model, her küre içinde ve küreler arasındaki sınırlarda ortaya çıkan dinamiklerin değerlendirilmesini sağlamaya yöneliktir (Barron ve Gauntlett, 2002; Mak ve Peacock, 2011).

İkinci modelde (Şekil 3.15), sürdürülebilirlik üç eş merkezli daire olarak temsil edilmekte olup dıştaki dairenin doğal çevreyi, ortadakinin toplumu ve içtekinin ekonomik yönleri temsil ettiği eş merkezli dairelerden oluştuğu ifade edilmektedir (Lozano, 2008). Bu temsil çevre, toplum ve ekonomik boyutu 'sistem içinde sistemler' olarak ifade eder. Eş merkezli daireler modeli gömülü bir model olduğundan, yani ekonomi boyutu toplumsal ve çevresel boyutun içinde gömülü olduğu için, bu sosyal ve ekonomik boyutlar çevre boyutundan ayrılmaya uygun değildir. Eş merkezli model, karşılıklı bağımsızlık ile sosyal ve ekonomik varlıklar olarak çevreye nihai bağımlılığımızı tasvir etmektedir. Bu model, ekonominin tüm bölümlerinin insan arayüzü gerektirdiği temelinde ekonominin tamamen toplum içinde varolduğunu göstermektedir. Ancak toplum, ekonomiden çok daha fazlasıdır ve yalnızca mal ve hizmet mübadelesiyle ilgili olanların dışında bir dizi ilişkiyi içermektedir. Buna karşılık, toplumun tamamen temel ihtiyaçlar için güvendiğimiz

çevre içinde yer aldığı ifade edilmektedir (Barron ve Gauntlett, 2002; Mak ve Peacock, 2011). Başka bir ifadeyle, toplumun ve ekonomik yapının çevreye olan bağlılığını göstermektedir.

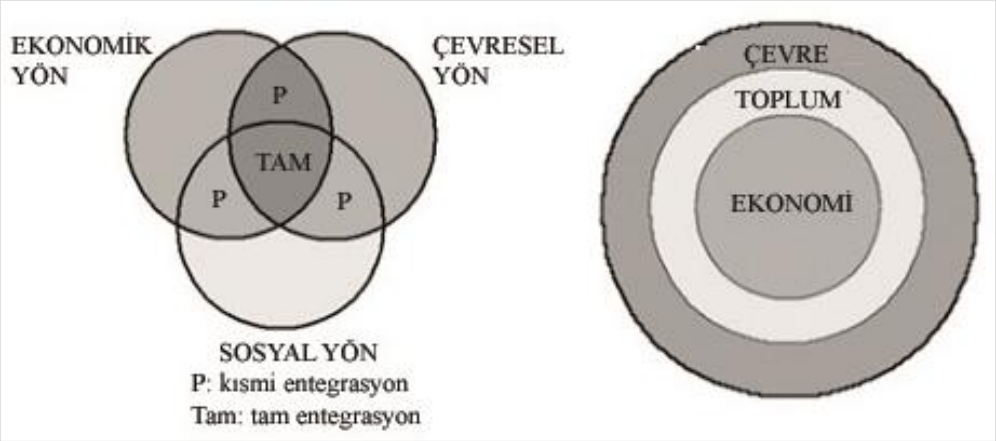

Şekil 3.1 Birbirine geçen daireler modeli ve eş merkezli daireler modeli (Lozano, 2008)

Bu temsiller, özellikle üç yönün etkileşimi konusunda temel sürdürülebilirlik anlayışı sağlamakta olup toplum için farkındalık yaratmaya yardımcı olurlar. Ancak, farklı dezavantajlarının oldukları konusunda eleştirilmektedir. Venn şemasında sürdürülebilirlik Şekil 3.1'de gösterilen üç dairenin örtüşen alanıyla temsil edilmektedir. Örtüşen alanın dışında kalan alanlar ya kısmi sürdürülebilirlik olarak kabul edilir ya da sürdürülebilirlikle hiç ilgili değildir. Bu, sürdürülebilirliğin yalnızca üç yönün kesiştiği dar bir alanda varolduğu anlamına geldiğinden sürdürülebilirliğin bölümlere ayrıldığı ve üç yönün içindeki ve arasındaki birbirine bağlılığı gözardı ettiği için kusurlu bir temsil olduğu yönünde eleştirilmektedir. Bu temsilin bir başka kusuru zaman içindeki dinamik değişim süreçlerini temsil etme yeteneğinden yoksun olmasıdır (Lozano, 2008).

Eş merkezli daireler modelinde (Şekil 3.1) büyük daire, "doğal çevreyi", ortadaki daire "toplum"u ve en küçük daire de "ekonomi"yi tasvir etmektedir. Burada toplum doğanın bir parçasıdır ve ekonomi toplumun bir parçasıdır. Bununla birlikte, üç yönün dairelerin kullanımıyla sınırlandırılması, aralarında gerçekte varolan karmaşık birbirine bağlılığı gerçekte olduğu gibi yansıtmaması yönüyle eleştirilmektedir. Bu tür bir karşılıklı ilişkinin bir örneği, bir popülasyonun yiyecek ve yakacak odun gibi diğer kısa vadeli geçim kaynaklarını elde etmek için doğal

rezervleri işgal etmeye başladığında bir çatışmanın ortaya çıktığını savunan Hart tarafından sunulmuştur (Hart, 1997). Bu durumda, insanlar sosyal çemberden çıkarak çevreden kaynakları alırlar. Sürdürülebilir bir toplumda, sosyal sistemin kullanımına tahsis edilen doğal kaynakların dışında hiçbir dış kaynak alınmasına gerek olmayacağı iddia edilebilir. Ancak bu bir toplumun geçimi için arzda azalmaya yolaçan hiçbir dış faktör (iklim felâketleri, siyasi ya da askeri çatışmalar) olmadan yeterli kaynakların olduğu anlamına gelir. Bunun özellikle ekonomik ve sosyal faaliyetlerin tüm Dünya genelinde doğal çevreyi giderek daha fazla kullandığı ve yokettiği son on yıllarda her zamankinden daha zor olduğu kanıtlanmıştır; bu süreçte 6,3 milyarın üzerindeki nüfusa sahip insan doğal çevrenin taşıma kapasitelerini hızla aşmaktadır (Dyllick ve Hockerts, 2002; Hart, 1997; Henriques ve Richardson, 2005). Bu, eş merkezli daireler modelinin oldukça insan merkezli (her şeyi insanın deneyim ve değerleri açısından yorumlayan bakış açısı) olduğunu gösterir ve ekonominin sürdürülebilirliğin merkezinde olduğunu ima eder. Bu durum, üç bileşen arasındaki denge fikriyle çelişir. Venn şemasında olduğu gibi, her yönü bölümlere ayırır ve zaman içinde süreç değişiminin dinamiklerinden yoksundur (Lozano, 2008).

Macnaghten ve Urry (1998) doğanın büyük ölçüde kültürel bir inşa olmasından dolayı "doğayla toplum arasında basit ve sürdürülebilir bir ayrımın bulunmadığına" inanmaktadır (Mittman, 2006; Newton, 2007). Karmaşıklık teorileri, "ne doğal ne de sosyal" olan "hibrit yapıların" mevcudiyetini ortaya koymuştur (Urry, 2006). Doğa/kültür ikiliği düşüncesi ve batılı ve batılılaşmış toplumların insan merkezciliği çok eskiden beri kınanmıştır (White, 1967), zira bu çağdaş kavramlar, Tijmes ve Luijf (1995) tarafından belirtildiği gibi, WCED raporunda açıkça sorgulanmamıştır ve bu sorgulama eksiklikleri gösterimlere de yansımıştır.

Sürdürülebilir kalkınma teriminin, insan faaliyetlerinin yönetimi hakkındaki iki düşünce kolunu biraraya getirmek için kullanıldığı ifade edilmektedir. Bunlardan biri özellikle ekonomik kalkınma hedeflerine odaklanırken, diğeri insan faaliyetlerinin çevre üzerine zararlı etkilerini kontrol etmeye odaklanmaktadır (Redclift, 1987). Bununla birlikte, sürdürülebilir kalkınmanın neo-klasik ekonomik kavramlarının yanıltıcı olduğu ve ilgili piyasaya dayalı önlemlerin yalnızca sınırlı bir başarıya sahip olabileceği ifade edilmektedir. Sürdürülebilirliğe yönelik neo-

klasik ekonomik yaklaşımın en büyük sorunu ekonomik indirgemeciliktir. Neo-klasik çevre iktisatçıları, ekonomik gelişmenin niteliksel boyutlarını niceliksel boyutlarından ayırarak 'kalkınma'nın 'büyüme' ile aynı kefeye konmaması gerektiğini haklı olarak eleştirirken, ekonomik hayatın (çok önemli olmakla birlikte) sosyal hayatın yalnızca bir parçası olduğunu kabul edememektedirler (Wu, 1998). Neo-klasik ekonomi kaynakları ekonomik üretim faktörleri olarak ele alırken, üretilen sermayeye, emeğe ve toprağa odaklanırken, sosyal sermaye ve diğer doğal kaynakları ihmal etme eğilimindedir. Sonuç olarak, doğal, sosyal ve üretilen sermaye arasındaki işlevsel hiyerarşiler, sadece ekolojik veya pay edilebilen kritik eşik olarak hafife alınır (Dolderer, Felber ve Teitscheid, 2021).

WCED tanımındaki insan merkezcilik "zayıf" sürdürülebilirlik anlayışıyla örtüşmektedir. "Zayıf" ve "güçlü" sürdürülebilirlik arasındaki fark, esasen, "doğal" ve "insan yapımı" sermaye arasındaki çekişme ya da "takasların" ne düzeyde kabullenilebilir olmasıdır. Zayıf sürdürülebilirlik, doğal ile insan yapımı sermaye çeşitleri arasında "sınırsız ikameye" imkân sağlar. Diğer taraftan, güçlü sürdürülebilirlik, doğal unsurların "ikame sınırını ortaya koyar" (Norton, 2005). Doğal sermayenin "insan yapımı sermaye ile ikame edilemeyecek bazı işlevleri sağlıyor" olduğu varsayılır (Cabeza Gute´s, 1996). WCED raporunda türler ile ekosistemlerin ekonomik bağlamda, "kalkınma için çok değerli" ve "toplum refahı için önemli" kabulü bulunduğundan korunmalarının gerekliliği vurgulanmaktadır. Raporda, doğal çevrenin korunmasının "sadece ekonomik açıdan haklı olmadığı" onaylanmaktadır. Buna ilaveten, rapordaki tanımda ekonominin önceliği hususunda aşırıya gidilmiştir (WCED, 1987) ifadesi yer almaktadır. Ekonomik büyüme ve çevresel kıtlık olguları arasındaki tanımsızlığın, sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin önemli bir eksikliği olarak anlaşılmıştır (Tijmes ve Luijf, 1995).

Sürdürülebilirliğin, eşit derecede önemli (Spangenberg ve Omann, 2006) üç unsurunun/ayağının (çevresel, ekonomik ve sosyal) dengelenmesi gereken (Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011) bağlama bağlı bir kavram (Maloutas, 2003) olmasına rağmen politika yapıcıların sürdürülebilirlik söyleminde sürdürülebilirliğin farklı boyutlarına eşit öncelik verilmediği konusunda fikir birliği bulunmaktadır (Ghahramanpouri, Lamit ve Sedaghatnia 2013; Larimian ve Sadeghi, 2021; Vallance, Perkins ve Dixon, 2011). İfade edilen 3 unsur arasında

sürdürülebilirliğin sosyal perspektifi en az irdelenmiş olandır ve sadece 2000 yılını ardından önem kazanmıştır (Ghahramanpouri, Lamit, ve Sedaghatnia, 2013; Larimian, Freeman, Palaiologou ve Sadegh, 2020; Vallance, Perkins ve Dixon, 2011). Colantonio (2007) sürdürülebilir kalkınma tartışmasına ilk olarak çevresel ve ekonomik konuların hâkim olduğunu ve sosyal konuların 1990'ların sonunda sürdürülebilirlik gündemine dahil edildiğini belirtmektedir (Şekil 3.2). Osso, Walsh ve Gottfried sürdürülebilirliğin yapay ve doğal çevrenin yanında insanların ve kaynakların korunmasıyla birlikte sürdürülebilirliği sağlamayı amaçladığını belirtmektedir (Doğu ve Aras, 2019). Pearce, sürdürülebilir kalkınmayı neo-klasik ekonomi açısından açıklarken, karşıt bir görüş (bkz. Jacobs 1991) çevresel krizin tek başına ekonomik yollarla çözülemeyeceğini savunmaktadır. Ona göre, 'kalkınmanın' sürdürülemez olmasına yolaçan aşırı vurgulanan ekonomik mantıktır (Wu, 1998).

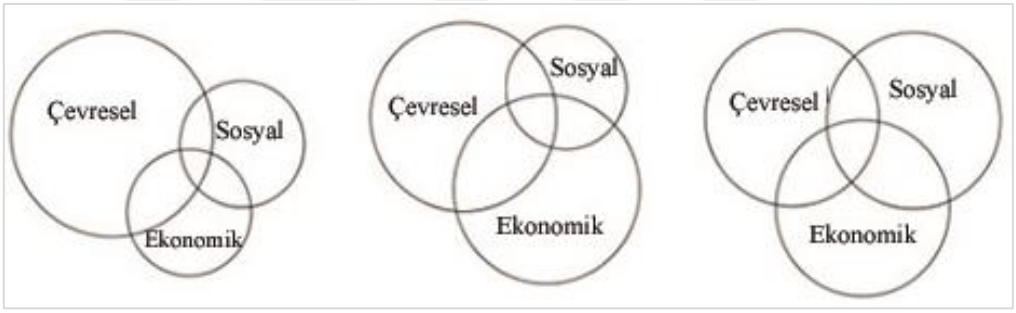

Şekil 3.2 Sürdürülebilirliğin farklı boyutları ve zaman içindeki göreli önemleri; Çevresel Boyutun Önemi (1980'ler / 1990'ların ortası); Ekonomik ve Çevresel Boyutların Önemi (1990'ların Sonu); Üç Boyutun Dengeli Önemi (2000'ler) (Colantinio, 2010)

Sosyal sürdürülebilirlik kavramının ne mutlak ne de sabit olduğu, aksine zaman ve mekâna göre değişen dinamik bir kavram olduğu ileri sürülmüştür (Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011). Bazı yazarlar (örn. Boström, 2012), sürdürülebilir kalkınma çerçevesindeki sosyal boyutun marjinalize edildiğini ve sürdürülebilir kalkınma etrafındaki söylemin genellikle ekonomik ve ekolojik kalkınmanın sosyal doğasını ihmal ettiğini iddia etmiştir. Sosyal koşullar ve süreçler, sürdürülebilir kalkınma da dahil olmak üzere insani gelişmenin merkezinde yer alır. On sekizinci yüzyılın başlarında, Malthus (1798), üstel nüfus

artışının ve gelişen tüketim kalıplarının, insan toplumu için yaşam desteği sağlayan Dünya'nın sınırlı doğal kaynaklarıyla uyumlu olup olmadığını tartışılmıştır.

Sosyal sürdürülebilirlik tartışmaları büyük ölçüde çok boyutludur, kalkınmanın sosyal boyutunu diğer boyutlardan (ekoloji ve ekonomi gibi) biri olarak görürken, kendisi de sosyal alt boyutların bir bileşimidir. Bu, sosyal sürdürülebilirliğin farklı kavramsallaştırmalarına ve kavramın sürdürülebilir (ekolojik) kalkınmanın sosyal önkoşulu mu yoksa belirli sosyal nitelikleri, yapıları veya gelenekleri sürdürme ihtiyacı mı ifade ettiği konusunda temel bir netlik eksikliğine yol açmıştır (Sachs, 1999). Bazı akademisyenler üçlü yapıyı kabul etmekle birlikte, üç bileşen arasında bir denge sağlamanın ve bunları bütünleştirmenin sürdürülebilirliğe ulaşmanın ön koşulu olduğunun altını çizmektedir (Berke,2002; Dale ve Newman, 2010; Neuman, 1998; Winston ve Eastaway, 2008), diğerleri revizyonist bir bakış açısıyla alternatifler önerir ve önerilen üçlü çerçevenin doğruluğunu ve yeterliliğini sorgulamaktadır (Burford ve diğerleri, 2013; Godschalk, 2004; Hawkes, 2001).

Eleştirinin ilk yolu, üçlü modelin üç bileşeninin temelde birbiriyle ilişkili olduğunu ve yalnızca bütünleştirici bir yaklaşımın sürdürülebilir kalkınmanın karmaşık hedeflerine ulaşılmasını sağlayabileceğini savunmaktadır. Örneğin Peterson, sürdürülebilirliğin, sosyal yönlerin çevresel ve ekonomik yönlere ayırt edilemeyecek şekilde gömülü olduğu entegre bir yaklaşım gerektirdiğini ileri sürmektedir (Aktaran Shirazi ve Keivani, 2017). Campbell (1996), sürdürülebilirlik üçlüsünün ekseni boyunca aralarındaki çelişkilerin bir sonucu olarak meydana gelen potansiyel çatışmaları vurgulamaktadır (Campbell, 1996). Ona göre, ekonomik büyüme ile mülkiyetin kullanımına ilişkin iddialardan kaynaklanan hakkaniyet arasında bir "mülkiyet çatışması", doğal kaynaklara verilen önceliklerden kaynaklanan ekonomik ve ekolojik fayda arasında bir "kaynak çatışması" ve bunlar arasında bir "kalkınma çatışması" bulunmaktadır (Shirazi ve Keivani, 2017).

Griessler ve Littig (2005) gelecekteki sosyal yaşam için ekolojik bir sistemi korumanın önemli olduğunu ve sosyal kurumların çevre dostu bir yaşam biçimine doğru yönetilmesi gerektiğini belirtmektedir. Pieper ve diğerleri (2019) ile Ketschau (2017) sosyal sürdürülebilirliğe dair olarak bir toplumun, insan gelişimi için gerekli olan nesnel bilgi ve haklı değerlerin rehberliğinde ekolojik çevre ile bir

arada var olma kapasitesine atıfta bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde sosyal boyuta odaklanan Boyer ve diğerleri (2016), sosyal sürdürülebilirlik kavramının literatürde ve uygulamada ele alındığı beş farklı yola işaret etmektedir:

1. Çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik endişelerinden ayrı, bağımsız bir sütun olarak sosyal sürdürülebilirlik. Sosyal sürdürülebilirlik, diğer sütunlardan bağımsız bir anlama sahiptir ve diğer sütunların yanında veya tek sütunlu bir model olarak ayrı ayrı var olabilir;

2. Ekonomik ve çevresel sütunlar üzerinde bir kısıtlama olarak sosyal sürdürülebilirlik. Sosyal sürdürülebilirlik, diğer sütunlara bağlı bir anlama sahiptir ve sürdürülebilir kalkınma, rekabet eden sosyal eşitlik, ekonomik kalkınma ve çevre koruma önceliklerini uzlaştırma süreci olarak düşünülmelidir;

3. Sürdürülebilirliğin diğer sütunları için bir temel olarak sosyal sürdürülebilirlik: sosyal sürdürülebilirlik ekonomik ve çevresel kalkınma için gerekli sosyal sermaye stokunu oluşturur, ekonomik veya ekolojik sermayedeki eksiklikleri giderebilir ve sosyal kalkınmaya yapılan yatırımlar ekonomiyi ve fiziksel çevreyi iyileştirebilir;

4. Çevresel ve ekonomik değişimin nedensel bir mekanizması olarak sosyal sürdürülebilirlik. Bu bir ön koşul değil, ekonomik ve çevresel ilerleme için bir teşvik unsurudur. Bu açıdan bakıldığında, çevresel ilerleme, alternatif düşünme, etkileşim veya yönetim biçimleri gibi sosyal değişimler tarafından teşvik edilir;

5. Yer bazlı, süreç odaklı ve tam entegre olarak sosyal sürdürülebilirlik. Burada, tarihsel olarak farklı disiplinlere ayrılmış değerler ve varlıklar tamamen bütünleştirilmiştir (Boyer, Peterson, Arora ve Caldwell, 2016).

Sosyal sürdürülebilirlik, adil derecede bir sosyal homojenliğe, adil gelir dağılımına, insana yakışır geçim kaynaklarının yaratılmasına izin veren istihdama ve kaynaklara ve sosyal hizmetlere eşit erişime, geleneğe ve yeniliğe saygı ile kendine yeterlilik, içsellik ve özgüven arasında bir denge sağlamayı içerir. Sosyal sürdürülebilirliğin temel ifadesi, eşitlik ve demokrasi gibi öz değerlere değinmelidir; ikincisi, bütün insan haklarının -politik, medeni, ekonomik, sosyal ve kültürel- bütün bireyler tarafından etkin düzeyde tahsis edilmesi anlamındadır (Sachs, 1999). Sosyal sürdürülebilirlik, uzun vadeli kalkınma için asgari sosyal

gereksinimleri tespit etmeyi ve uzun vadede toplumun tam olarak işleyişine yönelik zorlukları tespit etmeyi hedeflemektedir (Biart, 2002).

Sosyal sürdürülebilirlik toplumun bir kalitesidir. Doğa ile toplum arasındaki, işin aracılık ettiği ve toplum içindeki ilişkilerin aracılık ettiği ilişkiyi ifade eder. Sosyal sürdürülebilirlik, bir toplum içinde çalışmanın ve ilgili kurumsal düzenlemelerin (1) genişletilmiş bir dizi insan ihtiyacını (sosyal adalet, insan onuru vb) karşılaması ve (2) doğanın ve onun yeniden üretim yeteneklerinin uzun bir süre boyunca korunması halinde sağlanmaktadır (Griessler ve Littig, 2005).

Sosyal sürdürülebilirlik, kişilerin, grupların ve toplumun birarada nasıl yaşadıklarını ve benimsenen kalkınma türlerinin hedeflerine ulaşmak için evlerinin ve Dünya'nın bir bütün olarak fiziksel sınırlarını dikkate alarak nasıl yola çıktıklarını ilgilendirmektedir (Colantonio, 2011).

Böström (2012) sosyal sürdürülebilirliğin: yiyecek, barınma, gelir gibi temel ihtiyaçlar ve eğlence ve kendini gerçekleştirme gibi genişletilmiş ihtiyaçlar; cinsiyet, ırk, sınıf ve etnik köken boyutları için nesiller arası adalet; adil gelir dağılımı; çevresel 'kötü' ve 'malların' adil dağılımı; insan hakları, arazi kullanımı ve mülkiyet hakları ve yerli halkların hakları dahil olmak üzere hakların eşitliği; sosyal altyapıya, hareketliliğe, yerel hizmetlere, tesislere, yeşil alanlara vb. erişim; istihdam ve işle ilgili diğer sorunlar; öğrenme ve kendini geliştirme fırsatı; sivil toplum ve sosyal sermayenin geliştirilmesi için topluluk kapasitesi; güvenlik (ör. ekonomik, çevresel); işçiler, tüketiciler ve topluluklar arasındaki sağlık etkileri; sosyal uyum, içerme ve etkileşim; kültürel çeşitlilik ve gelenekler; topluluğa bağlılık, aidiyet ve kimlik duygusu; sosyal tanınma; cazip konut ve kamusal alan; yaşam kalitesi, mutluluk ve esenlik gibi başarmak istediği hedefleri olduğunu ifade etmektedir. Başka bir yaklaşım, sosyal sürdürülebilirliğin farklı yönlerini fiziksel refah, yaşam kalitesi ve eşitlik ve yönetişim gibi temalar altında sentezlemektir (Rasouli ve Kumarasuriyar, 2016):

1. Makro düzey: temel fiziksel refah düzeyi: barınma, yiyecek, giyecek, sağlık, sanitasyon,

2. Mikro düzey: yaşam kalitesi ve eşitlik,

2.1. Sosyal: sosyal-kültürel yaşam, toplumsal uyum, bütünleşme, çeşitlilik, yer duygusu, etkileşim ve katılım, toplumsal adalet ve eşitlik, toplumsal güvenlik, sosyal sermaye ve refah,

2.2. Hizmetler: mallara erişim, hizmet ve istihdam, eğitim, öğretim, adil gelir;

2.3. Yönetişim: demokrasi, yurttaş katılımı için sistem gibi.

Bu bağlamdan bakıldığında giderek kıtlaşan ortak mallardan/değerlerden optimum şekilde faydalanmak için (veya ölçeği giderek artan 'ortak felaketlerden' kaçınmak için) çevresel mal ve hizmetleri fiyat ve piyasa mekanizmalarına dahil etmek gerekli olabilir. Bununla birlikte, yaşam kalitesi ve diğer hayatta kalma ihtiyaçları gibi "varlık" durumlarına "değer verme" konusunda fiyat/piyasa mekanizmalarının sınırlarını ve çarpıklıklarını tanımak da gereklidir. Bu temel ihtiyaçlar her şeyden önce sadece 'ticarete konu olan mallar' olarak görülmemelidir. Ayrıca, piyasa mekanizmaları, kaynakların tahsisi için ne kadar verimli olursa olsun, yalnızca insanların satın alma gücüyle desteklenen 'etkin talepler' ile ilgilenebilirler (Wu, 1998). Ekonomistler, "uzun vadede hepimiz ölüyüz" şeklindeki Keynesçi özdeyişini ve ekonomik ve politik kararları işler hale getirmek için kısa vadenin tek makul zaman ufku olduğunu sıklıkla kabul ederken, Harvey (1996) sürdürülebilirlik retoriği, kamu politikasını piyasada karşılaşılanların çok ötesinde zaman ufukları hakkında düşünmeye yöneltmektir.

Pearce ve arkadaşları ve Chue'nin belirttiği gibi çevresel kaygıların sosyo-ekonomik karar alma süreçlerine entegre edilmesi gerekmesine rağmen çevre ve ekonomi politikalarının entegrasyonu yeterli değildir. Wu (1998)'in belirttiği üzere sürdürülebilirlik konularının karmaşık, dinamik ve çok yönlü doğası, çevresel ve kalkınma hedefleri arasındaki karşılıklı bağlantıları ele almak için bütüncül bir anlayış gerektirmektedir. Sürdürülemez eğilimleri tersine çevirmek için belirli önlemlerin alınması gerektiği ortadadır, etkili düzeltici önlemler ancak uygun bir sürdürülebilir kalkınma anlayışına sahip olunmasıyla mümkün olacaktır.

Bu açıklamalar doğrultusunda sosyal sürdürülebilirliğin yaşam kalitesi ve yaşanabilirlik kavramları ile yakından ilgisi olduğu anlaşılmış olup bu iki kavramın sosyal sürdürülebilirlikle olan bağlantısının açıkça ortaya konulması gerektiği düşünülmektedir.

3.1.3 Sosyal Sürdürülebilirliğin Tanım ve Bileşenleri

Çevresel, sosyal ve ekonomik olmak üzere üç sütunlu sürdürülebilir (Barron ve Gauntlett, 2002; Davidson ve Wilson, 2009; Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011) kalkınma söyleminin ortaya çıkışından bu yana, sosyal sürdürülebilirlik boyutu en az tanımlanmış ve en belirsiz sütun olmuştur (Boström, 2012; Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011; Goodland, 1995; Larimian, Freeman, Palaiologou ve Sadeghi, 2020; Littig ve Griessler 2005; Opp, 2017; Woodcraft, 2012; Zetterberg, Eriksson, Ravry, Santosa ve Ng, 2023), 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerde sürdürülebilirlik gündemine çevresel ve ekonomik kaygılar hâkim olurken, sosyal kaygılar ancak 1990'lardan itibaren entegre edilmeye başlanmıştır (Colantonio, 2007). Bu dönemde sosyal sürdürülebilirlik, kendi tanımını geliştirmek ve bağımsız olarak ele alınmak yerine, ekonomik sürdürülebilirlik (temel insan ihtiyaçlarını karşılamak için maliyetleri azaltmak ve üretkenliği artırmak) ya da çevresel sürdürülebilirlik (toplumun doğal kaynaklarla ilgili yönetim işlevi) ile ilgili olarak sıklıkla 'eklenen' olarak çerçevelendirildiği ifade edilmektedir (Ly ve Cope, 2023; Weingaertner ve Moberg, 2014). Brundtland Raporu ve ardından gelen Rio Deklarasyonu 'gelecek nesiller', 'yaşam kalitesi' ve 'eşitlik' referanslarıyla 'sosyal' konuların dikkate alınması gerektiğini ima ederken, rapor dünyanın sonu senaryolarının kasvetli vizyonlarından ve dünyanın taşıma kapasitesiyle ilgili endişelerden ilham almaktadır. Sonuç olarak, çoğu sürdürülebilirlik çalışmasında çevresel ve ekonomik konular sistematik olarak dikkate alınırken, sosyal konuların aynı derecede ilgiyle dikkate alınmadığı belirtilmektedir (Castillo, Price, Moobela ve Mathur, 2007). Sosyal sürdürülebilirlik ancak 2000 yılından sonra sürdürülebilirliğin ayrılmaz bir parçası olarak dikkate alınmaya başlanmıştır (Dempsey, Brown ve Bramely, 2012; McKenzie, 2004).

Sürdürülebilir kalkınma gündeminde sosyal sürdürülebilirliğin önemine ilişkin genel fikir birliğine rağmen, bu kavramın tanımı (Vallance, Perkins ve Dixon, 2011) ve sosyal sürdürülebilirlik kavramını değerlendirilirken hangi kriterlerin dikkate alınması gerektiği konusunda halen fikir birliği bulunmamaktadır (Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011; Zetterberg, Eriksson, Ravry, Santosa ve Naw, 2023). Sosyal sürdürülebilirlik, sağlıklı ve yaşanabilir topluluklara katkıda

bulunmak bireyler arasındaki sosyal etkileşimleri ve kültürel yaşamı destekleyen ve teşvik eden bir süreç olarak tanımlanırken (Dave, 2011; Dempsey, 2008; Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011; Karuppannan ve Sivam, 2011), McKenzie (2004) tarafından sosyal sürdürülebilirlik, "toplum içinde yaşamı iyileştiren bir koşul ve toplum içinde bu şarta ulaşabilen bir süreç" olarak tanımlanmaktadır. McKenzie'ye göre sosyal sürdürülebilirlik, temel hizmetlere (sağlık, eğitim, ulaşım, barınma ve eğlence dahil) erişimde eşitliğin yanı sıra nesiller arasında eşitliği de içermektedir, yani gelecek nesiller mevcut neslin faaliyetleri nedeniyle dezavantajlı duruma düşmemelidir (Davidson ve Wilson, 2009). Chiu (2003) de benzer şekilde sosyal sürdürülebilirliğin, herhangi bir çevresel veya ekonomik kararın toplumun değişime karşı toleransını aşmaması ile ilgili olduğunu öne sürmekte olup genel olarak 'mevcut ve gelecek nesillerin refahının sürdürülmesi ve iyileştirilmesi' şeklinde ifade edilmektedir. Polese ve Stren (2000), sosyal sürdürülebilirliğin kültürel ve toplumsal açıdan çeşitli grupların uyum içinde beraber yaşamasına olanak sağlayan bir ortamı desteklerken aynı anda sosyal bütünleşme ile nüfusun bütün kesimleri için yaşam kalitesi üzerinde iyileştirmeleri teşvik etmek…' olarak tanımlamaktadır (Polese ve Stren, 2000). Bu tanımlar, sürdürülebilirliğin farklı sütunları arasında var olan karşılıklı bağımlılığı vurgulamaktadır. Biart (2002), sürdürülebilirliğin 'uzun vadeli kalkınma için en düşük düzeydeki toplumsal ihtiyaçları ve uzun vadede toplumun işleyişine yönelik zorlukları belirlemeyi amaçladığını' ifade etmektedir. Holden (2012) sosyal sürdürülebilirliği; uyumlu toplumsal ilişkileri sağlayan, toplumsal bütünleşmeyi artıran ve bütün gruplar için yaşam şartlarını geliştiren politikalar ve kurumlarla desteklenen bir kentsel gelişim süreci olarak ifade etmektedir. Chiu (2003) sosyal sürdürülebilirliği, herhangi bir çevresel veya ekonomik kararın toplumun değişim toleransını aşmaması gerektiği anlamında sosyal normlar ve koşullarla ilgili olduğunu ifade etmektedir. Laguna (2014) ırklarına/etnik kökenlerine, yaşlarına, dinlerine, cinsiyetlerine, sosyoekonomik durumlarına ve yetenek düzeylerine bakılmaksızın tüm sakinler için temel ihtiyaçların karşılandığı, mümkün olan en yüksek sosyal içerme ve toplumsal yaşama katılımın teşvik edildiği bir koşul olduğunu savunmaktadır. Littig ve Griessler (2005) sosyal sürdürülebilirliğin temel insan ihtiyaçlarının karşılanması ve sonraki nesiller için devamlılığın sağlanabilmesi anlamına geldiğini öne sürmektedir. Barron ve Guantlett (2002)

sosyal açıdan sürdürülebilir toplulukların eşitlikçi, çeşitli, bağlantılı ve demokratik olduğunu ve iyi düzeyde yaşam kalitesi sağlaması gerektiğini ifade etmektedir. Yiftachel ve Hedgcock (1993) için sosyal sürdürülebilirlik, "bir kentin bireysel etkileşimi ve kültürel gelişimi için uzun vadeli uygun bir ortam bağlamında görev yapma kabiliyetini sürdürmesi" anlamına gelmektedir. Koning (2002) sosyal sürdürülebilirliğe bir üründen ziyade bir süreç olarak yaklaşıldığını belirtmektedir. Bu anlamda, sosyal sürdürülebilirlik hem bir koşul hem de bir süreçtir: "topluluk için yaşamı iyileştiren bir koşul ve bu koşulu başarabilen bir süreçtir" (McKenzie, 2004). Bu, sürdürülebilirliğin sosyal yönünün "(a) şimdi ve gelecekte sosyal sağlık ve esenlik yaratan süreçler ve (b) şimdi ve gelecekte çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği kolaylaştıran sosyal kurumlar" anlamına gelmektedir (Shirazi ve Keivani, 2017).

Meadowcroft ve Kenny (1999), "ekolojik sınırlar içinde yaşamayı öğrenmiş toplum" tanımıyla sosyal sürdürülebilirliği radikal bir çerçeveden ifade etmekte olup, kolektif ve devamlılığı olan bir varlık olarak toplumun sürdürülebilirliği için çevreye aşırı yük getiren sosyal uygulamaların reforme edilmesini ya da ortadan kaldırılması gerektiğini belirtmektedir. Bu tanımda ekonomik büyüme ile çevre arasındaki gerilimler ele alınmaktadır. Sağlıklı bir çevrenin ancak çevreyi tehdit eden toplumsal uygulamaların ıslah edilmesiyle sağlanabileceği anlaşılmaktadır (Davidson ve Wilson, 2009). Bu tanıma benzer şekilde McGregor (2003), "gezegenin esas yaşam desteği olmaksızın toplumun ve ekonominin olamayacağını, bu nedenle sosyal sistemin ekolojik sistem içinde yer aldığını" ileri sürmektedir. Stilwell (2002)'in belirttiği gibi, her hedefi ve değerlerini ayrı ayrı incelemek, çevrenin yaşamın merkezinde olduğu gerçeğini göz ardı etmekle eşdeğer anlam taşımaktadır. İnşa edilen çevrelerin, nesiller arası bir bakış açısıyla yönetilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır (Davidson ve Wilson, 2009). Meadowcroft ve Kenny (1999), yenilenemeyen kaynakların, nüfus düzeylerinin, yaşam destek sistemlerinin kilit yönlerinin korunmasının ve malzeme akışının dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır. Bu nitelikler genel olarak tedbir ilkesi kapsamına girmekte olup yapılı çevre açısından bu, kaynakların gelecek için yönetilmesi anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle, çevre üzerindeki etkiyi sınırlayan seçenekleri göz önünde bulundururken aynı zamanda mevcut ve gelecek nesiller için yaşam kalitesi

ile karşılıklı ilişkiyi de dikkate almak gerekmektedir (Davidson ve Wilson, 2009). Nüfus artışının bu süreçleri etkilemekte olduğu; artan nüfusun, sınırlı kaynaklar üzerinde baskı oluşturmasından dolayı çevreciler tarafından büyümenin sınırlarına, nüfus artışının sınırlarına ve tüketim seviyelerinin düşürülmesine dayanan yeni bir ekonominin yaratılmasının gerekli olduğu savunulmaktadır. Bu bakış açısı, insan olmayan yaşamın değerini içselleştirmenin ve açgözlülüğü, sömürüyü ve yeniden üretimi kontrol etmek için kolektif baskı geliştirmenin önemli olduğunu vurgulamaktadır (Clapp ve Dauvergne, 2005). Kentsel sosyal sürdürülebilirlik kavramı aynı zamanda sosyal eşitlik, sosyal içerme ve sosyal sermayenin peşinden koşmak ve gerçekleştirmekle de ilişkilidir (Bramely ve Power, 2009). Bramely ve Power (2009), "tüm bu kavramların (sosyal dışlanma, sosyal içerme ve sosyal sermaye) altında yatan öncül, toplumların sosyal olarak sürdürülebilmesi için toplum içindeki kişilerin iş birliği ve etkileşimde bulunması gerekliliğidir" demektedir. Sosyal ağlar, bu kavramların ortak noktası olarak tanımlanmaktadır. Sosyal ağların insanları bir araya getirdiği, ortak bir amaç duygusu aşıladığı belirtilmektedir. Bramley ve Power (2009), kentsel sosyal sürdürülebilirlik için iki kapsayıcı tipolojiyi birleştirerek kavramsal bir çerçeve önermektedir. İlki; sosyal eşitlik ve toplulukların sürdürülebilirliğidir. İkincisi; topluluktaki sosyal ağlar aracılığıyla sosyal etkileşimi ve gururu, yer duygusunu, emniyet ve güveni ifade etmektedir. Topluluğun sürdürülebilirliğini, 'toplumun kendisinin geçerli bir işleyiş seviyesinde devam ettirme ve yeniden üretme yeteneği' olarak tanımlamaktadır (Ghahramanpouri, Abdullah, Sedaghatnia ve Lamit, 2015) mevcut sosyal sürdürülebilirlik tanımlarının genel olarak üç niteliği yansıttığını ifade etmektedir. Bunlar: geleceğe odaklanma, ihtiyaçların tatmini (Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine dayalı olarak tanımlanan temel ihtiyaçlar ve kaynaklara erişim) ve sosyal olarak uyumlu ve fiziksel olarak bütünleşmiş kentsel birimdir. Birinci nitelik; geleceğe odaklanma: Sosyal sürdürülebilirliğin öncelikle kültürlerin olumlu yönlerini korumak (McKenzie, 2004), bireyleri, toplulukları ve toplumları kapsayan mevcut koşulları iyileştirmek ve ayrıca gelecek nesiller için uygun nitelikleri sağlamakla ilgili olduğu belirtilmektedir. Toplumun gelişen koşullarına koşut olarak kentsel ortamın bireylerin hayatta kalmalarını nesiller boyunca garanti altına alınmasına yönelik devam etme kabiliyetine odaklanmaktadır (Ghahramanpouri, Abdullah, Sedaghatnia ve Lamit, 2015). Bunun yanı sıra sosyal

sürdürülebilirliğin her nesilden bireyin sadece hayatta kalmasına değil, gelişme yeteneği ile de ilgili olduğu belirtilmektedir (Magis ve Shinn, 2009). İkinci nitelik; ihtiyaçların tatmini (temel ihtiyaçlar ve kaynaklara erişim): Hem insan hem de toplumla ilgilidir. Bireylerle ilgili olarak Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisini izler ve fizyolojik (yiyecek, su, sağlık ve güvenlik), sosyal (ilişkiler, güven ve karşılıklı saygı) ve kendini gerçekleştirme (yaratıcılık ve ahlak) düzeylerini kapsamaktadır (Åhman, 2013). Öte yandan, toplumda (topluluk düzeyinde) sağlanan fırsatlar ve mevcut kaynaklarla ilgilidir. Üçüncü nitelik; sosyal olarak uyumlu ve fiziksel olarak bütünleşmiş kentsel birimdir: Bu hem toplumun ilişkisel yönleriyle hem de bireysel yönlerle ilgilidir. Sosyal ve fiziksel dünya arasındaki karşılıklı ilişkilerin önemidir. Sosyal sürdürülebilirliğin mevcut birçok tanımında, fiziksel ortam, sosyal birlikte yaşamaya elverişli, sosyal olarak bütünleşmiş ve çeşitli grupların refahını ve yaşam kalitesini teşvik eden olarak kabul edilmektedir. Bu tür topluluklar, orada yaşayan veya çalışan geniş bir yelpazeyi tatmin edebilecek, iyi dengelenmiş ve iyi bağlantılı olarak tanımlanmaktadır (Bacon, Cochrane ve Woodcraft, 2012).

3.1.4 Sosyal Sürdürülebilirliğin Boyutları: Geleneksel ve Yeni Temalar

Farklı disiplinlerden akademisyenlerin sosyal sürdürülebilirliği çeşitli şekillerde kavramsallaştırdıkları görülmektedir. Örneğin, Sachs (1999) sosyal sürdürülebilirliğin sosyal adalet, demokrasi ve eşitlik olmak üzere üç boyuta dayandığını savunurken, Chan ve Lee (2008) sosyal sürdürülebilirliğin sosyal altyapının altı boyutunu, iş fırsatlarının mevcudiyeti, erişilebilirliği, kentsel peyzaj düzenlemesi, yerel unsurların devamlılığı ve psikolojik gerekliliklerin karşılanabilmesi olarak ele alır. Masnavi (2007), sosyal sürdürülebilirliği sosyal etkileşim ve mahalle memnuniyeti alacak şekilde iki temel boyut üzerinden tanımlarken, Thin ve diğerleri (2002) katılım, sosyal adalet, güvenlik ve dayanışmayı sosyal sürdürülebilirliğin boyutları olarak görmektedir (Larimian ve Sadeghi, 2021). Sosyal sürdürülebilirlikle ilişkilendirilen temel unsurlardan bazıları şunlardır: kaynaklara ve kamu hizmetlerine eşitlik veya eşit erişim (Chambers ve Conway, 1992; Sachs, 1999), geçim kaynakları (Chambers ve Conway, 1992), temel ihtiyaçlar (Baines ve Morgan, 2004), istihdam ve gelir (Omann ve Spangenberg, 2002; Sachs, 1999). Bu temel geleneksel temalara ek olarak; topluluk

ve yer duygusu, kültürel ve sosyal çeşitlilik gibi başlıklar da ortaya çıkmaktadır. Dempsey ve diğerleri (2011) ayrıca fiziksel olmayan temalar/faktörler ile ağırlıklı olarak fiziksel faktörler arasında ayrım yapmaktadır (Tablo 3.3). İlk kategori eğitim ve öğretimi, sosyal adaleti (kuşaklar arası ve nesiller arası), istihdamı, karma mülkiyeti vb. içerir. İkincisi şehircilik, çekici kamusal alan ve yürünebilir mahalleler gibi öğeleri içermektedir (Colantonio, 2009; Neamtu, 2012). Dempsey ve diğerleri (2011) toplulukların sürdürülebilirliğinin esas olarak sosyal yaşamın ortak yönleriyle ilgili olduğunu iddia etmektedir. Mahalle seviyesinde sosyal sürdürülebilirliği ölçmek için toplumdaki sosyal etkileşim/ağlar; toplumdaki kolektif yapılara katılım, topluluk istikrarı; yer duygusu ve emniyet ve güvenlik boyutlarının dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Tablo 3.3 Sosyal sürdürülebilirliğin literatürde çeşitli şekillerde tanımlanmasına katkıda bulunan unsurlar (Colantonio, 2009)

Fiziksel olmayan unsurlar	Fiziksel unsurlar
Eğitim-öğretim, sosyal adalet – mevcut ve gelecek nesiller arası eşitlik, katılım ve yerel demokrasi, sağlık, yaşam kalitesi, toplumsal içerme, sosyal sermaye, topluluk, güvenlik, karma kullanım, adaletli gelir dağılımı, toplumsal düzen ve uyum, toplumsal ağlar, toplumsal etkileşim, aidiyet hissi, istihdam, barınma stabilitesi, etkin toplum kuruluşları, kültürel gelenekler	Şehircilik, çekici kamusal alan, uygun konut, yerel çevre kalitesi ve rahatlığı, erişilebilirlik (örneğin yerel hizmet ve tesislere/ istihdama/yeşil alana), sürdürülebilir kentsel tasarım, mahalle, yürünebilir yaya dostu mahalle

Son yıllarda sosyal sürdürülebilirlik şemsiyesi altına yerleştirilen tema türlerinde süregelen bir değişiklik yaşanmıştır. Geleneksel ve yeni ortaya çıkan temaların bazıları tablo 3.4'te sunulmaktadır. Bu değişim, topluluğun sürdürülebilirliğe ulaşılması gereken ölçek haline geldiği ve bölge sakinlerinin sesinin dikkate alınması gerektiği bağlamında gerçekleşmektedir. Sosyal sürdürülebilirlik şemsiyesi altındaki temalarda gerçekleşen değişim, değerlendirme metodolojisindeki değişiklikle paraleldir – tamamen nicel yöntemlerden ve metriklerden daha nitel yöntemlere doğru bir geçişi ifade etmektedir (Neamtu, 2012).

Tablo 3.4 Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri (Colantonio, 2011)

Geleneksel Sosyal Göstergeler	[Yükselen] Sosyal Sürdürülebilirlik Göstergeleri
Statik, ağırlıklı olarak nicel, ürün, tanımlayıcı, tek boyutlu, hedef odaklı, yukarıdan aşağıya seçim	Nesiller arası ve birleştirici belirsizlik, hibrit, süreç, stratejik, çok boyutlu, ilkeler ve hedef odaklı, müzakereci ve yinelemeli seçim

Ayrıca bu boyutlar, yumuşak temalara doğru kaymayı ve bireyden topluluğa doğru bir geçişi tasvir etmektedir. İş olanakları ve yoksulluğun azaltılması gibi geleneksel 'katı' sosyal sürdürülebilirlik boyutlarının zaman içinde sosyal katılım, mutluluk, yer duygusu veya kimlik gibi daha 'yumuşak' ve somut olmayan boyutlarla tanımlanıp yer değiştirdiği vurgulanmaktadır (Colantonio, 2009; Glasson ve Wood, 2009), (Tablo 3.5).

Tablo 3.5 Sosyal sürdürülebilirlik temaları (Colantonio, 2011)

Geleneksel	Yeni geliştirilen/yakın zamanda oluşmuş
Barınma ve çevre sağlığını da içerecek şekilde temel ihtiyaçlar, eğitim, iş, eşitlik, insan hakları ve cinsiyet, yoksulluk, sosyal adalet	Demografik farklılaşma, sosyal karıştırma ve uyum, kimlik/yer duygusu, kültür, güçlendirme, katılım ve erişim, sağlık ve güvenlik, toplumsal sermaye, iyi olma/ mutluluk ve yaşam kalitesi

Buna ilaveten sosyal sürdürülebilirlik boyutlarının kronolojik analizi, araştırma düzeyinde de bir kayma olduğunu göstermekte olup son yıllarda, kentsel sosyal sürdürülebilirliğin mahalle düzeyinde analiz edilmesinin artan bir ilgi gördüğü belirtilmektedir (Zetterberg, Eriksson, Ravry, Santosa ve Naw, 2023). Önceki çalışmalar daha çok makro düzeylere (bölge ve şehir) odaklanırken (Burton, 2000; Yiftachel ve Hedgcock, 1993), son araştırmalar temel olarak mikro düzeylere (topluluk ve mahalle) odaklanmaktadır (Dempsey, Brown ve Bramely, 2012).

Tablo 3.6'dan görülebileceği gibi, geleneksel olarak sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarının odak noktası daha çok makro ölçeklere (şehir ve bölge) odaklanırken, son zamanlarda odak noktası mikro ölçeklere (mahalle ve topluluk) kaydırılmıştır (Barton, 2000; Colantonio, 2016; Dave, 2011; Shirazi ve Keivani, 2018; Hemani, Das ve Chowdhury, 2017; Masnavi, 2007). Ayrıca, sosyal sürdürülebilirliğin geleneksel "katı" önlemlerinden (istihdam ve yoksulluğun azaltılması gibi) daha soyut ve "yumuşak" önlemlere (sosyal katılım ve yer duygusu gibi) geçiş gerçekleşmiştir (Colantonio, 2016).

Tablo 3.6 Sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında kullanılan parametre, gösterge ve ölçekler

Yazar, ölçek	Parametre	Gösterge
Yiftachel ve Hedgcock (1993), kent	Eşitlik	Sosyal denge ve sosyal etkileşim kavramının topluluk yapılarının gelişimindeki rolleri
	Toplum	Mahalle birimlerinin karakteri ve bir topluluk odağı geliştirmek için gereken tesisler
	Şehircilik	Banliyö alanlarının tasarımı ve bunların sosyal ilişki ve davranışların doğası üzerindeki etkileri
Barton (2000), mahalle	Sosyal koşullar	Tesislere erişim, yapılı çevreye erişim, açık alana erişim, altyapıya erişim
	Mahalle sürdürülebilirliği	Sağlık, toplum güvenliği, eşitlik ve seçim
Burton (2000), kent	Mağazalara erişim	En yakın süper markete ortalama erişim mesafesi
	Yeşil alana erişim	En yakın yeliş alana ortalama erişim mesafesi
	İşe erişilebilirlik	İlçe dışında düşük gelirli çalışanların yüzdesi (yüksek gelirli gruplara kıyasla)
	Toplu taşıma kullanımı	Toplu taşıma araçlarıyla işe seyahat eden düşük gelirli çalışanların yüzdesi
	Yaya erişimi ve bisiklet kullanımı	İşe yürüyerek veya bisikletle giden düşük gelirli çalışanların yüksek gelirli çalışanlara göre yüzdesi, etnik hanelerin, mülk sahiplerinin, yerel yönetim kiracılarının, arabasız hanelerin ve tek ebeveynli hanelerin bölgeye göre ayrılması,
	Yaşam alanı miktarı	Hanede kişi başına düşen oda sayısı (aşırı kalabalık derecesi, konut büyüklüğündeki eşitsizlik)
	Sağlık	İntihar ve solunum yolu hastalığı oranları
	Suç	Konut sigortasının maliyeti
	Ayrışma	Etnik hanelerin, mülk sahiplerinin, yerel yönetim kiracılarının, arabasız hanelerin ve tek ebeveynli hanelerin bölgeye göre ayrılması
	Uygun fiyatlı konut	Ortalama kira bedeli, evsizlik düzeyi
Chiu (2003), mahalle	Yaşanabilirlik	Mahalle temizliği, konutun iç mekan kalitesi, konutun dış kalitesi, açık alan erişimi, topluluk tesislerine erişim, gürültü seviyesi
	Barınmaya erişimde adalet	Uygun fiyat (özel konut), konut piyasasına erişilebilirlik, yetersiz barınan hane halkı, toplu konutlara erişilebilirlik, konutta devlet sübvansiyonunun yeterliliği
Masnavi (2007), mahalle	Sosyal etkileşim	Mahalledeki sosyal etkileşim, arkadaş ve aile ziyaretleri, yürüyüş aktiviteleri/gezinme
	Mahalle memnuniyeti	Emniyet ve güvenlik, tesislere erişilebilirlik, mahremiyet ve toplumsal yönler
Bramley ve diğerleri (2009), Dempsey ve diğerleri (2011), mahalle	Sosyal eşitlik	Doktor erişimi, ilkokula erişim, restoran/kafe/paket servise erişim, spor/rekreasyon tesisine erişim, toplum merkezine erişim, çocuk tesislerine erişim, halka açık/yeşil alana erişim
	Toplum sürdürülebilirliği	Sosyal etkileşim, topluluktaki kolektif ağlara katılım, topluluk istikrarı, yer duygusu, emniyet ve güvenlik

Tablo 3.6 Sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında kullanılan parametre, gösterge ve ölçekler (devamı)

Yazar, ölçek	Parametre	Gösterge
Dave (2011), mahalle	Tesislere ve olanaklara erişim	En yakın günlük kullanım mağazalarına, ilkokula, sağlık tesislerine, açık alanlara ve parklara, ulaşım düğümlerine, bankaya, postaneye ortalama mesafe; ortalama okul, sağlık tesisi, açık alan ve park sayısı; evdeki herhangi bir açık özel alanın kendi kendine raporlanması; kişi başı taban alanı; ev büyüklüğünden algılanan memnuniyet düzeyi
	Yaşam alanı miktarı	Evdeki herhangi bir açık özel alanın raporlanması, kişi başına düşen taban alanı miktarı, ev büyüklüğünden duyulan memnuniyet düzeyi
	Sakinlerin sağlığı	Sağlık durumu bildirimi, stresle ve kirlilikle ilgili sorunu olmayanlar
	Topluluk ruhu ve sosyal etkileşim	Algılanan sosyal temas sayısı (insanları tanımak), komşularla algılanan gayri resmi sohbet sayısı, son oniki ayda çeşitli düzeylerde çeşitli topluluk faaliyetlerine katılım durumu, mahallenin algılanan samimiyeti
	Güvenlik duygusu	Gündüzleri mahalle içinde algılanan güvenlik, hava karardıktan sonra mahalle içinde algılanan güvenlik, mahallede algılanan vandalizm, mahallenin algılanan itibarı
	Yaşanacak bir yer olarak mahalle/ yer duygusu	Çekicilik, mimari karakter, bakımlı binalar, altyapı, dış mekan, otopark olanakları, çevre kalitesi, temizlik ve genel görünüm açısından algılanan mahalle; bölgedeki ölçülen gürültü yoğunluğu; mahallede algılanan gürültü kirliliği sorunu; mahalle içinde algılanan mahremiyet; yaşayacak bir yer olarak mahalle sakinlerinin memnuniyeti; mevcut evden taşınma arzusu
Landorf (2011), mahalle	Toplumsal eşitlik	Hizmet erişimi, olanaklar ve fırsatlar, kurumsal devamlılık
	Toplumsal uyum	İletişim ağın gücü, katılım ve hoşgörü, sorumluluk düzeyi
	Temel ihtiyaçlar	Temel ihtiyaçların objektif olarak karşılanması, temel ihtiyaçların öznel olarak karşılanması
Bacon ve diğerleri (2012), mahalle	Sosyal tutarlılık	Topluluk alanı sağlanması, ulaşım bağlantıları, kendine özgü karaktere sahip yer, daha geniş mahalle ile entegrasyon, erişilebilir sokak düzeni, gelişim için uyarlanabilir fiziksel alan
	Sosyal uyum	Yerel alanı etkileme yeteneği algıları, alanı iyileştirmek için harekete geçme isteği
	Sosyo-kültürel yaşam	Olumlu yerel kimlik, komşuluk ilişkisi, refah, güvenlik duyguları, topluluk olanakları/tesisleri
Dempsey ve diğerleri, (2012)	Sosyal eşitlik	Hizmetlere erişim (süpermarketler, yerel mağazalar, otopark sağlama), ulaşım şekli
	Çevresel eşitlik	Açık alanlar
	Topluluk refahının sürdürülebilirliği	Güvenlik duyguları, topluluk istikrarı, yer duygusu, sosyal ağlar, sosyal etkileşim

Tablo 3.6 Sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında kullanılan parametre, gösterge ve ölçekler (devamı)

Yazar, ölçek	Parametre	Gösterge
Colantonio (2016), bölge/ mahalle	Sosyal kaynaştırma ve uyum	Farklı yaş, gelir, etnik köken ve yeteneklere sahip insanlar arasındaki etkileşimi teşvik eden etkinlik ve kültürel etkinliklerin sayısı, farklı yaş, gelir, etnik köken ve yeteneklere sahip insanlar arasındaki etkileşimi teşvik eden dernek sayısı, farklı yaş, gelir, etnik köken ve yeteneklere sahip sakinlerin uğrak yeri olan kamusal alanların sayısı, yeni yerleşenler için bölgenin sosyal nitelikleriyle ilgili bilgilendirici 'eğitim' çalıştaylarının sayısı, yalnızca etnik azınlıklardan öğrencilerin katıldığı sınıf veya okulların yüzdesi, farklı gelir veya geçmiş hanelerden gelen öğrencilerin katıldığı okulların yüzdesi
	Refah	Açık alan erişimi - kullanıcılar için yürüyerek ortalama seyahat süresi (dakika), dinlenme tesislerine erişim (dakika), perakende tesislerine erişim (dakika), eğlence tesislerine erişim (dakika)
	Katılım	Ulusal seçimlerde kayıtlı seçmenlerin oy kullanma oranı, yerel seçimlerde kayıtlı seçmenlerin oy kullanma oranı, alan tasarımında yer alan yerel sakinlerin veya onların temsilci derneklerinin sayısı, proje izlenmesinde yer alan yerel sakinlerin veya temsilci derneklerinin sayısı, yerel dernek sayısı, yerel programların ve projelerin uygulanmasında yer alan yerel sakinlerin veya bunların temsilci derneklerinin sayısı, yerel programların ve projelerin uygulanmasında yer alan yerel sakinlerin veya bunların temsilci derneklerinin sayısı, etnik azınlıklar veya göçmenler için girişimlerin ve izleme merkezlerinin sayısı, yerel kütüphanelerin ve bilgi merkezlerinin varlığı
	Kimlik, imaj ve miras	Uzun süreli ikamet edenlerin oranı, kendi hanesinde yaşayan hane halklarının yüzdesi, kiralık hanelerin yüzdesi, önemli kültürel veya miras değerine sahip binaların ve alanların iyileştirilmesine katkıda bulunan proje veya program sayısı, ücretsiz kamusal alanların sayısı, farklı inançsa sahip sakinler için yeterli sayıda mekan, bölgeden taşınmış kişilerin yüzdesi
	Sosyal sermaye	Bölgede faaliyet gösteren grup, kuruluş veya dernek sayısı, mahalledeki gönüllü kuruluşların sayısı, kamu binalarında veya mekanlarda yerel sakinlerin düzenli toplantı ve toplantılarının sayısı, sosyal ağların sayısı
	Barınma, eğitim ve istihdam erişimi eşitliği	İstihdan iş sayısı (1000 metrekare başına), işsizlik oranı, ortalama kira/gelir oranı, yoksullukla mücadele yardım alımı, yoksunluk endeksi, hanelerde gelirden yoksun yaşayan çocukların ve 60 yaş üstü kişilerin yüzdesi, 15 dakikalık yürüme mesafesindeki 500 metre içindeki eğitim tesislerinin sayısı veya yüzdesi, bölge dışındaki okullara kayıtlı çocukların yüzdesi, yerel eğitim kurumu tarafından tutulan okullardaki çocukların yüzdesi, yaşamaya uygun olmayan evlerin yüzdesi, yapımı tamamlanan uygun fiyatlı konutların yüzdesi

Tablo 3.6 Sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında kullanılan parametre, gösterge ve ölçekler (devamı)

Yazar, ölçek	Parametre	Gösterge
	Sağlık ve güvenlik	Bir sağlık tesisine 15 dakikalık yürüme mesafesindeki nüfusun oranı,1000 kişiye denk gelen hastane yatak sayısı, pratisyen Hekim başına düşen hasta sayısı (doktor), spesifik hastalık oranı, pratisyen Hekimlere (doktorlara) veya diğer tıbbi bakıma ziyaretler, uyuşturucuya bağlı kazaların tahmini oranı, bölgedeki antisosyal davranış kazalarının sayısı, 1.000 kişi başına düşen küçük suç sayısı, 1.000 kişi başına düşen ciddi suç sayısı, 1000 kişi başına düşen mahalle polis memuru sayısı, yerel güvenliği artırmak için yerleşik çevredeki girişimlerin sayısı (örneğin, iyileştirilmiş aydınlatma sistemi vb.)
Hemani, Das ve Chowdhury (2017), mahalle	Sosyal sermaye	Sosyal etkileşimler ve ağlar, güven, sosyal katılım, yer bağlılığı/gurur
	Sosyal kapsama	Adalete erişim, sosyal ve politik katılım, kişisel haklar, güvenlik ve adalet, refah
	Sosyal eşitlik	Temel hizmetlerin kullanılabilirliği, tesislere ve olanaklara erişim
Opp (2017), kent	Erişim ve fırsat eşitliği	Açık alanlara/rekreasyona erişim, iş fırsatlarına eşit erişim, ulaşım eşitliği, eğitim ve fırsat eşitliği, yönetimsel adalet
	Çevresel adalet ve sağlık riskleri	Nüfus sayımına göre çevresel adalet endeksi, sağlık riski ve refahı
	Topluluk ve yerin değeri	Sosyal sermaye, sosyal ayrımcılık
	Temel insan ihtiyaçları	Uygun fiyatlı konut, emniyet ve güvenlik, adil gelir dağılımı
Stender ve Walter (2019)	Sosyal uyum	Kimlik, güvenlik, buluşma yerleri, sosyal aktiviteler, bağlantılar, olanaklar
	Katılımcı süreç	Katılım, dahil olma
	Erişilebilirlik	Karma konutlar, uygun fiyatlı konut, istihdam ve eğitim, sağlık
Shirazi ve Keivani (2018), mahalle	Sosyal ağ ve etkileşim	Adı bilinen komşu sayısı, komşularla karşılaşma sıklığı, mahalledeki arkadaş sayısı, sık ziyaret edilen komşu sayısı, komşulardan yardım isteme durumu, komşularla karşılıklı yardım ve destek alışverişi
	Emniyet ve güvenlik	Gündüzleri güvenlik hissi, karanlıktan sonra güvenlik hissi, açık alanların güvenliği, sokaklarda çocukların güvenliği, kaldırımların ve yaya yolunun güvenliği, suç işlenme kaygısından yana mağdur olmak, mahallede polis bulunurluğu
	Bağlanma duygusu	Mahalle bağlılığı hissi, mahalle gururu/haysiyeti, mahalledeyken evde olma hissi, uzaktayken duyulan mahalle özlemi, mahallenin arzu edilebilirliği, mahalleden taşınma arzusu
	Katılım	Toplum temelli kuruluşları tanımak, topluluk kuruluşlarına üyelik, dini faaliyetlere katılım, yerel yönetimler tarafından katılıma dahil olmak, yerel yönetimlere tepki düzeyi, mahalle sorunlarını bilmek
	Mahalle kalitesi	Bina kalabalığı algısı, nüfus artışı algısı, gürültü kirliliği/komşular/mahalle temizliği/sokak aydınlatması/kamusal alanların bakımı/mahalle itibarı/trafik sıkışıklığından memnuniyet

Tablo 3.6 Sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında kullanılan parametre, gösterge ve ölçekler (devamı)

Yazar, ölçek	Parametre	Gösterge
	Konut kalitesi	Mahremiyet/gürültü/oda büyüklüğü/otopark açısından konut memnuniyeti, taşınma arzusu, taşınma sebebi
Shirazi ve Keivani (2021), mahalle	Komşuluk	Sosyal etkileşim
	Komşu birimler	Tesislere erişim, sosyal ağ, emniyet ve güvenlik, bağlanma duygusu, konut kalitesi, mahalle kalitesi, mahalle katılımı
	Mahalle	Karma arazi kullanımı, yoğunluk, bina tipolojisi, kentsel desen, merkezin kalitesi
Larimian ve Sadeghi (2021), mahalle	Mahalle memnuniyeti	Mahallenin yaşamak için uygunluk durumu, mahallenin çocuk büyütmek için uygunluğu, mahallenin yaşam kalitesinin durumu, mahallede yaşamaktan duyulan memnuniyet durumu, mahallede yaşamanın fiziksel ve zihimsel sağlık açısından iyilik durumu
	Mekan hissi/ yer duygusu	Uzak kalınca mahaleleye duyulan özlem, mahalleye ait hissetme, mahallede yaşamanın topluluk hissi sağlaması durumu, kendini mahallede yaşayan insanlara benzetme durumuna dair değerlendirme, mahallede yaşamayı sürdürme isteği
	Güvenlik ve emniyet	Mahallede gün boyu kendini güvende hissetme durumu, gece yalnız yürürken kendini güvende hissetme durumu, mahallede suç işlenme endişesi durumu, mahallede son oniki ayda işlenen suçlardan haberdar olma durumu
	Sosyal eşitlik	Temel tesislere (market, postane, sağlık birimi, bankamatik, dini tesis vb.) erişimin değerlendirilmesi, rekreatif tesislere (oyun alanı, kent parkı, toplusal faaliyetler, spor alanı vb.) erişimin değerlendirilmesi, eğitim tesislerine (kreş, anaokul, ilköğretim, ortaöğretim vb.) erişimin değerlendirilmesi, toplu taşıma tesislerine erişimin değerlendirilmesi
	Soayal etkileşim	Kapı komşularını tanıma durumu, komşuluk düzeyinden duyulan memnuniyet, komşuları evinde ziyaret etme durumu, acil durumda komşulardan yardım beklentisi durumu, komşulardan bir şeyler ödünç alıp verme durumu, komşular ile karşılaştığında sohbet etme durumu, komşuluk ilişkilerinin ne ifade ettiğinin değerlendirilmesi
	Konut memnuniyeti	Mahallede satin alınabilir konut bulunma durumu, onutun büyüklüğü ve durumundan memnuniyet
	Sosyal katılım	Mahalleyi geliştirmek için diğerleri ile işbirliği yapma isteğinin değerlendirilmesi, mahalledeki grupların sosyalleşme etkinliklerine (spor, ibadet vb.) katılma durumu, son oniki ayda mahallesi için gönüllü olarak bir çalışmaya katılma durumu, mahallede güçlü ve aktif bir topluluğa sahip olma durumu, mahallede olup biten işlerin bir parçası olma isteği
Doğu ve Aras (2019), mahalle	Aidiyet duygusu	Toplumsal istikrar, topluluk duygusu, iyi oluş/mutluluk, yer duygusu, konut aidiyeti hissi
	Sosyal sermaye	Komşuluk ilişkileri, komşularla sohbet ilişlileri, komşulara duyulan güven, komşularla vakit geçirme
	Algılanan çevre	Mahalle bakımından memnuniyet, ulaşım hizmetinden memnuniuyet, spor merkezlerinden memnuniyet, sağlık merkezlerinden memnuniyet
	Sosyal etkileşim ve güvenlik	Üniversite öğrencilerinin katkısı, öğrencilere duyulan güven

Tablo 3.6 Sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında kullanılan parametre, gösterge ve ölçekler (devamı)

Yazar, ölçek	Parametre	Gösterge
	Mekan kalitesi	Mekansal organizasyından memnuniyet, konut büyüklüğünden memnuniyet
	Mekan memnuniyeti	Yaz mevsiminde konut memnuniyeti, kış mevsiminde konut memnuniyeti
	Düşünce ve etkileme	Diğer kişilerle beraber çalışma isteği, kararlarda söz sahibi olma isteği
Yoo ve Lee (2016), mahalle	Sosyal sürdürülebilirlik	Aidiyet duygusu, aynı yerde yaşamayı sürdürme arzusu, toplumsal katılım
	Sosyal sermaye	Yakın komşuluk ilişkileri, görüşme sıklığı, komşulara duyulan güven, komşulardan yardım beklentisi
Larimian ve diğerleri (2020), mahalle	Mahalle memnuniyeti	Mahallenin yaşamak için uygunluk durumu, mahallenin çocuk büyütmek için uygunluğu, mahallenin yaşam kalitesinin durumu, mahallede yaşamaktan duyulan memnuniyet durumu, mahallede yaşamanın fiziksel ve zihimsel sağlık açısından iyilik durumu, konutun büyüklüğü ve durumundan memnuniyet
	Mekan hissi/ yer duygusu	Uzak kalınca mahaleleye duyulan özlem, mahalleye ait hissetme, mahallede yaşamanın topluluk hissi sağlaması durumu, kendini mahallede yaşayan insanlara benzetme durumuna dair değerlendirme, mahallede yaşamayı sürdürme isteği
	Güvenlik ve emniyet	Mahallede gün boyu kendini güvende hissetme durumu, gece yalnız yürürken kendini güvende hissetme durumu, mahallede suç işlenme endişesi durumu, mahallede son oniki ayda işlenen suçlardan haberdar olma durumu
	Sosyal eşitlik	Temel tesislere (market, postane, sağlık birimi, bankamatik, dini tesis vb.) erişimin değerlendirilmesi, rekreatif tesislere (oyun alanı, kent parkı, toplusal faaliyetler, spor alanı vb.) erişimin değerlendirilmesi, ğitim tesislerine (kreş, anaokul, ilköğretim, ortaöğretim vb.) erişimin değerlendirilmesi, toplu taşıma tesislerine erişimin değerlendirilmesi, mahallede satin alınabilir konut bulunma durumu
	Sosyal etkileşim	Kapı komşularını tanıma durumu, komşuluk düzeyinden duyulan memnuniyet, komşuları evinde ziyaret etme durumu, acil durumda komşulardan yardım beklentisi durumu, komşulardan bir şeyler ödünç alıp verme durumu, komşular ile karşılaştığında sohbet etme durumu, komşuluk ilişkilerinin ne ifade ettiğinin değerlendirilmesi
	Sosyal katılım	Mahalleyi geliştirmek için diğerleri ile işbirliği yapma isteğinin değerlendirilmesi, mahalledeki grupların sosyalleşme etkinliklerine (spor, ibadet vb.) katılma durumu, son oniki ayda mahallesi için gönüllü olarak bir çalışmaya katılma durumu, mahallede güçlü ve aktif bir topluluğa sahip olma durumu, mahallede olup biten işlerin bir parçası olma isteği

Sürdürülebilirliğin sosyal yönü ile ilgili olarak; tanım, kriter ve ölçüm sisteminde bulunan çeşitlilik (Boström, 2012; Bramley ve Power, 2009; Laguna, 2014; Landorf, 2011; Mak ve Peacock, 2011), kavramın soyutluğu (Littig ve Griessler,

2005), çok disiplinli yaklaşımı (Åhman, 2013; Colantino, 2010), çok yönlü doğası (Ghahramanpouri, Abdullah, Sedaghatnia ve Lamit 2015), dinamik özelliklerinin bulunması (Colantino, 2010; Dempsey, Brown ve Bramely, 2012) bağlama bağlı oluşu (Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011; Maloutas, 2003) ve kavramsal esnekliği (Boström, 2012) gibi nedenlerle açıklanmaktadır. Buna rağmen tanımlanan boyutlar arasında bazı ortak temalar bulunmaktadır (Dave, 2011; Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011). Tablo 3.6'da sosyal sürdürülebilirliğin farklı boyutlarının farklı araştırmacılar tarafından ele alınış değişkenliği görülmektedir.

Küreselleşme ve kentleşmenin hızlı temposu, istihdam fırsatları, eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetler sunan, ekonomik faaliyetin ana üreticileri olarak kentlerin öneminin evrensel olarak daha fazla ortaya çıktığı anlamına gelmektedir (Elander ve Lidskog, 2000). Aynı zamanda, büyük ölçüde nüfus yoğunluğu, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin yoğunluğu nedeniyle, kentlerin sorunları: kaynakların ana tüketicileri olarak; atık ve kirlilik üreticileri, çevreyi bozan maddeler ve sayısız sosyal sorunlarla da daha belirgin hale gelmektedir. Kentsel büyüme ve insanların yoğunlaşması aynı zamanda işsizlik, kötü barınma, yüksek suç ve uyuşturucu kullanımı, yetersiz eğitim, az sayıda oyun alanı ve yeşil alan, sosyal dışlanma, hayal kırıklığı ve toplum için umut eksikliği gibi sosyal rahatsızlıklarda artışa neden olmaktadır (Castillo, 2007; Devuyst, Hens ve Impens, 2001). Bu sosyal meselelerin daha net bir şekilde ortaya çıkmasının bir sonucu olarak, kentsel sürdürülebilirlik için 'sosyal' boyutun önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Sürdürülebilirliğin temelde 'sosyal' olduğu görüşünü benimseyen yazarların sayısı giderek artmaktadır (Castillo, 2007; Devuyst, Hens ve Impens, 2001). Sürdürülebilirliğin sosyal boyutunun genel olarak, ekonomik yön hariç, politik, kültürel ve insan (şimdiki ve gelecek nesil) merkezli konuları kapsadığı anlaşılmaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik, insan yaşamının gelişmesi için temel koşulların toplum içinde var olmasını sağlamayı gerektirmektedir. Bu sosyal boyut, genellikle adalet ve diyaloğun temel değerlerinin açıkça tanınmasıyla desteklemektedir. Sosyal adalet, hakkaniyet, kaynakların ve hakların bireyler veya gruplar arasında adil dağılımı ve insan onuru gibi üç temel kavramı bünyesinde barındırmaktadır Adalet, maddi bir sonuç, maliyetlerin ve faydaların tahsisinin adil ve meşru olarak kabul edilip

edilemeyeceği meselesidir. İnsan onuru, temel ihtiyaçlar- yiyecek, barınak ve giyim gibi- insanın varoluşu için gerekli olan asgari düzeydeki ihtiyaçlar olarak kabul edilmektedir. Katılımcı demokrasi, kamusal müzakere ve söylem etiği olarak ifade edilmektedir (Castillo, 2007).

Mahalle bağlamında sosyal sürdürülebilirlik, yerel yüksek kaliteli tesis ve hizmetlere erişim sağlayarak bir sosyal kimlik kaynağı olarak da tanımlanmaktadır (Chan ve Lee, 2008; Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011). Mahallelerde tesislere erişimin, sakinlere yalnızca bir bağlılık ve topluluk duygusu sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda daha fazla sosyal katılım, sağlık ve güvenlik, yüksek yaşam kalitesi ve genel olarak refah fırsatı sunacağı ifade edilmektedir (Chan ve Lee, 2008; Dempsey, 2008; Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011).

McKenzie (2004) sosyal sürdürülebilirliğin göstergelerinin temel hizmetlere (konut dahil) erişim eşitliğini, nesiller arası eşitliği, özellikle yerel düzeyde sivil ve siyasi faaliyetlere halkın katılımını ve bir topluluk sahipliği duygusunu içermesi gerektiğini savunmaktadır. Aynı şekilde, Chan ve Lee (2008), sosyal altyapının tahsisinin ve iş fırsatlarının mevcudiyetinin, erişebilirlik ve psikolojik ihtiyaçları karşılama yeteneğiyle ilişkisi bulunduğunu öne sürmektedir ve aynı zamanda şehir manzarası tasarımına ve yerel özelliklerin korunmasına sosyal sürdürülebilirlik ile ilişkili olarak atıfta bulunmaktadırlar. Chan ve Lee (2008), kentsel formun rahatlığının sosyal etkileşimi teşvik etme derecesine atıfta bulunarak, inşa edilmiş form ile sosyal sonuçlar arasında bir bağlantı kurmaktadır. Meadowcroft ve Kenny (1999), McGregor (2003), McKenzie (2004) ile Chan ve Lee (2008) aktör ve yapı arasındaki ilişkileri farklı şekillerde irdeler ve ekonomik büyüme, sosyal adalet ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki içsel gerilimleri dikkate alır. Chan ve Lee (2008) eylemlilik ile fiziksel yapı arasındaki ilişkiye dikkat çekerek bu tartışmaya ilginç bir boyut katmaktadır.

Bu değerlendirmeler sonucunda sosyal sürdürülebilirlik literatürüne dayanarak oluşturulan çizelgeden yaşanabilirlik modeli için sosyal sürdürülebilirliğin değerlendirilmesinde için önerilen göstergeler yeralmaktadır (Tablo 3.7).

Tablo 3.7 Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri

Gösterge	Referans
Sosyal eşitlik	Barton (2000), Bramley ve Power (2009), Chambers ve Conway (1992), Chan ve Lee (2008), Chiu (2003), Colantonio (2016), Dempsey ve diğerleri (2012), Hemani Das ve Chowdhury (2017), Landorf (2011), Larimian ve diğerleri (2020), Larimian ve Sadeghi (2021), McKenzie (2004), Opp (2017), Sachs (1999), Yiftachel ve Hedgcock (1993)
Emniyet ve güvenlik	Bacon ve diğerleri (2012), Barton (2000), Bramley ve Power (2009), Burton (2003), Colantonio (2016), Dave (2011), Dempsey ve diğerleri (2012), Hemani Das ve Chowdhury (2017), Larimian ve diğerleri (2020), Larimian ve Sadeghi (2021), Masnavi (2007), Opp (2017), Shirazi ve Keivani (2018, 2021), Stender ve Walter (2019), Doğu ve Aras (2019)
Sosyal katılım	Bramley ve Power (2009), Colantonio (2016), Hemani Das ve Chowdhury (2017), Landorf, (2011), Larimian ve Sadeghi (2021), Larimian ve diğerleri (2020), Shirazi ve Keivani (2018), Stender ve Walter (2019), Yoo ve Lee (2016)
Sosyal etkileşim	Bacon ve diğerleri (2012), Bramley ve Power (2009), Colantonio (2009), Colantonio (2010), Dave (2011), Dempsey, Bramley, Power ve Brown (2011), Dempsey ve diğerleri (2012), Hemani Das ve Chowdhury (2017), Larimian vd., (2020), Larimian ve Sadeghi (2021), Masnavi (2007), McKenzie (2004), Neamtu (2012), Shirazi ve Keivani (2018, 2021), Doğu ve Aras (2019), Yoo ve Lee (2016)
Konut memnuniyeti	Burton (2003), Chiu (2003), Colantonio (2016), Dave (2011), Larimian ve Sadeghi (2021), Opp (2017), Shirazi ve Keivani (2018, 2021), Doğu ve Aras (2019)
Mahalle memnuniyeti	Barton (2000), Chui (2003), Dave (2011), Larimian ve Sadeghi (2020,2021), Masnavi (2007), Shirazi ve Keivani (2018, 2021), Doğu ve Aras (2019), Yiftachel ve Hedgcock (1993)
Yer duygusu/ bağlılık-topluluk duygusu	Bramley ve Power (2009), Colantonio (2010), Dempsey, Bramley, Power ve Brown (2011), Dempsey ve diğerleri (2012), Hemani Das ve Chowdhury (2017), Larimian ve Sadeghi (2020, 2021), Opp (2017), Shirazi ve Keivani (2018, 2021), Doğu ve Aras (2019), Yoo ve Lee (2016)
Çevrenin geleceği (çevre odaklı bakış açısı)	Bacon ve diğerleri (2012), Böstrom (2012), Cabeza Gute´s (1996), Chambers ve Conway (1992), Chan ve Lee (2008), Chui (2003), Colantonio (2016), Griessler ve Littig (2005), Ketschau (2017), Landorf (2011), McKnezie (2004), Meadowcroft ve Kenny (1999), Norton (2005), Pieper ve diğerleri (2019), Sachs (1999)

Sosyal sürdürülebilirliğin ön plana çıkan yedi boyutunun her biri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Sosyal eşitlik: mahalle düzeyinde farklı sosyoekonomik geçmişlerden gelen insanlar için çeşitli tesislere ve hizmetlere eşit erişim olarak tanımlanır (Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011). İnsanlar, yaşları veya fiziksel durumları ne olursa olsun, çok uzaklara seyahat etmeye gerek kalmadan yaşayabilmeli,

çalışabilmeli ve kültürel ve boş zaman etkinliklerine katılabilmelidir (Smith, 2011). Sosyal eşitlik, kentsel sosyal sürdürülebilirliğin önemli bir bileşenidir, çünkü yerel tesisleri ve hizmetleri kullanan sakinlerin başkalarıyla tanışma ve etkileşimde bulunma şansları daha yüksektir ve bu nedenle sosyal bağlar ve topluluk bağlılığı geliştirirler (Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011; Larimian, Freeman, Palaiologou ve Sadeghi, 2020). Bireylerle ilgili olarak Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisini takip eder ve fizyolojik (yiyecek, su, sağlık ve güvenlik), sosyal (ilişkiler, güven ve karşılıklı saygı) ve kendini gerçekleştirme (yaratıcılık ve ahlak) düzeylerini kapsamaktadır (Åhman, 2013; Laguna, 2014; Littig ve Gricsslcr, 2005; Maslow, 1954; Mehan ve Soflaei, 2017).

Emniyet ve güvenlik; mahallede gerçekleşen tüm sosyal faaliyetler için temel bir ön şart olarak varsayılır (Eizenberg ve Jabareen, 2017). Güvenlik, insanların çevrelerinde hareket etmekten ve mahallelerindeki tesisleri kullanmaktan ne derece güvende hissettikleri olarak tanımlanmaktadır (Burton, 2000). Hem gerçek suç oranı hem de algılanan suç duygusu, mahallelerde sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması üzerinde yıkıcı etkilere sahip olabilir (Larimian ve Sadeghi, 2021). Bir topluluğun algılanan güvenliği ve emniyeti, sosyal sürdürülebilirliğin hayati bir yönüdür (Manzi, 2010). Bir toplumda suç ve düzensizlik tehdidinden arınmış olmak, toplumun sürdürülebilirliğinin boyutlarıyla yakından ilişkilidir. Topluluk içinde güvenli bir yerin yararı, insanların diğer bireylerle kolayca sosyal etkileşimler kurabilmeleri ve ortak faaliyetlere aktif olarak katılabilmeleridir (Haqi, 2016; Larimian ve Sadeghi, 2013). Böyle bir görüş, planlama sürecinde yapılı çevre ve güvenlik arasında bağlantılar olduğunu bulan Bellair (1997) ve Talen (1999)'un çalışmaları tarafından desteklenmektedir.

Sosyal katılım; sosyal uyum ve sosyal ağlarla ilişkili olarak sosyal sürdürülebilirliğin temel bir unsuru olarak kabul edilir (Murphy, 2012). Bir topluluğa dahil olmak, örneğin eğlence tesislerini kullanmak (yani bir toplum merkezi, parklar ve spor alanları) veya bir topluluk grubunun (spor takımları vb.) üyesi olmak, insanların kendilerini toplumun bir parçası olarak görmelerine yardımcı olur ve bu nedenle onları topluluğun diğer üyeleriyle daha fazla etkileşime girmeye teşvik eder (Davidson, 2010). Mahalle ölçeğinde sosyal katılım, topluluk faaliyetlerine katılım ve mahalleyi geliştirmek için gönüllü faaliyetlere katılım gibi

göstergelerle ilişkilendirilir (Lewicka, 2010). Topluluk faaliyetlerine katılım ve etkileşimin, mahalleye aidiyet duygusunu geliştirdiği ve topluluk içindeki sosyal uyumu ve sosyal ağları güçlendirdiği kanıtlanmıştır (Bramley ve Power, 2009; Larimian, Freeman, Palaiologou ve Sadeghi, 2020).

Sosyal etkileşim; toplumu bir arada tutan yapıştırıcı olarak tanımlanmaktadır (Hirschfield ve Bowers, 1997; Shirazi ve Keivani, 2017). Sosyal etkileşimin yokluğunda, bir topluluğun sakinleri yalnızca kendi ayrı hayatlarını yaşayan, topluluklarına çok az gurur (pride) duyan veya hiç duymayan bir grup insan olarak tanımlanabilir (Dempsey, 2009). Toplumun sosyal olarak sürdürülebilir olarak kabul edilmesi için insanların birlikte yaşaması, çalışması ve birbirleriyle etkileşime girmesi gerekir (Grillo, Teixeira ve Wilson, 2010). İnsanların kendi yerel toplulukları içindeki sosyal etkileşimleri "mahalle kalitesi algısını artırır ve bu da mesken memnuniyeti yaratır" (Smith, 2011). Mahalle ölçeğinde sosyal etkileşim, komşuları tanıma ve farklı amaçlar için komşularla görüşme sıklığı gibi göstergelerle ölçülebilir (Dave, 2011; Karuppannan ve Sivam, 2011; Lotfata ve Ataöv, 2019).

Konut memnuniyeti; konutta yer alan yatak odası ve banyo sayısı, yaşam alanı ve mutfağın boyutu, konumu ile konut birimlerinin kalitesi, konut planı, konutun büyüklüğü, ısıtma-havalandırma konforu, mahremiyet gibi yapısal niteliklerin konut memnuniyeti üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Abidin, Abdullah, Basrah ve Alia, 2019; Mohit ve Raja, 2014). Konut hane halkının ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamıyorsa memnuniyetsizlik hissedecektir. Konuttan, mahalleden veya konutun belirli özelliklerinden memnun olmayan hane halkının, memnun olan hane halkına oranla konuttan taşınmayı planlama olasılıklarının arttıracağı belirtilmektedir (Mohit ve Raja, 2014; Morris ve Winter, 1975). Bu tepki Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre bireylerin temel ihtiyaçlarından olan fizyolojik ve ait olma ihtiyaçlarını karşılanması ile örtüşmektedir (Abidin, Abdullah, Basrah ve Alia, 2019). Bununla birlikte, konutun bulunduğu konum ve bölgenin doğası, hane halkının konuttan memnuniyetinin ve konut dışı diğer hedefleri gerçekleştirme becerisinin temel belirleyicileridir (Morris ve Winter, 1975). Mahalle memnuniyetinin konut memnuniyetinin önemli bir eşlikçisi olduğu ifade edilmektedir (Lu, 1999; Mohit ve Raja, 2014). Toplu taşıma, okul, iş, alışveriş

ve sağlık tesislerine erişmek için gidilen edilen mesafenin fazla olması, sokak ve yolların kalitesizliği, etnik açıdan homojen olmama, suç ve kaza oranı mahalle ve konut memnuniyeti ile ters yönde ilişkilidir. Konut memnuniyetinin sadece konut birimine değil aynı zamanda mahalleden duyulan memnuniyete de bağlı olduğu belirtilmektedir (Morris ve Winter, 1975; Ozo, 1990).

Mahalle memnuniyeti; mahalle sakinlerinin mahalle çevresine ilişkin genel değerlendirmesine atıfta bulunmaktadır (Grzeskowiak, Sirgy ve Widgery, 2003). Mahalle memnuniyeti "çevrenin bir kişinin ihtiyacını karşılama derecesi" olarak tanımlanır (Smith, 2011) ve bir bireyin mahallesinin arzuladığı ve gerçek kalitesi arasındaki farkı ifade eder (Wood, Frank ve Giles-Corti, 2010). Mahalle memnuniyetinin belirleyicileri, konut memnuniyetini (Grillo, Teixeira ve Wilson, 2010), konut istikrarını (James, Carswell ve Sweaney. 2009) ve mahallenin estetik çekiciliğini ve tasarım kalitesini (Fernández-Carro, Módenes ve Spijker, 2015) içerir. Mahalle memnuniyeti, öznel iyi oluş, yaşam kalitesi, iyi yaşam ve yaşam doyumu gibi farklı şemsiye terimler altında toplanabilir (Yiftachel ve Hedgcock, 1993).

Yer duygusu (sense of place); bir üyelik duygusu ve yer bağlılığı yoluyla paylaşılan duygusal temasın ve "ait olma hakkına" sahip olma hissinin bir karışımı olarak tanımlanır (Talen, 1999). Hemani ve arkadaşları (2017), yer duygusunun "insanların yapılı çevrelerinden aldıkları zevkin ayrılmaz bir parçası" olduğunu öne sürmektedir. Temel varsayım, mahallelerinden gurur duyan insanların, topluluklarıyla daha güçlü bir sosyal bağ hissedebilecekleri ve buna karşılık, mahallede yaşamaya devam etmek ve mahallenin gelişimine katkıda bulunmak için daha güçlü bir istek duyabilecekleridir (Bramley ve Power, 2009). İyi bir fiziksel çevrede yaşayan ve yeterli olanaklara sahip olanların o yer ve çevredeki topluluklarla gurur duymalarına neden olduğu ifade edilmektedir (Kemp-Benedict, Bharwani ve Fischer, 2010). Temiz ve çevrede yeterli olanaklara sahip yerlerde yaşayan bireyler, yerleriyle gurur duyacak veya olumlu bir duyguya sahip olacaklardır. Bu da yapılı çevre ve mekanların kalitesi ile yakından ilişkilidir. Böylece, uygun bir fiziksel ortamda yaşayan insanlar, sosyal etkileşimlerde daha aktif olacak ve topluluk faaliyetlerine katılacaktır (Haqi, 2016; Marinetto, 2003). Algılanan erişilebilirlik ve mekânsal erişilebilirlik farklılık göstermekte olup

algılanan erişilebilirlik, yere bağlılığı açıklama ve göstermede daha ikna edici olduğu ifade edilmektedir. Erişebilirlik arttıkça yer bağlılığı da artmaktadır (Li, Jia, Lusk, Larkham, 2020); Zhang, Zhang ve Liang, 2024).

Çevrenin geleceği (çevre odaklı perspektif): kalkınma, bireylerin kaynak dağılımı ile nesiller arası eşitlikle ilgili ekolojik temelli sürdürülebilir faaliyetleri teşvik etmek üzere gereken sosyal şartları, yasaları ve tercihleri karşıladığında sürdürülebilirdir (Davidson ve Wilson, 2009). Kentsel çevre, sosyal ihtiyaçların karşılanacağı bir mecra olarak ve kentsel gelişmelerdeki fiziksel formun bu gerekliliklerin karşılanmasını mümkün kılması gerektiğini ima etmektedir (Yiftachel ve Hedgecock, 1993). Barron ve Gauntlett (2002) sosyal sürdürülebilirliği toplulukların temel ihtiyaçlarını karşılama sigortası olarak tanımlamaktadır. Chan ve Lee (2008) miras öğelerinin, yerel özelliklerin (doğal çevre) ve mevcut topluluk ağlarındaki farklılığın korunması gerektiğine değinmektedir. Bireylerle ilgili olarak Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin fizyolojik (yiyecek, su, sağlık ve güvenlik) düzeyini kapsamaktadır (Åhman, 2013; Laguna, 2014; Littig ve Gricsslcr, 2005; Maslow, 1954; Mehan ve Soflaei, 2017). Sosyal sürdürülebilirlik kültürlerin olumlu yönlerine değer vermek ve onları korumakla ilgilidir (Ghahramanpouri, Abdullah, Sedaghatnia ve Lamit, 2015; Magis ve Shinn, 2009; McKenzie, 2004).

Çevresel ve kişisel faktörlerin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi

Kentsel formun belirleyicilerinden biri olan tasarım kalitesinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi konusunda fikir birliği bulunmaktadır (Dempsey, 2009). Bir mahallenin çekiciliği sadece temizliği ile ilgili değildir, aynı zamanda kentsel mobilyaların tasarımı ve kalitesi, uygun aydınlatma ve binaların ve açık alanların bakımı gibi diğer yönleri de içermektedir (Smith, 2011).

İyi tasarlanmış ve korunan bir kentsel çevre, sakinlerini çevrelerine çıkmaya ve kamusal alanlarını ve tesislerini kullanmaya teşvik eden samimi ve sağlıklı bir atmosfer sağlar (Choguill, 2008). Bina konfigürasyonları uygun şekilde tasarlandığında ve görsel görünüm iyi olduğunda insanlar çevrelerine daha bağlı hissederler (Chan ve Lee, 2008). Bu bağlamda Arbury (2005), 'daha yaşanabilir topluluklara büyük ölçüde katkıda bulunan bir yer duygusu yaratmak için iyi

tasarımın gerekli olduğunu' belirtmektedir. Sosyal katılımın da tasarım kalitesiyle olumlu bir ilişkisi olduğu gösterilmiştir. Rahat ve keyifli bir ortamın olduğu mahallelerde yaşayan insanlar, mahallelerindeki topluluk faaliyetlerine katılmaya daha istekli olma eğilimindedirler (Choguill, 2008).

Bir mahallenin şehir manzarasının estetik çekiciliği, konutların bakım ve tasarım kalitesi gibi kentsel tasarım faktörleri, sakinlerin algılanan güvenlik seviyelerine katkıda bulunur (Carmona, 2021; Cozens, Love ve Nasar, 2015). Cozens ve arkadaşları (2005), "olumlu bir imajı teşvik etmek ve yapılı çevreyi rutin olarak sürdürmek, fiziksel ortamın etkin bir şekilde çalışmaya devam etmesini ve tüm kullanıcılara olumlu sinyaller iletmesini sağlar". Daha spesifik olarak, çöp, vandalizm veya grafiti gibi çürüme ve sosyal düzensizliğin fiziksel belirtilerinin varlığı, insanların çevre üzerindeki sürekli kontrol ve gözetim hissini azaltabilir (Lewicka, 2010).

Şehir manzarası tasarımı, bir yerin benzersizliğini ve sakinler arasında bir aidiyet duygusunu dikkate alır (Chan ve Lee, 2008). Bu anlamda kentsel tasarım, insanları ve mekanları birbirine bağlamada temel bir role sahiptir. Kent parçalanmış ve yapılandırılmamışsa, toplumsal ayrışmaya ve yabancılaşmaya katkıda bulunur. Oktay (2004, s.30) bu anlamda, 'gerçekten sürdürülebilir bir çevre için seyahati en aza indirirken alışverişi en üst düzeye çıkarmamız gerektiğini' savunmaktadır. Bu temel göstergeler, sürdürülebilirliğin sosyal boyutunda yerleşmiş görünmektedir. Benzer şekilde Porta ve Renne (2005), kentsel doku göstergeleriyle ilişkili olarak şehir manzarası tasarımını ele alır. Bu göstergeler, sürdürülebilirlik düzeyi üzerindeki etkiyi belirlemek için kentsel tasarımın resmi bileşenlerinin sayısallaştırılması arasındaki bağlantıyı ele alır. Bu araç, arazi kullanım çeşitliliği, doğal gözetleme (ön ve arka), geçirgenlik/sokak bağlantısı, istihdam miktarı, bina ve parsel sayısı gibi faktörlerle ilişkili olarak sokakların ve mahallelerin tasarımının ölçülmesine ve karşılaştırılmasına olanak tanır. (Sosyal sürdürülebilirliği etkileyen mekânsal yaşanabilirlik göstergelerini belirlemek için tarihsel süreçte ön plana çıkan mekânsal kalite ölçütlerinin irdelenmesi gerekmektedir)

Blackman (2006) sosyal sürdürülebilirlikle ilişkilendirilen bazı temaları, sosyal aktivitenin gerçekleştiği fiziksel ortamdan ayırmanın zorluğunu belirtmektedir. Bramley ve diğerleri (2006), sosyal sürdürülebilirliğin özünde iki fikrin

tanımlandığı, sosyal sürdürülebilirliğin operasyonel bir açıklamasını sunmuştur. İlk olarak, sosyal eşitlik sorunları veya daha toplu olarak "toplumun sürdürülebilirliği" kavramın temelidir. İkinci olarak, kavram, komünal bir varlık olarak "toplum"un kendisinin devam eden uygulanabilirliği, sağlığı ve performansı ile ilgilidir; bu genellikle "topluluk" başlığı altında gösterilir. Bu, bu iki boyutun birbirinden tamamen bağımsız olduğu anlamına gelmez, sadece bunun yararlı bir kavramsal ayrım olduğu anlamına gelir. Kentsel gelişme düzeyinde sosyal sürdürülebilirliğin incelenmesi, bu boyutların her ikisinin de ele alınmasını gerektirir. Jenks ve Dempsey (2007), sürdürülebilir topluluklar[29] kavramının üstü kapalı olarak/dolaylı olarak sosyal sürdürülebilirliğe bölgesel bir boyutun uygulandığı anlamına geldiğini öne sürer. Benzer bir tanım, sürdürülebilir toplulukları, mevcut ve gelecekteki kullanıcıların çeşitli gereksinimlerini karşılayan, yüksek bir yaşam kalitesine katkıda bulunan topluluklar olarak tanımlamaktadır. Bunun, doğal kaynakları etkili bir şekilde kullanan, çevreyi iyileştiren, sosyal uyumu ve katılımı teşvik eden ve ekonomik refahı güçlendiren yollarla başarılabileceğini vurgulamaktadır (Egan, 2004). (Gelecek nesillerin dezavantajlı duruma dönüşmemesi için makro ölçekte irdeleme gerekliliğini ortaya koymaktadır)

Temel sosyal ihtiyaçları karşılamak için okullar ve hastaneler gibi kamu tesisleri gereklidir. Belediye hizmetleri da modern kentlerin sürdürülebilirliği için hayati öneme sahiptir (Davidson ve Wilson, 2009)

İkamet yerinden işe yakınlık, boş zaman etkinliklerine ve kültürel etkinliklere katılım fırsatları da bu tartışmayla bağlantılıdır (Chan ve Lee, 2008). Bu anlamda, kentsel ulaşım sisteminin organizasyonu öne çıkmaktadır. Kent içi ulaşım sistemleri, nüfusun işyerlerine, kamu kurumlarına ve kültürel, eğitimsel ve tıbbi tesislere erişimini doğrudan etkiler. Ulaştırma politikası sosyal dışlanmayı önemli ölçüde ele alabilir ve sosyal sürdürülebilirliği etkileyebilir (Davidson ve Wilson, 2009). Ayrıca, yaşanılan yerin işe ve sosyal alanlara daha yakın olması, araçlardan ve diğer ulaşım biçimlerinden kaynaklanan azaltılmış karbon emisyonları şeklinde çevresel faydalara sahip olabilir. Azalan emisyonlar hava kalitesinin

[29] Sürdürülebilir topluluklar kavramı, Bristol Anlaşması'nın onaylandığı 2005 yılında Avrupa kentsel politikasının gündemine girmiştir.

iyileştirilmesine ve işe yürüyerek ya da bisiklete binme kapasitesi sağlığa ve esenliğe katkıda bulunmaktadır. Kentsel tasarımın sosyal sürdürülebilirliğe katkıda bulunduğu göz önüne alındığında iyi kentsel yönetişim uygulamaları, değişen yerel sorunların özelliklerine bağlı olarak yerel yönetim ve kent sakinleri arasında iş birliğini geliştirmelidir (Oktay, 2004).

Her amaçta olduğu gibi, kentsel sürdürülebilirliği ölçmek, değerlendirmek ve izlemek için sistemlerin var olması zorunludur, böylece karar vericiler ve politika yapıcılar, belirtilen hedeflere ulaşma yönündeki ilerlemeleri hakkında düzenli olarak bilgilendirilebilirler (Mitchell, May ve McDonald, 1995; Foxon ve diğerleri, 2002). Bu, politika yapıcılar için özellikle önemli bir konudur, çünkü bu tür farklılıklar, insanların benzersiz ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak için tasarlanmış farklı politikalara ve önceliklere duyulan ihtiyaçtan söz edebilir (Larimian ve Sadeghi, 2021).

Lozano (1990) kentsel formu, binaların boyutu ve biçimi, sokak örüntüleri, kamusal alanların konfigürasyonu vb. gibi tekrar eden kentsel örüntülerden oluştuğunu ifade etmektedir. Williams ve diğerleri (2010) sürdürülebilir kentsel formun kompaktlık, geleneksel mahalle tasarımı, kentsel yoğunlaşma, arazi kullanım karışımı ve yoğunluk kavramlarını içerdiğini belirtmektedir. Talen (1999) kent içi düzeyde kentsel formu sokaklar, binalar, alanlar, arsalar, bloklar, kavşaklar ve bu faktörlerin kullanıldığı ve yapılandırıldığı sayısız yol dahil olmak üzere kentsel faktörlerin fiziksel modeli ve yapısı olarak tanımlamaktadır. Jabareen (2006) kentsel formu, kentsel mekânın farklı kavram ve faktörlerinin birleşiminin bir sonucu olarak belirtmektedir. Jenks ve Jones (2009) kentsel formu, bir kentin fiziksel özelliklerinin bir bileşimi olarak tanımlamaktadır. Dempsey ve diğerleri (2012) kentsel formu alanın yapısal formu (tek merkezli, çok merkezli veya doğrusal), yerleşim alanının yoğunluğu (net, brüt), yol ağının konfigürasyonu, blokların ve konut birimlerinin yerleşimi, arazi kullanım karışımı, baskın bina tipi (tek veya çok aileli birimler), iş ve konut yoğunluklarının dağılımı ve nüfus (şehir, şehir-bölge veya yerleşim yeri) ile ölçülen kentsel alan büyüklüğü olarak ifade etmektedir. Tonkiss (2013) kentsel formun maddi yapılardan ve fiziksel alanlardan, ama aynı zamanda ve belki de daha temelde sosyal, ekonomik, yasal ve politik örgütlenme ve etkileşim biçimlerinden oluştuğunu ifade etmektedir. Kärrholm (2011)'e göre

sürdürülebilir kentsel formun temel amacı "gelecek nesillerin olanaklarından ödün vermeden kentsel çevreler inşa etmektir". Fiziksel (kentsel form) faktörler ile sosyal sürdürülebilirlik arasındaki ilişki yeterince araştırılmamış ve iyi anlaşılmamıştır. Konut mahalleleri için en çok arzu edilen kentsel formlar konusunda bir fikir birliği bulunmamakla birlikte, kentsel form faktörlerinin kentsel sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli bir etkiye sahip olabileceği yaygın olarak kabul edilmektedir (örn. Burton ve Mitchell 2006).

Kentsel formu oluşturan etmenler farklı kent ölçeklerinde farklılık gösterebilmektedir. Bir şehrin kendi bölgesindeki yapısal formu gibi faktörler makro ölçekte -(makro ölçek- kent çapında)- bulunurken, arazi kullanım karışımı ve yerel sokak ağlarının yerleşimi gibi faktörler daha mikro ölçekte kentsel formu ölçmek için kullanılır -(mikro ölçek- mahalle)- (Bramley, Dempsey, Power ve Brown, 2006). Yoğunluk hem mikro hem de makro ölçekte ölçülebilen birkaç kentsel biçim faktöründen biridir. Literatür gözden geçirildiğinde, önceki çalışmaların kentsel formun baskın ölçüsü olarak yoğunluğa odaklandığı (Dave, 2011; Rani, 2012) ve bu nedenle diğer potansiyel olarak önemli kentsel form faktörlerinin kentsel sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini gözden kaçırma eğiliminde olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Smith (2011), kentsel tasarım kalitesinin, kentsel formun kritik ancak gözden kaçan bir faktörü olduğunu savunmaktadır.

Yoğunluk yaygın olarak kullanılan kentsel form faktörüdür ve kentsel sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki potansiyel etkisi açısından en fazla akademik ilgiyi toplamıştır (Arundel ve Ronald, 2017). Bunun nedeni muhtemelen yoğunluğun kompakt ve düşük yoğunluklu (yayılma) geliştirmeler arasındaki karşılaştırmada kilit bir faktör olmasıdır (Dempsey, Brown ve Bramley, 2012). Yoğunluk ve kentsel sosyal sürdürülebilirliğin farklı yönleri arasındaki bağlantı üzerine önceki çalışmalar, karışık ve kesin olmayan sonuçlar vermiştir. Bazı araştırmalar, yüksek yoğunluğun güvenlik duyguları, mesken memnuniyeti ve yer duygusu üzerinde azalan bir etkiye sahip olduğunu bulurken (Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011), diğer bulgular erişilebilir tesisler, daha uygun fiyatlı konutlar, verimli toplu taşıma sistemleri ve karbonun emisyonları azaltılması gibi kompaktlığın

avantajlarını vurgulamaktadır (Alexander ve Tomalty, 2002; Boyko ve Cooper, 2017).

Arazi kullanım karışımı, endüstriyel, konut, ticari ve kurumsal arazi kullanımı gibi fonksiyonel arazi kullanımlarının çeşitliliğini ifade etmektedir (Jabareen, 2006). Kentsel bağlamda baskın arazi kullanımı konuttur. Ancak bir kentsel alanın daha iyi işlev görebilmesi için diğer arazi kullanımlarının bir karışımı olması gerekir (Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011). Arazi kullanım karışımının hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar getirdiğine inanılmaktadır. Artı tarafta, karma arazi kullanımının daha düşük seviyelerde sosyal ayrışmaya, ekonomik uygulanabilirliğe ve daha yüksek sosyal hakkaniyete yol açabileceğine dair kanıtlar bulunmaktadır (Shirazi ve Keivani, 2018). Daha karışık bir arazi kullanımı aynı zamanda, bölge sakinleri için daha fazla çeşitlilik, yoğunluk ve sayıda katılımcı faaliyetler sağladığından, daha yüksek düzeyde topluluk katılımı ve sosyal katılım ile ilişkilidir (Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011). Öte yandan, daha karma arazi kullanımı, özellikle ticarete yönelik arazi kullanımının yüksek olduğu bölgelerde olmak üzere yerleşim bölgelerinde mahremiyet ve mahremiyet duygusu üzerinde negatif bir etkiye sebep olabilir (Wood, Frank ve Giles-Corti, 2010).

Ulaşım altyapısı, çevresel sürdürülebilirlikle ilgili olarak kentsel formun tartışmasız en önemli faktörüdür (Burton ve Mitchell, 2006). Kapsamlı bir araştırma grubu, bisiklet sürmek ve yürümek için güvenli ve rahat bir ortam sağlarken verimli toplu taşımaya kolay erişim sağlayan kentsel alanların, kent sakinleri arasında artan yaşanabilirlik ve bağlılık duygusuyla bağlantılı olduğunu göstermektedir (Chan ve Lee, 2008; Lotfata ve Ataöv, 2019). Bu tür mahalleler, sokak düzeni bağlantısını iyileştirmek ve trafiği sakinleştirmek gibi tasarım özellikleri aracılığıyla yürünebilirliği teşvik etmektedir (Kärrholm, 2011). Bulgular ayrıca, araç trafiğinin ve otoparkın daha yüksek olduğu mahallelerde, insanların mahallede algılanan güvenlik ve yer duygusunun daha düşük olduğunu göstermektedir (Hemani, Das ve Chowdhury, 2017).

Kentsel tasarımın kalitesi, mahalle memnuniyetinin yanı sıra yer ve bağlılık duygusunun da bir göstergesidir (Carmona, 2019). İyi tasarlanmış ve bakımı yapılmış bir kentsel çevre, mahallede yaşayanlar tarafından fiziksel aktiviteyi ve sosyal etkileşimi teşvik eden samimi ve sağlıklı bir atmosfer sağlamaktadır (Chan

ve Lee, 2008). Bir mahallenin şehir manzarasının estetik çekiciliği ve binaların ve kamusal açık alanların tasarım kalitesi gibi kentsel tasarım faktörleri, mahalle sakinlerinin algılanan emniyet ve güvenlik seviyelerine olduğu kadar mahallenin sosyal ve görsel çekiciliğine de katkıda bulunmaktadır (Armitage, 2017; Lewicka, 2010).

Bireylerin kentsel sosyal sürdürülebilirlik algılarını etkilediğine inanılan diğer bir dizi faktör, insanların geliri ve ev sahipliği gibi kişisel (sosyo-ekonomik) faktörlerdir. Hemani ve diğerleri (2017) ile Dave (2011) tarafından yapılan ayrı araştırmalar, insanların bir mahallede ikamet süresinin, mahalleye aşinalık ve dolayısıyla hareket konusunda güven sağladığından, algılanan güvenlik duygusuyla pozitif bir ilişkisi olduğunu göstermektedir. Bir grup araştırmacı, daha yüksek gelir düzeyine sahip kişilerin başkalarıyla etkileşimde bulunmaya ve topluluk faaliyetlerine katılmaya daha az istekli olduklarını bulmuştur (Bramley, Dempsey, Power ve Brown, 2006; Rani, 2012). Ancak Dave (2011), daha düşük gelirli hanelerin komşularıyla daha az sosyal temas kurduklarını, çünkü çoğunlukla durumlarından memnun olmadıklarını, kendilerini yalnız hissettiklerini ve çevrelerine daha az bağlılık duyduklarını öne sürmektedir. Ev sahibi olma, insanların yerleşmesine izin verdiği ve finansal güvenlik duygusunu kolaylaştırdığı için daha yüksek mahalle memnuniyeti ve aidiyet duygusuyla ilişkilendirilmiştir (Smith, 2011). Benzer şekilde, ikamet süresinin konut sakinlerinin algılanan güvenlik duygusu ve yer duygusu ile pozitif bir ilişkisi olduğu bulunmuştur (Dave, 2011; Grillo, Teixeira ve Wilson, 2010; Hemani, Das ve Chowdhury, 2017; Lewicka, 2010, 2011).

3.2 Yaşanabilirlik Kavramının Gelişimi ve Değerlendirilme Biçimleri

Günümüzde yaşanabilirlik arayışı dünya çapında önemli anahtar bir kavramdır. Politika programlarından, politik manifestolardan ve ticari düşünbilimden yola çıkarak, kentlerin yaşanabilirlik derecesini sürdürmek ya da iyileştirmek, yerel ve devlet yönetiminden sivil toplum ve iş alanlarına kadar uzanan çeşitli aktörlerin temel kaygılarından biri olarak görünmektedir. Geçtiğimiz yarım asır süresince, yaşanabilirlik kavramı çeşitli içeriklerde sahne almıştır (Kaal, 2011).

Yaşanabilirlik, temelde insan-çevre-yerleşme-toplum arasındaki ilişkinin açıklanmasında kullanılmaktadır. Yaşanabilirlik olgusunun kökeninin yerleşmelere yönelik modernist girişimler bağlamında irdelenmesi[30] ve insan doğasına daha uygun duruma getirilmesi olduğu ifade edilebilir. Refah devleti girişimlerinin gelişmiş batılı kapitalist ülkelerde yaygın hale geldiği 1950'lerden sonra yaşanabilirlik olgusunun çeşitli kapsamlarda "*yaşanabilir kent*", "*yaşam kalitesi*", "*sürdürülebilirlik*" söylemleriyle bir arada yahut eşanlamlı olarak ele alınmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Yaşanabilir kent kavramı kent planlama ve mimarlık uğraşlarında mekânsal düzenlemeler ile insan ilişkisine dikkat çekmek niyetiyle merkeze alınırken (Appleyard, Gerson ve Lintell, 1981), insani gelişme buyutunda yaşam kalitesi, çevrebilim ve ekonomi dallarında da sürdürülebilirlik olgusu ön plana alınmıştır (Howley, Scott ve Redmond, 2009; Lennard ve Lennard, 1995). Günümüzde ise yaşanabilirlik kavramı, yerleşmelerin rekabetçiliği bağlamında dikkat çeken, yaşanabilirliğin unsurları aracılığıyla ideal farz edilen özellikleri birarada içeren bir kavramsal çerçeve boyutunda değerlendirilmektedir. Yaşanabilirlik ve yaşanabilir kentler denildiğinde genellikle üzerinde uzlaşılan esaslar; ekoloji (ekolojik değerlerin korunması, ekoloji ve ekonomik denge), arazi kullanım (karma arazi kullanım, toplu taşıma kullanımı, bisiklet ve yaya erişimi), kamusal alanlar (kamusal alanlarda toplumsal bağların gözönünde tutulması, sokakların sosyal ilişki kurulacak yerler olarak dikkate alınması, herkesi tatmin edecek, erişilebilir kamusal mekanların sunulması), ulaşım (toplu ulaşım sistemi, bisiklet ve yaya kullanımının teşviki, uygun fiyatlı ve güvenli toplu taşımın sağlanabilmesi, engelli bireyler için erişebilirliğin artırılması), sağlık (halk sağlığının korunması, sürdürülebilir gıda ve tarım ürünlerine erişim), güvenlik (bireysel güvenliğin sağlanması), tasarım (mimari kültüre, esere ve tarihe saygılı olması, iklim koşullarının dikkate alınması, yerel malzeme kullanımı, hafıza mekânlarını korumak), eğitim-kültür (somut olmayan kültürel mirasın aktarımı, çocukları kent planlama sürecine katmak, herkes için erişilebilir eğitim süreci tasarımı), kalkınmadır (yerel işletmelerin ve üretim biçimlerinin devam ettirilmesi,

[30] Bu yönde eleştiriyi ilk kez Jacobs (1992) ileri sürmüştür. The Death and Life of Great American Cities başlıklı kitabında kentte gerçekleştirilen düzenlemelerin yerli halkın sosyal, ekonomik ve kültürel deseninin göz önünde tutulmadan tasarlandığını, varolan sosyal dinamiklerin ihmal edildiğini, toplumla uyuşmayan yaşam alanlarının meydana getirildiğini belirtmiştir.

istihdam çeşitliliği sağlayan bir ekonomik çevre, yenilenebilir enerji türleri kullanımı ve çevreye saygı duyan çalışma ortamının teşvik edilmesi). İfade edilen ilke ve değerler kurumsal değerlendirmelerde endekslere dönüştürülerek, dünya ve ülkemiz kentlerinin sıralamalarının ortaya konulduğu görülmekle beraber bu tür değerlendirmelerin somut olmayan değerleri indirgemeci bir bakışla ele alındığı, kentlerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesinden öte rekabet etmelerine yönelik bir değerlendirmenin temel alındığı şeklinde eleştiriler mevcuttur (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2012).

Yerel yönetimlerin temel sorumluluğu, kent sakinlerinin ihtiyaçlarını en iyi şekilde gözetmektir. İhtiyaçların karşılanabilmesi, o kentte yaşama arzusunun da göstergesi niteliğindedir. Yaşanabilirlik unsurları, toplumun elzem ihtiyaçlarının yansıra; mutluluğa erişimde etkili faktörlerin bir araya getirilebilmesidir (Şolt, 2018). Sosyo-ekonomik açıdan sağlam yaşanabilir kentler için; çevre duyarlı, yaya ve motorsuz erişim imkânı sunan, ulaşım ağlarının geliştiren uygulamalara ihtiyaç bulunmaktadır (Rogers, 2005). Yaşanabilir yerleşme geçmişe değer verilen, gelecek nesle sağlıklı yaşam alanı temin eden, geçmiş ile gelecek arasında bağlantı sağlayan bir yerdir. Bu sebeple "yaşanabilir kent" "sürdürülebilir kent"e karşılık gelmektedir (Timmer ve Seymora, 2016). 1996 yılında ülkemizde gerçekleşen Habitat II İnsan Yerleşmeleri Konferansında "yaşanabilir kentler" kavramı ile konferansın sürdürülebilirlik bakışına değerli bir katkıda bulunulmuştur (UN, 2021). Kentsel yaşam kalitesinin doğrudan bir kavram olarak ele alınışı bu konferans ile gerçekleşmiştir. Türkiye Ulusal Komitesi tarafından ileri sürülen Ulusal Rapor ve Eylem Planı'nda nitelikli bir yerleşmeye erişmek üzere amaçlanan unsurlar sürdürülebilirlik, yaşanabilirlik, hakçalık, araçsal nitelikler yurttaş bağlılığı, yapabilir kılma ve çok aktörlü yönlendirme olarak belirtilmiştir. Kentlerin iyileştirilmesi dayanışma ve katılım ile gerçekleştirilmelidir.

Bu bağlamda ön plana çıkan yaşanabilir kent ilkeleri:

Yeterli altyapı, hava, su kalitesi, gürültü kontrolü, nitelikli çevre ile yaşayanların yaşam ve sağlık haklarının korunması,

Herkesin her zaman her yerde güvende olması,

Konutun ranttan uzak, herkes için erişilebilir olması,

Kamusal mal ve hizmetlere erişimde ayrımcılığın önlenmesi, sağlık, eğitim, iletişim hizmetlerine başta engelli bireyler olacak şekilde herkes için erişebilirliğin sağlanması,

Dengeli arazi kullanım planlaması ve müzakereci yaklaşım,

Nüfus yoğunluğu ile dengeli toplu taşıma sisteminin geliştirilmesi, yaya ulaşımının önceliğinin sağlanması, bireysel araç kullanımının azaltılması (sürdürülebilir ulaşım türleri önceliğinde erişebilir kentsel mekân),

Dinlenme, eğlenme, spor amaçlı yeterli alanın varlığı ve erişilebilirliğin sağlanması,

Yeterli düzeyde yeşil alan,

Farklı kültür ve kimliklere saygı gösterilmesi ve etkileşimin kurulması,

Bireyselciliğin geri planda olduğu, mahallesinde yaşayanlarla sevgi, saygı çerçevesinde ilişki kuran, karşısındakini anlayan, dayanışma gösteren komşuluk ilişkilerinin sağlanması,

Müze, kütüphane, kültür merkezi, konser salonu, tiyatro gibi mekânların mevcudiyeti ve niteliği,

Yaşanabilirlik koşullarının bozulmasına yolaçan sebeplerin ortadan kaldırılması için işbirliği mekanizması kurulması,

Doğal çevrenin korunmasına ve enerji verimliliğine imkân sağlayan yerleşme,

İnsan ölçeğinde kentsel doku,

Daha iyi yaşanabilirlik için tüm vatandaşların elbirliği içinde çalışması şeklinde özetlenebilir (Habitat II, 1996; Timmer ve Seymora, 2016).

Bu kapsamda dünya çapında çeşitli organizasyon ve girişimler gerçekleştirilmektedir; “Livable City Project”, “Livable City Austin”, “Transportation for a Livable City-San Francisco”, “International Making Cities Livable” vb. gibi.

Timmer ve Seymour (2005)’dan aktarıldığı üzere kentsel yaşanabilirlik temel olarak dört ana unsur ile ilişkilidir: erişebilirlik, eşitlik, katılım ve sürdürülebilirlik. Kentliler için yaşanabilirlik ölçütünün; ulaşım, iletişim, su ve hijyen gibi altyapı

unsurlarına, gıda, temiz hava, konut satın alabilirlik, istihdam, yeşil alan ve parklara erişebilme kolaylığı ve halkın ihtiyaçlarına yönelik konulardaki katılım imkânı ile sıkı sıkıya bağlı olduğu belirtilmektedir (Garrone, Groppi ve Nardi, 2018). 1985 yılından itibaren kentsel yaşanabilirlik üzerine çalışmalarına devam eden uluslararası bir girişim olan "International Making Cities Livable" (IMCL) hareketi uluslararası boyutta yaşanabilirlik üzerine çalışmaktadır. IMCL'nin amacı yaşayanların fiziksel ve sosyal sağlığını ve refahını arttırmak, toplumu güçlendirmek ve sivil katılımı gözeterek kentlerin yapılı çevrelerini sürdürülebilir biçimde yeniden şekillendirmektir. Sağlık ve sürdürülebilirlik ilkelerine yönelik olarak yürüyüş, bisiklet ve toplu taşıma gibi aktif ulaşım alternatifleri teşvik edilmektedir. Yaşanabilir kentlere ulaşımın da önemi hatırlatılarak bunun; kamusal alanlar, mimari doku, ulaşım sistemi, yeşil alanlar, arazi kullanım, eşitlik, toplumsal katılım başlıkları altında yapılması gereken birtakım düzenlemeler ile mümkün olabileceği belirtilmekte, ancak bu düzenlemeler ile doğru şehirciliğe (True Urbanism) ulaşılabileceği vurgulanmaktadır ("International Making Cities Livable", 2023). Buna ilaveten daha iyi bir erişebilirlik sosyal aktivite davranışını, dışarda vakit geçirme isteğini arttırdığı, güvenlik hissi sağladığı ve topluluğun görünürlüğünü arttırdığı ifade edilmektedir (Sehgal, 2022).

Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD), uluslararası ölçekte toplumsal yaşama tesir edecek unsurları gözönünde tutarak; yaşanabilirlik yaşam kalitesi endeksi başlığında bir sıralama ileri sürmüştür (OECD, 2019).

Türkiye İstatistik Kurumu da ulusal ölçekte "İllerde Yaşam Endeksi" (2016) başlıklı çalışmada birey ve hane halklarının yaşamını nesnel ve öznel göstergeler aracılığıyla il kademesinde değerlendirmeye ve izlemeye yönelik bir endeks değerlendirmesi gerçekleştirmiştir (TÜİK, 2015). Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların yanısıra bu konuda gerçekleştirilen akademik bilimsel çalışmalar da mevcuttur.

3.2.1 Ulusal ve Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar Tarafından Ortaya Konulan Değerlendirme Ölçütleri

Son otuz yılda kentleri sakinlerine ve ziyaretçilerine sağlanan olanaklara ve fırsatlara göre sıralamak için çok sayıda endeks ve ölçüm aracı geliştirilmiştir[31](Kashef, 2016).

Yaşanabilirlik Endeksi, kullanıcıların topluluklarını daha iyi anlamalarına ve gelecekteki ihtiyaçlar hakkında karar vermelerine yardımcı olmaktadır. Elde edilen sonuç sakinlerin, seçimle iş başına gelmiş resmi kurum yetkililerinin, kent plancılarının, araştırmacıların ve ev sahiplerinin kullanabileceği etkileşimli bir araçtır. Örneğin yaşayanlar ve yerel yöneticiler kentlerinin ne kadar yaşanabilir olduğunu keşfedebilir ve hitap edilen kesim ayrımı olmaksızın tüm sakinler için yaşanabilirliği arttırma çabalarını destekleyebilir. Yaşanabilirlik Endeksi kentle ilgili bilinçli kararlar almak için kullanabilir, böylece her yaştan bireyler aktif şekilde kentte yaşamaya devam edebilir. Bu açıdan ele alındığında yaşanabilirlik endeksi bir araçtan daha fazlasıdır ve aynı zamanda kentlere eyleme geçme dürtüsü sağlayacak bir platformdur (AARP, 2019). Uluslararası boyutta çeşitli kuruluşlar (OECD, BM ve AB), araştırma şirketleri (the Economist Intelligence Unit ve Mercer), topluluklar (AARP) ve ülke bazında (Urban Task Force ve TÜİK) yaşam kalitesi araştırmaları mevcuttur.

Ekonomist Dergisi (The Economist Intelligent Unit);

The Economist Intelligence Unit tarafından küresel yaşanabilirlik endeksi kentlerin yaşam kalitesini ölçmek için önemli bir endeks olarak ortaya çıkmıştır (Tablo 3.8). Yaşanabilirlik sıralaması (livability ranking) endeksinin amacı, bireylerin yaşanabilirlik ve yaşam kalitelerine yönelik karşılaştıkları zorlukların ölçülmesidir (Al-Thani, Amato, Koç ve Al-Ghamdi, 2019).-Bu endekste; istikrar (%25), sağlık (%20), kültür ve çevre (%25), eğitim (%10) ve altyapı (%20) olmak üzere beş

[31] Küresel sıralama anketleri farklı sonuçlar vermektedir. Örneğin, bir ankette uygun fiyatlı konut açısından olumlu sıralanan kentler, diğer anketlerde aynı kategoride düşük performans gösterebilir. Bu farklılığın nedeni, eğitim, sağlık, kamu hizmetleri, sosyal eşitlik, ulaşım, doğal çevre ve altyapı gibi farklı kategorilere verilen ağırlıklandırmanın göreceli olarak öznel olması ve ankete göre değişiklik göstermesidir. EIU ve Mercer sıralamaları bazı ortak ölçütler içermesine rağmen, aynı kent farklı sırada yer alabilmektedir.

ağırlıklı kategori altında gruplandırılmış 40 yaşanabilirlik göstergesi kullanılmaktadır. Niteliksel göstergeler için, kurum içi araştırmacı ve kentiçi katılımcıların kararına dayanarak bir değerlendirme yapılmaktadır. Kategoriler, 1'in kabul edilemez olduğu ve 100'ün ideal olduğunun düşünüldüğü, 1-100 arasında bir genel derecelendirme sağlamak için derlenmekte ve ağırlıklandırılmaktadır. Yaşanabilirlik sıralamasında 80 veya daha fazla puan alan herhangi bir kentte yaşam standartlarında daha az zorluk çekilebileceği düşünülmekteyken; 50'den az puan alan herhangi bir kentte yaşamın büyük bir bölümünün ciddi şekilde sınırlı olduğu düşünülmektedir (The Economist, 2021).

Tablo 3.8 Ekonomist dergisi küresel yaşanabilirlik endeksi (The Economist, 2021)

Kategori	Gösterge
İstikrar (%25 ağırlıkta)	Ufak çaptaki suçların yaygınlığı, ağır suçların yaygınlığı, terör-askeri ve sivil çatışma-huzursuzluk tehlikesi
Sağlık Hizmetleri (%20 ağırlıkta)	Özel sağlık hizmetlerinin kullanılabilirliği ve kalitesi, kamu sağlık hizmetlerinin kullanılabilirliği ve kalitesi, reçetesiz satılan ilaçların kullanılabilirliği, genel sağlık göstergeleri
Kültür ve Çevre (%25 ağırlıkta)	Nem ölçüleri (dereceleri), iklim-hava şartlarının, gezgin-yolculara rahatsızlığı, yolsuzluk düzeyi, sosyal-dini sınırlandırmalar, sansür düzeyi, sportif ve kültürel faaliyetlerin bulunurluğu, yeme-içme, tüketim mal ve hizmetleri
Eğitim (%10 ağırlıkta)	Özel eğitim hizmetlerinin kullanılabilirliği ve niteliği, kamu eğitim hizmetlerinin kullanılabilirliği
Altyapı (%20 ağırlıkta)	Yol ağı, toplu taşıma, uluslararası bağlantıların niteliği, nitelikli barınma mevcudiyeti, enerji, su ve telekomünikasyon niteliği

Mercer Yaşam Kalitesi Anketi (Mercer's The Quality of Living Index);

Mercer Yaşam Kalitesi Anketi, şirketlere ve gurbetçi profesyonellere yer değiştirme için uygun ödenekleri ve teşvikleri değerlendirmede yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Yaşam kalitesi on sınıflandırmada kümelenmiş 39 tanımlayıcı ile ölçülmektedir (Tablo 3.9) ve tanımlayıcı ağırlıkları, öncelikli olarak mevcutta istihdam edilen gurbetçilerin düşüncelerini yansıtmaktadır. Ekonomist dergisinin aksine, Mercer endeksi, birçok kişi tarafından oldukça önemli kabul edilen iş olanakları için bir hüküm içermemektedir (Mercer, 2021).

Tablo 3.9 Mercer Yaşam Kalitesi endeksi (Mercer, 2019, 2020, 2021)

Kategori	Gösterge
Siyasi çevre	Diğer ülkelerle ilişkiler, politik devamlılık, suç, hukuki yapı, giriş ve çıkış kolaylığı
Ekonomik çevre	Banka faaliyetleri
Sosyo-kültürel çevre	Medya yaygınlığı - sansür, bireysel özgürlük kısıtlaması
Sağlık hususu	Tıbbi döküman ve hizmet, bulaşan hastalıklar, kanalizasyon, atıkların bertarafı, hava kirliliği, su içilebilirliği, zahmetli/ yıkıcı hayvanlar ve böcekler
Eğitim	Standartlar ve uluslararası eğitim kurumlarının bulunurluğu
Doğal çevre	İklim, kaydedilen doğal afetler
Kamusal hizmet ve ulaşım	Elektrik, su mevcudiyeti, telefon, posta, toplu taşıma, trafik sorunu, havalimanı
Eğlence - dinlenme	Restoran çeşitleri, tiyatrolar, gösteriler, sinemalar, spor ve dinlence
Tüketim malları	Et ve balık, meyve ve sebzeler, gündelik tüketim ürünlerine erişebilirlik, alkollü içecekler, motorlu taşıtlar
Barınma	Kiralık ev, elektrikli ev aletleri, mobilya, bakım hizmetleri

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD);

OECD'ye üye ülkeler ve ilave olarak ortak/partner ülkeler de dâhil olmak üzere daha iyi yaşam endeksi yayımlanmaktadır. Oluşturulan endeks 11 kategoriden oluşmaktadır (Tablo 3.10) (Organisation for Economic Co-Operation and Development [OECD], 2020). Veriler çoğunlukla ulusal kayıtlar, Birleşmiş Milletler istatistikleri ve kamuoyu araştırmaları (Gallup Anketi) gibi resmi kaynaklardan sağlanmaktadır (Kashef, 2016).

Tablo 3.10 OECD yaşanabilirlik endeksi (OECD, 2016)

Kategori	Gösterge
Konut	Konut harcaması (oran), temel donanımlardan yoksun konut yüzdesi (wc olmaması gibi), kişi başına düşen oda sayısı
Gelir	Hane halkının ortalama finansal varlığı, hane halkının yıllık olarak eline geçen net gelir
İstihdam	İşgücü piyasası düzensizliği, kişi başı ortalama günlük kazanç (Dolar), işsizlik yüzdesi, istihdam yüzdesi (15-65 yaş arası)
Toplum	Toplumsal güven yüzdesi (ihtiyaç durumunda arkadaş çevresinin yardım edeceğine duyulan güven)
Eğitim	Eğitimde geçirilen süre (yıl), öğrenci becerileri (ortalama skor), eğitime erişim oranı (en az lise düzeyi)
Çevre	Su kalitesinden memnuniyeti (%), hava kirliliği (havada bulunan partiküller madde ortalaması)
Sivil Katılım	Karar alma sürecine paydaş katılımı, seçmen katılım (yüzde)
Sağlık	Yaklaşık yaşam süresi, beyana dayalı sağlık durumu (sağlık durumu beyanı iyi ve çok iyi olanların yüzdesi)

Tablo 3.10 OECD yaşanabilirlik endeksi (OECD, 2016), (devamı)

Kategori	Gösterge
Yaşam memnuniyeti	Yaşam memnuniyet düzeyi (0-10 arasında)
Güvenlik	Cinayet oranı, gece tek başına yürürken güvende hissetme yüzdesi
İş-yaşam dengesi	Kişisel bakım ve boş zamana ayrılan vakit, uzun çalışma saati olan kişilerin yüzdesi

Birleşmiş Milletler;

2000 yılında Birleşmiş Milletler (BM) üye devletlerinin kabul ettiği Binyıl Kalkınma Hedefleri dünyayı etkileyen geniş kapsamlı bir amaca ulaşmayı benimsemektedir. Bu kapsamda yoksulluğun temel boyutlarını ve etkilerini içeren, yoksulluğun azaltılması, sağlık, cinsiyet eşitliği, eğitim ve çevresel sürdürülebilirlik gibi insan hayatıyla ilgili küresel boyuttaki acil sorunlara çözüm üretilmesi üzerine odaklanılmıştır. BM'ye bağlı bir program olarak geliştirilen BM İnsan Yerleşimleri Programı'nın öncü olduğu kentsel göstergeler programı Habitat Gündemi'nin içinden seçilen temel alanlardaki performansları ve eğilimleri ölçen 20 ana gösterge, sekiz kontrol listesi ve 16 detaylı göstergeden oluşmaktadır (Tablo 3.11). BM tarafından hazırlanan göstergeler için gerekli bilgi ulusal hane halkı anketlerinden, resmi kayıtlardan, devlet kurumları, emniyet ve STK'ların yayınlamış olduğu kaynaklardan sağlanmakta ve küçük uzman grupları tarafından belirli konularda yapılan tahminlerin kullanılmasıyla elde edilmektedir. Program; kentsel problemlerin azaltılması, yaşam kalitesinin arttırılması amacıyla üretilecek politikalara girdi sağlamak üzere kentsel veri üretmeyi amaçlamaktadır (United Nations [UN], 2004).

Tablo 3.11 BM kentsel göstergeler programı anahtar göstergeler seti (UN, 2004)

Kategori	Gösterge
Barınma	Dayanıklı yapılar, aşırı nüfus yoğunluğu, kullanım süresi güvencesi, temiz suya erişim, sağlık hizmetlerine erişim, temel hizmetlere erişim
Sosyal gelişim ve yoksulluk	Beş yaş altı ölüm, cinayet, yoksul haneler, okuryazarlık oranı
Çevresel yönetim	Kentsel nüfus artışı, planlı yerleşim alanları, su ücreti, işlenmiş atık su, katı atık bertarafı, trafikte geçirilen seyahat süresi
Ekonomik ilerleme	Kayıt dışı istihdam, kentsel üretim, işsizlik
Yönetişim	Yerel yönetim geliri

Amerikan Emekli Kişiler Birliği (AARP);

AARP genel yaşanabilir topluluk ilkeleri olarak;

- yaşanabilir topluluklar oluşturulması - özellikler ve hizmetlerin farklı ihtiyaçlara sahip sakinlerin güvenli, uygun fiyatlı ve erişilebilir konutun yanı sıra hareket etmeye yönlendirecek alternatifler içeren kapsamlı ulaşım seçenekleri de dahil olmak üzere bağımsız ve aktif olarak toplum yaşamına katılmalarını sağlayacak şekilde tasarlanmasıdır (ulaştırma tasarımı, bölgeleme, yürünebilir mahalleler ve teknoloji altyapısı yoluyla),
- sağlığın iyileştirilmesi - toplulukların sağlıklı gıda seçeneklerine erişebilmesidir; yürüyüş, bisiklet ve egzersiz için fırsatlar ve konut ve toplum temelli destekleyici hizmetler dahil olmak üzere sağlık kurumlarına erişimlerinin sağlanmasıdır,
- emniyetin ve kişisel güvenliğin arttırılması – hükümetlerin; komşuluk, aile ve arkadaşlarla aktif ve bağlantılı olmaları için mahalle bağlılığını teşvik edecek şekilde toplumun emniyet ve güvenlik girişimlerini desteklemesidir,
- sakinlerin topluluk planlamasına katılımı ve karar verme sürecine eşit erişimin sağlanması - kararların geniş bir kesiminin aktif girdileri ile alınmasını sağlayan yapılar oluşturmasıdır, topluluk kararlarının maliyet ve faydalarının toplum içinde eşit şekilde paylaşılmasıdır,
- işbirlikçi planlama süreçleri - arazi kullanımı, altyapı, konut, ulaşım, destekleyici hizmetlerin ve toplum sağlığı planlamasının yaşanabilir topluluklar yaratmada ve başarılı yaşlanmayı teşvik etmede rol oynaması ve bu politika alanlarını etkileyen planlama süreçlerinin ve kararlarının birbirine bağlılıklarını yansıtacak şekilde geliştirilmesidir,
- mevcut topluluklara yatırım yapılması - mevcut topluluklara yapılan yatırımın yerinde yaşlanmak isteyenler için verimli ve faydalı olmasıdır, kalkınma kaynaklarının güçlendirilmesi ve varolan topluluklar ile toplumun yeniden canlandırılmasına yönlendirilmesi ve ekonomik kalkınma planlarının yaşlıların ihtiyaçlarını da içermesidir (American Association of Retired Persons [AARP], 2014).

AARP topluluğunun yaşanabilirlik endeksi yedi kategori altında 60 göstergeden oluşmaktadır: tablo 3.12'de kategoriler ve bu kategorilerle ilişkili olan nitelikler bulunmaktadır.

Tablo 3.12 AARP topluluğunun yaşanabilirlik endeksi (AARP, 2014).

Kategori	Kategoriyle ilişkili nitelikler
Konut	Konut erişilebilirliği, çeşitliliği, satın alma gücü
Mahalle	Varış yeri mesafesi, karma kullanım, kompakt tasarım, bireysel güvenlik, mahalle kalitesi
Ulaşım	Elverişli ulaşım alternatifleri, ulaşım ücretleri, güvenli caddeler, erişilebilir sistem tasarımı
Çevre	Su kalitesi, hava kalitesi, dirençlilik, enerji verimliliği
Sağlık	Sağlık davranışı, sağlık hizmetlerine erişim, sağlık hizmetleri kalitesi
Katılım	internet erişimi, sivil katılımı, toplumsal bağlılık, eşit haklar
Fırsat	Fırsat eşitliği, ekonomik olanaklar, eğitim olanağı, çoklu nesil toplulukları, yerel sağlık

Urban Taskforce;

Avustralya'nın Sydney kentinde yapılan araştırmanın amacı; kentsel çevrenin yaşanabilirliğinin beş özelliği olan ekonomi, sosyal, istihdam edilebilirlik, kentsel donatılar / hizmetler ve erişebilirlik özelliklerinin kentsel yaşam endeksi aracılığıyla keşfedilerek yaşayanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere kentteki en iyi donanımlı bölgelerin belirlenmesine yardımcı olmaktır. Kentsel Yaşam Endeksi ile nüfus yoğunluğuyla başa çıkmak için banliyölerin incelenerek elde edilen veriler doğrultusunda bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması hedeflemektedir (Urban Taskforce, 2015). Değerlendirilen kategori ve göstergeler tablo 3.13'te bulunmaktadır.

Tablo 3.13 Sydney kenti kentsel yaşam indeksi kategori ve göstergeleri (Urban Taskforce, 2015)

Kategori	Gösterge
Ekonomik	Konut maliyeti, kira bedeli, kiradaki nüfus, hane geliri
Sosyal	Etkin topluluk (kültürel çeşitlilik), dil çeşitliliği, gönüllü çalışma (aktif toplumsal katılımı desteklemesi açısından), işgücüne katılım
İstihdam edilebilirlik	Tam zamanlı iş, yükseköğretim yeterliliği, profesyoneller (uzmanlar), istihdam
Kentsel tesisler	Eğitimsel devamlılık (yükseköğrenim), sanat ve dinlenme, restoran ve kafeler, alışveriş
Erişebilirlik	İş seyahatinde toplu taşıma kullanımı, nüfus yoğunluğu, işe yaya gidebilme, ulaşımın sürdürülebilirliği

TÜİK İllerde Yaşam Endeksi;

TÜİK tarafından ülkemizde yapılan çalışma hem objektif hem subjektif ölçütler içeren bir endekse dayalı olarak illerdeki yaşamı çeşitli boyutlarda ölçmeyi ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik izlemeyi amaçlamaktadır. Bu hedef doğrultusunda 11 kategoriden oluşan 41 gösterge belirlenmiştir (Tablo 3.14).

Tablo 3.14 TÜİK illerde yaşam endeksi (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2015)

Kategori	İndikatör (gösterge)
Barınma	Kişi başına denk gelen oda sayısı, konutta tuvalet bulunma düzeyi, konut kalitesi ile sorunu olanlar
İş hayatı	İstihdam oranı, işsizlik oranı, ortalama günlük kazanç, işinden memnuniyet oranı
Gelir ve servet	Kişi başına karşılık gelen tasarruf mevduatı, orta ve üstü gelir grubundaki hanelerin oranı, temel ihtiyaçlarını gideremediğini söyleyen hanelerin oranı
Sağlık	Bebek ölümü, doğuştan beklenen yaşam süresi, doktor başına gelen müracaat miktarı, sağlık memnuniyeti oranı, kamusal sağlık hizmetinden duyulan memnuniyet
Eğitim	Okul öncesi eğitimde net okullaşma oranı, TEOG sistemi yerleştirme temelli puan değeri (puan), YGS puan ortalaması, fakülte veya yüksekokul mezunlarının oranı, kamunun eğitim hizmetlerinden memnuniyet oranı
Çevre	Hava kirliliği, km^2 'ye denk gelen orman alanı, atık hizmeti alan nüfus oranı, sokak gürültüsü sorunu olanların oranı, belediye temizlik hizmetleri memnuniyeti oranı
Güvenlik	Cinayet oranı, ölümlü ve yaralanmalı trafik kaza sayısı, gece tek başına iken kendini güvende hisseden kişilerin oranı, kamusal güvenlik hizmetlerinden memnuniyet oranı
Sivil katılım	Mahalli idareler seçimlerine katılım oranı, siyasi partilere üyelik oranı, sendika/dernek faaliyetleri ile ilgili olanların oranı
Altyapı hizmetleri	İnternet abone sayısı, kanalizasyon ve şebeke suyuna erişim oranı, havalimanına erişim oranı, belediyenin toplu taşıma hizmetlerinden memnuniyet oranı
Sosyal hayat	Sinema ve tiyatro izleyicisi sayısı, bin kişi başına düşen alışveriş merkezi alanı, sosyal ilişkilerden memnuniyet düzeyi, sosyal hayattan memnuniyet düzeyi
Yaşam memnuniyeti	Mutluluk seviyesi

T.C. Kalkınma Bakanlığı bünyesinde kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi üzerine hazırlanan bir uzmanlık tezinde Türkiye için ulusal ve yerel düzeyde ortak kullanılabilecek çekirdek kategori ve göstergeler önerilmiştir (Tablo 3.15). Çalışmada kentsel hizmetlerin mahalle düzeyinde karşılanmasının daha etkili olmasından dolayı kentsel yaşam kalitesi ölçümü için en uygun ölçeğin mahalle

ölçeği olduğu vurgulanmaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin tüm boyutlarıyla ölçülebilmesi için nesnel göstergelerin yanında yaşayanların kentsel hizmetlere ilişkin algılarını ortaya koyacak nitelikte öznel göstergelerin de ölçülmesinin önemi üzerinde durulmaktadır (İnan, 2018).

Tablo 3.15 Önerilen kategoriler ve çekirdek göstergeler (İnan, 2018)

Kategori	Çekirdek gösterge
Konut	Bir konutun ortalama piyasa değerinin yıllık ortalama hane halkı gelirine oranı
Eğitim	Okullaşma oranı
Çevre	Katı atık konusunda gömülme/açık araziye dökülme/geri dönüşüm işlemi yapılanların oranı
Sağlık	Yüz bin kişiye denk düşen hekim sayısı
Kültür, spor ve dinlenme	Kentsel yeşil alana on beş dakikalık yürüme mesafesinde erişebilen nüfus oranı
Güvenlik	Bin kişiye karşılık gelen kayıtlı suç miktarı
Ulaşım	Trafikte geçirilen süre
Bilgi ve işlem	Hane başına geniş bant abone sayısı

3.2.2 Bilimsel Yayınlarda Ortaya Konulan Değerlendirme Ölçütlerinin İrdelenmesi

Yaşanabilirlik endeks ve göstergeleri yeni politika girişimlerine, planlama ve yatırım kararlarına rehberlik edecek göstergelere vurgu yapılması anlamına gelmekte olup (Miller, Witlox ve Tribby, 2013) politika reformunu gerçekleştirmeye yönelik ilerlemeyi izlemek için faydalı olabilmektedir (Lowe vd, 2015). Kentsel yaşanabilirlik göstergelerinin kapsamı ve içeriği bir projeden diğerine farklılık gösterse de (Onnom, Tripathi, Nitivattananon ve Ninsawat, 2018), genel olarak araştırmacılar bu bireysel göstergelerin basit, değişime duyarlı, anlaşılabilir, açık, nesnel, varolan veya elde edilmesi nispeten kolay, ölçülebilir ve doğrulanabilir olması gerektiğini savunmaktadırlar (Leach, Lee, Hunt ve Rogers, 2017). Kentsel yaşanabilirliği değerlendirme konusunda devam eden tartışmalara rağmen, bu değerlendirme için kullanılan göstergeler arasında pek çok benzerlik vardır (Zhan ve diğerleri, 2018), ancak yine de ülkeler ve zaman dilimleri arasında yaşanabilirliği karşılaştırmak için kullanılabilecek basit teknikler bulunmamaktadır (Onnom, Tripathi, Nitivattananon ve Ninsawat, 2018).

Seçilen kentsel yaşanabilirlik değerlendirme yöntemi önemlidir çünkü farklı değerlendirme yöntemleri kullanılırsa aynı verilerden farklı sonuçlar elde edilebilir (Leach, Lee, Hunt ve Rogers, 2017). Farklı uzmanlar veya kuruluşlar, farklı perspektiflerden ilerlemiş ve kentsel yaşanabilirliği değerlendirmek için farklı değerlendirme sistemleri ve sıralama araçları kullanmıştır.

Aşağıda incelenen çalışmalarda, nitel yöntemler (Delphi yöntemi, içerik ve bulanık analizi, odak grup görüşmesi ve anket), Analitik Hiyerarşi Süreci, Kümeleme Analizi, Faktör Analizi ve Temel Bileşen Analizi ile coğrafi bilgi sistemleri tabanlı olmak üzere farklı kategoride yöntem veya değerlendirme modelinin kullanılmış olduğu görülmektedir.

Araştırmalara bakıldığında, ortak yaşam kalitesi anlayışını yansıtan fiziksel ve sosyal yapı gibi çeşitli yaşanabilirlik boyutlarının irdelendiği görülmektedir. Barınma ve güvenlik de çoğu çalışmada yaygın olarak kullanılmaktadır. Leby (2010)'un da belirttiği gibi bazı çalışmalarda aynı terimler kullanılmasına rağmen bu terimlerin tam olarak aynı içerik ve anlama sahip olmadığı; sosyal, ekonomik, konut vb. çeşitli başlıklarda ele alınan alt göstergelerin sayı ve nitelik olarak farklılık içerebildiği görülmüştür. Örneğin Lui (2017)'nin yaptığı çalışmada güvenlik başlığı üretim ve yaşam güvenliği açısından ele alınarak bu başlık altında iki alt gösterge ele alınırken, Pandey (2013)'ün çalışmasında güvenlik sosyo ekonomik yönler açısından ele alınarak dört alt gösterge bağlamında irdelenmiştir.

Bununla beraber yüksek gelirli ülkeler bağlamında, yaşanabilir kentler çeşitli konularla kapsayıcı ve çevresel olarak sürdürülebilir iken (Badland, Roberts, Butterworth, ve Giles-Corti, 2015), düşük gelirli ülkelerdeki kentler için geliştirilen çerçevelere yansıtılmayabilecek orta ve düşük gelirli ülkelerde televizyon sahipliği, temiz içme suyu ve sağlık hizmetine sınırlı erişim gibi konularda tartışılan farklı yaşanabilirlik özelliklerinin olduğu görülmüştür (Alderton ve diğerleri, 2020; Smit ve diğerleri, 2011). Gelişmiş ülkeler, ekonomik ve sağlık koşullarını iyileştirerek ve çevre sorunlarına duyarlı bir yaklaşım benimseyerek daha yüksek yaşanabilirlik seviyelerini tartışmaktayken, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda yaşanabilirlik endişeleri hala yoksulluğun, açlığın ve hastalığın azaltılması etrafında tartışılmaktadır.

Bu nedenle, kentsel yaşanabilirliği artırmaya yönelik eylemlerin kentlerin çeşitli bağlamlarına ve ihtiyaçlarına yanıt verebilmesi için yaşanabilirliğe gelişmekte olan orta ölçekli kent perspektifinden yaklaşan bir bağlama ihtiyaç duyulmaktadır (Alderton ve diğerleri, 2020). Orta ve düşük gelirli ülkelerdeki kentler için kentsel yaşanabilirlik çerçeveleri ve göstergeleri sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda küresel ölçekte kılavuz olarak yol gösterecek üst düzey çerçeveler sağlayacaktır (Onnom, Tripathi, Nitivattananon ve Ninsawat, 2018). Yaşanabilirlik göstergelerinin birçoğu, yaşanabilirliği artırma çabalarının SKH'lere yönelik ilerleme potansiyelini destekleyeceğini vurgulayarak, yaşanabilirlik ilkelerinin çeşitli sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyumlu olduğu (yani işaretçileri olduğu veya katkıda bulunma potansiyeline sahip olduğu) ifade edilmektedir (Alderton ve diğerleri, 2020). Aşağıda yaşanabilirliğe dair incelenen bilimsel çalışmalar genel olarak ikincil, birincil ve hem ikincil hem de birincil veriler kullanılarak yaşanabilirliğin değerlendirildiği görülmektedir. İkincil veri kullanarak gerçekleştirilen çalışmaların kent ölçeğinde olduğu, verilerin kamusal istatistik veri tabanların elde edildiği ya da hazır yaşanabilirlik endeks verilerinin kullanıldığı görülürken; birincil veriye dayanan çalışmaların daha çok uzman görüşlerini içeren delphi, AHP, ortak grup görüşmesi ve anket aracılığıyla toplandığı anlaşılmaktadır. Hem birincil hem de ikincil veriler doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmalarda ise öznel ve nesnel değerlendirmelerin gerçekleştirildiği, analitik hiyerarşi süreci ve coğrafi bilgi sistemleri tekniklerine dayalı yöntemlerin tercih edildiği görülmüştür.

İkincil veriler aracılığıyla yapılan çalışmalar;

Jun ve Yi (2016) tarafından Çin'in Xianning şehrinde gerçekleştirdikleri çalışmada; kentin yıllık istatistiksel altyapısı ve anket verileri kullanılarak (1) ekonomik refah, (2) kentsel çevre kalitesi, (3) bölgesel kaynak taşıma kapasitesi ağırlığı ve (4) yaşam kolaylığı başlıklarından oluşan dört (4) temel indeks ve (1a) kişi başına gayri safi yıllık hasıla, (1b) kent sakinlerinin kişi başına harcanabilir geliri, (1c) kişi başına düşen mali gelir, (1d) gayri safi yıllık hasılayı oluşturan üçüncü sanayi; (2a) kent iklimi, (2b) kent hava kalitesi, (2c) doğal peyzaj, (2d) tarihi şahsiyetlerin ve kültürel mirasın yerleri; (3a) bölgedeki kentsel nüfusun oranı, (3b) kişi başına düşen tatlı su kaynaklarına sahip olma durumu, (3c) özel kaynaklar, (3d) kişi başına brüt çıktı değeri; (4a) kişi başına düşen konut inşaat alanı, (4b) sosyal tüketim mallarının kişi

başına perakende satışları, (4c) kişi başına sabit kıymet yatırımı, (4d) kentiçi ulaşım, (4e) halk sağlığı göstergelerine dayalı olarak nitel ve nicel yöntemler aracılığıyla Xianning kentinin ekonomi, kaynaklar, yaşam ve çevresel açıdan yaşanabilirlik derecesi bağlamında analizi ve değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir (Jun ve Yi, 2016).

Lui ve arkadaşları (2017) tarafından orta ve küçük ölçekli Çin kentlerinde 2003-2012 yılları arasındaki mekânsal veriler aracılığıyla (1) maddi ve kültürel hayat, (2) uygun kamu hizmetleri, (3) konfor (sağlıklı ve konforlu yaşam ortamı), (4) refah, (5) üretim ve yaşam güvenliği başlıklarından oluşan beş (5) temel indeks ve (1a) hizmet sektörünün katma değeri, (1b) kütüphanede kitap sayısı, (1c) kültür, spor ve eğlence alanlarında çalışan personel sayısı, (1d) yerel yönetimin harcamaları, (1e) tüketim mallarının perakende satışı; (2a) 1000 kişiye düşen ortalama yol uzunluğu, (2b)1000 kişiye düşen ortalama içme suyu miktarı, (2c) 1000 kişiye düşen ortalama elektrik miktarı, (2d) 1000 kişi başına ortalama doktor sayısı, (2e) kilometre kare başına ortalama üniversite ve kolej sayısı; (3a) hava kalitesinin iyi olduğu gün sayısı, (3b) 1000 metrekarede işlenen kanalizasyon miktarı, (3c) 1000 ton olarak işlenen evsel çöp miktarı; (4a) 1000 kişi başına işsizlik sigortası kapsamı, (4b) 1000 kişi başına emeklilik sigortası kapsamı; (5a) trafik kazası başına ekonomik kayıp, (5b) 1000 kişi başına ölümlü trafik kazası göstergelerine dayalı olarak keşif faktörü analizi yöntemi aracılığıyla gelişmekte olan turizm endüstrisinin karşılıklı bağımlılığını ve Çin kentlerinde yerel yaşanabilirliği ele almayı amaçlayan bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Liu, Nijkamp, Huang ve Lin 2017).

Tan ve Kaur (2016) tarafından Abu Dhabi'de resmi yıllık veri tabanı kullanılarak (1) ekonomik canlılık ve rekabetçilik, (2) çevre dostu ve sürdürülebilirlik, (3) yurtiçi güvenlik ve istikrar, (4) sosyokültürel koşullar, (5) siyasi yönetim başlıklarından oluşan beş (5) temel indeks ve (1a) ekonomik performans, (1b) ekonomik açıklık, (1c) altyapı; (2a) kirlilik, (2b) doğal kaynakların tükenmesi, (2c) çevresel girişimler; (3a) suç oranı, (3b) ulusal güvenliğe tehdit, (3c) kamusal huzursuzluk; (4a) tıbbi ve sağlık hizmetleri, (4b) eğitim, (4c) konut temizliği ve ulaşımı, (4ç) gelir eşitsizliği ve demografik yük, (4e) çeşitlilik ve topluluk uyumu; (5a) politika oluşturma ve uygulama (5b) devlet sistemi, (5c) şeffaflık ve hesap verebilirlik, (5d) yolsuzluk göstergelerine dayalı olarak Abu Dabi'nin küresel

kentler arasında nasıl sıralandığını değerlendirmek için yeni geliştirilmiş bir Küresel Yaşanabilir Kentler Endeksi'ni uygulayarak küresel kentleri anlama literatürüne özgün bir katkı sağlamayı ve kentin güçlü ve zayıf yönlerine ışık tutarak düşük puanlara sahip alanlara yatırım yapmasına yönelik politika simülasyonları yürütmeyi amaçladıkları bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Tan ve Kaur, 2016).

Li ve Yao (2013) tarafından Tayvan'da 2007 yılı kamusal veri kaynağına dayalı olarak (1) genel gelişim, (2) gelişmiş altyapı, (3) sağlık hizmeti, (4) konut standartları, (5) satın alma kapasitesi, (6) iş durumu, (7) sağlık başlıklarından oluşan yedi (7) temel indeks ve (1a) eğitim düzeyi, (1b) elektrik tüketimi, (1c) dahili telefonlar, (1ç) tarım dışı nüfus, (1d) kentsel alan, (1e) ev bilgisayarları, (1f) nüfus, (1g) hane geliri, (1h) harcanabilir gelir, (1ı) aile harcamaları, (1i) kanalizasyon bertarafı, (1j) konut harcamaları, (1k) trafik kazaları; (2a) suç oranı, (2b) basılı medya, (2c) kalorifer ve klimalar, (2d) TV sahipliği; (3a) batılı doktorlar (3b) yazışma oranı; (4a) ev sahipliği, (4b) kapalı tesisat, (4c) konut yapımı; (5a) hane sayısı, (5b) kişi başına harcama; (6a) yol yoğunluğu, (6b) iş oranı; (7a) gıda harcamaları, (7b) çöp depolama göstergelerine dayalı olarak bulanık Delphi yöntemi ve analitik hiyerarşi süreci, faktör analizi ve küme analizi doğrultusunda Tayvan'da yaşanabilirliği etkileyen ana faktörleri belirlemeyi ve bir model ortaya koymayı amaçlayan bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Li ve Yao, 2013).

Newton (2012) tarafından 2010 yılı anket verileri kullanılarak Avustralya şehirleri (1) istikrar, (2) sağlık hizmeti, (3) kültür ve çevre, (4) eğitim, (5) altyapı başlıklarından oluşan beş (5) temel indeks ve (1a) adi suç ve şiddet suçlarının yaygınlığı, (1b) askeri çatışma tehdidi, (1c) sivil huzursuzluk/çatışma tehdidi, (1d) terör tehdidi; (2a) kamu ile özel sağlık hizmetlerinin bulunurluğu, (2b) kamu ve özel sağlık hizmetlerinin niteliği, (2c) reçete olmaksızın satılan ilaçlar, (2d) sağlık göstergeleri; (3a) nem/sıcaklık derecesi, (3b) gezginler için iklim rahatsızlıkları, (3c) yolsuzluk düzeyi, sosyal/dini kısıtlamalar, (3d) sansür düzeyi, (3e) rekreasyon, spor, kültür, yeme-içme, (3f) tüketim mal ve hizmetlerinin mevcudiyeti; (4a) özel eğitimin varlığı, (4b) özel eğitim sunumunun kalitesi, (4c) halk eğitim göstergeleri; (5a) yol ağının kalitesi, (5b) toplu taşıma ve uluslararası bağlantılar, (5c) konut kalitesi, (5d) enerji kalitesi ve su temini, (5e) telekomünikasyon altyapısının kalitesi

göstergelerine dayalı olarak The Economist Intelligence Unit'in Yaşam Kalitesi sıralaması bağlamında yaşanabilirliği korurken sürdürülemez tüketim seviyelerini iyileştirmek için temel kentsel altyapı sistemleri (enerji, su, atık, ulaşım, iletişim ve binalar) için sosyoteknik geçiş olanaklarını irdelemeyi amaçlayan bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Newton, 2012).

Balsas (2004) tarafından Kuzey Amerika ve Birleşik Krallık'ta Sağlık kontrollerinin temel niteliksel ve niceliksel veri girişleri verileri kullanılarak (1) nüfus demografisi; (2) istihdam, (3) perakende boşluğu, (4) performans ve satış, (5) otopark, (6) ayak sesi, (7) suç güvenliği, (8) temizlik, (9) turizm başlıklarından oluşan dokuz (9) temel indekse dayalı olarak (göstergeler makalede belirtilmemiştir) kent merkezinde yaşanabilirlik kavramı ve bunun bir dizi temel performans göstergesi aracılığıyla nasıl ölçülebileceğini irdeleyen bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Balsas, 2004).

Okulicz-Kozaryn (2013) tarafından 2004, 2006 ile 2009 yılına ait resmi anket ve yıllık veriler kullanılarak (1) politik ve toplumsal çevre, (2) ekonomik çevre, (3) sosyo-kültürel çevre, (4) sağlık ve sanitasyon, (5) okullar ve eğitim, (6) kamusal hizmete ve ulaşım, (7) rekreasyon, (8) tüketim malları, (9) barınma ve (10) doğal çevre başlıklarından oluşan 10 temel indekse ve (1a) siyasi istikrar, (2b) suç, (3c) kanun yaptırımı vb.; (2a) döviz düzenlemeleri, (2b) bankacılık hizmetleri vb.; (3a) sansür, bireysel özgürlüğün sınırlandırılması vb.; (4a) tıbbi malzeme ve hizmetler, (4b) bulaşan hastalıklar, (4c) kanalizasyon, (4ç) atık bertarafı, (4d) hava kirliliği, vb; (5a) uluslararası eğitim kurumlarının standardı ve mevcudiyeti vb.; (6a) elektrik, (6b) su, (6c) toplu taşıma, (6d) trafik problemi vb.; (7a) restoranlar, (7b) tiyatrolar, (7c) sinemalar, (7ç) spor ve eğlence, vb.; (8a) yiyecek/günlük tüketim kalemlerinin mevcudiyeti, (8b) arabalar vb.; (9a) konut, (9b) ev aletleri, (9c) mobilya, bakım hizmetleri vb.; (10a) iklim, (10b) doğal afet kayıtları göstergelerine dayalı ve Mercer kent sıralamasına bağlı anket verileri ile memnuniyet arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlayan bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Okulicz-Kozaryn, 2013).

Chiang ve Liang (2013) tarafından Taiwan'ın Taichung Kenti'nde 2010 yılından itibaren toplanan hava izleme verileri ve hükümet yayınları kullanılarak (1) çevre başlığından oluşan bir (1) temel indekse ve (1a) hava durumu, (1b) hava kirliliği ve

çevre boyutları ile ilgili faktörler göstergelerine dayalı olarak Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) ve Tercih Sıralaması Organizasyon Yöntemi (PROMETHEE) ile yaşanabilir kentsel çevreyi ölçmek için hava durumu, hava kirliliği ve çevresel boyutlar gibi faktörleri içeren bir değerlendirme yaklaşımının önerildiği çalışma gerçekleştirilmiştir (Chiang ve Liang, 2013).

Norouzian-Maleki ve arkadaşları (2014) tarafından Iran and Estonya'da uzman görüşlerini içeren dört turda gerçekleştirilen açık uçlu anket kullanılarak Delphi yöntemi ile (1) yerleşik form, (2) mekânsal kalite, (3) sosyal/topluluk faktörleri başlıklarından oluşan 3 temel indekse ve (1a) cephelere alternatif bir görünüm, (1b) konut formu, (1c) yapılar tarafından çevrelenen boşlukların oranı ve ölçeği, (1ç) karma kullanımlı binaların varlığı, (1d) mağaza sayısı, (1e) renk ve malzeme uyumu, (1f) yapıların farklı dönemlerin etkisini taşıması, (1g) kullanılmayan binalar; (2a) yeşil alan miktarı, (2b) ağaçların varlığı ve doğal unsurlar, (2c) su özellikleri, (2d) mekânların yönetimi, (2e) kamusal ve özel alanlar arasında hiyerarşi, (2f) kamusal konut alanlarına erişim kalitesi, (2g) mahalle arasında kolay yön bulma, (2h) kamusal alanların görünürlüğü; (3a) güzergâhların kullanılabilirliği, (3b) kaldırımların kalitesi ve patika yüzeyleri, (3c) araçların hacmi ve hızı, (3ç) yaya ve karayolu trafiğinin ayrılması, (3d) geceleri aydınlatma, (3e) bölgesel işleyiş, (3f) mahalle kamusal alanlarında insan çeşitliliği, (3g) ortak aktivite olanakları, (3h) yakınlık duygusu göstergelerine dayalı olarak çok farklı yapıda olan iki ülkede yaşanabilir kentsel mahalleler inşa etmek için temel kriterleri belirlemeyi amaçlayan bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Norouzian-Maleki, Bell, Hosseini ve Faizi, 2015).

Wang ve arkadaşları (2011) tarafından Pekin Şehri ve üç küresel kent olan New York City, London ve Tokyo'ya ait somut veriler (hard data) kullanılarak (1) sosyal ilerleme (ekonomik gelişme ve sosyal güvenlik); (2) yaşam düzeyi (sağlık durumu, yaşam kalitesi ve temel hizmetler); (3) çevre kalitesi (su kalitesi, hava kalitesi ve kaynak kullanımı) başlıklarından oluşan üç (3) temel indekse ve (1a) kişi başına gayri safi yurt içi hasıla, (1b) üçüncül sanayinin (hizmet endüstrisi: bankacılık, eğitim, turizm vb.) gayri safi yurtiçi hasıla içindeki oranı,(1c) kentte kayıtlı işsizlik oranı, (1d) 10.000 araç başına motorlu araç kazalarından kaynaklanan ölümler; (2a) bebek ölümleri, (2b) yaşam beklentisi, (2c) kişi başına harcanabilir gelir, (2d) konut

alanlarında evlerin kişi başına düşen kullanılabilir alanı, (2e) işe gitmek için geçen süre, (2f) engelli kentsel haneler katsayısı, (2g) kolej ve üniversitelerde 1000 kişi başına yeni kayıtlar, (2h) 10.000 nüfus başına sertifikalı hekim sayısı, (2i) kütüphane sayısı; (3a) 10000 kişi başına kimyasal oksijen ihtiyacı deşarj hacmi, (3b) bertaraf edilen atık su oranı, (3c) günlük ortalama kükürt dioksit, (3d) günlük nitrojen oksit ortalaması, (3e) partikül maddenin yıllık ortalaması, (3f) 10.000 kişi başına tüketilen gayri safi yurt içi hasıla, (3g) kişi başına düşen park ve yeşil alan göstergelerine dayalı olarak doğrusal ağırlık yöntemi ile Pekin'i üç küresel kentle karşılaştırılması ve Pekin'in küresel bir kent olma potansiyeline sahip olup olmadığının irdelenmesini amaçlayan bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Wang, Su, Chen, Chen ve Liang, 2011).

Jones ve Newsome (2015) tarafından Avustralya'nın Perth kentinde Economic Intelligence Unit'in 2013 yılı yaşanabilirlik araştırması verisine dayalı olarak (1) istikrar, (2) özel sağlık hizmetlerinin mevcudiyeti, (3) kültür ve çevre, (3) eğitim, (4) altyapı başlıklarından oluşan dört (4) temel indekse ve (1a) küçük suçların yaygınlığı, (1b) şiddet suçlarının yaygınlığı, (1c) terör tehlikesi, (1ç) askeri çatışma tehlikesi, (1d) sivil huzursuzluk tehlikesi; (2a) özel sağlık hizmetlerinin kalitesi, (2b) kamusal sağlık hizmetlerinin durumu, (2c) kamusal sağlık hizmetinin niteliği, (2ç) reçetesiz olmadan satılan ilaç mevcudiyeti, (2d) sağlık göstergeleri; (3a) nem/sıcaklık derecesi, (3b) gezginler için iklim rahatsızlığı, (3c) yolsuzluk düzeyi, (3ç) sosyal veya dini kısıtlamalar, (3d) sansür seviyesi, (3e) sportif kullanılabilirlik, (3f) kültürel kullanılabilirlik, (3g) yiyecek ve içecek, (3h) tüketim malları; (4a) özel eğitimin varlığı, (4b) özel eğitimin kalitesi, (4c) halk eğitim göstergeleri; (5a) yol bağlantılarının niteliği, toplu taşıma düzeyi, uluslararası ağların kalitesi, nitelikli konutların mevcudiyeti, enerji sağlama, su temini, telekomünikasyon niteliği göstergelerine dayalı olarak Mercer, Monocle ve Economic Intelligence Unit gibi yaygın olarak rapor edilen yaşanabilirlik endekslerine göre kentlerin özelliklerinin irdelenmesi ile yaşanabilir bir kent olarak Perth'in anlık görüntüsünü sağlamayı amaçlayan bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Jones ve Newsome, 2015).

Birincil veriye dayalı olarak gerçekleştirilen çalışmalar;

Pandey ve arkadaşları (2013) tarafından Hindistan'ın Bhopal yerleşmesinde anket ve odak grup görüşmesi verisi kullanılarak (1) kent düzeyindeki olanaklara bağlantı

ve yerel nitelikler, (2) yerel düzeyde olanakların kalitesi ve yakınlığı, (3) hizmet kalitesi ve erişilebilirliği, (4) güvenlik ve emniyet dahil olmak üzere sosyo-ekonomik yönler, (5) planlama, arazi kullanım ve konut, (6) çevresel ve görsel karakter başlıklarından oluşan altı (6) temel indeks ve (1a) kent düzeyindeki olanaklara bağlantı, (1b) yerel nitelikler; (2a) kamu olanaklarının mevcudiyeti ve kalitesi, (2b) kamu tesislerine kolay erişilebilirlik, (2c) toplanma yerleri, (2d) dinlenme tesisleri, (2e) manevi (düşünce) yaşam; (3a) hizmet kalitesi ve erişilebilirliği, (3b) hizmet bakımı; (4a) güvenlik, (4b) topluluk duygusu, (4c) yerleşim alanlarının sosyal kabulü; (5a) iyi planlanmış yerleşim alanları, (5b) uyumsuz faaliyetlerin olmaması, (5c) konut seçenekleri, (5d) klimatolojik düşünceler; (6a) temiz çevre, (6b) çevresel ve görsel karakter, (6c) konut yoğunluğu, (6d) gürültünün olmaması göstergelerine dayalı olarak bireylerin yerleşim alanlarının yaşanabilirliğini nasıl algıladıklarını anlamak ve Hindistan bağlamında yaşanabilirliğin nitel kavramlarını tanımlayarak nitel yaşanabilirlik indeksi geliştirmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Pandey, Garg ve Bharat, 2013).

Pampanga ve arkadaşları (2015) Malezya'nın Johor kentinde Delphi yöntemine dayalı olarak toplanan anket verisini kullanarak (1) kentsel altyapı ve hizmetler, (2) iklim dirençliliği ve afete hazırlık, (3) kentsel çevre kaynaklarının korunması, (4) halk sağlığı ve sağlıklı yaşam hizmetleri, (5) seçenekler ve kaliteli eğitime erişim, (6) sosyal eşitlik ve güvenlik, (7) kentsel hizmetler, dinlenme ve konaklama tesisleri, (8) yerel ekonominin dinamizmi ve teşviki, (9) kent içi ulaşım ve hareketlilik kolaylığı, (10) iyi yönetişim ve (11) sosyal uyum ve bağlılık başlıklarından oluşan 11 temel indekse dayalı olarak (göstergeler makalede tanımlanmamıştır) Büyükkent Johor için uygun kentsel yaşanabilirlik göstergeleri geliştirilmesi amaçlanan bir çalışma gerçekleştirmişlerdir (Pampanga, Majid ve Johar, 2015).

Lowe ve arkadaşları (2015) Avustralya'nın Melbourne kentinde akademisyenler, politikacılar (yöneticiler), toplum ve özel sektör ile gerçekleştirilen danışma çalıştayları ve geri bildirim oturumlarından toplanan veriyi kullanarak (1) suç ve güvenlik (2) ulaşım, (3) konut, (4) istihdam ve gelir, (5) sosyal uyum ve yerel demokrasi, (6) kamuya açık alan, (7) eğlence ve kültür, (8) sağlık ve sosyal

hizmetler, (9) doğal çevre, (10) eğitim, (11) gıda ve diğer yerel ürünler başlıklarından oluşan 11 temel indeks ve (1a) güvenlik algısı, (1b) mala ve kişiye karşı suç oranları; (2a) aktif ve toplu taşıma modlarına katılım oranları, (2b) altyapının erişilebilirliği, kalitesi ve düzeni, (2c) seyahat süreleri ve mesafeler, (2ç) otopark algıları, (2d) araba bağımlılığı, (2e) mülkiyeti, (2f) yük taşımacılığının hızı ve satın alınabilirliği, (2g) motorlu taşıt kilometresi, (2h) trafik hızları, (2ı) arabayla gidiş süreleri, (2i) kalıcı pay, (2j) ulaşımın karşılanabilirliği, (2k) ulaşım ağı genelinde bağlantı, (2l) ulaşım güvenliği, (2m) ve trafik gürültüsü; (3a) konut kalitesi ve satın alınabilirliği, (3b) konut yoğunluğu, (3c) arazi kullanım karışımı, (3d) konut nüfusu, (3e) konut stoku ve kullanım süresi, (3f) konut uyarlanabilirliği; (4a) gelir, (4b) gelir dağılımı, (4c) iş, (4d) istihdam oranları, (4e) zamanla istihdam artışı, (4f) istihdam yeri, (4g) yerel olarak mevcut işlerin sayısı ve türleri; (5a) önemli konulara katkıda bulunma fırsatları, (5b) toplum örgütlerine üyelik, (5c) topluluğun bir parçası hissetmek, (5ç) sosyal desteğe erişim, (5d) toplum gönüllülüğü, (5e) okullarda veli katılımı, (5f) çeşitliliğin toplum tarafından kabulü, (5g) planlama ve yönetişim için topluluk girdisi fırsatları, (5h) topluluk bağlılığı; (6a) kamusal açık alana erişim ve miktarı, (6b) çeşitlilik ve kalite, (6c) kullanım sıklığı; (7a) hem nesnel hem de öznel olarak ölçülen uygun kültürel ve boş zaman etkinliklerine erişim ve bunların varlığı; (8a) belirli bir nüfus için genel uygulamalara olan mesafe ve sayısı, (8b) yaşlı yetişkinler için çeşitli hizmetlere erişim, (8c) yaşlı bakım tesislerinin sağlanması, (8d) mevcut hastane yatağı sayısı, (8e) erişim: kamu olanakları, çocuk ve gençlik hizmetleri ve acil durum merkezleri; (9a) su ve hava kalitesi, (9b) sera gazı emisyonları, (9c) su miktarı ve korunması, (9d) yağış, (9e) iklim, (9f) biyolojik çeşitlilik, (9g) enerji tüketimi; (10a) eğitime erişim (mesafe), (10b) resmi eğitim fırsatlarının mevcudiyeti, (10c) ortaokul öğrencilerinin başarısızlık oranları, (10ç) internet erişimi; (11a) farklı yiyecek ve dükkan türlerine erişim, (11b) gıda fiyatları, (11c) gıda güvenliği, (11ç) yerel perakende faaliyeti göstergelerine dayalı olarak Mercer Yaşam Kalitesi ve Ekonomist Dergisi Küresel Yaşanabilirlik Endeksleri modeline yönelik olarak mevcut yaşanabilirlik göstergelerini gözden geçirmek ve bunların nasıl kullanıldığını değerlendirmeyi amaçlayan bir çalışma gerçekleştirmişlerdir (Lowe ve diğerleri, 2015).

Hem birincil hem ikincil veri kaynağına dayalı olarak mahalle ölçeğinde yapılan çalışmalar;

Saitluanga (2014) Hindistan'ın Aizawl kentinde 2011 yılına ait kamusal veri tabanını kullanarak (1) ekonomik, (2) sosyal, (3) konut, (4) ulaşılabilirlik, (5) sosyo-ekonomik ortamdan memnuniyet, (6) fiziksel ve altyapısal ortamdan memnuniyet başlıklarından oluşan altı (6) temel indeks ve (1a) hanelerin ortalama aylık geliri, (1b) üçüncül ve hizmet sektörlerinde çalışan yüzdesi, (1c) hane başına banka hesapları, (1ç) abone olunan sigorta poliçesi/haneler, (1d) bilgisayarlar/haneler, (1e) internet/haneler, (1f) iki tekerlekli araç, (1g) dört tekerlekli araç, (1h) cep telefonları/haneler, (1ı) sabit telefonlar/haneler, (1i) ortalama geçen ay elektrik faturası; (2a) ortalama hane büyüklüğü, (2b) çalışan nüfusun yüzdesi, (2c) kadın/1.000 erkek, (2ç) okullar/1.000 kişi, (2d) sağlık merkezleri/1.000 nüfus, (2e) dinlenme merkezleri/1.000 kişi, (2f) toplam okuryazarlık oranı yüzdesi, (2g) kadın okuryazarlık oranı yüzdesi, (2h) herhangi bir kronik hastalığı olan nüfusun yüzdesi; (3a) betonarme binaların toplam binalara oranı, (3b) sahip olunan hanelerin toplam hanelere oranı, (3c) hane başına ortalama kira, (3ç) hane başına ortalama oda, (3d) hane başına sıvılaştırılmış petrol gazı bağlantıları; (4a) ana yola ortalama uzaklık, (4b) kiliseye ortalama mesafe, (4c) oyun alanına ortalama mesafe, (4d) en yakın bankaya ortalama mesafe, (4e) en yakın sağlık merkezine ortalama uzaklık; (5a) mahalledeki okulların kalitesinden memnuniyet, (5b) mahalledeki iş fırsatlarından memnuniyet, (5c) çocukların yetiştirilmesinde mahalle kalitesinden memnuniyet, (5ç) mahalledeki suç vakalarından memnuniyet, (5d) mahalledeki çocuk ve yaşlıların güvenliğinden memnuniyet, (5e) kendi mahallesinde yaşamanın maliyetinden memnuniyet, (5f) mahalle içindeki topluluk faaliyetlerine katılımdan memnuniyet, (5g) komşularla yakınlıktan memnuniyet, (5h) mahalle içi garaj ve su dağıtım problemlerinden memnuniyet; (6a) mahalledeki boş zaman ve eğlence yerlerinin mevcudiyetinden memnuniyet, (6b) mahalledeki çocuklar için oyun alanı ve parkların bulunmasından memnuniyet, (6c) mahallenin temizliğinden memnuniyet, (6ç) mahalle içindeki gürültü kirliliği seviyesinden memnuniyet, (6d) doğal tehlikelerden güvenlikten memnuniyet, (6e) mahalle içinde toplu taşımanın mevcudiyetinden memnuniyet, (6f) mahallede belediye hizmetlerinden memnuniyet, (6g) mahalle içindeki yolun durumundan memnuniyet, (6h) mahalle

içi içme suyu dağıtım sisteminden memnuniyet, (6h) mahalle içi LPG dağıtım sisteminden memnuniyet, (6ı) evin bulunduğu alanın eğiminden memnuniyet, (6i) güneş ışığı alma uzunluğundan memnuniyet göstergelerine dayalı olarak temel bileşen analizi aracılığıyla Aizawl şehrinde kentsel yaşanabilirliğin mekânsal örüntüsünü mahalle düzeyinde değerlendirmek, Aizawl şehri için mahalle düzeyinde öznel ve nesnel yaşanabilirliklerin boyutlarını ve göstergelerini belirlemek, objektif yaşanabilirlik ve subjektif yaşanabilirlik boyutlarının karşılaştırılması ve Aizawl şehri için genel bir kentsel yaşanabilirlik endeksi geliştirmeyi amaçlayan bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Saitluanga, 2014).

Antognelli ve Vizzari (2016) tarafından Orta İtalya'da mekânsal indeksler, yerel makamlardan toplanan veriler ve açık veri tabanları kullanılarak (1) ekosistem servisleri ve (2) kentsel hizmetler başlıklarından oluşan iki (2) temel indekse ve (1a) arazi kullanımı, (1b) arazi örtüsü verileri; (2a) yaşanılan yere göre harita üzerindeki değişken göstergelerine dayalı olarak Analitik Hiyerarşi Süreci ve coğrafı bilgi sistemleri tekniklerinin bir kombinasyonu olan öklid mesafesi, çekirdek yoğunluğu tahmini, ağ analizi ve görüş alanı analizlerinin QGIS yazılımında irdelenmesi ile yaşanabilirliğin mekânsal değerlendirmesi için bir metodoloji geliştirmeyi amaçlayan bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Antognelli ve Vizzari, 2016).

3.2.3 Yaşanabilirliğin Yaşam Kalitesi Kavramıyla Değerlendirilmesi

Birçok planlama yaklaşımının altında yatan temel varsayım, kentsel çevrelerin sakinlerin yaşamlarından memnuniyet düzeyini artırmak için tasarlanabileceğidir. Çoğu bireyin kentsel ortamlarda yaşadığı ve bu tür alanların büyümesinin beklendiği gözönüne alındığında, kentsel ortamların özellikleri ile algılanan yaşam kalitesi arasındaki ilişkileri incelemek önemlidir (Marans ve Stimson, 2011). Campbell ve ark. (1976), bağlamın ve değerlendiricinin veya kişi özelliklerinin, yaşam kalitesinin anlaşılmasında önemli olduğunu, "bağlam"ın yaşamın gerçek koşulları veya "nesnel nitelikler" olduğunu düşünmektedirler (Campbell, Converse ve Rodgers, 1976a). Alan memnuniyeti ile ilgili olarak, Campbell ve ark. bunların insanların herbir alanın birçok niteliğine ilişkin algılarının ve değerlendirmelerinin bir yansıması olduğunu ve bunların sırasıyla nesnel niteliklerden etkilendiğini öne sürmektedirler (Campbell, Converse, Rodgers ve Marans, 1976b).

Yaşam kalitesi çalışmaları, toplumsal örüntünün tespitinde etkin bir politika girdisi sağlamak üzere mevcut koşulların açığa vurulması, bölgedeki politika uygulamalarının etkilerinin izlenmesinde ve politika üretim aşamasında katılımın arttırılması bağlamında etkili bir görev almaktadır (Pacione, 2003). Kentsel politikanın rolü, hem bireysel ihtiyaçların karşılanması için fırsatlar yaratmak hem de bireylerin bu ihtiyaçlardan etkin bir şekilde yararlanma olasılığını artıran koşullar sağlamaktır (Costanza, Cumberland, Daly, Goodland ve Norgaard, 1997). Yaşam kalitesi; kentsel, bölgesel, ulusal veya uluslararası olmak üzere farklı coğrafi ölçeklerde değerlendirilebilir. Fakat ulusal hedef ve göstergelerin, kentsel ölçekte belirli hedef ve göstergelere atıfta bulunarak irdelenmesi, birey ölçeğindeki asıl sorunların gömülü olduğu yerel durumu ortaya çıkartma aracı haline geldiklerinde anlam kazanmaktadır. 1970'lere kadar yayınlanan yaşam kalitesine ilişkin başlıca raporların çoğunun, içerik olarak mekânsal boyutta olmadığı belirtilmekte, yaşam kalitesi araştırmalarında uzamsal boyut eklenmesiyle bu eksikliğin giderildiği ifade edilmektedir. Hangi ölçek seçilirse seçilsin mevcut sorunun bölgedeki tüm bireylerin yaşam kaygılarını yansıtması önemlidir ve bu durum yaşam kalitesi incelemesine uzamsal veya bölgesel yaklaşım için doğal bir zorluktur. Sorgulama biriminin büyüklüğü arttıkça alt ölçekte elde edilmesi gereken verilerden uzaklaşılacağı belirtilmektedir. Her ne kadar makro ölçekte tanımlayıcı örüntü belirleme ve haritalama ayrıntılı araştırma için değerli olsa da politikayla ilgili yaşam kalitesi göstergelerinin yerel alan ölçeğinde elde edilmesinin daha faydalı olduğu ifade edilmektedir. Bu tür göstergelerin barınma koşulları, istihdam veya kamu tesislerine erişim gibi belirli yaşam alanlarıyla da ilgili olması muhtemeldir (Pacione, 2003). Bu açıklamalar dikkate alındığında, mahalle ve kent ölçeğinde yapılacak çalışmaların yerel ölçekteki politikalara girdi sağlama potansiyelinin de artmakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda yaşam kalitesinin değer çıktı içerikleri:

- Sonraki önlemlerin karşılaştırılabileceği ve zaman içindeki eğilimleri belirlenebileceği bazı temel refah önlemlerinin üretilmesi,
- Memnuniyetlerin ve memnuniyetsizliklerin toplum ve mekân arasında nasıl dağıldığına dair bilgi,
- Farklı yaşamsal kaygıların örüntüsünü ve aralarındaki ilişkiyi sezmek,

- İnsanların bireysel yaşam kaygıları hakkındaki duygularını, yaşam kalitesini anlamak,
- Bireylerin kendilerini iyi hissetmelerine yol açan neden ve koşulların ve bu duyguların davranışları üzerindeki etkilerinin daha net şekilde ortaya konulması,
- Dikkat ve olası toplumsal eylem gerektiren durumları belirlemek,
- Etkili politika formülasyonu için fiili koşulların değerlendirilebileceği normatif standartların belirlenmesi,
- Politikaların sahadaki etkilerini izlemek,
- Politika oluşturma sürecine halkın katılımını teşvik etmek olarak sıralanabilir (Pacione, 1999).

Yaşam kalitesini analiz etmeye ve değerlendirmeye yönelik bu bütünleşmiş çerçeve, aşağıdakiler de dahil olmak üzere çeşitli politika önerileri ortaya koymaktadır:

- Bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaları için fırsatlar yaratan dengeli yerleşik, doğal, insani ve sosyal sermayeye yatırım,
- En büyük yatırım getirisini sağlayan sermayelere ve fırsat yaratmaya yatırım,
- Marjinal fayda sıfıra eşit olduğunda elden çıkarma ve marjinal faydanın en yüksek olduğu yerlerde kaynakların yeniden tahsisi,
- Verimsiz kaynak tahsisine yol açan yanlış bilgileri düzelterek sosyal normların ve tercihlerin açıkça ayarlanması (Easterlin, 2003).

Yaşam kalitesi, farklı yerleşim yerleriyle ilgili vatandaş memnuniyetini tanımlamak için sıklıkla kullanılan güçlü bir politik kavramdır. Yaşam kalitesine olumlu ya da olumsuz katkıda bulunan topluluk özellikleri arasında trafik, suç, iş fırsatları ve açık-yeşil alanlar / parklar bulunmaktadır. Planlama mesleğinin çeşitli şekillerde ifade edilen temel amacının genel refahın, kamu refahının veya kamu yararının teşvik edilmesi olduğu düşünüldüğünde, yaşam kalitesi kavramının planlamanın özüne yakın olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda kapsamlı toplum yaşam kalitesi

kavramı, planlama için önemli fırsatlar barındırmakta ve yaşam kalitesini korumak/arttırmak üzere belirli planlama hedefleri üzerinde uzlaşma müzakereleri için potansiyel bir temel sağlamaktadır (Klosterman, 1980, Myers, 1988).

Yaşam kalitesi ve planlamayı toplumun yaşam kalitesini değiştirmeye yönelik bir sistem perspektifi açısından ele alan Myers (1988); Şekil 3.3'te görüldüğü üzere, bir sistemdeki bağlantılı ilişkilerin kavramsal bir modelini tanımlamaktadır. En geniş ilişki, yaşam kalitesinden ticari cazibeye, kentsel gelişime ve yaşam kalitesine uzanan bir dış döngüdür. Sıklıkla kullanılan altın kaz metaforunu yansıtan yaşam kalitesi, ekonomik kalkınmayı destekler; aynı zamanda, ortaya çıkan kentsel büyüme yaşam kalitesini değiştirmektedir (potansiyel olarak altın kazı öldürür). İkinci bir ana ilişki; planlamanın, ekonomik kalkınmayı destekleyen diğer görevinin tamamlayıcısı olan büyümenin zarar verici etkilerini indirgemeye yardımcı olduğunu göstermektedir. Bu durum yaşam kalitesinin daha yakından incelenmesini gerektirmektedir (Myers, 1988), çünkü araştırmacıların yaşam kalitesi sorularını çerçeveleme şekli, karar verme ve politika oluşturma için pratik sonuçlara sahiptir. Yaşam kalitesi konularına odaklanmak, planlama hedefleri ve kararları hakkında yeni bir fikir birliği oluşturulmasına yardımcı olabilir. Yaşam kalitesinin ekonomik kalkınma için öneminin kabulü, vatandaş ve ticari çıkarlar arasında güçlü bir köprü oluşturmaktadır (Myers, 1987b). Yüksek yaşam kalitesinin; ekonomik yatırımları cezbettiği ve yeni istihdam ortamı sağladığı (Myers, 1988), daha yüksek ücretler gibi iç göçü teşvik ettiği, dolayısıyla bu faktörlerin yerel işgücü havuzunu oluşturma potansiyelinin de bulunduğu ifade edilmektedir (Graves, 1980; Porell, 1982). Bu bağlamda; bazıları kısa vadeli kazanımlar için olumlu yaşam kalitesi derecelendirmelerinden faydalanabilirken, plancıların sürekli gelişmeyi desteklemek ve vatandaşların gelecekteki memnuniyetini sağlamak için stratejik bir kaynak olarak yaşam kalitesini korumaları ve geliştirmeleri gerektiği argümanı güçlüdür (Myers, 1987b).

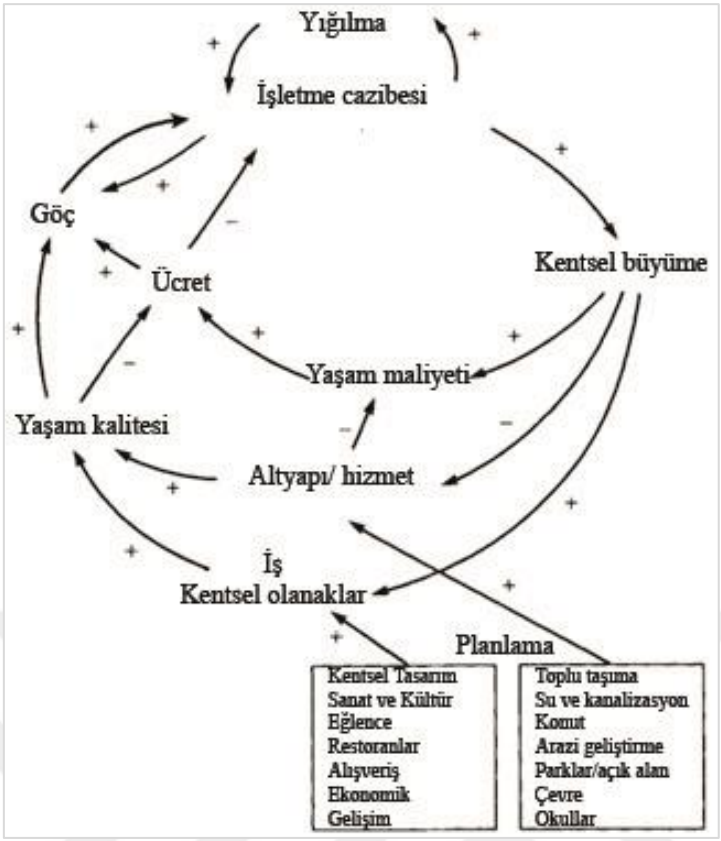

Şekil 3.3 Kalkınma sürecini, yaşam kalitesini ve kentsel planlamayı birbirine bağlayan ilişkiler sistemi (Myers, 1988, s. 348)

Burada iyi bir denge kurulmalıdır, istihdam artışı göçü özendirdiğinden, arazi gelişimi arttıkça ve trafik yoğunlaştıkça toplumdaki ekonomik gelişme kentsel büyümeye yol açar. Büyüme hızlıysa ya da iş döngüsündeki bir yükseliş sırasında aniden hızlanıyorsa, hizmetler genellikle aşırı yüklenir. Ek olarak, sınırlı arazi arzına yönelik artan talep, bedelin de artmasına sebep olur. Hem ticari kira bedeli hem de konut fiyatları hızla artabilir, bu durum da yaşam maliyetini yükseltebilir ve sonunda toplumdaki ücret seviyelerini zorlayabilir. Ücret oranlarındaki artış, artan yığılma faydalarıyla dengelenmedikçe, yeni firmalar için ekonomik çekiciliği zayıflatır. Bu süreçte yaşam kalitesi de değişmektedir. Kentsel olanaklar (örneğin sanat, restoranlar, eğlence) iş fırsatları gelişmeyle birlikte iyileşir; yaşam kalitesinin diğer yönleri genellikle düşüşe geçer. Bu sebeple hizmet sunumu- yaşam kalitesi arasındaki ilişkide denge korunmalıdır. Ekonomik ve kentsel büyümenin hızı hizmetlere aşırı yük olarak yansır ve yaşam kalitesi değişir. Kentsel büyümenin hizmet kalitesi üzerinde olumsuz etki yaparak yaşam kalitesini azaltacağı

belirtilmektedir (Myers, 1988). McNulty ve arkadaşları (1986) tarafından kentsel olanakların geliştirilmesinin, diğer bileşenlerin bozulmasını dengeleyerek genel yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik bir strateji olduğunu belirtmektedirler (aktaran: Myers, 1988).

Şekil 3.4'te yeni veya güncel bilgilere ihtiyaç duyulduğunda yaşam kalitesine yönelik yapılacak araştırma sonuçlarının politika yapıcıların ve plancıların bilgi ihtiyaçlarını karşılayabileceği ifade edilmektedir (Marans, 2003).

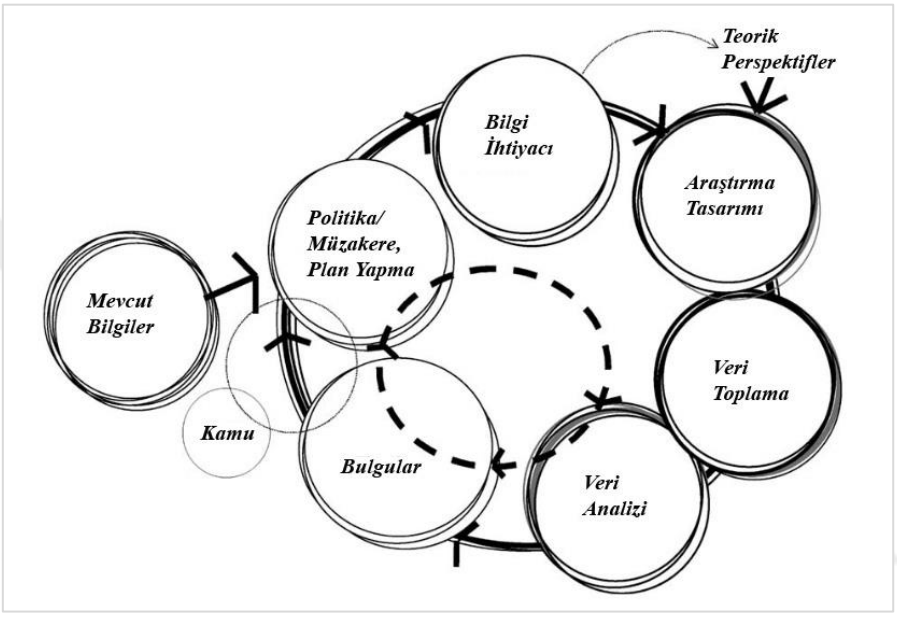

Şekil 3.4 Politika, planlama ve araştırma arasındaki ilişkiyi gösteren ayrıntılı model (Marans, 2003, s.81)

Modele göre ilk olarak araştırma bileşeni dört bölümde gösterilir: araştırma tasarımı, veri toplama, veri analizi ve bulgular. Araştırma tasarımı genellikle çeşitli teorik bakış açıları ile yönlendirilir ve bütçe ile ilgili hususlar tarafından sınırlandırılır. Tasarımın bir parçası olarak veri ihtiyaçları ve veriyi elde etmenin en verimli yolu hakkında karar verilir. Ardından, veri toplanır, analiz edilir, bulgular daha sonra karar vericilere ve kamuoyuna sunulur. İkinci genişletilmiş model, politika ve araştırma arasındaki ilişkilerin etkileşimli ve sürekli olduğunu öne sürmektedir. Politika yapıcılar ve plancılar, müzakereleri sırasında (tipik olarak), çoğu mevcut verilerin ek analizi yoluyla ele alınabilecek sorular sorarlar. Bu sorular, araştırma bulguları, çevredeki değişen koşullar veya vatandaş endişeleri tarafından tetiklenebilir. Veriler yeni bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli

değilse, daha fazla araştırma başlatılabilir. Zamanla, politika ve plan yapımı amaçlarına yönelik araştırma bulguları, çevresel koşullar ve bireylerin bunlara tepkileri değiştikçe geçersiz hale gelebilir. Ardından, politika yapıcılara yeni bir dizi bulgu ve koşullardaki ve meydana gelen tepkilerdeki değişimin büyüklüğünün bir göstergesini sunan çevreyi ve bireylerin tepkilerini ölçen yeni araştırmalar başlatılabilir (Marans, 2003).

Detroit bölgesinde gerçekleştirilen toplum yaşamının kalitesini inceleme programı (DAS 2001), politika çıkarlarını bilimsel veya teorik kaygılarla birleştirmek için tasarlanmıştır. Politika açısından bakıldığında programı ile bölge ve alt-bölge düzeyindeki kamu ve özel sektör plancılarına ve diğer karar vericilere, bölge sakinlerinin deneyimlediği yaşam kalitesi hakkında bilgi sağlamayı amaçlanmıştır. Yer, insanların yaşadığı belirli toplulukları ve mahalleleri ve bu yerlerle ilişkili topluluk olanaklarını ve çevresel koşulları içermektedir. Çevrenin kalitesi ile birlikte bu toplulukların ve mahallelerin kalitesi ve nitelikleri, plancılar ve tasarımcıları içerecek şekilde kamu ve özel karar vericiler tarafından gerçekleştirilen eylemleri büyük ölçüde yansıtmaktadır. Bu alanlar bireylerin ve ailelerin iyiliği için önemlidir (Marans, 2003). Marans göstergeler olmadan kentte meydana gelen değişikliklerin anlaşılamayacağını belirtmektedir. Kentsel alanlar dünya genelinde büyümeye devam ettikçe, kentsel yaşam kalitesinin tanımlamasının daha da önemli hale gelmesinin muhtemel olduğunu vurgulamaktadır.

Kentsel yaşam kalitesini irdelemek, yalnızca bireylerin ne şekilde davrandıklarını içermez, bunun yanında yaşam memnuniyetleri ile mutluluklarını da etkilediğinden dolayı değerlidir ve kentsel politika için çeşitli tesirleri bulunmaktadır. Genel itibariyle özetlemek gerekirse kentsel yaşam kalitesi çalışma bulguları şunları yapabilir:

- Kamu eylemi talebinin altında yatan unsurları belirlemek (Dahmann, 1985; Lu, 1999)
- Sakinler için kentlerin yaşanabilirliğini açıkça etkiler ve karar alıcıların çabalarının işlerliğini izlemelerine olanak tanıyan ölçütleri temin eder (Marans, 2003; Schuessler ve Fisher, 1985),

- Yerleşim yeri kararlarını ve seçimlerini motive eder (Campbell, Converse, Rodgers, & Marans, 1976b)
- Bölgesel göç, bölgesel ekonomik büyüme ve çevresel sürdürülebilirlik kalıpları için önemli etkiler sağlar.
- Kamu politikası ve kentsel yönetişim, planlama ve yönetimdeki kentlerin nasıl daha rekabetçi hale getirileceği ile sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve bölge sakinlerinin refahını artırmak için yol gösterici veriler sunar (Marans, 2012).

Yaşam Kalitesi Araştırmalarında Kullanılan Alternatif Yaklaşım ve Modeller

Yaşam kalitesine yönelik artan ilginin merkezinde, birey ve onların gündelik kentsel çevreleri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalar yer almaktadır. Birey-çevre ilişkisinin doğasını anlamaya çalışmanın; yapılı çevrenin özel bağlamında, kent kullanıcıları ve kentsel çevreleri arasındaki uyum veya uyumsuzluk derecesi ile ilgili bir endişe olduğu yorumu yapılabilir (Pacione, 1990). Yaşam kalitesinin anlamı, çeşitli şekillerde kullanıldığından dolayı büyük ölçüde farklılık göstermektedir, ancak genel olarak, hem bireylerin yaşadığı çevre koşullarına (hava ve su kirliliği veya kötü konut) hem de bireylerin bazı kişisel özelliklerine (sağlık veya eğitim başarısı gibi) bağlı olarak tanımlanabilmektedir (Pacione, 1982). Costanza ve diğerleri (1997)'nin tanımına göre yaşam kalitesi; bireysel, topluluk, ulusal ve küresel düzeylerde çoklu ihtiyaçların değerlendirilmesinden ortaya çıkan çok boyutlu bir yapı olarak, öznel iyi oluşun kişisel veya grup algılarıyla ilişkili nesnel insan ihtiyaçlarının karşılanma derecesidir (Costanza, Cumberland, Daly, Goodland ve Norgaard, 1997). Campbell vd. (1976) yaşam kalitesinin herhangi bir tanımının iki temel unsuru içermesi gerektiğini belirtmektedir. Bunlar, tatmin duygusunu üreten içsel bir psikolojik-fizyolojik mekanizma ve bu mekanizmayı devreye sokan dışsal fenomenlerdir. Birincisi, bireylerin içinde yaşadığı ve çalıştığı çevreleri tanımlayan (sağlık hizmeti sunumu, eğitim, eğlence tesisleri ve barınma ve benzeri konularla ilgili) nesnel göstergeler, ikincisi, insanların çevrelerindeki koşulları algılama ve değerlendirme yollarını tanımlamayı amaçlayan öznel göstergelerdir (Campbell, Converse, Rodgers ve Marans, 1976b).

Lynch (1981) iyi bir kentin performansının derecesinin; kent sakinlerinin biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel gereksinimlerinin sağlanma düzeyine dayalı olduğunu ifade etmektedir. "Good City Form" adlı kitabında iyi bir kentin gerekliliklerini performans boyutu olarak adlandırdığı canlılık (vitality), algı (sense), uyum (fit), erişebilirlik (accessibility) ve kontrol olmak üzere beş başlıkta özetlemiştir (Lynch, 1981), (Şekil 3.5).

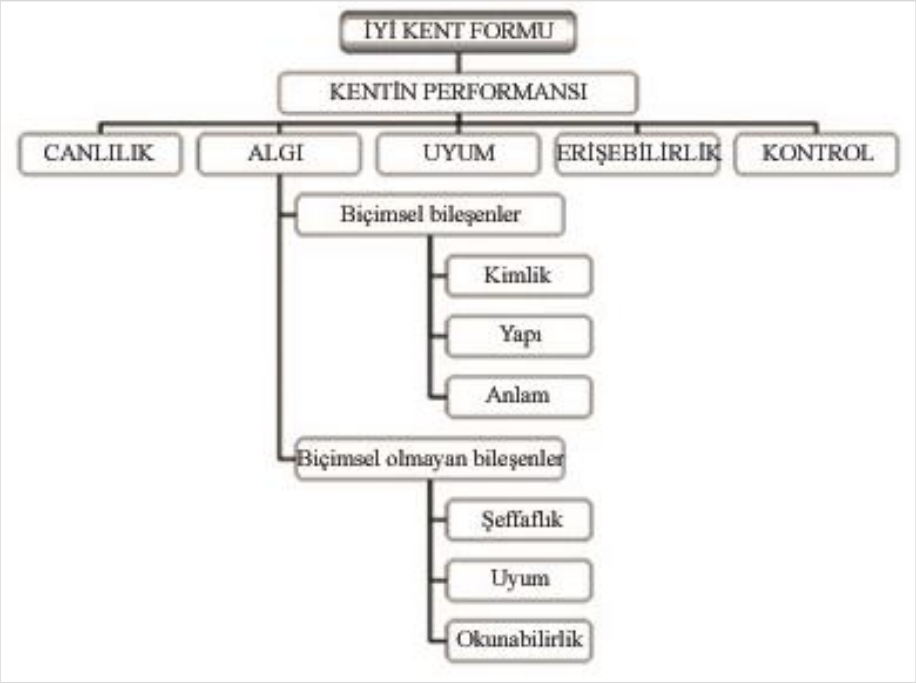

Şekil 3.5 İyi kent formunu temsil eden kentin performans boyutları (Lynch, 1981, şekil 2.1)

Canlılık; kentin bireysel olarak temel biyolojik devamlılığını sürdürme derecesini ifade etmekte olup vücudumuzun su, hava, enerji ve yiyecek gibi ihtiyaçlarının desteklenmesidir. Bu ihtiyaçların bireylerin yaşamını sürdürmesi için yeterli miktarda temin edilmesi gerekmektedir (Lynch, 1981).

Algı; kent ile bireylerin onu tanıma ve zihinlerinde düzenleme biçimi arasındaki uyum derecesidir. Başka bir deyişle çevre ile gözlemci arasındaki ilişki derecesi olarak ifade edilmekte olup bireylerin mekânı algılayışındaki netliği yansıtmaktadır. Algı, mekânsal yapıya, kültüre ve gözlemcinin mevcut amacına bağlı olarak değişmektedir. Algı başlığı altındaki biçimsel bileşenlerden; bir yerin kimliğinin, kişisel kimlikle yakından bağlantılı olduğu ifade edilmektedir. Kimlik ve yapı bileşenleri hem mekânı hem de zamanı kendi içinde algılamamıza ve

düzenlememize yardımcı olan biçimsel bileşenlerdir; şeffaflık, uyum, ve okunabilirlik ise çevreyle hayatımızın diğer yönleri arasında etkileşimi yaratan biçimsel olmayan bileşenlerdir (Lynch, 1981).

Uyum; eylem (işlev) ile form arasındaki uyumdur, kültürün gereğidir. Bir kentin mekânsal ve zamansal yapısının, kentte yaşayan sakinlerin davranışlarıyla ne kadar iyi derecede örtüştüğüdür (Lynch, 1981).

Erişebilirlik; yalnızca ulaşım sistemine ulaşabilmek değil, hizmetlere, bilgiye, diğer yer ve diğer bireylere de ulaşabilmeyi ifade eder (Lynch, 1981).

Kontrol; çevrenin, onu gerçekten kullanan ya da orada yaşayan kişilerin kontrolü altında olma durumunu tanımlamaktadır (Lynch, 1981).

Gehl (2002) iyi bir kentin özelliklerini ilk olarak "yürüyebilme" eylemine dayalı olarak; aşırı kalabalık olmayan, iklimsel konfor sunan, yürürken gözlem yapacak hoş cepheleri barındıran, engelli ve bebek arabalı kişiler için konforlu koşullar sunan, önemli varış noktalarına entegre edilmiş ve gezintiye olanak tanıyacak şekilde iyi tasarlanmış yaya akslarına sahip, yön bulmanın kolay olduğu, dinlenmeye olanak sağlayacak donatı elemanlarının varlığı, iyi konumlandırılmış yeme-içme alanlarını içeren, yeterince aydınlatılmış olması nitelikleriyle tanımlamaktadır. İkinci olarak "sosyal ve kültürel faaliyetler" başlığı altında; çeşitli kültürel faaliyetlere (tiyatro, müzik vb.) imkân tanıyan, küçük ölçekli ticari alanları içeren herkesin erişebileceği kamusal alanları değerlendirmektedir. Üçüncü olarak "konuşmak, izlemek ve deneyimlemek için iyi bir kent" başlığı altında gürültü seviyesi, manzara, ilgi çekici vitrin ve cepheler, güvenlik, gece ve gündüz aktiviteleri için karma kullanım açısından ele almaktadır (Gehl Architects, 2002). Kentsel kaliteyi; koruma, konfor ve keyif başlıkları altında toplam on iki ölçüt ile ifade etmiştir. Koruma başlığı altında; trafik ve kazalara karşı korunma/güvende hissetme, suç ve şiddete karşı emniyette hissetme, rahatsız edici duygusal deneyimlere karşı korunma ötçütleri bulunmaktadır. Konfor başlığı altında; yürüme fırsatları, ayakta durma ve zaman geçirme fırsatları ile oturma fırsatları değerlendirilmektedir. Keyif başlığında ise; ölçek, iklimin olumlu yanlarından istifade etme fırsatları ve olumlu duyusal deneyimler ölçütleri yer almaktadır (Gehl, 2020).

Şekil 3.6 İyi kentsel mekânın ilkelerini tanımlayan şema (Montgomery, 1998, s.98)

Montgomery kentin yeni bir parçasını tasarlarken form, aktivite ve kimlik/imajın birlikte ve aşamalı olarak dikkate alınmasının önemli olduğunu, her bir ilkenin diğerini güçlendirmesi gerektiğini vurguladığı çalışmasında iyi bir kentsel mekân oluşumunu teşvik etmeye yönelik politika yaklaşımı geliştirmiştir (Şekil 3.6). Yaşam kalitesi yüksek bir kent elde etmek için kentin formunun ve işlevlerinin, diğer bir ifadeyle okunabilirliğinin kolaylıkla algılanabilecek şekilde düzenlenmesini gerektiğini savunmaktadır. Erişilebilir bir kentin her yaştan ve kökenden bireyin ihtiyaç duyduğu faaliyetlere, kaynaklara, hizmetlere ve bilgiye kolaylıkla ulaşmasına olanak tanımasını, yaşayanların çalıştıkları ve yaşadıkları / ikamet ettikleri mekânların yönetiminde söz sahibi olmaları gerektirdiği vurgulanmaktadır (Montgomery, 1998).

Tablo 3.16 İyi kentsel mekânın ilkeleri (Montgomery, 1998)

Aktivite	Canlılık ve yaya akışı, çekici unsurlar, birincil ve ikincil kullanımlara olanak sağlamak, nüfus yoğunluğunun değerlendirilmesi, akşam ekonomisini canlandırmak, sokak yaşamını teşvik etmek, ekonomiyi canlandırmak
Kimlik	Okunaklılık, imgelenebilirlik, simge ve bellek, psikoloji, hızlı kavranabilirlik, anlaşılırlık
Form	Yoğunluk, karma kullanım, uyarlanabilme, ölçek, geçirgenlik, sokak bağlantıları, kamusal alan, hareketlilik, doğal unsurlar (bitkilendirme, su öğesi), çekici görsel öğeler, mimari üslup

Aktivite; büyük ölçüde iki ayrı fakat birbiriyle ilişkili olan canlılık ve çeşitlilik kavramlarının ürünüdür. Canlılık bir yerde gece ve gündüz zaman dilimlerinde sokak ve caddelerde bulunan insan sayısını (yaya akışlarını), tesislerin kullanımını, yıl içinde gerçekleştirilen kültürel etkinlik sayısını, aktif bir sokak yaşantısının varlığını yansıtmaktadır. Canlılığın büyük oranda arazi kullanım çeşitliliği ile sağlanabileceği vurgulanmaktadır (Montgomery, 1998), (Tablo 3.16).

Form kavramının; kalabalık olmayan fakat yeterince kullanılan derecede yoğunluğa erişmek, çeşitli kullanım ve faaliyete imkân sunacak karma kullanım, ölçek, geçirgenlik, sokak dokusu, kamusal alanlar, hareketlilik, yeşil alan, görsel uyarım, mimari üslup olarak imaj ilkeleri doğrultusunun dikkate alınarak oluşturulması gerektiği ifade edilmektedir (Montgomery, 1998).

Her yerin tamamen farklı kimliği, görüntüleri ve anlamları vardır ve çoğu zaman farklı insanlara farklı algı ve anlamlar sunmaktadır. İmaj ve anlam büyük oranda orada yer alan aktiviteden ve inşa edilmiş formdan kaynaklanmaktadır. Çoğu birey bir yer hakkındaki bilgiyi, doğrudan deneyime bağlı olarak edinmektedir. Deneyim sonucunda bilgi emilir ve bireyin algısal filtreleri aracılığıyla birleştirilir. Bu süreç hem kentin biçimi ve okunabilirliğinin anlaşılmasını hem de kentin imajını ortaya çıkartmaktadır. Bu algısal filtrelerin bir kısmı bireysel değer ve fikirlerden, bir kısmı da daha geniş kültürel süreçlerden ve kimliklerden oluşmaktadır. Kimlik ilkesi; okunabilirlik, imgelenebilirlik, hafıza, psikoloji, hızlı kavranabilme, anlaşılabilirlik ilkeleri doğrultusunda düşünülmektedir (Montgomery, 1998).

Carmona (2009) çevre kalitesi unsurlarını irdelediği çalışmasında kaliteyi tanımlamak üzere; daha temiz/daha yeşil, daha güvenli ve daha güçlü topluluklar boyutu olmak üzere dokuz başlık altında kalite boyutlarını irdelemiştir. Bu kalite boyutları temizlik ve düzen, yeşil alan, temizlik, güvenlik (suç güvenliği), emniyet, erişebilirlik, sosyal kapsayıcılık, ekonomik durum, fiziksel çekicilik olmak üzere dokuz başlık altında ele alınmıştır (Carmona ve Magalhães, 2009), (Tablo 3.17).

Tablo 3.17 Çevre kalitesi unsurları (Carmona ve Magalhães, 2009)

	Kalite	Tanım	İlkeler
Temiz/daha yeşil boyutu	Temizlik ve düzen	İyi bakım	Karışıklık, uygun olmayan yere çöp dökmek, duvar yazısı, kamu binaları, yol kazıları, terk edilmiş arabalar, döküntü ve kir, genel bakım/koşullar
	Yeşil alan	Uygun şekilde yeşil ve doğal	Banketler, ağaçlar, bitkilendirme, çiçekler, çimen, yeşil bitki örtüsü, açık alan, biyolojik çeşitlilik, sürdürülebilir malzemeler
	Temizlik	Sağlıklı ve konforlu	Hava kalitesi, trafik gürültüsü, gece gürültüsü, gürültü kirliliği, geri dönüşüm tesisleri, kötü kokular, su/toprak kirliliği, ışık kirliliği, enerji verimliliği
Güvenlik boyutu	Güvenlik (suç güvenliği)	Suç ve kaygısızlık	Suç korkusu, polis denetimi, anti-sosyal davranışlar, sokak suçları, korkutucu gruplar, gözetim
	Emniyet	Korunmuş bir çevre	Trafik hızları, hız kesiciler, sokak aydınlatması, park ihlalleri, yaya/çocuk güvenliği, bariyerler ve ışıklar
	Erişebilirlik	Ulaşım ve dolaşım kolaylığı	Yürünebilirlik, tabelalar ve bilgilendirme, otopark, bakım, toplu taşıma olanakları, engelsiz kaldırımlar, trafik sıkışıklığı, çukurlar/tökezleme tehlikeleri, geçitler
Güçlü topluluklar boyutu	Sosyal kapsayıcılık	Misafirperver ve uyumlu	Engelli erişimi, oyun tesisleri, umumi tuvaletler, banklar ve barınaklar, gençlere yönelik tesisler, kullanıcı çeşitliliği, aidiyet duygusu, kullanıcı etkileşimi, topluluk ruhu, katılım, ücretsiz, açık ve bağlantılı
	Ekonomik durum	İyi kullanılmış ve başarılı	Kullanıcı çeşitliliği, perakende çeşitliliği, temel hizmetlerin mevcut olması (para puanları), hareketlilik seviyeleri, mülkiyetin terki/sahipsizlik, etkinlikler ve aktiviteler
	Fiziksel çekicilik	Görsel olarak hoş	Mimari kalite, miras, bina bakımı, kamusal sanat, düzenli tabelalar/sokak mobilyaları, tesis aydınlatmaları, kaldırım tasarımı, su elemanları, sezonluk dekorasyonlar

Yaşanabilir kent amacına erişmek üzere çok çeşitli toplumsal, ekonomik ve çevresel gerekliliklerin karşılanmasının gerekmektedir. Kent kapalı bir sistem olmayıp, kentsel yaşam kalitesini etkileyen bölgesel, ulusal ve uluslararası sistemlerle bağlantılıdır. Kentsel yaşanabilirliği başarılı bir şekilde etkilemek için öncelikle nesnel çevrenin öznelliği kabul edilmelidir. İkinci olarak, başarılı akademik araştırma bulgularının kamu ve özel kuruluşlar ile karar vericiler tarafından uygun şekilde kullanılması sağlanmaya çalışılmalıdır. Son olarak, kentsel çevre kalitesi ve insan refahının tam olarak anlaşılması için tek bir disiplinin sınırlarının ötesinde irdelenmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde yaşanabilir kent

hedefine önemli katkı yapılması sağlanabilir (Pacione, 2003). Pacione (2003)'ye göre; kentsel çevre kalitesinin nesnel tanımının aksine kentsel yaşanabilirlik, kesin anlamı değerlendirmenin yerine, zamanına, hedefine ve değerlendiren kişinin yargı sistemine dayanan (mutlak değil,) göreli bir olgudur. Pacione (2003) yaşam kalitesi araştırmalarının bu ikili yönünü irdelemek için bir dizi anahtar kavramsal ve metodolojik unsuru dikkate almanın gerekliliğini vurgulamaktadır: gösterge tipi seçimi, gösterge özgüllüğü, analiz ölçeği, sosyal gruplar, yaşam kalitesinin bileşimi, ölçüm yöntemi, yaşam kalitesinin yapısal modelleri, kentsel etki teorileri (Pacione, 2003).

Bu konuların ilk dördü, yaşam kalitesi araştırması için beş boyutlu bir yapıyı temsil eden Şekil 3.7 üzerinden irdelenebilir. Pacione (2003); sosyal coğrafi yaklaşımı bağlamında yaşam kalitesi ve kentsel çevre kalitesi araştırmalarına yönelik olarak gerçekleştirdiği çalışmasında yaşam kalitesi için; öznel ve nesnel düzlemler (gösterge türü), zaman, boyuta özgüllük (özgüllük düzeyi- level of specificity), coğrafi ölçek (analiz ölçeği) ve sosyal grup (kentteki farklı sosyal gruplar) olmak üzere beş boyutlu bir model oluşturmuştur.

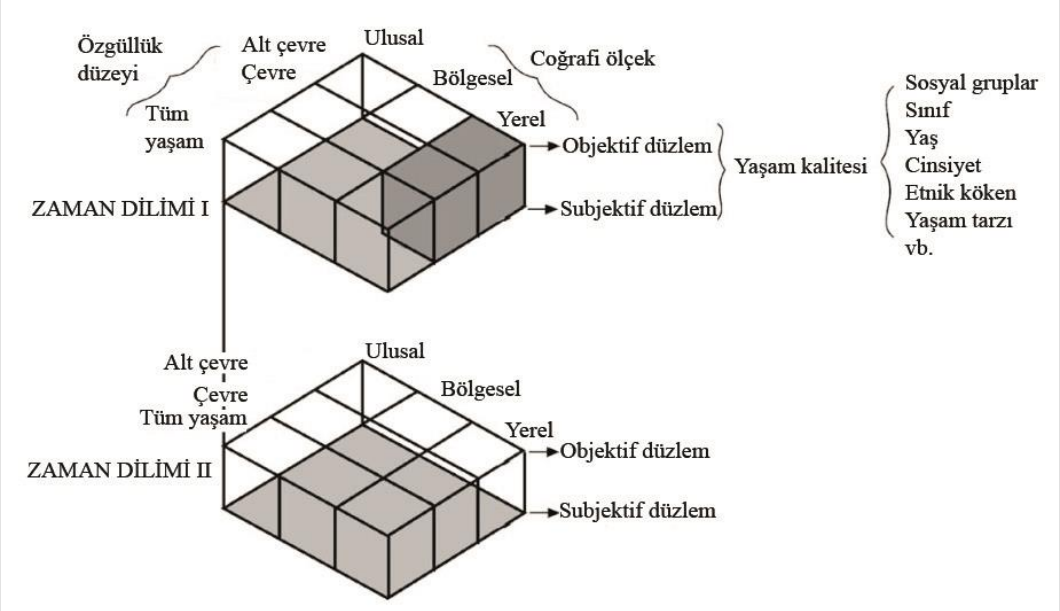

Şekil 3.7 Yaşam kalitesi çalışmalarında beş boyutlu yapı (Pacione, 2003, s.22)

Yaşam kaygılarının belirlenmesi ve bunlara verilen tepkilerin, insanların genel yaşam kalitesi algısını tahmin etmek için nasıl birleştirilebileceğinin belirlenmesi, mutlaka kavramsal bir model çerçevesinde yer almalıdır. Bireylerin çeşitli alan

tatminlerini iyi ya da kötü olma duygusuyla nasıl birleştirdiklerini açıklamak için çeşitli yapısal modeller önerilmiştir (Şekil 3.8). En basit model, genel olarak yaşam doyumunun, yaşamın farklı alanları veya yönleriyle (örneğin, iş doyumu) ağırlıklı bir toplamı olduğu ve bu alan doyumlarının, belirli tatmin edicilerin ve tatminsizliklerin ağırlıklı toplamları olduğu belirtilir. Daha karmaşık bir formülasyon, ihtiyaçlar hiyerarşisi modelidir (Maslow, 1954). Belirli ihtiyaç türlerinin diğer türlerden daha temel olduğunu ve bunlar makul bir şekilde karşılanana kadar diğer hususların genel memnuniyet üzerinde çok az etkisi olduğunu göstermektedir (Pacione, 2003).

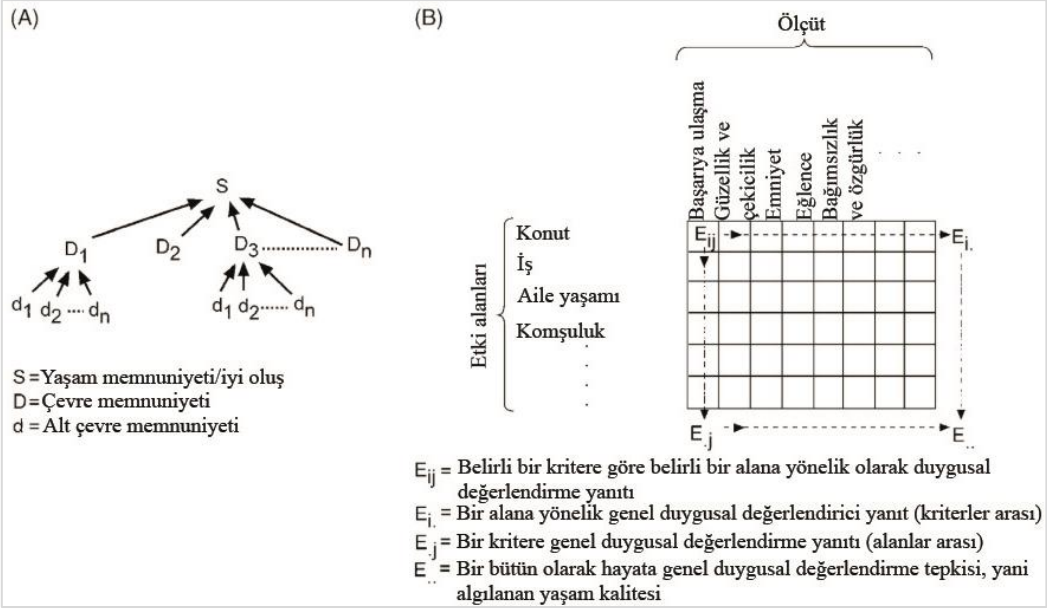

Şekil 3.8 Yaşam kalitesinin iki yapısal modeli (Andrews ve Withey, 1974; Pacione, 2003, s.24)

Yaşam kalitesinin unsurlarını belirlemenin iki temel yolu vardır: (örneğin, psikoloji veya sosyolojide olduğu gibi) teoriden üretmek ve insanlara doğrudan kendi iyilik durumlarını nasıl gördüklerini sorarak yaşam kalitesinin unsurlarını keşfetmeye çalışmak (Andrews ve Withey, 1974). Bu iki temel yaklaşımın unsurlarını içeren üçüncü bir yaklaşım, uzman görüşüne veya bilim adamlarının ve kamu görüşlerinin temsilcilerinin yargılarına atıfta bulunmaktır (Koelle, 1974). Bu açıdan ele alındığında; yaşanabilirlik karşılaştırmaları çeşitli gerekçelerle eleştirilmiştir. Araştırmacılar yaşam kalitesini neyin oluşturduğuna dair kendi varsayımlarını dayatmış, mevcut verileri geçici kullanımlarına dayalı olarak yaşam kalitesine

ilişkin örtük tanımları oluşturmuş ve göstergeleri seçerken ve ağırlıklandırırken kendi önceliklerini ortaya koymuşlardır. Eleştirilerin temelinde ölçümlere rehberlik edecek bir teori eksikliği olduğu görülmektedir (Bayless ve Bayless, 1982). En yaygın eleştiri, farklı bileşenlere verilen ağırlıkların keyfi olması, dolayısıyla genel yaşam kalitesine ilişkin hatalı derecelendirmeler vermesidir (Myers, 1987a).

Yaşam kalitesi araştırmalarının karşılaştığı en acil sorunlardan biri ölçüm sorunudur. Birçok yaşam kalitesi araştırmacısı, kavramın politika oluşturma ve her şeyden önce sosyal planlama için bir araç olarak görülebileceğini iddia ettiğinden, bu sorunun çözülmesi çok önemlidir. Sonuçların aşağıdakilerden etkilenebileceği gerçeği açıkça kabul edilmelidir:

- Göstergelerin belirlenmesi,
- Göstergeleri tekil unsurda derleme,
- Göstergelerin ağırlıklandırılması veya ağırlıklandırılmaması,
- Yararlanılan ölçüm yönteminin çeşidi (Pacione, 2003).

Kentsel alanların sakinler üstündeki etkisini açıklamak için geliştirilen stres modelinde; şehrin deneyimi veya algısı, nesnel çevre koşullarının (örneğin, nüfus yoğunluğu, sıcaklık, kirlilik seviyeleri) ve kişinin bireysel özelliklerinin (örneğin, uyum düzeyi, önceki deneyim ve kentlerde geçirilen zaman) etkileşimine dayanmaktadır (Pacione, 2003).

Pacione (2003)'ye göre, kentsel çevre sorunlarının nedenleri çok boyutludur ve çok sayıda özel ve kamu kurumunun işleyişinden, kişisel koşullardan ve çevresel koşullardan kaynaklanır. Bu sorunları çözme girişimleri çok yönlüdür; çeşitli ölçeklerde ve yaşam kalitesinin tüm boyutlarında faaliyet gösterilmesi gerekmektedir. Tek bir çevresel kalite teorisi veya modeli yerine, yaşam kalitesinin farklı bileşenlerini araştıran ve belirli problemlere ve sosyo-mekânsal bağlamlara uygun stratejileri belirleyen bir yaklaşımlar hiyerarşisi düşünülmelidir (Pacione, 2003).

Costanza ve diğerleri (2008); birden fazla disiplinden yola çıkarak, insan ihtiyaçlarının ölçümlerini öznel refah veya mutlulukla birleştiren bütünleyici bir yaşam kalitesi tanımı sundukları bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada yaşam

kalitesi, etkileşimli nesnel ve öznel unsurları içeren çok ölçekli, çok boyutlu bir kavram olarak önerilmiştir. Yaşam kalitesini, inşa edilmiş, insani, sosyal ve doğal sermaye (zamana ek olarak) biçimlerinde insan ihtiyaçlarını karşılamak için sağlanan fırsatlar ve bu fırsatları geliştirmek için mevcut olan politika seçenekleriyle ilişkilendirmişlerdir. Çalışma sonuçları; politika çıkarımları, birey, topluluk ve ulusal ölçeklerde yaşam kalitesi geliştirmesini en üst düzeye çıkarmak için fırsatlara yatırım yapma stratejilerini içermektedir (Costanza ve diğerleri, 2008).

Yaşam kalitesi üzerine gerçekleştirilen araştırmaların çoğu, iki temel ölçüm yöntemine odaklanmıştır. Bir yöntem, mutluluk, zevk, tatmin ve benzeri olarak adlandırılan "öznel iyi oluş"a odaklanırken (Easterlin, 2003; Lucas ve Diener, 2009), diğeri, sosyal, ekonomik ve sağlık göstergelerinin (United Nations Development Programme, 1998), insan ihtiyaçlarının ne ölçüde karşılandığını veya karşılanabileceğini yansıtan QOL nicelleştirilebilir endekslerinin "nesnel" ölçümlerini kullanmaktadır. Örneğin, nesnel ölçüler, ekonomik üretim endekslerini, okuryazarlık oranlarını, yaşam beklentisini ve değerlendirilen bireyleri doğrudan araştırmadan toplanabilecek diğer verileri içermektedir. Nesnel göstergeler, BM İnsani Gelişme Endeksi gibi özel endeksler oluşturmak için tek başına veya birlikte kullanılabilir. Bu ölçümler bazı fiziksel ve sosyal ihtiyaçların ne kadar iyi karşılandığının bir anlık görüntüsünü sağlar ve 'dar' olarak ifade edilir zira fırsat odaklıdır ve kimlik, katılım ve psikolojik güvenlik gibi yaşam kalitesine katkıda bulunan birçok konuyu içermemektedir (Costanza ve diğerleri, 2008).

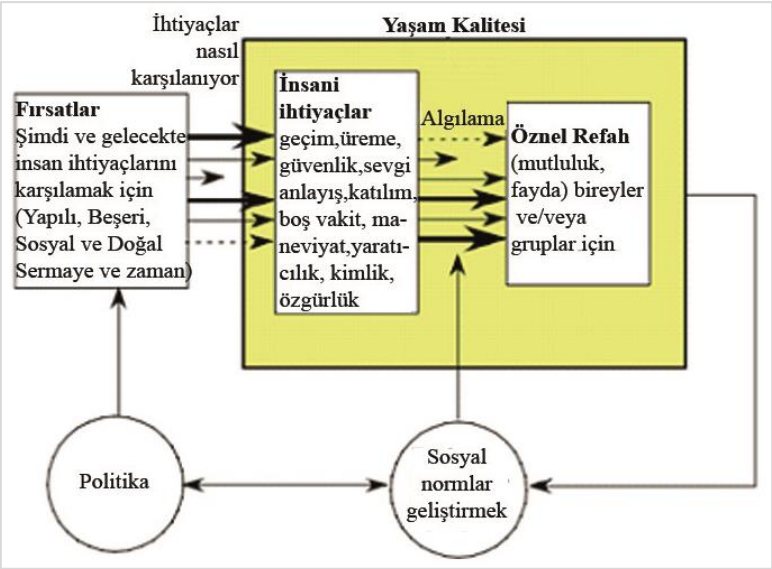

Şekil 3.9 Yaşam kalitesinin, ihtiyaçları karşılamak için mevcut fırsatların aracılık ettiği, bireysel ihtiyaçların etkileşimi ve bunların yerine getirilmesine ilişkin öznel algı olarak ifade edilmesine yönelik çerçeve (Costanza ve diğerleri, 2008, s.269)

Şekil 3.9'da tanımlanan ihtiyaçların karşılanma yeteneği, mevcut ve sosyal, yerleşik, beşerî ve doğal sermayeden (ve zamandan) oluşan fırsatlardan doğmaktadır. Politika ve kültür, bu fırsatları sağlama aracı olarak dört tür sermayeyi tahsis etmeye yardımcı olur. Burada sosyal sermaye, iş birliğine dayalı eylemi kolaylaştıran ağlar ve normlar olarak tanımlanmaktadır (Putnam, 1995); beynimizde depolanan bilgi ve enformasyonun yanısıra sağlığımız ve iş gücü potansiyelimiz olarak insan sermayesi (1); imal edilmiş mallar (araçlar, teçhizat, tüketim malları), binalar ve altyapı olarak inşa edilmiş sermaye (2); doğal ekosistemlerin yapısı olarak doğal sermaye (3) ve zaman (4). Tüm sermaye biçimleri, fayda akışları yaratan stoklardır. Bu sermayeler ve sağladıkları faydalar, tek tek ve kombinasyon halinde, çeşitli insan ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik girdileri oluşturur. Bu dört sermaye türünün farklı özellikleri, insan ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin politika ve karar alma süreçlerine rehberlik etmek için kullanılabilir (Costanza ve Daly, 1992).

Costanza ve arkadaşları (2008) tarafından, yaşam kalitesi ölçümlerinin doğası gereği, zaman içindeki bir anlık görüntüyü temsil ettiğini belirtilmektedir. Yaşam kalitesi analizi, insan ihtiyaçlarının anlaşılabileceği farklı uzamsal ve zamansal analiz ölçekleriyle daha da karmaşık hale gelmektedir ve bu tür değerlendirmeler

için “doğru” bir ölçeğin olmadığı belirtilmektedir. “İlgi ölçeği” şunlar tarafından belirlenmektedir: 1) ilgi konusu veya sorunu ve 2) modeli bulmaya çalışılan bireysel, bölgesel veya ulusal düzeydeki ölçek (Costanza ve diğerleri, 2008).

Sirgy (2011); yaşam kalitesi araştırmacılarına niteliksel olarak farklı yaşam kalitesi göstergelerini seçme ve geliştirme konusunda rehberlik etmeye yardımcı olmak üzere teorik temelli yaşam kalitesi gösterge projelerini sosyo ekonomik kalkınma, bireysel yarar, adil topluluk, insani gelişme, sürdürülebilirlik ve fonksiyonellik başlığı altında altı temel teorik kavram açısından sınıflandırmıştır. Sirgy (2011)’in yaşam kalitesine dair temel önermesi: yaşam kalitesi boyutlarında yüksek puan alan bir “topluluk” (yani kırsal alan, kasaba, eyalet veya il, ülke vb. gibi coğrafi bölge), topluluk üyelerinin yaşamlarını değerlendirdiği bir topluluktur ve genel yaşam, yaşam alanları ve/veya genel olarak toplumla ilgili koşullar ve hizmetler gibi boyutlar açısından olumludur şeklindedir (Sirgy, 2011).

Bu nedenle, kişisel fayda kavramı tarafından yönlendirilen gösterge projelerinin odak noktası, topluluk üyelerinin genel yaşam, yaşam alanları (sosyal yaşam, boş zaman yaşamı, aile yaşamı, manevi yaşam, vb.) ve topluluk koşulları ve hizmetleri ile ilgili değerlendirmelerini veya memnuniyet ifadelerini içerir. Topluluk koşulları, özünde topluluk eyleminin sonuçlarıdır. Topluluk koşulları, özünde topluluk eyleminin sonuçlarıdır. Sirgy (2011)’nin kişisel fayda kavramı çerçevesinde şekillendirdiği yaşam kalitesi göstergeleri yukarıdaki tabloda görülmektedir. Topluluk koşullarına örnek olarak topluluktaki çevrenin kalitesi (hava, su, toprak vb.), doğal peyzajdaki değişim oranı (ormansızlaşma, konut/ticari gelişme, tarım arazisi kaybı, sırt çizgisi gelişimi vb.), toplulukta ırk ilişkileri, toplulukta yaşamanın maliyeti, toplulukta suç, topluluktaki insanlarla bağlar ve mahalle ve barınma koşullarıdır. Bu koşullar, topluluk koşullarının üç kümesi açısından sınıflandırılabilir: (a) ekonomik, (b) sosyal ve (c) fiziksel. Ekonomik şartlar; iş fırsatları, gelir ve refah, yaşam maaliyeti, sosyal şartlardır. Sosyal şartlar; suç ve kamusal güvenlik, etnik ilişkiler, sosyal ayrışma, eğitim, boş zaman ve rekreasyondur. Fiziksel şartlar; hastalık vakası, nüfus yoğunluğu, trafik yükü, hava, gürültü, arazi ve su kirliliğidir. Topluluk eylemi, hizmetleri aracılığıyla gerçekleşir. Topluluk hizmetleri, topluluk sakinlerinin belirli ihtiyaçlarına hizmet eden ve nihayetinde topluluk sonuçlarını veya koşullarını etkileyen topluluk içindeki

kuruluşlar ve kurumlardır. Toplum hizmetleri tipik olarak üç ana kategoride gruplanır: (a) ticari kuruluşlar, (b) kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve (c) devlet kuruluşlarıdır. Topluluk sakinlerinin ihtiyaçlarına hizmet eden ticari kuruluşlar oldukça çeşitlidir. Örnekler arasında; alışveriş merkezleri, bakkallar, indirim mağazaları, özel mağazalar, alışveriş merkezleri, bankalar ve yatırım hizmetleri, emlak şirketleri, tıbbi tesisler, eczaneler, özel okullar, sinema salonları, restoranlar, otomobil satıcıları, telekomünikasyon ve medya hizmetleri vb. sayılabilir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, diğerlerinin yanı sıra evlat edinme/koruyucu bakım hizmetleri, kâr gözetmeyen danışmanlık/destek hizmetleri, kâr gözetmeyen kültürel/rekreasyon hizmetleri, kâr gözetmeyen eğitim hizmetleri, kâr amacı gütmeyen yasal hizmetler, kâr gözetmeyen yaşlılar hizmetleri, kâr amacı gütmeyen sağlık ve dini tesisleri içermektedir. Devlet kurumları; kolluk kuvvetleri, yangından korunma, ulaşım, kamu hizmetleri, kamu eğlence tesisleri ve devlet okullarını içermektedir (Sirgy, 2011). Kişisel fayda kavramının topluluk üyelerinin öznel deneyimlerine dayandığını belirtmek önemlidir (Andrews ve Withey, 1974; Campbell, Converse, Rodgers ve Marans, 1976b). Yani, önemli olan topluluk koşullarının ve hizmetlerinin "nesnel" durumu değildir. Bunun yerine, kişisel fayda, bireysel topluluk üyeleri tarafından bu topluluk koşullarını ve hizmetlerini algılarken elde edilen faydayı ifade eder. Bu nedenle, kişisel faydanın teorik nosyonu tarafından yönlendirilen topluluk göstergeleri projeleri, topluluk üyelerinin topluluk koşullarının ve hizmetlerinin kalitesine ilişkin değerlendirmesini içeren öznel göstergeler aracılığıyla şekillenme eğilimindedir-başka bir deyişle, algılanan şey, topluluk yaşam kalitesidir (Sirgy, 2011). Tipik olarak, kişisel fayda kavramı tarafından yönlendirilen topluluk gösterge projeleri, sakinlerin topluluk koşulları ve hizmetlerine ilişkin algılarını ve değerlendirmelerini yakalamak için topluluk anketlerini kullanmaktadır (Shin, 1980; Widgery, 1982). Bu göstergelerin sübjektif doğası nedeniyle, ikincil verilerin derlenmesi yerine birincil verilerin toplanmasına vurgu yapılmaktadır.

Bu çerçevede bireysel yarar, bir toplumun mensubu olan kişilerin o toplumun koşullarına ve bu doğrultuda sunulan hizmetlere değer biçmesiyle ilişkili olup, bu bağlamda açığa çıkan yaşam kalitesi toplumun algılanan yaşam kalitesini oluşturmaktadır (Sirgy, 2011).

Myers (1988), yaşam kalitesini ölçmek için topluluk eğilimi veya dahili izleme olarak adlandırdığı bir yöntem geliştirmiştir. Topluluk eğilimi yöntemi, devam eden bir gelişim süreçleri sistemi içinde yaşam kalitesinin rolünü vurgular. Yöntem ayrıca, ölçümleri yerel siyasi gerçekliğe dayandırarak daha fazla politika uygunluğu arar. İlk aşamada; plancılar, ilgili literatürü gözden geçirmelidir. İkinci olarak, plancılar ana çıkar gruplarının liderleriyle görüşmeli ve toplumun yaşam kalitesi için neyin önemli olduğu ve hangi faktörlerin ölçülmesi gerektiğini düşündükleri konusundaki görüşlerini öğrenmelidir. Üçüncüsü, plancılar, topluluğun yaşam kalitesinin çeşitli boyutlarının nesnel göstergelerini oluşturan verileri toplamalıdır. Dördüncüsü, plancılar toplumdaki yaşam kalitesi algılarını öğrenmek için vatandaşlar üzerinde bir anket yapmalıdır. Anket, yalnızca yurttaşların eğilim algılarını değil, aynı zamanda yaşam kalitesinin farklı yönlerine verdikleri öncelikleri de sorgulamalıdır. Kişisel refah görüşlerini değil, paylaşılan, topluluk düzeyindeki faktörler hakkındaki bireysel görüşleri vurgulamalıdır. Beşincisi, çalışmanın raporlarla sonuçlandırılmasıdır. Araştırmanın ana ürünü, toplumun değişen yaşam kalitesi hakkındaki tartışmalara rehberlik edecek ortak bir model olmalıdır (Myers, 1988).

Myers (1988), Topluluk eğilimi yaklaşımının iki ana nedenden dolayı planlama için en iyi sonuçları verdiğini savunmuştur. İlk olarak, bir toplumu şekillendiren devam eden gelişim süreçlerinin bir parçası olarak yaşam kalitesini kavramsallaştırarak zaman içindeki eğilimleri vurgular. İkinci olarak, çıkar gruplarını, toplumun yaşam kalitesinin bir parçası olarak hangi faktörlerin ölçülmesi gerektiğine ilişkin müzakerelere katılmaya teşvik etmektedir. Sonuçta ortaya çıkan veriler, toplumun tüm kesimlerinin sonraki karar verme için bir temel olarak kabul edebileceği kadar geniş bir şekilde, toplumun yaşam kalitesinin gerçekçi bir tanımını oluşturmaktadır (Myers, 1988).

Deque ve Panagopoulos (2010) yaptıkları çalışma ile sürdürülebilir kentsel gelişimde kentsel çevre kalitesi ve insan refahının bütünsel bir anlayışı için çok disiplinli bir yaklaşım önermektedir (Deque ve Panagopoulos, 2010). Ekosistem kalitesi, kentsel yoğunluk arttıkça sürekli olarak azalma eğilimindedir (Tratalos, Fuller, Warren, Davies ve Gaston, 2007). Kentsel ekosistemler, iklimler, arazi

kullanımları, biyofiziksel ve sosyoekonomik değişkenlerin karmaşık bir mozaiğini oluşturmaktadır (Escobedo ve Nowak, 2009).

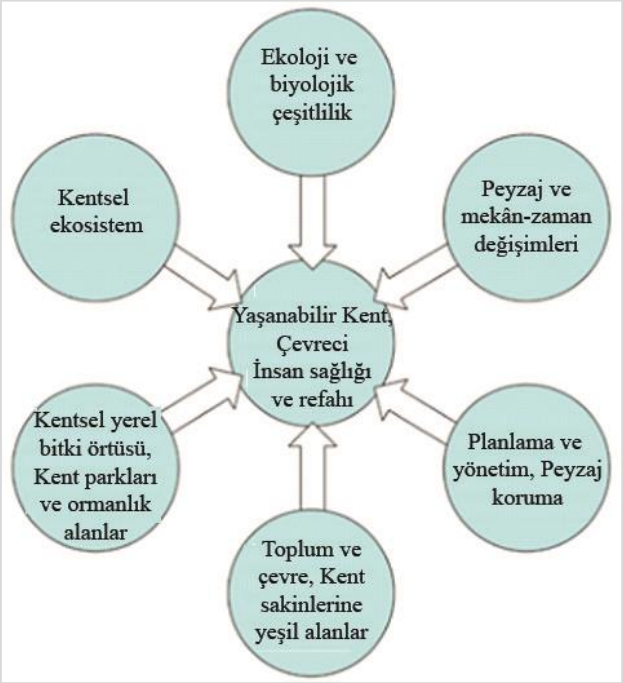

Şekil 3.10 Yaşanabilir kent ve çevre kalitesi, insan sağlığı ve refahı (Duque ve Panagopoulos, 2010, s.12)

Modele göre yaşanabilir kenti, çevre kalitesini, kişisel sağlık ve refahı meydana getiren unsurları; ekoloji ve biyolojik çeşitlilik, peyzaj ve mekân değişimi, planlama, yeşil doku, yerel bitki örtüsü ve kentsel ekosistem oluşturmaktadır (Şekil 3.10).

Yaşanabilir yerleşme amacına erişmek üzere çok çeşitli sosyal, ekonomik ve çevresel unsurların karşılanması gerektiği ifade edilmektedir (Pacione, 2003). Son zamanlarda kentsel yaşanabilirlik göstergelerinin geliştirilmesinde istihdam, eğitim ve güvenlik gibi sosyal bakış açılarına dikkat edildiği görülmektedir. Üstelik sağlıklı hava, huzurlu bir mahalle, davetkar bir sokak manzarası ve yürüme mesafesindeki yeşil doku gibi çevresel unsurlar da önem kazanmaktadır (Şekil 3.11). Yeşil alan miktarı ve niteliği, yaşayanların aktivite modellerini, günlük rekreasyon modlarını ve sıklıklarını, çevre hakkında bilgi edinme şeklini, günlük stresten kurtulma fırsatlarını vb. faktörleri etkilemektedir (Van Herzele ve Wiedemann, 2003). Doğal alanların varlığı birçok yönden yaşam kalitesine katkı

sağlamaktadır. Birçok çevresel ve ekolojik hizmetin yanı sıra (Chiesura, 2004). İyi çevresel kalite yönetimi ve kamu hizmetlerini desteklemek için kentsel toprağın kalitesi değerlendirilmelidir (Vrščaj, Poggio ve Marsan, 2008).

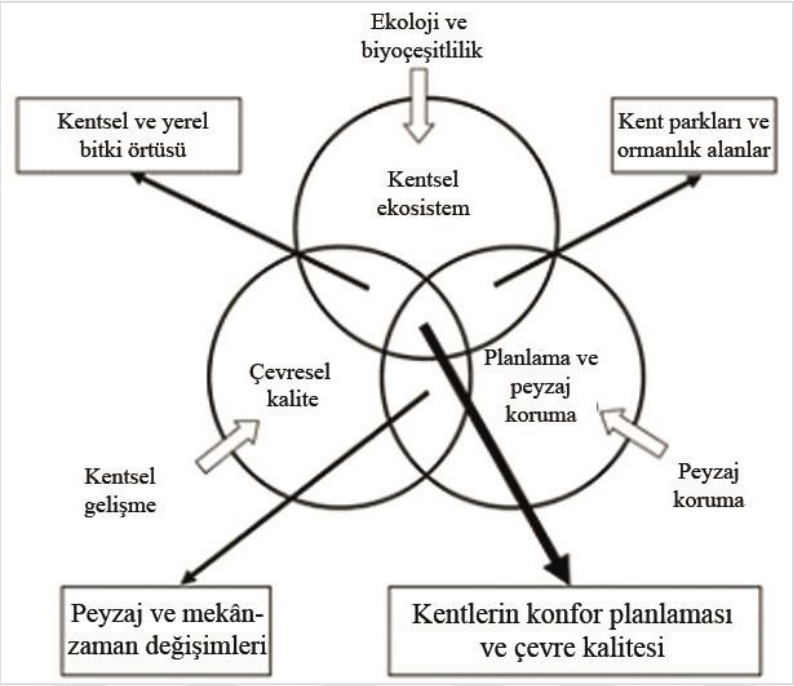

Şekil 3.11 Kentlerin konfor planlaması ve çevre kalitesi (Duque ve Panagopoulos, 2010, s.14)

Kentsel çevrede yürümeyi koşullandıran faktörlerin analizi kent planlamasında önemli bir konudur. Peyzaj, yaya hareketlerini teşvik etmede rol oynamaktadır (Foltête ve Piombini, 2007). Doğal kaynaklar üzerindeki göreceli etkilerinin değerlendirilebilmesi için çeşitli kamu politikalarını yansıtan kentsel büyüme senaryolarının projelendirilmesi kapasitesi geniş çapta kullanılmaktadır (Beardsley, Thorne, Roth, Gao ve McCoy, 2009). Kentsel biçim – bir şehrin yoğunluğu veya kompaktlığı gibi – günlük yaşamı etkilemekte ve hem yaşam kalitesi hem de çevresel etki için önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Schwarz, 2010).

Sürdürülebilir kalkınma, kalkınma projelerinin açık hava rekreasyonu için doğal kaynakların bozulmasına neden olmamasını gerektirmektedir (Şekil 3.12). Sağlık ve esenlik için kentsel orman yatırımları, mekânsal planlamada stratejik kararların önemli bir parçası olmalıdır (Skärbäck, 2007).

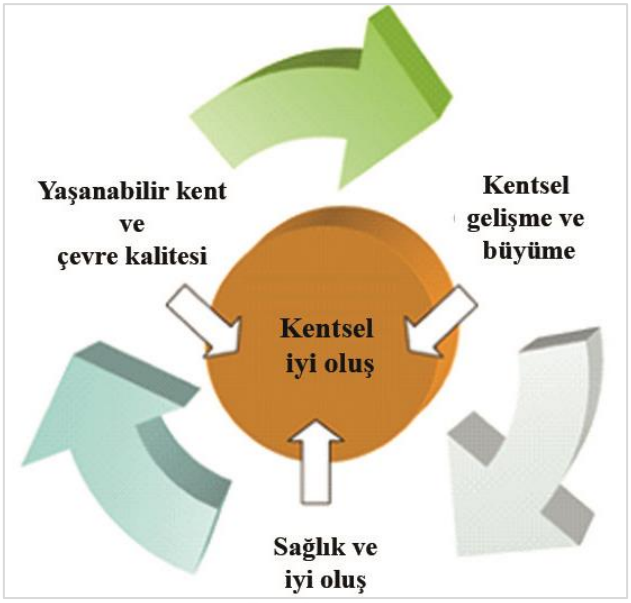

Şekil 3.12 Kentsel refah (Duque ve Panagopoulos, 2010, s.16)

Kentsel alanların büyümesi, dünya çapında yerel yönetimler için bir zorluk teşkil etmektedir. Kentsel yaşam kalitesine odaklanan çalışmalar bu zorlukların üstesinden gelmek için fırsat sunmaktadır. Bireysel konuttan yerel alana veya mahalleye, kente, daha geniş bir bölgeye, hatta devlete veya millete kadar büyüklük veya ölçek olarak değişen yerleri düşündüğümüzde; bireylerin yaşadıkları yerlerin hayatlarını ve genel yaşam kalitelerini etkilediği ortaya konmuştur (Marans, 2012). Bu nedenle, planlama ve tasarıma yönelik birçok yaklaşımın altında yatan temel varsayım, yerlerin insanların yaşam kalitesini artırmak için tasarlanabileceğidir.

Marans (2012)'ye göre; özellikle kentlerde ve metropol alanlarda yaşayan bireyler bağlamında kentsel yaşam kalitesini incelemek için iki temel yaklaşım bulunmaktadır: ilki, algılanan yaşam kalitesi ile ilişkili olduğu söylenen nüfus sayımı gibi resmi kaynakları kullanan toplu uzamsal verilerden genellikle zaman içinde türetilen bir dizi gösterge aracılığıyla yaşam kalitesini izlemeye yöneliktir (örneğin, hane halkının yaşam kalitesi düzeyi, gelir, suç oranları, kirlilik seviyeleri, konut maliyetleri vb.). İkincisi, kentsel çevrenin özellikleri ile bireylerin belirli fenomenlerden ve bir bütün olarak yaşamdan memnuniyetleri de dahil olmak üzere yaşam kalitesi alanlarına ilişkin öznel değerlendirmelerinin ölçümleri arasındaki ilişkilerin modellenmesini içermektedir. Bu tutum sıklıkla anket araştırma yöntemleri aracılığıyla elde edilen ve regresyon analizi veya yapısal eşitlik

modelleri gibi yöntemler aracılığıyla analiz edilen verileri kapsamaktadır (Marans, 2012).

Zaman içinde izleme göstergeleri, yaşam kalitesi/kentsel yaşam kalitesinin insanların iyileşen veya azalan olarak gördüğü yönleri hakkında bilgi sağlayabilirken, anket verileri ayrıca bireysel ve topluluk düzeyinde algılar, öznel değerlendirmeler ve kentsel yaşamın çeşitli yönleriyle ilgili memnuniyet düzeyleri hakkında bilgi sağlayabilmektedir. Ancak McCrea, Stimson ve Western (2005) tarafından belirtildiği gibi, bu göstergeler faydalı olmakla birlikte sınırlı olabilmektedir (McCrea, Stimson ve Western, 2005). Bir kentte yaşayan sakinlerden bir örneklemden yaşam kalitesi ile ilgili öğelerin bir listesini önem sırasına göre sıralamaları istense bile, bu şekilde toplanan bilgiler, herhangi bir faktör tarafından açıklanan memnuniyet oranını tahmin etmeye her zaman izin vermez. Bu nedenle, çeşitli sakinlerin yaşam kalitelerine katkıda bulunmada kentsel yaşamın çeşitli yönlerinin göreceli ve benzersiz önemini belirlemek için yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek ve bu ilişkiler hakkındaki hipotezleri test etmek için modeller geliştirmek önemlidir. Bu yöntemler, regresyon analizinden daha karmaşık yapısal eşitlik modelleme tekniklerine kadar değişebilmektedir (Marans, 2012).

Farklı ölçeklerdeki kentsel çevrelerin özellikleri ile bir kentin sakinlerinin yaşam kalitesi alanlarına sahip memnuniyetleri arasındaki karmaşık ilişkileri, sürece rehberlik edecek teorik bir çerçeve olmadan modellemenin zor olduğu belirtilmektedir (Marans, 2012). Yaşam kalitesi araştırmalarındaki literatürde en sık Campbell ve arkadaşları (1976) tarafından üretilen model referans olarak sıklıkla kullanılmaktadır (Şekil 3.13).

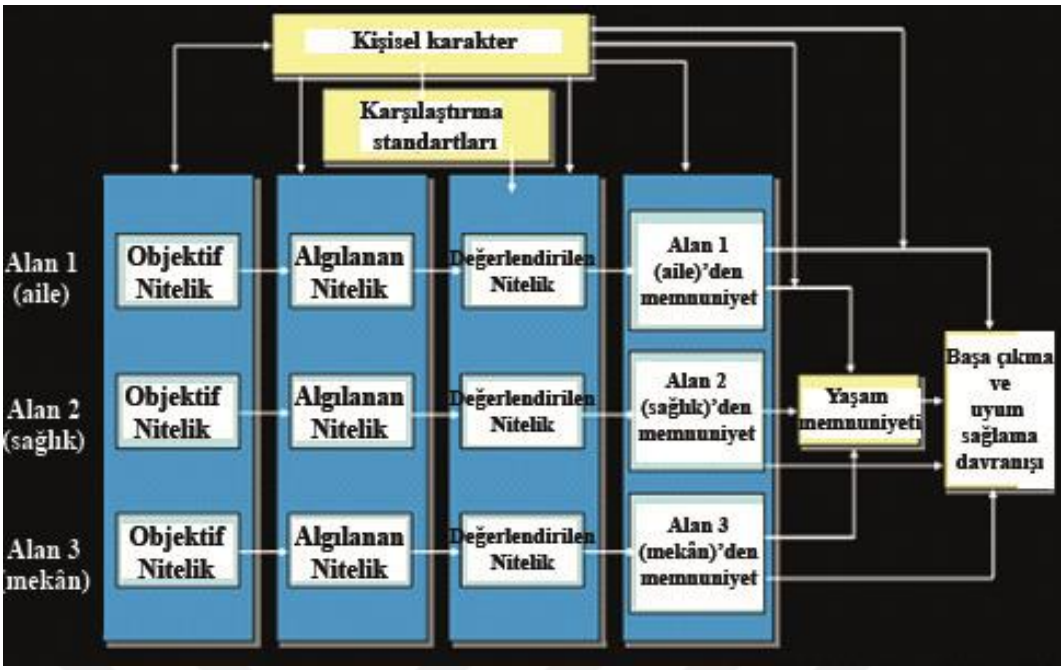

Şekil 3.13 Alan ve yaşam tatmini arasındaki ilişkileri gösteren model (Campbell, Converse, Rodgers ve Marans, 1976b; Marans, 2012, s.12)

Model aşağıdaki dört ilkeye dayanmaktadır;

- Bireylerin deneyimleri, ilişkili nesnel niteliklerle etkileşimlerinden türetmektedir.
- Bireylerin öznel deneyimleri, nesnel niteliklerden farklıdır.
- Bireyler deneyimlerine itiraz özellikleriyle yanıt vermektedir.
- Çeşitli yaşam alanlarındaki memnuniyet düzeyi, genel kentsel yaşam kalitesi deneyimine katkıda bulunmaktadır.

Modelde, her bir yaşam alanının çeşitli hedef nitelikleri ile bu alanların tatmin ölçüleri arasında bir dizi bağlantı belirlenmiş ve bu da sırayla bir dizi bireysel özellikten ve bireysel karşılaştırma standartlarından etkilenebilmektedir. Model aşağıdan yukarıya olacak bir çerçevede tasarlanmıştır. Mahalle memnuniyeti, diğer alan memnuniyetleri ile yaşamdan genel memnuniyeti etkileyebilir.

Campbell ve diğerleri (1976) tarafından önerilen yaklaşım, yaşamdan duyulan memnuniyetin çoklu analiz seviyelerinde görülebileceğini öne sürmektedir

(Campbell, Converse, Rodgers ve Marans, 1976b). Marans ve Rodgers (1975) tarafından önerildiği gibi, örneğin şunları içerebilir:

- Konuttan memnuniyet
- Komşuluktan memnuniyet
- Topluluktan (veya daha geniş bir bölgeden) memnuniyet (Marans, 2012).

QOL endişeleri söz konusu olduğunda 'yer'in önemli olduğunu gösteren önemli kanıtların bulunduğu belirtilmektedir (Marans, 2003). Marans bir yerin veya çeşitli ölçeklerdeki coğrafi ortamın (bölge, bir bütün olarak kent, mahalle, konut) kalitesinin aslında öznel bir fenomen olduğunu öne sürerek ortamdaki her kişinin bu konu hakkındaki düşüncelerinin değişkenlik gösterebileceğin ifade etmektedir (Marans, 2012). Bu görüşlerin, ihtiyaçlar ve geçmiş deneyimlerden etkilenebileceğini vurgulanmıştır. Marans ve Rodgers (1975), kentsel çevrelerin farklı yerleşim alanları için bu tür ilişkileri ve bu alanların diğer alanlarla birlikte kentsel yaşam kalitesine nasıl katkıda bulunduğunu gösteren bir model önermiştir (Şekil 3.14). Bu modelin altında yatan bazı varsayımlar bulunmaktadır: birincisi, coğrafi veya çevresel ortamın (bölge, şehir, mahalle veya konut) kalitesinin tek bir ölçü ile yakalanamamasıdır; bunun yerine, söz konusu çevresel ortamın çoklu niteliklerinin ölçümlerini gerektirmektedir. Bir diğeri ise kalitenin, ortamın sakinlerinin yaşam deneyimlerini yansıtan öznel bir olgu olmasıdır. Ortamın nesnel koşulları, ortamın gerçek kalitesini yansıtmaz; daha ziyade kalite, bu koşulların anlamının bina sakinlerine (göre anlamıdır) yansımasıdır (Şekil 3.15), (Marans, 2012).

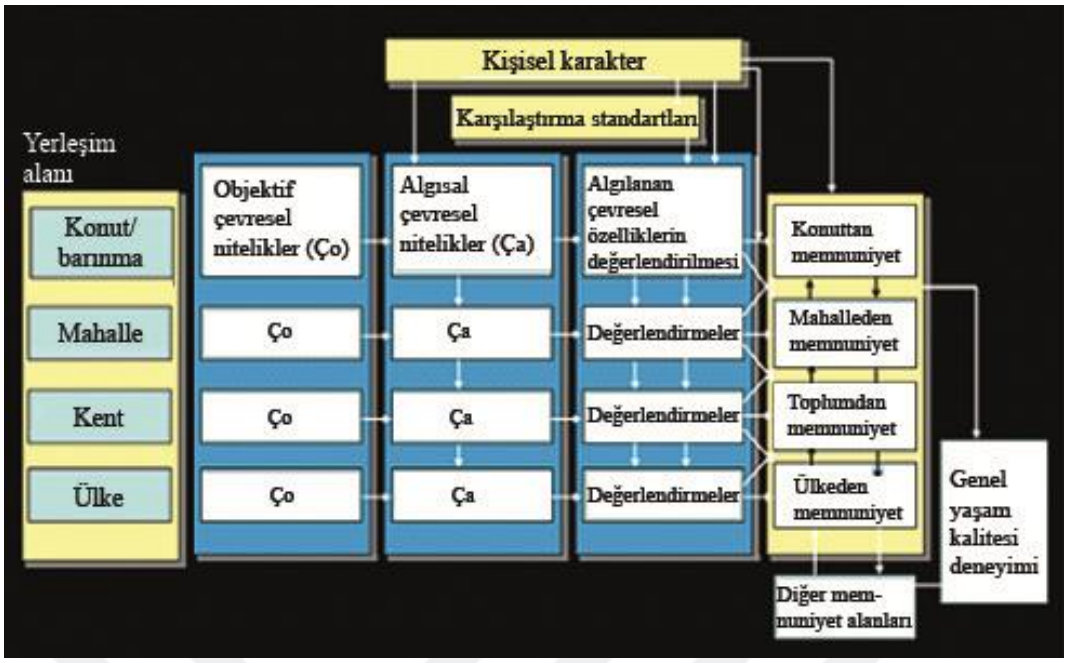

Şekil 3.14 Konut memnuniyeti ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkileri gösteren model (Marans, 2012, s.14)

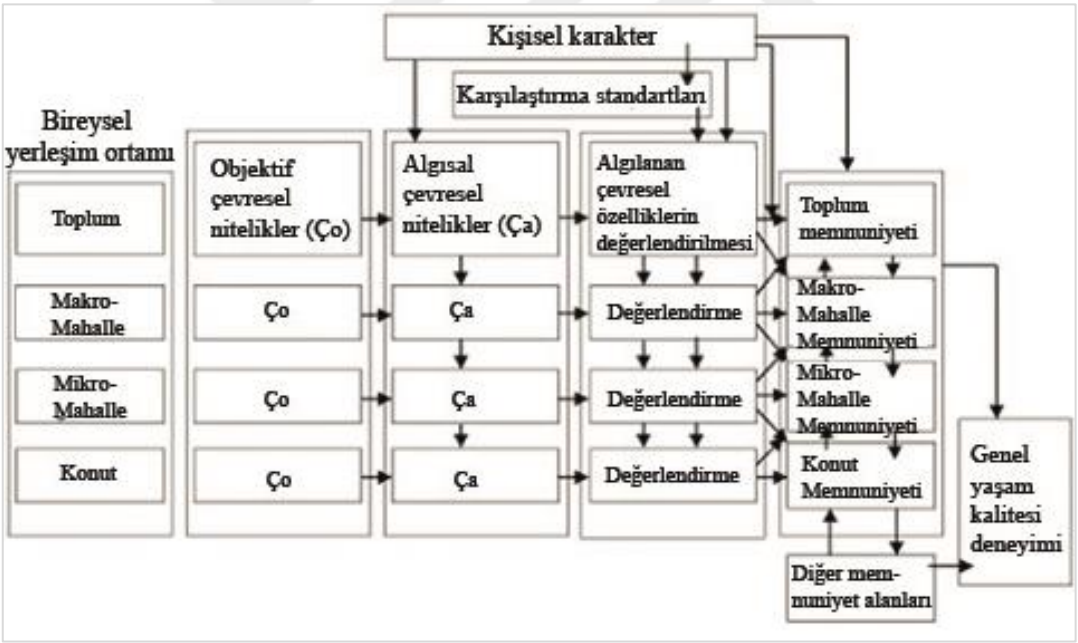

Şekil 3.15 Yerleşik alan memnuniyeti ile yaşam kalitesi arasındaki ilişkileri gösteren model (Marans, 2003, s.76)

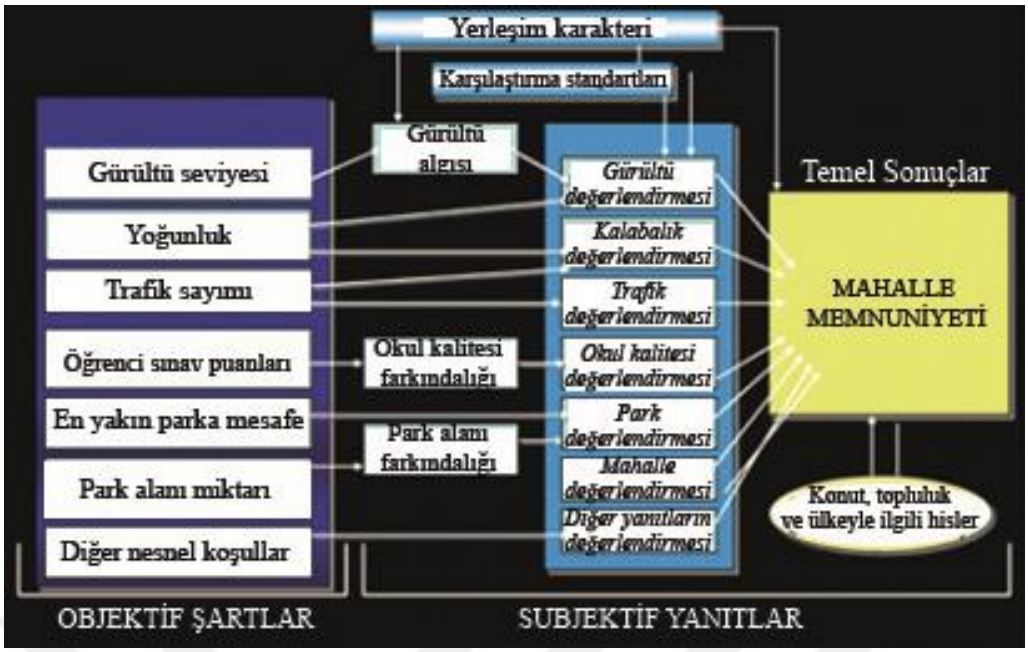

Şekil 3.16 Nesnel koşullar, öznel tepkiler ve komşuluk memnuniyeti arasındaki ilişkileri gösteren model (Marans, 2012, s.15)

Açıklanan modellerde, yer tatmini (şehir veya topluluk, mahalle ve ev) dahil olmak üzere çeşitli alan tatminleri hem teorik hem de politik açıdan incelenmeye değer önemli sonuçlar olarak kabul edilir. Örneğin, politika yapıcılar, politikalarının değiştirebileceği koşullarla ilgili seçmen memnuniyetinin iyiliği ile ilgilenmektedir. Çoğu zaman, politika yapıcılar memnuniyeti artırmanın en etkili yollarını bilmek isterler. Bu nedenle araştırmanın önemli bir kısmı, çeşitli nesnel koşulların memnuniyetle ne derece ilişkili olduğunu belirlemektir (Marans, 2012), (Şekil 3.16).

Marans ve Mohai (1991) tarafından önerilen başka bir kavramsal model çevresel ve kentsel imkanların topluluk kalitesi ve kişisel faaliyetler, memnuniyetler ve fiziksel sağlık ile ilgili olduğunu göstermiştir (Marans, 2003; Marans, 2012).

Bu modelde çevresel olanaklar iki özellik grubunu içermektedir;

Doğal rekreasyon olanakları (nehir, göl, orman) ve ortamının kalitesi (hava, su, gürültü, katı ve tehlikeli atık).

Kentsel olanaklar ayrıca iki nitelik kümesi içerir:

Yapay eğlence olanakları (yüzme havuzu, bisiklet/yürüyüş parkuru); ve

Kültürel kaynaklar (sinema, konser salonu, müze, galeri, sportif aktiviteler) (Marans, 2012).

Modelleme yaklaşımlarını kullanmanın faydaları aşağıda ifade edilmiştir (Marans, 2012; Marans & Stimson, 2011):

(a) Modeller, insanların kişisel özelliklerinin yanı sıra kentsel yaşamdan memnuniyet düzeylerini etkilediği düşünülen çok sayıda faktörü barındırabilmektedir.

(b) Modeller aynı zamanda kentsel yaşamın bir dizi farklı coğrafi düzeyinin karşılaştırılmasına da izin vermektedir. Farklı kentsel yaşam düzeylerinin yaşam kalitesi modellerine dahil edilmesi önemli olmuştur. Çünkü farklı planlama, kentsel gelişim ve hizmet sağlama politikaları farklı kentsel yaşam düzeylerini hedefleyebilir. Bir modele yalnızca bir analiz seviyesi dahil edildiğinde, diğer analiz seviyeleri kontrol edilmediğinden sonuçlar karışık olabilir (Gyourko ve Tracy, 1991).

(c) Farklı kentsel yaşam düzeylerini birleştirmeye ek olarak, modeller belirli bir tatmin alanının özelliklerinin başka bir alandaki tatmine katkıda bulunmasına izin vermiştir. Örneğin, bir toplu taşıma sistemi bir şehrin bir özelliği olabilir ve şehrin genel kalitesine katkıda bulunabilir, ancak aynı zamanda mahalle memnuniyetini ve insanların bir bölgede kolayca hareket etme kabiliyetini de etkileyebilir.

(d) Son olarak, bir alandaki memnuniyet seviyesinin diğer alanlardaki memnuniyeti etkilemesi mümkündür. Örneğin, konut ve mahalle memnuniyetinin toplum memnuniyetini öngördüğü gösterilmiştir. Memnuniyet alanları arasındaki bu tür bağlantılar "yayılma etkileri"dir (Jeffres ve Dobos, 1995).

4
YAŞANABİLİRLİĞE DAİR YAKLAŞIM ÖNERİSİ ve ORTA ÖLÇEKLİ BİR YERLEŞME ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Teze geleneksel yaşanabilirlik kavramlarının yeterliliği sorgulanmakla başlandı ve yaşanabilirliğin mekânsal göstergeler ve kullanıcı davranışı verisine dayalı olmayan bir yaklaşımla ele alındığında net olarak anlaşılamayacağı ve yaşanabilirlik olgusunun nesnel ve öznel değerlendirmeler bütününde irdelenmesinin gerekliliği savunuldu. Ülkemizdeki kentsel gelişme eğilimi ortaya konularak orta ölçekli yerleşmelerin ön plana çıktıkları anlaşıldı. Ardından sürdürülebilirlik kavramı ve sosyal sürdürülebilirlik yaklaşımı irdelenerek sosyal sürdürülebilirliğin geleneksel yönüne dayalı yaşanabilirlik tartışmalarında (ulusal/uluslararası yaşam kalitesi araştırma ölçütleri) yaşanabilirlik sorunları çevre koruma hedefi ile ekonomik kalkınma hedefi arasındaki dengeler olarak kavramsallaştırılmış ve ikincil verilerden elde edilen bilgilere dayalı olarak değerlendirilmiştir. Bu görüş, yaşanabilirlik sorunlarının içsel, temel esaslarını yani kullanıcıların günlük yaşam pratikleri, eşitlik, memnuniyet bağlamında irdelenmesi gereken sorunlarını gözardı ettiği, mekânsal veri sağlamadığı gerekçesiyle yetersiz görülmektedir. Kökenleri ve insanların düşünce ve eylemlerinin sonuçları nedeniyle, yaşanabilirlik sorunlarını kendi başına ekonomi veya çevre sorunlarından ziyade özünde sosyal sorunlar olduğu dikkate alındığında sosyal sürdürülebilirliğin yeni ortaya çıkan ilkeleri çerçevesinde yeniden düşünmeyi gerektirdiğine inanılmaktadır. Yaşanabilirlik konularının daha derin nedenselliklerini araştırmak için bu tez ile hem yaşanabilirliğin hem de sürdürülebilir kalkınmanın anlamının insanlar ve çevre arasındaki karşılıklı bağımlılık olarak açıklanabileceği ve açıklanması gerektiği savunulmaktadır. Tezde, yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlikle ilişkilendirilmesine dayalı olarak sürdürülebilirliğe erişimin ön koşulunun da sağlanabileceği öne sürülmektedir.

İnsan-çevre ilişkisini anlamanın anahtarı, 'ikilik' kavramıdır: (yani) insanlar ve çevre birbiriyle ilgisiz iki varlık kümesi değildir, bir dualizmdir, ancak bir ikiliği temsil eder- çevrenin yapısal özellikleri insanların yinelemeli olarak düzenlediği uygulamaların sonuçlarıdır (ikilik-dualite). Dualite kavramından hareketle çevre, gelişme ve insan/kullanıcı anlamlarına açıklık getirilebilir. Sosyal olarak inşa edilmiş insan yapımı çevreyi (yapılı çevreyi) önceden varolan doğal çevreden ayırmak gerekmektedir. Bu bölümde öncelikle alan seçimi ve tezin metodolojik stratejisi ifade edilmektedir. Ardından yaşanabilirlik kavramının teorik açıklaması somut bir kentsel bağlama yerleştirilerek zaman ↔ çevre, birey ↔ çevre ikiliğinde (dualite) işler hale getirilmeye çalışılmaktadır.

4.1 Alan Seçimi / Orta ölçekli Kent Seçimi: Lüleburgaz Kenti

Bu çalışmada artan kentleşme olgusu paralelinde beşerî ve coğrafi limitlerini aşmamış, yaşanabilir kent kurgusu geliştirme potansiyeli taşıyan orta ölçekli yerleşmelere odaklanılmaktadır. Çalışmanın Ülkemizdeki orta ölçekli kentler kapsamında düşünülmesinin nedenleri;

- Bu grup kentlerin hızlı şekilde artan kentleşme eğilimi doğrultusunda gelişme potansiyeli taşıması,
- Büyük ölçekli kentlere kıyasla sayılarının yüksek olması[32],
- Ülkemizdeki beşerî ve coğrafi limitlerini henüz aşmamış nitelikte olarak mevzuat ve politikalar aracılığıyla, gerekli düzenlemeler doğrultusunda, gelişme potansiyellerinin kontrol edilerek yaşanabilirlik ölçütüne dayalı olarak denetim sağlanabilmesi imkânının bulunması,
- Nüfus büyüklüğüne bakılmaksızın tüm kentlerin aynı planlama mevzuatına göre düzenlenmiş olmasının uygun bulunmaması,
- Ölçekten ötürü alınacak kararların mevzuata yansıtılabilme imkânı,

[32] Ülkemizdeki 81 ilin %63'ü orta ölçekli kent sınıfına girmektedir (TÜİK nüfus büyüklüğü verilerine dayanarak toplam nüfusu 50.000-750.000 arasında olan il sayısının toplam il sayısına oranıyla elde edilmiştir)

– Planlama çalışmalarında büyük kentlerde nüfus artışının sınırlandırılması doğrultusunda yaklaşım benimsenirken, orta ve küçük ölçekli kentlerde yüksek veya sabit, ancak her durumda nüfus artışı önerilmesi[33],

– Toplam nüfus büyüklüğünden dolayı katılım ve toplumsal tepkinin ortaya konulabilme potansiyelinin görece daha fazla olması,

– Orta ölçekli kentlerin sahip olduğu potansiyel ve yerel nitelikleri ile çekim alanı olma çabası içinde bulunmasıdır.

Orta ölçekli kentler küçük ve büyük ölçekli kentler ile mukayese edildiğinde farklı üstünlüklere sahip olan, birer cazibe merkezi olabilecek kentlerdir. Bu üstünlüğün ortaya çıkarılmasının bu konunun önemsenerek akademik ve bilimsel tartışmaların artırılması ve bu kapsama özgü bilinç oluşturulması ile mümkün olabileceği düşünülmektedir. Gelişmekte olan orta ölçekli bir kentin potansiyellerinin ve yaşanan büyümenin kent üzerindeki tehdit ve fırsatlarının neler olduğunun tanımlanması özellikle bu noktada önem kazanmaktadır. Bu sebeple orta ölçekli kentlerin gelişiminde kentin bir yerleşim birimi ve ekolojiden bir parça olarak kendi varlığını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi açısından kentin yaşanabilirlik ilkeleri bağlamında gelişmesinin sağlanabilmesi önemlidir. Kentsel büyüme, yoksul yerleşim dokularının artışı, marjinal yapılaşma, kentsel hizmetlere erişim zorluğu, iklim değişikliği, dışlanma, gelir dağılımı eşitsizliği, güvensizlik gibi (UN-Habitat, 2016) artan kentsel nüfus sebebiyle ortaya çıkan sorunlar, büyük kent odaklı olmayan bir kentleşme eğiliminin gerekliliğini net olarak ortaya koymaktadır. Kentsel kademelenme sisteminde büyük kentlerin ardından gelen orta ölçekli kentlerin (Ülkemizde orta ölçekli kent kabulü 50.000-750.000 kişi gibi geniş bir aralığı kapsadığından) bu doğrultuda önem kazandıkları görülmektedir. Bu bağlamda; hangi nüfus aralığına sahip olan kentlerin orta ölçekli kentler olduğu, orta ölçekli kentlerin kentsel sistem içindeki yeri ve önemi, bu kentlerin özelliklerinin neler olduğu, kentsel kademelenme sisteminde hangi konumda bulunduğu sorularının cevaplanması gerekmektedir.

[33] Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. İstanbul Çevre Düzeni Planı, 2009, s. 498; Trakya Çevre Düzeni Planı, 2009, s. 19

Yanıtlanması gereken diğer soru yaşanabilirlik kavramının ne olduğudur. Yaşanabilirlik kavramının, sürdürülebilirliğin felsefi vizyonlarına yönelik uygulanabilirlik fırsatı sunduğu dikkate alındığında; orta ölçekli kentlerin yaşanabilirlik ilkesi çerçevesinde yeniden ele alınması bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmada kentsel büyüklüklerin sınıflandırılması konusunda bir uzlaşının bulunmadığı ve yapılan sınıflandırmaların sadece nüfus büyüklüğüne dayalı olarak belirlendiği görülmüştür. Orta ölçekli kentlerin nüfus aralığına dair uluslararası kurum/kuruluşlar ile bilimsel çalışmalarda kabul edilen orta ölçekli kent nüfus büyüklüğü verileri aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir (Tablo 4.1);

Tablo 4.1 Orta ölçekli kent için nüfus aralığı kabulleri

Kurum/kişi	Orta ölçekli kent nüfus aralığı kabulü
Göçer (1985)	20.000-100.000
European Commission (2013)	100.000-250.000
Smart Cities (2007)	100.000-300.000
Yazar (2006)	100.000-300.000
Çıracı (1982)	100.000-500.000
Demir ve Çabuk (2010)	100.000-500.000
AARP (2019)	100.000-500.000
OECD	200.000-500.000
UN	1.000.000-5.000.000
442 Sayılı Köy Kanunu (Madde 1) [34]	2000-20.000 (kasaba)
5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası (Madde 4)[35]	750.000 + (büyükşehir)
Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985)	50.000-500.000

Ülkemizdeki kentsel büyüklükleri açıklayan hukuki çerçevede de büyüklüklerin sınıflandırılmasında direkt nüfus ölçütü kullanılmaktadır (Ciğeroğlu, 2008; Keleş, 2000). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda orta ölçekli kent tanımı olarak; nüfus büyüklüğü 50.000-500.000 arasında bulunan kentler ifade edilmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, [DPT], 1985).

Bu duruma/bilgilenmeye dayalı olarak ülkemizdeki nüfus büyüklüğü 50.000-750.000 olan orta ölçekli kentler grubu çalışma alan seçiminin ilk aşamasını temsil

[34] 442 Sayılı Köy Kanunu, 1924 yılı kabul tarihli

[35] 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasası, 2004 yılı kabul tarihli

etmektedir. Bu nüfus büyüklüğü kabulüne dayalı olarak ülkemizde coğrafi bölgelere göre orta ölçekli kentlerin dağılımı irdelenmiştir. Ülkemizdeki yerleşmelerin %34'ü[36] orta ölçekli kent sınıfına girmektedir. Türkiye'deki orta ölçekli kentlerin coğrafi bölgelere göre dağılımı karşılaştırmasına göre (Tablo 4.2) toplamda 329 adet olan orta ölçekli kentlerin %27 oranıyla en çok Marmara Bölgesi'nde, %7 oranıyla en az Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunduğu tespit edilmiştir. Tablo 10'de görüldüğü üzere %16 oranıyla Ege ve %15 oranıyla Akdeniz Bölgesi'nde orta ölçekli kent sayıları birbirine çok yakın iken, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile İç Anadolu Bölgesi'nde aynı oranda (%12) orta ölçekli kent bulunmaktadır. Karadeniz Bölgesi orta ölçekli kentler bakımından %11 oranıyla bu iki bölgenin ardında sıralanmaktadır.

Tablo 4.2 Türkiye'deki orta ölçekli kentlerin coğrafi bölgelere göre dağılımı

Coğrafi Bölgeler	Orta Ölçekli Kent Sayısı					
	50.000-100.000 Nüfuslu	100.000-250.000 Nüfuslu	250.000-500.000 Nüfuslu	500.000-750.000 Nüfuslu	Toplam	%
Marmara B.	24	25	31	8	88	27
Ege Bölgesi	17	22	11	1	51	16
Akdeniz B.	17	19	11	2	49	15
Güneydoğu A. B.	15	17	9	-	41	12
İç Anadolu B.	13	11	8	6	38	12
Karadeniz B.	17	17	3	-	37	11
Doğu A. B.	8	14	3	-	25	7
Toplam	111	125	76	17	329	100
Oran %	34	38	23	5		

Kentleşme ve nüfus büyüklüğüne dair yapılan literatür araştırması sonucunda dünyanın coğrafi bölgelerinin hem kentleşme düzeyleri hem de nüfuslarının kentsel hiyerarşi içindeki dağılımında farklılık göstermekte birlikte günümüzde; nüfusun üçte ikisinden fazlasının kırsal alanlarda veya 300.000'den az nüfusa sahip kentsel yerleşim yerlerinde yoğunlaştığı ortaya konulmuş ve bu eğilimin ilerleyen dönemlerde de devam edeceği anlaşılmıştır. Bu nüfus aralığındaki kentlere dikkat çekilmesinin gerekliliği küresel ölçekte vurgulanmıştır (UN, 2019). Kentsel nüfusu barındırma açısından yoğunlaşma eğilimi dikkate alındığında bu çalışmada -

[36] 2019 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemindeki veriler doğrultusunda belde ve ilk kademe yerleşmeler hariç toplam 973 olan il ve ilçe sayısı temel alınarak 50.000-750.000 nüfus aralığı kriterine göre hesaplanmıştır.

European Commission ve Smart Cities yaklaşımları ve yaşanabilirlik kavramı dikkate alınarak- 300.000 nüfus ölçütünün orta ölçekli kent sınıflandırması için üst sınırı oluşturabileceği düşünülmektedir. Ülkemizdeki yerleşmelerin %27'si[37] 50.000-300.000 nüfus büyüklüğüne sahiptir. Bunun ardından alan seçim yöntemi adımlarını oluşturan; yerleşmenin gelişme niteliği, nüfus dinamiği ve kentsel yayılma eğilimi maddeleri irdelenmiştir.

Alan seçiminin ikinci aşamasında, yaşanabilirlik kapsamında ele alınacak olan orta ölçekli kentin diğer yerleşmelere emsal teşkil etmesi açısından, örneklenecek yerleşmenin gelişme baskısı altında olmasının önem arzettiğine göre ilerlenmiştir. Bu yüzden seçilecek kentin kentleşme düzeyinin artış eğiliminde olması ve değişim potansiyeli taşıması gerekmektedir. Bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin yüksek olmasının (ve bu durumun) maddi yatırım yapılma ihtimalini arttıracağı ve yaşanabilirlik çerçevesinde bir prototip örneğinin uygulanabilmesine fırsat sunması bakımından önemli bir kriter olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan ele alındığında illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre; en gelişmiş illeri kapsayan birinci ve ikinci gelişmişlik kademesinde Marmara[38], İç Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgesi'nden iller yer almaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2012). Marmara Bölgesi; 1996, 2003, 2004, 2011 ve 2017 yılları için hazırlanan, ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması raporlarına dayanılarak ülkenin en gelişmiş bölgesi olarak nitelendirilmektedir[39].

Tablo 4.3 Gelir Düzeyine Göre Bölgesel Sınıflama (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2014)

Yüksek Gelir Düzeyi	*TR10 (İstanbul)* *TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)* *TR51 (Ankara)* *TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)* *TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)* *TR31 (İzmir)* *TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)*	*Kişi başı GSKD değeri Türkiye ortalaması üzerinde olan bölgeler*

[37] 2019 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemindeki veriler doğrultusunda belde ve ilk kademe yerleşmeler hariç toplam 973 olan il ve ilçe sayısı temel alınarak 50.000-300.000 nüfus aralığı (bu aralığa sahip toplam 259 adet kent bulunmaktadır) kriterine göre hesaplanmıştır.

[38] 1. derece gelişmiş illerin %44'ü, 2. derece gelişmiş illerin %53'ü Marmara Bölgesi'nde yer almaktadır.

[39] Bkz: 1996, 2003, 2004, 2011 ve 2017 yılları sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması raporları.

Tablo 4.3 Gelir Düzeyine Göre Bölgesel Sınıflama (devamı)

Orta-Yüksek Gelir Düzeyi	*TR22 (Balıkesir, Çanakkale)* *TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)* *TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)* *TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)* *TR62 (Adana, Mersin)* *TR52 (Konya, Karaman)* *TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)*	*Kişi başı GSKD değeri Türkiye ortalamasının altında %75'inin üzerinde olan bölgeler*
Orta-Düşük Gelir Düzeyi	*TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)* *TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)* *TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)* *TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)* *TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)* *TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)* *TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)* *TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)*	*Kişi başı GSKD değeri Türkiye ortalamasının altında %75'inin altında %50'sinin üstünde olan bölgeler*
Düşük Gelir Düzeyi	*TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)* *TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)* *TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)* *TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri)*	*Kişi başı GSKD değeri Türkiye ortalamasının %50'sinden düşük bölgeler*

Gelir düzeyine göre bölgesel sınıflandırmaya (Tablo 4.3) bakıldığında; TR10, TR42, TR41, TR21 düzey 2 bölgelerinin yüksek gelir düzeyinde, TR22 düzey 2 bölgesinin de orta-yüksek gelir düzeyi sınıfında bulunduğu ve gelir düzeyine göre bölgesel sınıflandırmada Marmara Bölgesi'nin öne çıktığı görülmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2014).

Ülkemizde nüfus ve iktisadi faaliyetler ülkenin batısında bulunan metropol kentler civarında yoğunlaşmıştır. Metropoller haricinde ortaya çıkan ana eğilim, başta Marmara Bölgesi'nde[40] gözlemlendiği üzere, metropol civarındaki bölge ve yerleşimler yönünde yayılması veya Anadolu'da sıklıkla Batı ve Orta kesimlerinde sanayi kentlerinin gelişmesi biçiminde olmaktadır. Marmara Bölgesi'nde (TR22 / Balıkesir, Çanakkale hariç) sanayinin istihdamdaki payı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Türkiye'de imalât sanayii İstanbul ve Marmara Bölgesi'nde yığılmıştır. İmalât sanayii iş yerlerinin ve istihdamın ortalama yüzde ellisi bu bölgede bulunmaktadır. Batı Marmara Bölgesi'nin imalât sanayii işyeri sayısının yıllık ortalama büyüme hızı ülke ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca

[40] 2007-2012 yılları arasında İstanbul yalnızca Doğu ve Batı Marmara'ya net göç vermiştir (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi, 2014).

imalât sanayiinin İstanbul'dan Doğu ve Batı Marmara yönünde kayma eğilimi de halen sürmektedir. İmalât sanayiinde üretkenliği en yüksek bölge TR42'dir. İstihdam başına ciro verimlilik doğrultusunda kıymetli bir delil olarak dikkate alındığında verimliliği en yüksek bölgeler arasında TR42, TR22 ve TR21 bölgeleri bulunmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2014).

(Yukarıda belirtilen konular) Türkiye'de nüfusun ve iktisadi faaliyetlerin Marmara Bölgesi'nde yoğunlaşmış olması dikkate alınarak, sıralanan durum ve tespitler doğrultusunda yoğun büyüme baskısı altında kalan Marmara Bölgesi için orta ölçekli kentlerin yaşanabilirlik çerçevesinde ele alınıp, yaşanan ya da yaşanması muhtemel sorun ve risklerin minimum düzeye düşürülme gerekliliğini gündeme getirmekte ve çalışma alanı seçiminde Marmara Bölgesi'ni ön plana çıkartmaktadır. Buna ilaveten sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi dikkate alındığında yaşanabilirlik olgusunun sosyal sürdürülebilirliğin yeni ortaya çıkan ilkeleri çerçevesinde değerlendirilebilmesine uygun bağlamı sağlayacağı düşünülmektedir.

Marmara Bölgesi'nin alt-bölgeleri arasında bir değerlendirme yapıldığında;

Tablo 4.4 Marmara Bölgesi'nde bulunan alt bölgelere ait 2019 yılına dayalı kentleşme oranı, nüfus artış hızı ve nüfus yoğunluğu verileri (TÜİK, 2019)

Alt bölgeler	2019 yılı		
	Kentleşme oranı[41](%)	Nüfus artış hızı (binde)	Nüfus yoğunluğu[42]
İstanbul	98.98	29.53	2987
Doğu Marmara (Kocaeli alt bölgesi)	80.41	2.17	196
Doğu Marmara (Bursa alt bölgesi)	87.99	17.9	146
Batı Marmara (Tekirdağ alt bölgesi)	67.49	15.87	98
Batı Marmara (Balıkesir-Çanakkale alt bölgesi)	58.68	2	73
Türkiye	76.26[43]	13.94	108

[41] İl ve ilçe merkezleri nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı (%)

[42] Kilometre kareye düşen kişi sayısı

[43] Kentleşme oranlarının bu kadar yüksek çıkmasının bir sebebinin 6360 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası olduğu söylenebilir. Bu yasa ile kırsal yerleşim yerleri kent niteliği kazanmadan kentsel alan statüsüne dahil edilmiş, aralarında Balıkesir ve Tekirdağ'ın da bulunduğu birçok yerleşme büyükşehir statüsüne geçirilmiştir. Sonuç olarak kır-kent arasında oransal olarak ciddi bir fark ortaya çıkmıştır. Bu durum orta ölçekli kentleri de yakından ilgilendirmektedir çünkü toplam altmış üç orta ölçekli yerleşme büyükşehir belediye sistemi bünyesine katılmıştır. Bu belediyelerin sınırlarının ilçe mülki idare sınırlarına genişletilmiş olması evvelki orta ölçekli kentsel alan bütününden çok daha büyük bir sınırı ve hizmet götürme alanına karşılık gelmektedir (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Üzmez, 2012; İrdem ve Mutlu, 2016). Sonuç olarak köyler yok kabul

Kentleşme seviyesi açısından gerçekleştirilen irdelemede İstanbul, Bursa, Kocaeli ve Tekirdağ alt bölgelerinin 2019 yılı verilerine dayanarak nüfus ve kentleşme düzeyinde yüksek oranda artış yaşandığı anlaşılmaktadır. Kentleşme oranı açısından Tekirdağ alt bölgesi ile Balıkesir-Çanakkale alt bölgesinin kentleşme oranının nispeten daha az ve nüfus yoğunluklarının Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir (Tablo 4.4). Bu durum Batı Marmara Bölgesinin diğer alt bölgeler kadar gelişme baskısı altında bulunmadığını, diğer alt bölgelere kıyasla kır-kent dengesinin muhafaza edilebildiğini ortaya koymaktadır.

İstanbul'da kişi başına bölgesel gayrisafi katma değerlerin (GSKD) yıllık ortalama artışı ülke ortalamasından düşük, kişi başına GSKD değerleri ülke ortalamasının üzerinde olduğu; TR42 ve TR21 bölgelerinde kişi başına GSKD'nin yıllık ortalama artışıyla birlikte kişi başına GSKD değeri de ülke ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir.

Metropolün etkisindeki yerleşmeler o metropolün dinamiği çerçevesinde farklılaşmaktadır. Kocaeli, Tekirdağ, Bursa ve Sakarya gibi İstanbul metropoliten alanının civarındaki yerleşmeler, bilhassa 1980'li yılların ardından İstanbul'daki sanayi desantralizasyonu neticesinde milli gelir içindeki paylarını yüksek seviyede arttırmıştırlar (Bölgesel gelişme ulusal stratejisi, 2014).

2004-2011 döneminde Gayrisafi Katma Değer verileri doğrultusunda gelirden aldığı pay ile nüfus payı da artan Marmara Bölgesi'ndeki Düzey 2 bölgeleri[44] TR42, TR41 ve TR21 olmuştur. TR10 İstanbul bölgesinin ise nüfustaki payı artarken gelirdeki payı azalmıştır. TR22 (Balıkesir, Çanakkale) Düzey 2 bölgesinin ise gelirden aldığı pay artarken, nüfustan aldığı pay azalmıştır (Bölgesel gelişme ulusal stratejisi, 2014).

edilmiş; yürünebilirlik, kentsel donatılara erişim, altyapı eksikliği, hizmet sunumu kargaşası, kent yaşamının ve gereklerinin dayatılması, geçiş alanlarının ortadan kalkması, tarım alanlarına verilen zarar ve doğal yaşama müdahale açısından yaşanabilirliğe dair olumsuz etkiler meydana gelmiştir.

[44]İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması (İBBS/NUTS) yapılırken doğal eşikler ile yönetsel sınırların uyumlulaştırılması ilkesine bağlı kalınmamış, sadece mevcut il sınırları dikkate alınmıştır. Ayrıca alt bölgelere merkez seçilirken sosyoekonomik göstergelerin ihmal edildiği sadece nüfus büyüklüğüne dayalı olarak seçimlerin yapıldığı anlaşılmaktadır (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Berkmen Yakar ve Yenen, 2007; Garipağaoğlu, 2020).

1997 yılında gerçekleştirilen Trakya'da sanayileşme ve çevre sempozyumu sonuç bildirgesinde; Trakya kesiminin, Marmara Bölgesi'ndeki diğer kesimler gibi hızlı bir sanayileşme sürecine girmiş olduğu ifade edilmekte ancak bu sanayileşme sürecinin esas olarak bölgenin iç dinamiğiyle gelişen nitelikte değil, İstanbul'un sorunlarından olan kaynak tüketimi yoğun sanayinin göçü niteliğinde olduğu belirtilmektedir. Sanayinin göçettiği yerler hem ulaşım yönünden düğüm noktaları olması yönüyle hem de tarımsal alanların yoğunluğu sebebiyle barınma, tarımsal üretim, depolama, nakliye ve farklı kentsel işlevler ile sanayi arasında arazi kullanım yarışına sahne olmaktadır. Hızla büyüyen bu yerleşmelerde planlı bir gelişme ve yeterli altyapı temin edilemediğinden sorunlu alanlara dönüşümüne sebep olmuştur. İstanbul'un gelişme eksenlerinden ve Marmara Bölgesi'nin genel sosyal ve ekonomik örüntüsünden ve mekânsal dinamiklerinden bağımsız düşünülmeyen Trakya alt-bölgesi gelişme stratejisinin, öncelikli olarak bölgesel ve kentsel düzeyde arazi kullanım kararlarıyla bütünleşmiş bir kalkınma modeli oluşturması gerekliliği vurgulanmaktadır (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği [TMMOB], 1997). Metropol kentlere yönelik planlama çalışmalarında, İstanbul metropoliten alanının Doğu Marmara-Bursa ve Trakya doğrultusunda gelişmesi gözetilerek yürütüleceği belirtilmektedir (İBB, 2009). (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2014).

Bu veriler doğrultusunda TR21 (Edirne, Tekirdağ, Kırklareli) düzey 2 bölgesinin;

- Kır-kent dengesini nispi olarak koruyabilmiş olması,
- GSKD'in yıllık ortalama artışının ve kişi başına GSKD değerinin ülke ortalamasından yüksek olması,
- İstanbul'un gelişme yönünde Trakya aksının bulunmasından dolayı alan seçiminde ön plana çıkmakta olduğu görülmektedir.

TR21 düzey 2 bölgesinde bulunan kentler arasında bir değerlendirme yapıldığında;

Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli illeri karşımıza çıkmaktadır. Kırklareli İli; Babaeski, Demirköy, Kofçaz, Lüleburgaz, Pehlivanköy, Pınarhisar ve Vize ilçelerinden oluşmaktadır. Aşağıdaki tabloda yerleşmelerin nüfus büyüklüğü ve nüfus artış hızları gösterilmiştir. (Tablo 4.5)'e göre 8 ilçeden 4'ünün nüfus artış hızının azalış eğiliminde olduğu görülmektedir.

Tablo 4.5 Kırklareli ilçe merkezlerinin nüfus büyüklüğü ve nüfus artış hızı (TÜİK, 2023)

Yerleşme	Nüfus Büyüklüğü[45]	Nüfus Artış Hızı	İlçe bazlı sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması
Merkez İlçe	88.148	34.2	2
Babaeski	28.873	5.1	3
Demirköy	3.783	74.7	6
Kofçaz	752	82.6	8
Lüleburgaz	126.090	11.4	1
Pehlivanköy	1684	5.9	7
Pınarhisar	10.908	19.1	4
Vize	15.291	27.4	5

Tablo 4.5'te görüldüğü üzere yıllık nüfus artış hızının Kofçaz ve Demirköy'de 50'nin üzerinde bir değerde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Lüleburgaz'ın nüfus büyüklüğünün Kırklareli Merkez İlçe'den daha fazla ve ilçeler arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin Lüleburgaz kentinde merkez ilçe olan Kırklareli kentinden daha yüksek seviyede olması dikkat çekmektedir.

Bu veriler doğrultusunda seçilecek olan çalışma alanının aşağıda sıralanan yönleriyle dikkate alınması gerekmektedir.

Seçilecek olan yerleşmenin;

A- Kentleşme eğilimi nedeniyle nüfusu 50.000 – 300.000 arasında olan,

B- Sanayi, hizmet ya da turizm sektörleri bağlamında nüfus çekme potansiyeli taşıyan,

C- Nüfus çekme potansiyeli nedeniyle sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 1. ve 2. kademede bulunan,

D- Nüfusu artış eğiliminde olan,

E- Yaşanabilir kent ilkelerinin uyarlanması gereği olan olumsuz kentsel yayılma eğilimi gösteren yerleşmeler

kriterleri doğrultusunda en fazla nitelik gösteren kentler ortaya konulmuştur.

Tablo 4.6 Belirlenen özelliklere göre öne çıkan yerleşmeler

A	B	C	D

[45] Belde ve köy nüfusları hariç olmak üzere yalnız ilçe merkez nüfus verileri kullanılmıştır.

Kırklareli M.İ.	Kırklareli M.İ.	Kırklareli M.İ.	Kırklareli M.İ.
Lüleburgaz	Lüleburgaz	Lüleburgaz	Lüleburgaz
			Vize
			Pınarhisar
			Babaeski
			Demirköy
			Kofçaz
			Pehlivanköy

(Tablo 4.6)'da görüldüğü üzere A, B, C ve D maddelerine göre değerlendirme yapıldığında; Kırklareli Merkez İlçe ve Lüleburgaz İlçesi öne çıkmaktadır. Bu iki ilçe arasından E maddesi bağlamında değerlendirme yapılacaktır. Bu sebeple aşağıda kentlerin makroformları irdelenmektedir.

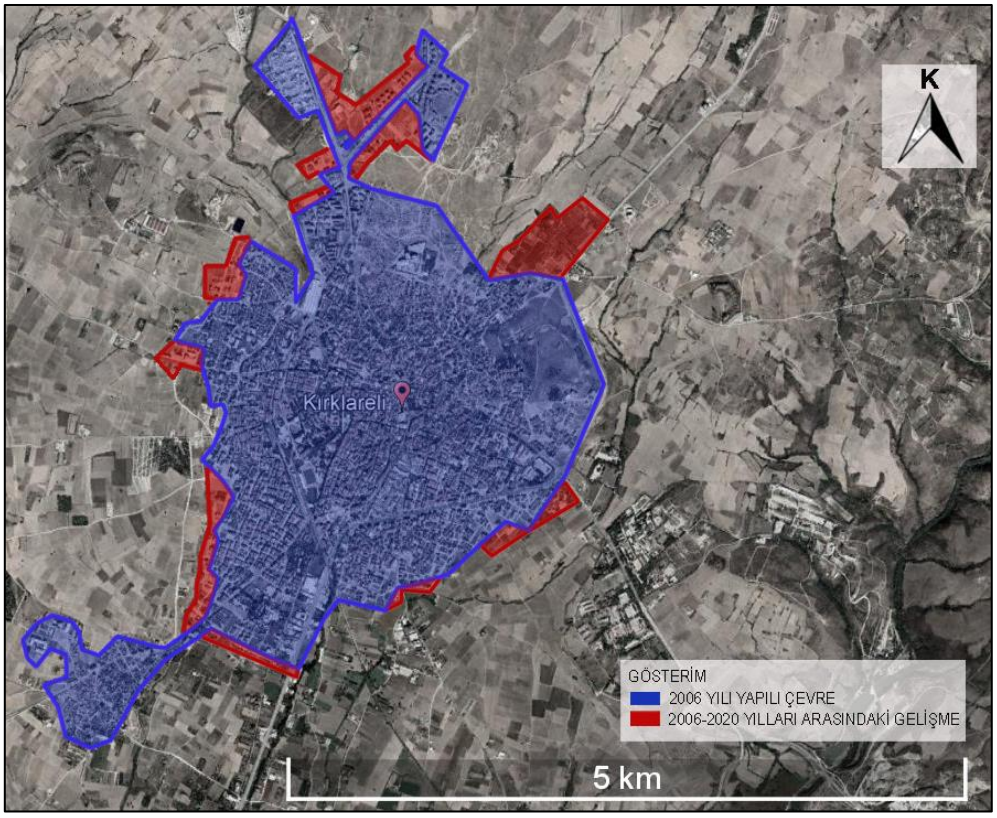

Şekil 4.1 Kırklareli merkez ilçesi 2011-2020 yılları arasındaki makroform değişimi

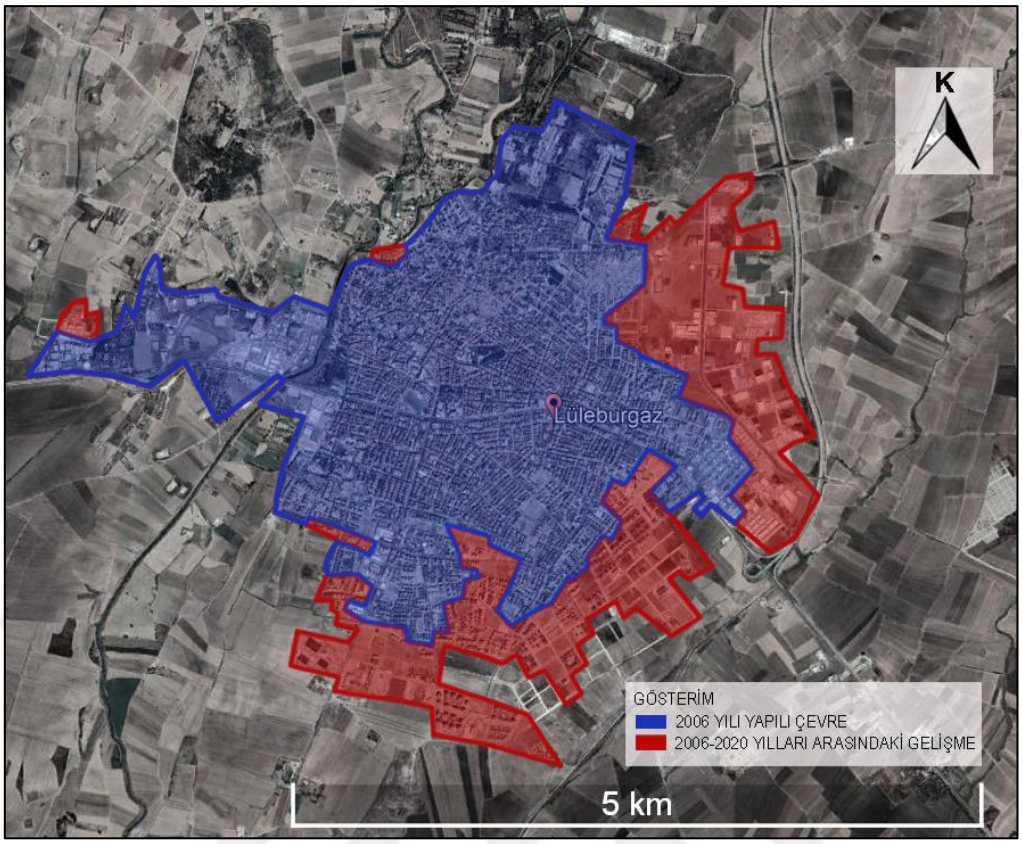

Şekil 4.2 Lüleburgaz ilçesi 2006-2020 yılları arasındaki makroform değişimi

Sözkonusu yerleşmeler makroform açısından incelendiğinde; yıllar içinde en çok değişimin Lüleburgaz İlçesi'nde gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 4.2). Kentin doğu ve güney yönünde büyüdüğü ve bu büyümenin kent merkezine yaya olarak erişim açısından zorluklar meydana getirebileceği, motorlu taşıt bağımlılığı üzerinde olumsuz etki yapacağı düşünülmektedir. 2006 yılından 2020 yılına kadar geçen süre içinde kentin çeperinde bulunan tarım arazilerinin büyüme baskısı altında kalarak yapılı çevre niteliğine dönüştüğü görülmektedir.

Kırklareli İlçesi'nde kentsel büyümenin kuzey ve kuzeybatı yönünde daha yoğun olmak üzere, batı yönünde de gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 4.1). Özellikle kuzey yönünde gerçekleşen büyümenin yaya olarak kent merkezine erişilebilirlik açısından olumsuz etki yapacağı düşünülmektedir. Kırklareli kentinde kuzey yönde görülen kentsel büyümenin bu yönde yer alan Kırklareli Üniversitesinin açılması ve ardından bu yönde gerçekleşen yatırımların etkisi altında meydana geldiği söylenebilir.

4.1.1 Çalışma Alanı Olarak Lüleburgaz Kenti

Lüleburgaz ilçesi Kırklareli'nin güneyinde, Kırklareli il merkezine 58 km uzaklıkta konumlanmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı [ÇŞB], 2011). Trakya'nın ortasında yer alan Lüleburgaz, sadece konumu ile değil aynı zamanda D100, TEM ve Demiryolu ulaşım olanaklarıyla da Kırklareli'nin, erişebilirliği yüksek olan bir ilçesidir. Son yıllarda hızlı bir sanayileşme yaşayan Lüleburgaz, İlin en hızlı gelişen ilçesidir. Bunun sonucu olarak, ilçede kentsel nüfusta büyük oranda iç göçlerin sebep olduğu hızlı bir nüfus artışı yaşanmakta, kırsal nüfusta ise düşüş izlenmektedir.

Tablo 4.7 Lüleburgaz ilçesi nüfus değişimi (Kırklareli Valiliği, 2023; Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 2022; TÜİK, 2023)

Yerleşim	1970	1980	1990	2000	2010	2020	2023
Lüleburgaz	64.378	74.129	64.571	117.606	134.073	152.192	155.670
Merkez	27.808	35.689	52.384	79.002	100.412	122.635	126.090
Ahmetbey	3.515	3.569	3.985	4.498	4.246	3.832	3.600
Büyük-karıştıran	2.296	3.317	5.134	5.951	5.711	5.994	6.545
Evrensekiz	2.383	2.545	3.068	3.031	2.948	2.806	3.093
Beldeler (B)	8.194	9.431	12.187	13.480	12.905	12.632	13.238
Köyler (K)	28.376	29.009	-	25.124	20.756	16.925	16.342
Kırklareli il geneli kentsel nüfus	92.581	118.849	149.532	189.202	219.333	262.853	275.529
Kırklareli il geneli kırsal nüfus (B+K)	164.550	164.559	121.669	139.259	113.458	98.884	101.627

Tablo 4.7'deki Lüleburgaz İlçesine ait nüfus değişimi incelendiğinde, 1970 ile 2020 yılı arasındaki elli yıllık sürede merkez (kentsel) nüfus artışı (27.808'den 122.635'e) dikkat çekmektedir. Özellikle 1990-2000 yılları arasında Lüleburgaz İlçe nüfusunda (64.571'den 117.606'ya) neredeyse iki kat artış yaşandığı görülmektedir. 2023 yılı Lüleburgaz İlçe Merkez nüfusu Kırklareli il geneli kentsel nüfus ile karşılaştırıldığında, İl nüfusunun %56,49 oranındaki yarıdan fazla bir kesimini Lüleburgaz ilçe merkez nüfusunun oluşturduğu görülmektedir. 2023 yılı verilerine göre Lüleburgaz'da nüfusun %89.58'ini kentsel nüfus oluşturmaktadır.

Timor (1992)'nin aktardığı üzere, Lüleburgaz geçmişte verimli bir tarımsal alanın ortasında çevresindeki kırsal alanın alışveriş merkezini oluşturan bir hizmet merkezi (bir pazar) ve Edirne-İstanbul yolu üzerinde yer alan bir yol üzeri kasabası

olduğu için konaklama merkezi niteliği taşımaktaydı. 20. yüzyıl başlarına kadar hâkim fonksiyon tarım iken çevresindeki alanın tarım dışı ihtiyaçlarını karşılayan bir hizmet merkezi olma özelliğini de korumuştur. 1950'lerden itibaren tarımın ticari bir nitelik kazanması (ayçiçeği ve şeker pancarı ile) ve bunun sonucunda gelirdeki artış, 1970'li yılların sonunda kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınan bir bölgede yer alması sonucunda kent hızla büyümüştür. Hızla büyüyen Lüleburgaz'da da -pek çok şehirde olduğu gibi- büyüme planlı gerçekleşmemiştir. Lüleburgaz'da tarım alanlarının sanayi, ulaşım, kentsel alanların genişlemesi gibi yollarla işgal edilmesi, kentleşmenin ve sanayileşmenin getirdiği en önemli sorunlardan biridir (Timor, 1992). 2006 yılı verilerine göre Kırklareli İlinde tarım alanları il yüzölçümünün yaklaşık %60'ını oluşturmaktayken, ilçe bazında en fazla tarım alanının Lüleburgaz İlçesi'nde (%32.4) olduğu da bilinmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı [ÇŞB], 2011).

Tablo 4.8 Lüleburgaz İlçesi çalışan sayılarının 2023 yılı sektörel istihdam dağılımı (ÇŞB, 2009)

	Tarım		Sanayi		Hizmetler		Toplam çalışan	
	kişi	%	kişi	%	kişi	%	kişi	%
Lüleburgaz	29.105	35	23.134	28	30.249	37	82.488	100

Tablo 4.8'den görüldüğü üzere Lüleburgaz İlçesi'ndeki sektörel dağılıma bakıldığında hizmet ve tarım sektörünün birbirine yakın oranda olduğu görülmektedir. Sanayi sektöründe çalışanların oranının ise hizmet ve tarım sektörlerinden sonra geldiği anlaşılmaktadır.

Üst ölçekli planlar kapsamında Lüleburgaz İlçesi'ne bakış,

Trakya Ergene Havzası Alt Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Plan Kararları irdelendiğinde; Lüleburgaz İlçesi'nin hizmet kimliğinin ön plana çıkarılması ve 2. Derece merkez olarak önerilmesi ile şekilde istenmeyen kentsel yayılmayı sınırlandırıcı rol üstleneceği, tarım ve hayvancılığa dayalı sektörlere öncelik verileceği, tarım, orman ve su kaynakları üzerindeki yapılaşma baskısının denetlenmesine dair ilkelerin olduğu, dağınık ve denetimsiz durumda bulunan sanayi alanlarına yönelik kararların alındığı, kırsal merkezlerin tarımsal niteliğini korumak ve geliştirmek için hedef ve koşulların getirildiği, yerele özgü ürünlerin tanıtımı-üretimi için çeşitli alanların ayrıldığı ve lojistik desteğe dair ilçe genelinde

çeşitli kararların verildiği anlaşılmaktadır. Genel bir değerlendirme ile bu kararların ilçenin doğal niteliğini koruyucu önlemler olarak getirilmiş olduğu ifade edilebilir. Aşağıdaki tabloda (Tablo 4.9) plan kararları özetlenmiştir.

Tablo 4.9 Trakya Ergene Havzası Alt Bölgesi 1/100.000 Çevre Düzeni Plan Kararları (ÇŞB, 2009)

<table>
<tr><th>Tema</th><th>Alt Başlık</th><th>Ağırlıklı Sektör</th><th>Konum</th></tr>
<tr><td>Yerleşim Kimlikleri</td><td>Lüleburgaz, Kırklareli II. Kademe Kentsel Merkezler Grubu</td><td>Hizmet Merkezi (sırasıyla %37, %48 oranlarında)</td><td>Kırklareli ve Lüleburgaz</td></tr>
<tr><td colspan="4">Lüleburgaz'ın, 2. derecede merkez şeklinde önerilmesinin, Lüleburgaz bağlantılı yayılma sürecinde olan Çorlu Çerkezköy aksının gelişimin de sınırlandırıcı rol oynayacağı düşünülmektedir.

Lüleburgaz kentinin bölgenin odak noktasında bulunması, hızlı tren öneri istasyonunu barındırması ve bölgenin tek transit otoyol bağlantısının üstünde olmasının bu kararı desteklemekte olduğu belirtilmektedir.

Kırklareli'nin 450.000 kişiye hizmet etmesi, Lüleburgaz'ın öncelikle gelişimi artan sanayi nüfusu olmak üzere toplam 350.000 kişi nüfusa hizmet etmesi öngörülmektedir.</td></tr>
<tr><td rowspan="7">DOĞAL ALANLAR</td><td>Tarım Alanları</td><td>1.Sınıf Tarım Arazisi</td><td>Kırklareli ve Lüleburgaz</td></tr>
<tr><td colspan="3">Olası sulu tarım arazilerinin sulu tarıma dahil edilmesi üzere devlet yatırımları aracılığıyla proje üretilmesi ve uygulanması

Tarımsal verimin arttırımı için drenaj, ıslah, toplulaştırma vb. tarla içi geliştirme hizmetlerine odaklanılması

Tarımsal arazi kullanım planları için" İl arazi bilgi sistemi" nin oluşturulması

Toplulaştırma projelerinin desteklenmesi

Tarım amaçlı yapılarda; tarımsal niteliği I. öncelikle korunacak alanlar için en fazla İAKS: 0,08, tarımsal niteliği II. öncelikle korunacak alanlar için en fazla İAKS: 0,10 ve tarımsal niteliği sınırlı alanlarda en fazla İAKS: 0,20 olması</td></tr>
<tr><td>Orman Alanları</td><td colspan="2">Artan kentleşme baskısı bu alanların sürdürülebilirliğinde en büyük tehlikelerdendir.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ormanlar için tehlike oluşturan yapılaşmaları kontrolünün sağlanması ve alt ölçekli planlar aracılığıyla yapılaşma koşullarının belirlenmesi

Ormanlara dair kentsel gelişme baskısının giderilmesi ve kentsel gelişmeyi teşvik etmeyecek şekilde ulaşım ağı ve tampon bölgelerin sağlanması</td></tr>
<tr><td>Yeraltı Suyu Beslenme, İçme Suyu ve Havza Alanları</td><td colspan="2">Sürdürülebilirlik olgusu bağlamında içme ve kullanma suyu kaynakları korunmalıdır.</td></tr>
</table>

Tablo 4.9 Trakya Ergene Havzası Alt Bölgesi 1/100.000 Çevre Düzeni Plan Kararları (devamı)

<table>
<tr><td></td><td colspan="3">Yüzeysel su kaynaklarının kullanımlmasının özendirilmesi, yeraltı suları rezerv olarak kollanması

Bölgenin kuzeyinde bulunan Istranca Dağları ve Kırklareli çevresi, temiz su taşıyan akarsuların yer aldığı çevrelerde de aynı şekilde hazırlanacak planlarda yeraltı sularını kirletecek olan (sanayi, yüksek dozda kimyasal gübre kullanma vb.) uygulamalardan kaçınılması</td></tr>
<tr><td rowspan="11">ARAZİ KULLANIMI</td><td>Sanayi Alanları</td><td colspan="2">Kırklareli OSB (%47 Doluluk)</td></tr>
<tr><td colspan="3">Dağınık ve denetimsiz gelişen sanayi alanlarının ilk olarak mevcuttaki OSB’lere yöneltilmesi

Başta tarım ve hayvancılığa dayanan sektörlere yer verilmesinin sağlanması</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kırsal Merkezler</td><td>Tarım Organize Bölgeleri</td><td>Lüleburgaz/Sakızköy civarı/Ahmetbey civarı

Kırklareli merkez/ Dokuzhöyük-Ulukonak arası/Üsküp civarı</td></tr>
<tr><td>Tarımsal Alt Bölgeler</td><td>Kırklareli merkez/Eriklice</td></tr>
<tr><td colspan="3">Tarımsal Niteliğin 1. öncelikli korunaması gereken alanlarda yalnızca tarım amaçlı yapıların yer alabileceği ve maks. inşaat alanı kat sayısının: 0,24 olması

Tarımsal Niteliğin 2. öncelikli korunaması gereken alanlarda ve tarımsal niteliği sınırlı alanlarda bulunabilecek öteki bütün yapılar için maks. inşaat alanı kat sayısının: 0,50 olması

Tarımsal İhtisas OSB alanları toplamının tarımsal organize bölge alanının en fazla %10’unu oluşturması

Tarımsal oarganize bölgeleri 500 ha alanı aşmamak koşuluyla sınırlarının alt ölçekli planlarda belirlenmesi

Tarımsal alt bölgeleri 300 ha alanı aşmamak koşuluyla sınırlarının alt ölçekli planlarda belirlenmesi</td></tr>
<tr><td>Teknoloji Geliştirme Alanları</td><td colspan="2">Kırklareli ve Lüleburgaz</td></tr>
<tr><td>Fuar Alanları</td><td>Trakya Alt Bölgesine özgün ürünlerin ve sınai ürünlerin sergi ve tanımı için sanayi alanları, üniversiteler ve Ar-Ge benzeri üretim alanları</td><td>Lüleburgaz, Babaeski, Çorlu, Edirne Merkez ve Saray</td></tr>
<tr><td>Lojistik Alanlar</td><td colspan="2">Çorlu, Muratlı, Tekirdağ merkez ve Lüleburgaz</td></tr>
</table>

Lüleburgaz İlçe Merkezi’ne dair 1/25.000 ölçekli Kırklareli İl Çevre Düzeni Plan Kararları irdelendiğinde; alt ölçek planlarla kullanıma açılan tarım alanlarından geri çekilerek tarımsal niteliğin tekrar kazanılmasına dair önlemlerin belirtildiği, kentsel eşiklerden dolayı kentin gelişme yönünün güney ve güneydoğu aksı belirlenirken

yeni yapılaşma alanında yeşil alan düzenlenmesi ve gereksiz yapılaşmanın önüne geçilmesine dair çeşitli önlemlerin olduğu, sosyal ve kültürel tesisler için alan ayrılmasına, doğal ve yeşil alanların korunmasına dair çeşitli ilkelerin bulunduğu görülmektedir. 1/25.000 ölçekli plan kararlarında tarım topraklarının korunması ilkesine yönelik kararların verildiği ifade edilebilir. Tablo 4.10'da plan kararları özetlenmiştir.

Tablo 4.10 1/25.000 Kırklareli İl Çevre Düzeni Plan Kararları (Lüleburgaz İlçe Merkezi), (ÇŞB, 2011)

ARAZİ KULLANIMI	1	Lüleburgaz İlçe Merkezi'nin 2023 plan hedef nüfusu 135.000 kişi olarak belirlenmesi
	2	Planın temel amaçlarından olan tarım topraklarının korunması ilkesi çerçevesinde genel olarak alt ölçekli planlarla imara açılmış (tarım dışı kullanım kararı alınmış) alanlardan geri (adım atılarak) tarımsal niteliğin kazanılması
	3	Doğal eşiklerin yanı sıra; TEM - D100 bağlantı yolu, D100 karayolu kent geçişi ve Avrupa Hızlı Tren güzergâhı gibi fiziki eşikler ve mevcut imar planları gözönüne alınarak Lüleburgaz'ın gelişme yönünün yerleşmenin güney ve güney doğusu belirlenmesi
	4	Gelişme olanağı olmayan geleneksel merkezin dışında, önerilen gelişme alanında yeni ve modern bir merkez planlanması
	5	Geliştirilecek hizmet kenti kimliği ile İlçe'nin aynı zamanda D100 koridorunda sanayinin batıya doğru kontrolsüzce gelişme baskısına karşı bir kalkan görevi üstlenmesi beklentisi
	6	Alt ölçekli planlarda yerleşmelerin gelişme alanlarında, vadi tabanları ve dere yataklarının açık yeşil alanlar olarak düzenlenmesine azami özen gösterilmesi
	7	Henüz uygulaması yapılmayan nazım plandaki konut dışı kentsel çalışma alanlarının yaklaşık 100 ha'lık bölümü, Belediyesi'nin de uygun görüşü alınarak fonksiyon değişikliği ile teknoloji fuarı olarak belirlenmesi
	8	Fuar alanın doğusunda D100 karayolu geçişi ile sınırlanacak şekilde yaklaşık 130 ha büyüklüğünde üniversite alanı ayrılması, üniversite alanının güneyinde ise büyük spor alanları düzenlenmesi
	9	D100 koridorunda fuar alanının güneyi, doğuda önerilen üniversite alanına kadar kütüphane, sinema, tiyatro, konser, gösteri vb. kültürel ve sanatsal aktivitelerin yapılabileceği çok amaçlı salonlar, kongre merkezleri, yeme –içme- dinlenme ve konaklama tesislerinden oluşan kültürel tesislerin yer alacağı ticaret ve hizmet işlevleri için alan ayrılması
	10	Kentin kuzeyinde Bölge Parkı gerçekleştirme girişimlerinin uygun konum ve gerekli kamu kurum görüşleri alınarak desteklenmesi
	11	D100 koridorunun kuzeyinde, TEM- D100 bağlantı yolunun batısında kalan, uygulaması yapılmış ve kısmen yapılaşmış alanın, konut dışı kentsel çalışma alanı şeklinde korunması
	12	Kuzeyinde kalan alt ölçekli planlarla yine konut dışı kentsel çalışma alanı olarak ayrılmış, uygulaması yapılmış ancak henüz yapılaşmamış alan fonksiyon değişikliği ile eğitim, bilişim ve teknoloji alanına dönüştürülmesi

Tablo 4.10 1/25.000 Kırklareli İl Çevre Düzeni Plan Kararları (devamı)

	13	Askeri alanın kuzeyinde iki bağlantı yolu arasında kalan alanın ise afet iskan alanı olarak değerlendirilmesi ve bu alanda ihtiyaç hasıl olana kadar tarımsal üretim yapılmaya devam edilmesi
	14	Doğal eşikleri ihlal eden uygulaması tamamlanmış alanlarda ise yasal durum değerlendirilerek, mağduriyete neden olunmaksızın plan kararlarının bütünlüğü çerçevesinde yer yer fonksiyon değişikliğine gidilmesi
	15	İhtiyaç fazlası konut alanları için Belediyelerin uygulama etaplaması yapması yaklaşımıyla, doğal eşikler üzerinde yer alan gelişme alanları için ihtiyaç hasıl olana kadar doğal eşiklerin ihlal edilmemesinin sağlanması, öte yandan, tarım alanlarının tarımsal üretime devamının sağlanması
	16	Kent merkezinde sıkışmış bulunan mevcut otogar alanının plan dönemi için yeşil alan olarak değerlendirilmesi ve otogar için Avrupa Hızlı Tren istasyonunun konumu da gözetilerek Karayolu geçişi ile D100 arasında bağlantı sağlayacak yol kavşağında yeni bir alan önerilmesi
	17	Özellikle karayolu kent geçişleri ve askeri alanlar yerleşimin plan kararlarının şekillenmesinde etkin yapay eşikleri oluşturmuştur. Karayolu kent geçişlerinin gelişmeyi tetikleyici ve yönlendirici etkisi gözetilerek, yürürlükteki alt ölçekli planlar ile kent geçişleri arasında kalan alanlar doğal ve kırsal karakteri korunacak alanlar olarak değerlendirilmiş, böylece tarım alanları ile kentsel gelişme alanları arasında bir tampon bölge sağlanması amaçlanmıştır.

Yukarıda içerikleri özetlenen her iki üst ölçekli plan irdelendiğinde tarımsal üretimi desteklemeye ve tarım dışı fonksiyonları bu doğrultuda düzenlemeye yönelik bir plan yaklaşımının benimsendiği anlaşılmaktadır. Tarımsal nitelik öncelikli olmak üzere doğal alanların korunmasına dair yapılaşmanın kontrol altında tutulmasına yönelik önemli ilkeler vurgulanırken 1/25.000 ölçekli Kırklareli İl Çevre Düzeni Planı'nında Lüleburgaz İlçesi'nin 2023 plan hedef nüfusu 180.000 kişi, İlçe Merkezi nüfusu 135.000 kişi olarak belirlendiği halde Lüleburgaz Belediyesi'nin yürürlükteki planının 155.000 kişilik nüfus için yapıldığı belirtilmektedir. Özetle ifade edilirse, Lüleburgaz İlçe Merkezine ait yürürlükteki planlarda plan hedef nüfuslarının, 1/25.000 ölçekli Kırklareli İl Çevre Düzeni Planı'nın 2023 plan hedef nüfus kabulünden yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum onanlı planlarla gelişmeye açılan ve genellikle mutlak tarım arazisi olan alanların, tarımsal açıdan değerlendirilmelerini engelleyerek gereksiz yere heba edilmelerine neden olmakta, diğer yandan belediyelere, gereksiz genişlikteki alanlara altyapı hizmeti götürme zorunluluğu getirerek altyapı ve hizmet maliyetlerinin katlanarak artması sonucunu doğurduğu vurgulanmaktadır. Bu açıdan ele alındığında, il[46] genelinde mutlak tarım

[46] Meri planlar doğal yapıya ilişkin analitik verilerle çakıştırılarak yürürlükteki alt ölçekli planlarla getirilen kararların doğal eşikleri ihlalleri açısından irdelenmiştir. Bu irdeleme sonucunda; mevcut

arazisi[47] olarak değerlendirilen alanların büyük bir kısmının alt ölçekli planlarla yapılaşmaya açıldığı görülmüştür. Alt ölçek planlarda tarım dışı kullanımlar için değerlendirilen mutlak korunması gerekli tarım alanları ilçeler bazında irdelendiğinde, bu açıdan en sorunlu ilçenin (1.495 ha) Lüleburgaz İlçesi olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4.11).

Tablo 4.11 Kentsel kullanımlarla çakışan mera ve mutlak tarım arazilerinin ilçelere göre dağılımı (ÇŞB, 2011)

İlçeler	Tarımsal açıdan mutlak korunacak alanlar (ha)	Mera alanları (ha)	Toplam (ha)
Lüleburgaz	**1495.1**	**60.1**	**1555.2**
Kırklareli Merkez	1261.3	117.0	1378.3
Babaeski	894.7	74.9	969.6
Pınarhisar	326.6	8.9	335.5
Vize	264.3	13.2	277.5
Pehlivanköy	70.9	12.0	82.9
Demirköy	58.5	0	58.5
Toplam	4371.5	286.1	4657.6

Lüleburgaz İlçesi, görece düşük rakımlarda ve düzlük sahalarda yer alır. Yıldız Dağları'nın ardından, Ergene Havzası istikametinde vadilerin tabanları genişlemektedir ve bölgenin neredeyse bütün ovaları burada bulunmaktadır (Ergene Ovası). Ovalar Lüleburgaz ilçe sınırlarının hemen hemen tamamını kaplamaktadır. Ovaların yükseltisi 50-150 metre arasında değişmektedir (ÇŞB, 2011 Lüleburgaz İlçesi, diğer ilçelere göre en geniş yer kaplayan tarım arazilerine sahip olması nedeniyle tarımsal üretim açısından oldukça önemlidir. Lüleburgaz İlçesi arazi varlığının önemli bir bölümünü kuru tarım arazileri oluşturmaktadır. Bu sebeple kentsel büyüme ve yapılaşma konusunda hassas olunması ve tarımsal üretimde sürdürülebilirliğin sağlanmasına dair üst ölçekli planlar ile paralellik gösterecek şekilde alt ölçek planlarda kentsel gelişmenin sınırlandırılması, hizmet

durumda olduğu gibi, plan döneminde de verimli tarım toprakları potansiyeli ile ekonomisini öncelikli olarak tarım sektörü ve buna dayalı sanayi ve hizmetler ile canlı tutmak durumunda olan Kırklareli'nde, mutlak korunması gerekli tarım toprakları üzerinde -çoğunlukla gerekli izinler de alınmadan- uygulama çalışmaları yapıldığı görülmüştür.

[47] Tarım dışı kullanımlar için değerlendirilen alanlarda plan bütününde genel olarak tarıma uygunluk belgesi/tarım dışı kullanım izni/kamu yararı kararı alınması gerekliliği bulunmaktadır.

verilecek nüfus büyüklüğü doğru tespit edilerek ihtiyaç dışı alanların yapılaşmaya açılmasının önlenmesi gerekmektedir.

Lüleburgaz İlçesi'nin Mekânsal Gelişimi

Lüleburgaz'da yerleşmenin M.Ö. 4200-4000 yıllarında yöreye yerleşen Traklar (Trakya'ya adını veren) ile başladığı ve buraya Bergule ismini verdikleri belirtilmektedir. Tarihi süreç içinde İskitler, Persler, Mekedonyalılar ve Romalılar bölgede hüküm sürmüştür. Yerleşme; kale fonksiyonu gören yol üzeri kasabası olarak gelişimini sürdürmüştür. M.S. 1361'de 1.Murat vasıtasıyla fethedilip Osmanlı topraklarına dahil edilmiştir. Osmanlı döneminde kent Burgaz adında anılırken, Cumhuriyet döneminde Lüleburgaz olarak değiştirilmiş, 1923 yılında ise ilçe olmuştur (T.C. Lüleburgaz Kaymakamlığı, 2022; Timor, 1992) Osmanlılar tarafından fethedildikten sonra güvenlik sebebiyle Lüleburgaz'ı çevreleyen surlar yıktırılmıştır. Sokullu Mehmet Paşa döneminde yerleşmede imar çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Günümüze kadar gelen cami, medrese, köprü ve çeşme gibi eserlerin çoğu bu dönemde yapılmıştır (Timor, 1992).

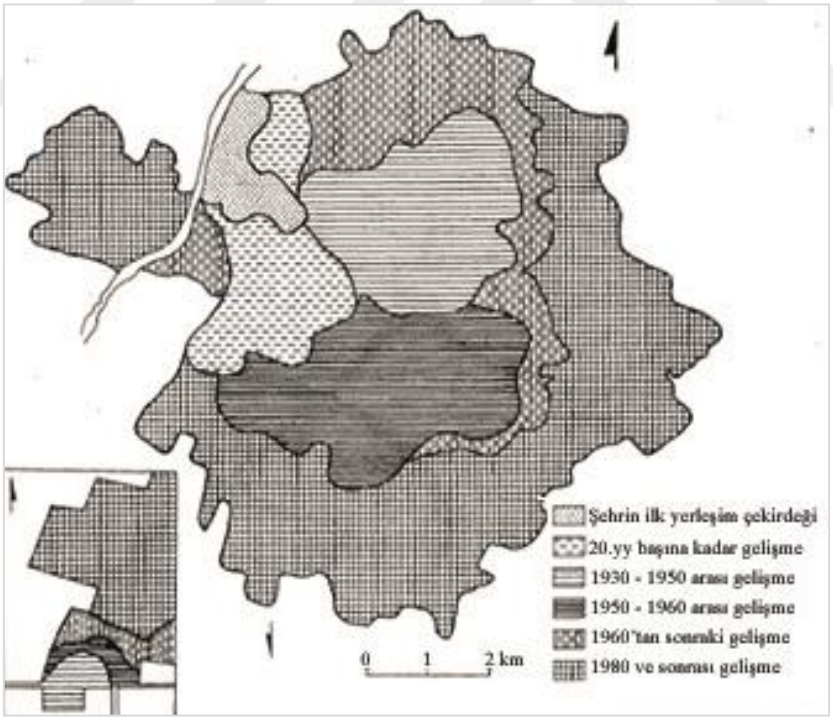

Şekil 4.3 1992 yılına kadar kentin mekânsal gelişimi (Timor, 1992)

Bir merkez etrafında (konsantrik) yerleşme özelliği gösteren Lüleburgaz'da, ilk yerleşme merkezi Sokullu Camii çevresinde gerçekleşmiştir (Şekil 4.3). Dere

Mahallesi, günümüzde Yılmaz Mahallesi (1949 yılında ayrılmıştır) olarak anılan kısım ile Lüleburgaz'ın en eski mahallesini ve yerleşim yerlerini oluşturmaktadır. Burgaz Deresi yatağındaki su taşkınları sebebiyle kentin gelişimi dere yatağından uzaklaşarak, doğu ve güney istikametinde gerçekleşmiştir. Büyüme 1900'lü yılların ilk çeyreğine kadar ilk yerleşim alanı etrafındadır. 1930'lardan (Şekil 4.4 – 1930'lu yıllardaki yapılaşmayı gösteren bir fotoğraf) itibaren (özellikle Bulgaristan olmak üzere Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'dan gelen göçmen nüfus ve kırdan kente göç sonucunda) doğu yönünde, 1950'lerden sonra güney yönünde gelişme görülmüştür. Yerleşmenin kuzeyinde askeri alanın sınır oluşturması, batıda zaman zaman taşkınlara yolaçan derenin mevcudiyetinin yanısıra boş alanların olması ve E-5 karayolunun cazip özellikleri nedeniyle Lüleburgaz'da yerleşmenin gelişiminin doğu ve güney yönlere doğru eğilimi hızlanmış ve yerleşme bu yönlerde büyümeye devam etmiştir (Timor, 1992).

Şekil 4.4 1930 yılına ait bir fotoğraf (Lüleburgaz Belediyesi Stratejik Plan, 2011)

Kentin kuzeyinde bulunan askeri alan ve yollar fiziksel eşikleri meydana getirirken, dere ve verimli tarım alanları doğal eşikleri oluşturmaktadır. Ancak kentin alt ölçekli planlarla tarım alanlarına doğru (üstelik yüksek hizmet nüfus planlamasıyla) yapılaşmaya açıldığı ve 1990 yılı sonrasında kentin gelişiminin arttığı ve Şekil 4.2'den (alan seçimine dair makroform irdelemesinden) anlaşıldığı üzere 1990 yılına kadar oluşan makroformun 2020 yılına gelene kadar özellikle 90'lı yıllarda

yaşanan büyüme yönü eğilimine paralel olarak doğu ve güney doğu yönlerinde gerçekleşmeye devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum yaşanabilirlik açısından da çeşitli konuların düşünülmesine sevk etmektedir.

Yaşanan nüfus artışı ve kentsel büyüme neticesinde Lüleburgaz İlçesi'nin günümüzde yirmi üç mahallesi bulunmaktadır (Tablo 4.12). Bunlar; 8 Kasım, Atatürk, Barış, Cumhuriyet, Dere, Durak, Gençlik, Gündoğdu, Güneş, Hürriyet, İnönü, İstiklâl, Kocasinan, Kurtuluş, Özerler, Sarımsaklı, Sevgi, Siteler, Yeni, Yıldırım, Yıldız, Yılmaz ve Zafer Mahalleleridir. Son on yılda özellikle kentin güney yönünde bulunan İstiklâl Mahallesi, Zafer Mahallesi, 8 Kasım Mahallesi'nde yeni konut alanlarının inşa edildiği görülmektedir.

Tablo 4.12 Yıllara göre mahalle nüfusları (Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 2022; TÜİK, 2023)

Mahalle	1970	1980	1990	2000	2010	2023
8 Kasım	3319	4023	7415	8211	8973	10.340
Atatürk	7862	8600	9019	9260	9469	9537
Barış	3324	3341	3107	3138	3137	3758
Cumhuriyet	2934	2731	3248	3353	3406	4206
Dere	1695	1778	1619	1635	1593	1770
Durak	3025	3094	3000	2960	2970	2919
Gençlik	6765	7059	6707	6724	6828	6692
Gündoğdu	5956	5975	5929	6071	6225	6566
Güneş	4603	4631	5075	5121	5291	5855
Hürriyet	6609	7085	7318	7300	7481	7317
İnönü	6077	6180	6017	5942	5923	6131
İstiklâl	1348	2308	3466	3798	3997	5401
Kocasinan	7058	7069	6639	6855	6816	6347
Kurtuluş	7591	7776	7882	7998	8087	8100
Özerler	2678	2635	2459	2467	2467	2416
Sarımsaklı	22	23	19	19	18	15
Sevgi	1047	1222	1286	1450	1570	2011
Siteler	6229	6549	7266	7493	7590	7591
Yeni	5516	5283	5037	5048	5114	5106
Yıldırım	2901	3031	4027	4176	3946	4534
Yıldız	5283	6417	7489	7841	7972	8031
Yılmaz	2475	2341	2253	2277	2523	3256
Zafer	1149	1261	2299	2761	3302	5990

Yıllara göre mahalle nüfus değişimlerine bakıldığında özellikle 8 Kasım Mahallesi başta olmak üzere Zafer ve İstiklâl Mahalleleri'nde gerçekleşen nüfus artışının bu yapılaşmayla örtüştüğü söylenebilir (Tablo 4.12). 10.340 kişi nüfus büyüklüğüyle kentin en kalabalık mahallesi 8 Kasım Mahallesi olurken, Sarımsaklı Mahallesinin

2023 yılı verilerine göre sadece 15 kişi büyüklüğünde bir nüfusu barındırması dikkat çekmektedir. 8 Kasım, Atatürk, Kurtuluş ve Yıldız mahallellerinin 8000 kişiden fazla, Hürriyet ve Siteler mahallelerinin 7000 kişiden fazla nüfus büyüklüğüne ev sahipliği yaptığı görülmektedir (Şekil 4.5).

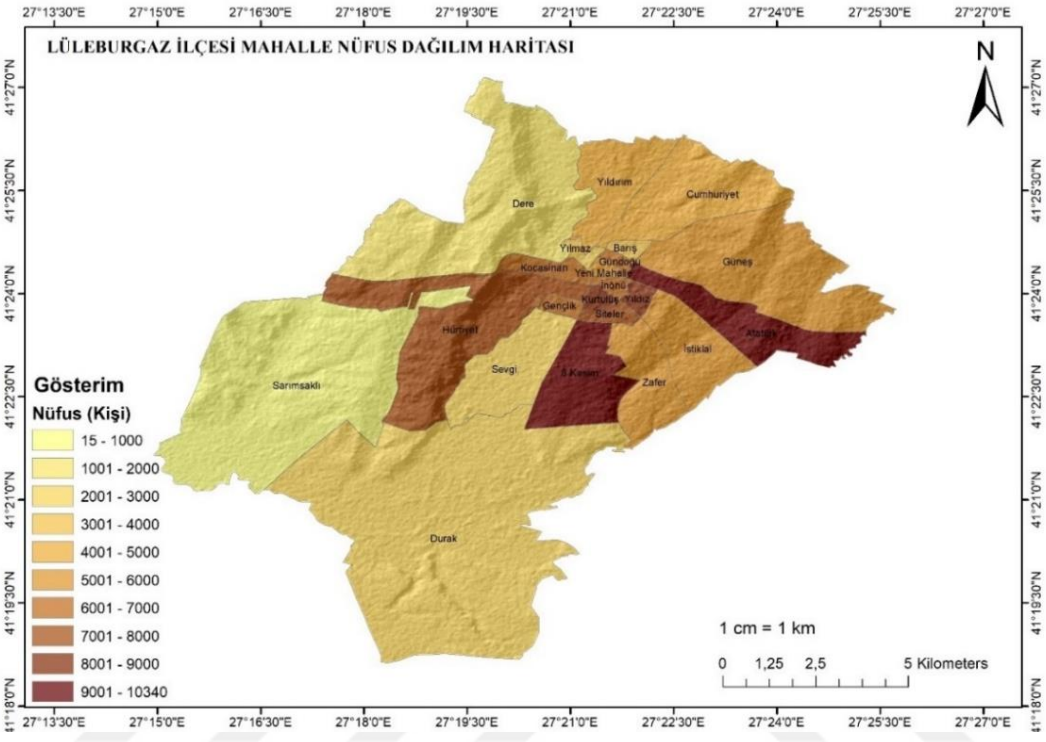

Şekil 4.5 Lüleburgaz İlçesindeki nüfusun mahallelere göre dağılımı (TÜİK, ADNKS 2023 yılı verileri kullanılarak ARCGIS ortamında düzenlenmiştir)

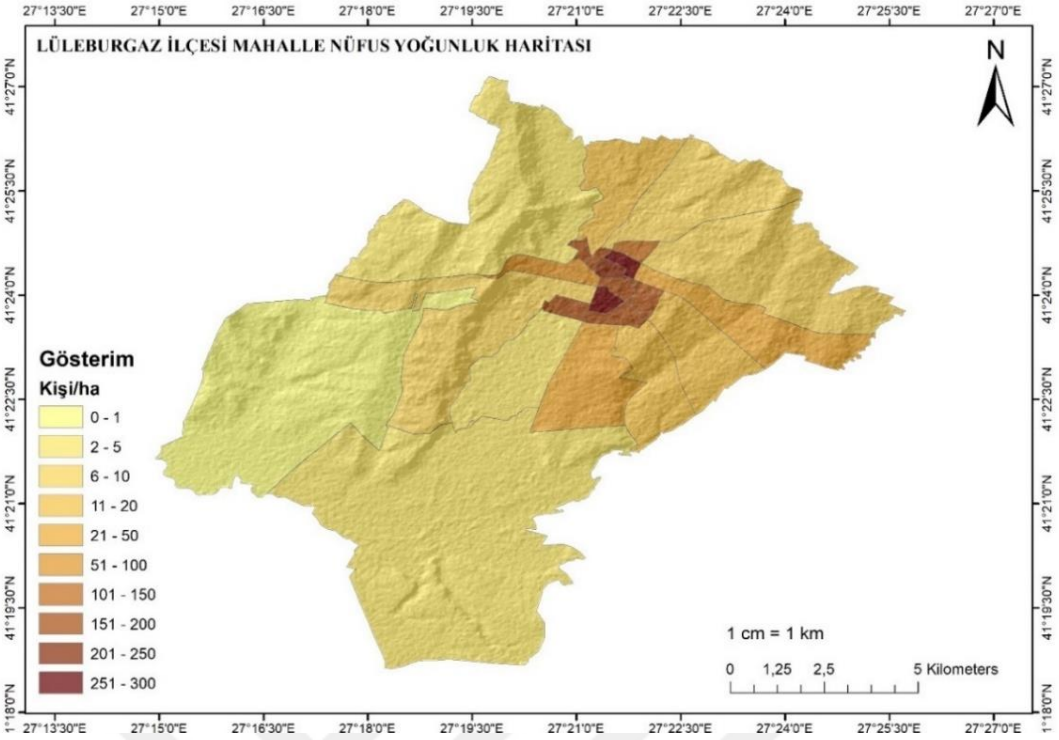

Şekil 4.6 Lüleburgaz İlçesi mahalle yoğunluk haritası (TUİK, ADNKS 2023 yılı verileri kullanılarak ARCGIS ortamında düzenlenmiştir)

Mahallelere göre nüfus dağılım haritasına bakıldığında nüfusun 8 Kasım ve Atatürk Mahallesi başta olmak üzere Yıldız, Kurtuluş ve Hürriyet Mahallelerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Kentin ilk yerleşim çekirdeğinin oluştuğu Dere ve Yılmaz Mahallelerinde nüfusun daha az olduğu görülmektedir (Şekil 4.5).

Mahallelerin nüfus yoğunluğu dağılımına bakıldığında Gündoğdu ve Kurtuluş mahallelerinin en yüksek, Sarımsaklı (en düşük yoğunlukta), Dere ve Barış mahallelerinin düşük nüfus yoğunluğuna sahip olduğu görülmektedir (Şekil 4.6). Kentin özellikle 1980 ve sonrası yıllardan itibaren ilk yerleşim çekirdeğini oluşturan Dere Mahallesinin bulunduğu yönün aksine güney ve güney doğu yönünde geliştiği ve bu yönde gelişen mahallelerde Dere mahallesine kıyasla nüfus yoğunluğunun daha fazla seviyede olduğu anlaşılmıştır.

Kentteki Önemli Proje ve Yatırımlar;

Lüleburgaz Belediyesi yaklaşık son on yıldır özel projelerini ulusal mimari projeler aracılığıyla elde etmektedir. 2013 yılında Otobüs Terminaliyle başlayan süreci, Lüleburgaz Yıldızları Kadınlar Akademisi, Lüleburgaz Yıldızları Sanat Akademisi,

Lüleburgaz Yıldızları Bisiklet Akademisi, Lüleburgaz Yıldızları Yüzme Akademisi, Tosbağa Dere Rekreasyon Alanı, Kore Savaşı Anma Alanı ve Ziyaretçi Merkezi projesiyle sürmüştür. Aynı zamanda faaliyette olan Lüleburgaz Yıldızları Futbol Akademisi, Lüleburgaz Yıldızları Lezzet Akademisi, Lüleburgaz Yıldızları RC Pisti, Lüleburgaz Kent Ormanı ile kentin sosyal ve kültürel açıdan geliştirilmesine yönelik yatırımların bulunduğu görülmektedir. Sosyo-kültürel açıdan kente katkı sağlayacak bu yatırımların, Lüleburgaz ilçesi'ni ilin diğer ilçelerinden ayrılan bir katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca, kentte hizmette bulunan Aşıkiye – Neşet Çal Sahnesi, Prof. Dr. Necdet Tekin Gençlik Merkezi ve Ekin Atölyesi ile de kültürel etkinliklere olanak sağlanmaktadır.

Buna ilaveten; Bercadia, 39 Burda AVM, Ata Corner ve Mini Mall adlı yapılar alışveriş ve sinema salonu açısından il geneline hizmet sunmaktayken; Bir nefes Hastanesi, Medikent Hastanesi, Derman Hastanesi ve Tıp Merkezi ile İl genelinde özel sağlık hizmetleri kapsamında hizmet sunumu gerçekleştirilen yatırımlar bulunmaktadır.

2019 yılında başlayan ve 2023 yılında tamamlanması planlanan[48] (İlçe Merkezi'nin güneyinde bir istasyon oluşturulmasını öngören) Hızlı Tren Projesi (Halkalı - Kapıkule) kente dair büyük ölçekli projelerdendir (Lüleburgaz Belediyesi Faaliyet Raporu, 2022).

Özetle bir değerlendirme yapıldığında;

Nüfus artışına bağlı olarak yaşanan kentsel büyümenin ve yürürlükteki planda öngörülen nüfusun üst ölçekli planlarda öngörülenden yüksek olması durumunun; tarım alanları üzerindeki baskıyı arttırdığı ve kentsel hizmetlere dair yatırımların öncelikli alanlar dışına kaymasına zemin sağlayabileceğini göstermektedir. Lüleburgaz'ın hem bölgesel ölçekte hem de yerel ölçekte çevresine hizmet verecek merkez olarak geliştirilmesi yaklaşımı da dikkate alındığında; orta ölçekli bir kent olarak hinterlandı içinde kalan ve hinterlantlarında yer aldığı yerleşmeler arasında bir tampon vazifesi görerek büyük kentler üzerindeki yoğun göç baskısını

48 Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Abdulkadir Uraloğlu'nun yapmış olduğu açıklamadan hızlı tren projesine ait ilk etap olan Çerkezköy-Kapıkule arasının 2025 yılının sonuna kadar bitirilmesinin planlandığı anlaşılmaktadır (Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Böcüoğlu Bodur, 2024).

hafifletme potansiyeline ve daha dengeli bir nüfus kademelenmesinin sağlanmasına yönelik yüklendiği misyon doğrultusunda (ülkedeki konumu ile kendi bölgesel dinamiği içinde değerlendirildiğinde) Lüleburgaz Kenti'nin günümüz küresel hedefler temelinde sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde yaşanabilir bir kent olarak ele alınmasının gerekliliği daha net anlaşılmaktadır.

4.2 Yaşanabilirliğin Sosyal Sürdürülebilirlik Çerçevesinden Değerlendirilmesine Dair Yaklaşım Önerisi: Lüleburgaz Kenti Örneği

Literatür taraması sosyal sürdürülebilirlik kavramının ana odak noktasının "toplum" olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra statik bir durumdan öte dinamik bir anlam içermesi nedeniyle sosyal sürdürülebilirliğin "zaman" unsurundan bağımsız olmadığı görülmektedir. Ayrıca planlama ve tasarım aracılığıyla doğrudan müdahale edilebilme potansiyeli taşıyan çevre unsurunun diğer bir unsur olduğu düşünülmektedir. Woodcraft (2012) tarafından sosyal sürdürülebilirliğin; toplum, birey ve yapılı çevre üzerinden kuramsallaştırılmaya çalışıldığını belirtmektedir. Literatürde ifade edildiği üzere mevcut sosyal sürdürülebilirlik tanımlarının üç ortak özelliğine (geleceğe odaklanma, ihtiyaçların tatmini, sosyal olarak uyumlu ve fiziksel olarak bütünleşmiş kentsel birim) dayanarak birey, mekân ve zaman unsurları etrafında şekillendirilen yaşanabilirliğin makro ve mikro ölçekte, kent/bölge ve mahalle düzeyinde irdelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Tezde makro düzeyde geleceğe odaklanma Brundtland raporu ve Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında, mikro ölçekte ise sosyal olarak uyumlu ve fiziksel olarak bütünleşmiş kentsel birim olarak mahalle düzeyi irdelenmektedir.

Sosyal sürdürülebilirlik kavramı -ölçüm çerçevesinden ele alındığında- Glasson ve Wood (2009) ile Colantino (2010)'nun vurguladığı üzere istihdam ve yoksulluğun iyileştirilmesi gibi katı sosyal sürdürülebilirlik temalarına dayalı gerçekleştirilen yaşam kalitesi çalışmalarının aksine mutluluk, sosyal kaynaşma ve yer duygusu gibi "yumuşak" ve daha az ölçülebilir kavramlarla tanımlanmaya başlanmıştır. Secher (2014)' in ifade ettiği üzere Chan ve Lee (2008), Davidson ve Wilson (2009), Dempsey ve diğerleri (2011) gibi sosyal sürdürülebilirlik kavramına kentsel tasarım

merceğinden bakan araştırmacılar yapılı çevrenin sosyal sürdürülebilirlik kavramı üzerindeki etkilerini değerlendirirken genellikle fiziksel boyuta atıfta bulunmaktadır. Ghahramanpouri ve diğerleri (2015) tarafından belirtildiği gibi bu çalışmalar yerel girişimleri, stratejileri ve yönergeleri göz önünde bulundurarak genellikle- Jan Gehl ve Jan Jacops gibi araştırmacılar tarafından önerilen- kriter seçimlerinin temelini oluşturan önemli kentsel tasarım teorilerine dayalı olarak irdelenmektedir (Ghahramanpouri, Abdullah, Sedaghatnia ve Lamit, 2015).

Sürdürülebilir kalkınma bir yandan ekonomik kalkınma hedeflerine odaklanırken diğer yandan bireysel faaliyetlerin çevre üzerindeki etkilerini kontrol etmeye odaklanmaktadır (Redclift, 1987). Sürdürülebilir kalkınma hedefleri (SKH) çerçevesinin ağırlıklı olarak sosyal boyuta (SKH 1, SKH 2, SKH 3, SKH 4, SKH 5, SKH 6, SKH 7, SKH 8, SKH 9, SKH 10, SKH 11, SKH 12 ve SKH 16) dayandığı/atıfta bulunduğu görülmektedir. Ancak üçüncü bölümde gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda sürdürülebilirlik tartışmasının tarihsel gelişimi ve ana argümanlarının 2000'li yıllara kadar çevre koruma ve ekonomik kalkınma (neo-klasik ekonomik görüş) arasındaki ilişkiyle ilgili olduğu ve bu ikilemde sosyal yönün (toplumun/kullanıcıların/bireylerin) ikinci planda kaldığı anlaşılmaktadır.

Brundtland Raporunda belirtildiği üzere "çevre" hepimizin yaşadığı yerdir ve gelişme hepimizin (o) meskendeki kaderini iyileştirmek için yapılan şeydir. İnsan ölçeğine yapılan vurgu 1972 Stockholm'da insan çevresi konferansında vurgulanmıştır. Çevre-kalkınma-toplum ayrı varlıklar olarak değil birbirine bağlı bir bütünü temsil etmektedir (WCED, 1987; Wu, 1998). Sürdürülebilirliğin eş merkezli daireler ile tasvir edildiği modelde toplumun temel ihtiyaçları için çevreye nihai olarak bağımlılığı vurgulanmaktadır (Barron ve Gauntlett, 2002; Lozano, 2008; Mak ve Peacock, 2011). Cabeza Gute´s (1996) tarafından ifade edildiği gibi doğal sermaye (çevre) insan yapımı sermaye ile değiştirilemeyecek işlevleri sağlamaktadır. Toplum ve çevre arasında karşılıklı bir bağımlılığın bulunduğu ifade edilirken, sürdürülebilirliğin temelindeki eşitlik vurgusu temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için doğal çevrenin korunmasına atıfta bulunmaktadır.

Birey-toplum ikilemine yönelik olarak Giddens (1984) sosyal sistemlerin yapısal özelliklerinin yinelemeli olarak düzenledikleri pratiklerin hem aracı hem de sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Bu teori birey ve toplum arasındaki ilişkiyi bir bütün

olarak görmektedir. Wu (1998) insan eylemlerinin toplum yapılarının yani insanların sosyalleşmesi için bağlam sağlayan yapıları ve dolayısıyla bu yapıları yeniden yansıtacak insan eylemini yaratacağını ifade etmektedir. Bhaskar (1986) toplumun hem her zaman varolan durum olduğunu hem de insan faaliyetlerinin sürekli yeniden üretilen sonucu olduğunu belirtmektedir. Beck (1992) çevre sorunlarının çevremizin sorunları olmadığını kökenleri ve sonuçları itibariyle tamamen sosyal sorunlar (bireylerin sorunları, yaşam koşulları sorunu, hatalı sosyal-kültürel-politik tutumlar) olduğunu vurgulamaktadır. Sürdürülebilirlik, insanlar ve çevreleri arasındaki karşılıklı bağımlılığa dayalı olarak anlaşıldığı sürece doğal çevre ile koşulları birbirinden ayrı varlıklar olarak görmenin uygun olmadığı ifade edilmektedir.

Bharskar (1986), Giddens (1984) ve Wu (1998) hem çevre hem de kalkınma kavramlarının bireysel düşünce ve davranıştan ayrılamayacağını vurgulamaktadır. Bu sebeple literatür özeti kısmında belirtilen sürdürülemez eğilimleri tersine çevirmek için üretim ve tüketim faaliyetleri arasındaki zaman-mekân bağlantısının irdelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle sürdürülebilirlik konuları salt çevre veya ekonomi olarak değil insanların çevreye müdahalesi ve çevrenin birey üzerindeki etkisi bağlamında birbiriyle ilişkili olup toplum ve çevre sorunudur.

Mc Cormick (1995) insan toplumunun ayrılmaz bir parçası olduğu atmosfer, okyanuslar, kara ve bir bütün olarak ekosistemler gibi doğal çevrenin önceden varolan koşulları olduğunu ifade etmektedir. İnsanlar çevrelerine olduğu gibi uyum sağlamak yerine ona hâkim olmaya çalışmaktadır. İnsanlar çevreyi değiştirerek aslında kendilerini de değiştirdikleri çevreye uygun olarak karşılıklı bir süreç içinde değiştirmektedir. Milyonlarca yıllık avcılık, toplayıcılık ve tarımsal üretimin ardından insanlık yarattıkları çevrenin doğal çevreye hâkim olduğu bir sürecin içine girmişlerdir. Doğal çevrenin çoğu alanının insan faaliyetlerinin müdahalesine tabi olduğu belirtilmektedir[49] (bakınız Şekil 1.3). Beck (1992)'nin ifadesine göre 20. yüzyılın sonu doğa ile toplum arasındaki karşıtlığın sonu demektir. Bu, doğanın

[49] Örneğin; Britanya'da altı bin yıllık bir dönemdeki toplumsal ve ekonomik değişim Britanya adalarının doğal orman örtüsünün yüzde yedisi dışında tamamının ortadan kalmasına sebep olmuştur.

toplum dışında toplumun da doğa dışında anlaşılamayacağı anlamına gelmektedir. Doğayı boyun eğdirilmesi gereken bir şey olarak tanımlayan toplumsal teoriler sanayileşme süreci tarafından geçersiz kılınmıştır. 20. yüzyılın sonunda doğa "verili" olarak kabul edilmek yerine tarihsel bir ürün, yeniden üretimin doğal koşullarında yok edilen ya da tehlikeye atılan unsuru olmuştur. Endüstriyel üretimin evrensel dolaşımıyla bütünleşen doğanın yokedilmesi sadece doğanın yokedilmesi olmaktan çıkıp toplumsal, politik, kültürel ve ekonomik dinamiğin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Beck, 1992). Doğal çevre giderek artan şekilde insan eylemleri tarafından şekillendirilirken, insan faaliyetleri de insanların yarattığı çevre tarafından şekillendirilmektedir (Wu, 1998).

Sürdürülebilirlik tartışmalarında büyük ölçüde gözardı edilen bir konu olan sosyal sürdürülebilirlik olarak adlandırılan insan yapımı çevre, bireyler ve üretim (sosyo-ekonomik kalkınma) arasındaki içsel (karşılıklı sosyal) bağlantılardır (Wu, 1998). Bu açıklamalar ışığında bu çalışmada sosyal sürdürülebilirlik diğer iki -çevresel ve ekonomik- boyutun ön koşulu olarak kabul edilmektedir. Diğer bir deyişle sürdürülebilirliğe ve SKH'lere ulaşmak için önce sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasının gerektiği düşünülmektedir. Yapılan açıklamalar doğrultusunda oluşturulan metodolojik kurgunun aşamaları aşağıda yer almaktadır.

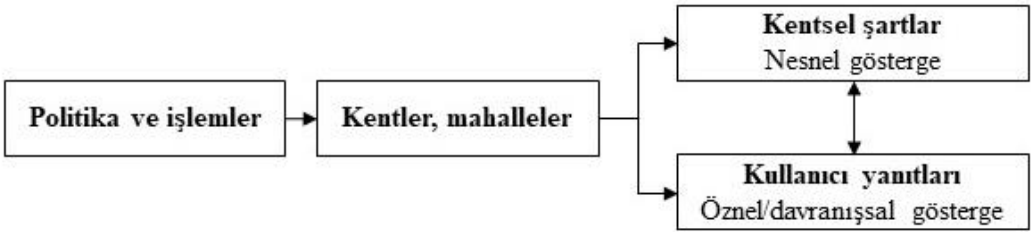

Şekil 4.7 Metodolojik kurguya dair çerçeve oluşumu- adım 1 (Marans, 2012'den referans alınmıştır)

Şekil 4.7'den anlaşılacağı üzere politika ve işlemler, kentler ve mahalleler üzerinde etkilidir. Bu etkinin sonuçları hem kentsel şartların hem de kullanıcı davranışının biçimlenmesi üzerinde etkiye sebep olabilmektedir.

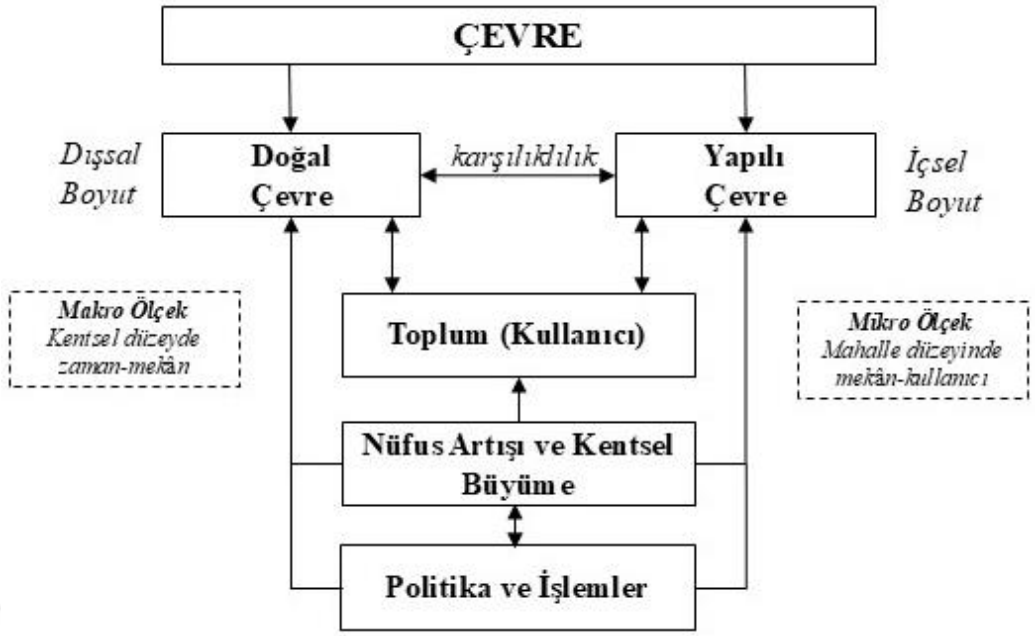

Şekil 4.8 Metodolojik kurgunun farklı boyutları kapsamasına dair çerçeve oluşumu- adım 2

Çevre iki başlık altında dışsal boyut olarak doğal çevre, içsel boyut olarak insan yapımı (yapılı) çevre karşılığıyla ele alındığında: doğal çevre-toplum[50], insan yapımı çevre-toplum ve doğal çevre-insan yapımı çevre arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğu vurgulanmaktadır. Nüfus artışı ve kentsel büyüme ile politika ve işlemlerin arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğu bu ilişkiden hem toplumun hem de doğal ve yapılı çevrenin etkilendiği anlaşılmaktadır (Şekil 4.8).

Bu ilişkilerin yaşanabilirliği nasıl etkilediğini tartışmak üzere tez kapsamında makro ölçekte kentsel düzeyde nüfus artışı, politika ve işlemlerin sonucuna dayalı olarak kentsel büyümenin doğal çevre üzerindeki etkilerini (nesiller arası eşitlik, doğal çevreye nihai bağımlılık, Maslow İhtiyaçlar hiyerarşisi ilkelerine dayanarak) zaman-mekân etkileşimi bağlamında AKAÖ (arazi kullanım/arazi örtüsü) değişimi üzerinden nüfus artışı ve kentsel büyüme ile politika ve işlemlerin insan yapımı çevre üzerindeki etkisini de mikro ölçekte mahalle düzeyinde mekân-kullanıcı etkileşimi bağlamında yaşanabilirliğin mekânsal göstergelerinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi çerçevesine dayalı olarak irdelenmiştir.

[50] Grafik anlatımda yeralan toplum (kullanıcı) ifadesi anket çalışmasında hane halkına karşılık gelmektedir.

Önerilen modelde doğal çevre kent ölçeğinde nesnel göstergelerin doğal çevre-zaman etkileşimi bağlamında varsayılan yaşanabilirliğin eğim/olasılığının betimlenmesi ile görünen yaşanabilirliğin ortaya konulması, yapılı çevre mahalle ölçeğinde nesnel göstergelerin yapılı çevre kullanıcı ikiliğinde varsayılan yaşanabilirliğin davranışsal göstergelere dayalı olarak açıklanması ile algılanan yaşanabilirliğin ortaya konulması sonucunda iki makro ve mikro ölçekli katman arasında bir bağ kurularak yaşanabilirliği bütün halinde değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu şekilde soyut olan varsayılan yaşanabilirlik somut pratik bir araştırma ile görünen ve algılanan yaşanabilirlik olarak ortaya konulmaktadır (Şekil 4.9).

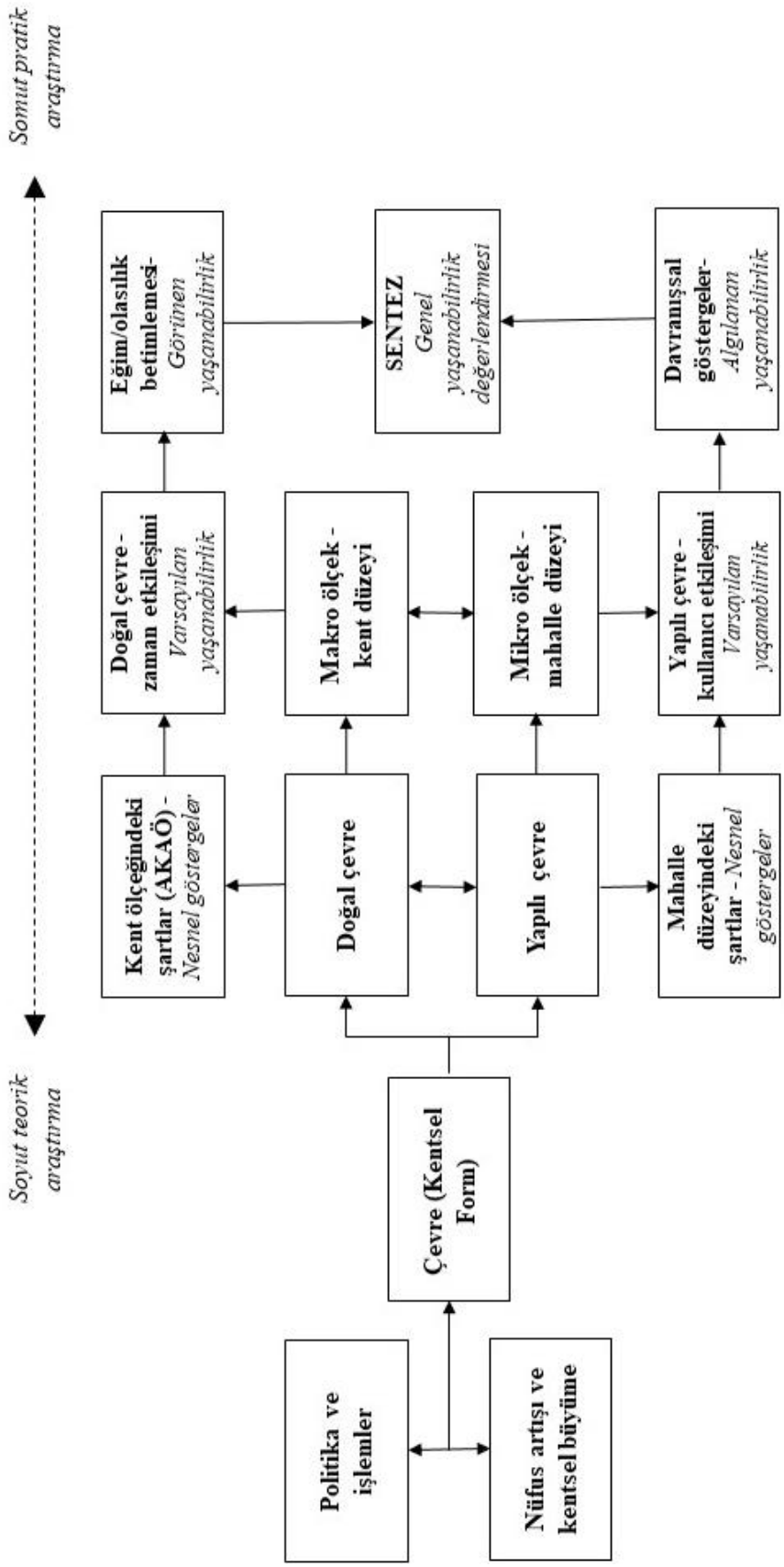

Şekil 4.9 Metodolojik kurgunun farklı boyutları kapsamasına dair çerçeve oluşumu- adım 3

Modelde test edilmek üzere belirlenen göstergeler Şekil 4.10, Tablo 4.13 ve Tablo 4.14'te bulunmaktadır. Yaşanabilirliğe dair göstergeler belirlenirken OECD, TÜİK, Mercer, Monocle, The Economist, BM, AARP, Urban Task Force gibi ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından yaşam kalitesi çalışmalarında kullanılan göstergeler (Tablo 4.13) ve kentsel tasarım literatüründe çalışmalar yapan Appleyard, 1981; Jacops, 1961; Carmona ve Magalhães, 2009; Gehl, 2019; Lynch, 1981 gibi öncü bilim insanlarının ortaya koyduğu parametrelerin (Tablo 4.14) değerlendirilmesi ve frekans dağılımları sonucunda ön plana çıkan ilkelerin tespit edilmesi yoluna gidilmiştir. Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından yaşam kalitesi çalışmalarında ön plana çıkan göstergeler: konut, eğitim, çevre kalitesi, sağlık, güvenlik, alt yapı hizmetleri, kentsel tesisler ve ulaşım/erişebilirlik olmuştur. Kentsel tasarım konusunda öncü bilim insanlarının ortaya koyduğu parametreler değerlendirildiğinde ön plana: erişebilirlik, güvenlik ve emniyet, karakter/imaj/kimlik, yoğunluk ve çeşitlilik göstergelerinin çıktığı görülmüştür. Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri olarak literatür kapsamında ön plana çıkan ilkeler: güvenlik ve emniyet, sosyal katılım, sosyal etkileşim, konut memnuniyeti, mahalle memnuniyeti, yer duygusu/bağlılık ve çevrenin geleceği olmuştur. Yapısal eşitlik modellemesinde aynı parametrenin iki başlık altında değerlendirilmesinin uygun olmayacağından dolayı güvenlik ve emniyet göstergesi sadece sosyal sürdürülebilirlik başlığı altında irdelenmek üzere yaşanabilirlik parametrelerinden, sosyal eşitlik göstergesi de yaşanabilirlik bağlığı altındaki erişilebilirlik göstergesi ile örtüştüğünden dolayı sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinden çıkartılmıştır. Orta ölçekli kent bağlamında değerlendirme yapıldığından dolayı erişebilirlik[51], karakter ve yoğunluk ilkelerinin[52] -literatür değerlendirmesine dayanarak- ön plana çıktığı anlaşılmıştır. Bu doğrultuda çeşitlilik, kentsel tesisler ve konut değişkenlerinin erişebilirlik başlığı altında; çevre kalitesi ve imaj/karakter/okunaklılık başlıkları karakter başlığı altında olmak üzere yaşanabilirlik parametreleri üç ana başlığa (erişebilirlik, karakter, yoğunluk) indirgenmiştir (Şekil 4.10).

[51] Covit-19 pandemisi ile tekrar gündeme gelmiştir. Yaya olarak kentsel hizmet ve donatılara erişilebilirliğin önemini vurgulayan pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir.

[52] Gösterge seçiminde frekans düşüklüğü sebebiyle bir göstergenin çalışma kapsamı dışında bırakılmış olmasının o göstergenin önemsiz olduğu anlamına gelmediğini belirtmek gerekmektedir. Literatür bağlamında yaşanabilirliği ve sosyal sürdürülebilirliği değerlendirmeye yönelik belirli bir şablon olmadığından bu şekilde bir yol izlenerek üst başlıkların belirlenmesine zemin hazırlanmıştır. Kapsam dışı kalan göstergelerin farklı başlıklar altında doğrudan veya dolaylı olarak değerlendirildiği ifade edilmelidir (örneğin; istihdam ve gelir parametreleri demografik yapı başlığı altında, ekolojik/yeterli kaynak ve doğal afetler parametreleri çevrenin geleceği başlığı altında, sosyal yaşam parametresi erişebilirlik başlığı altında, sivil katılım parametresi sosyal katılım başlığı altında ve mimari kalite parametresi konut memnuniyeti başlığı altında irdelenmeye çalışılmıştır).

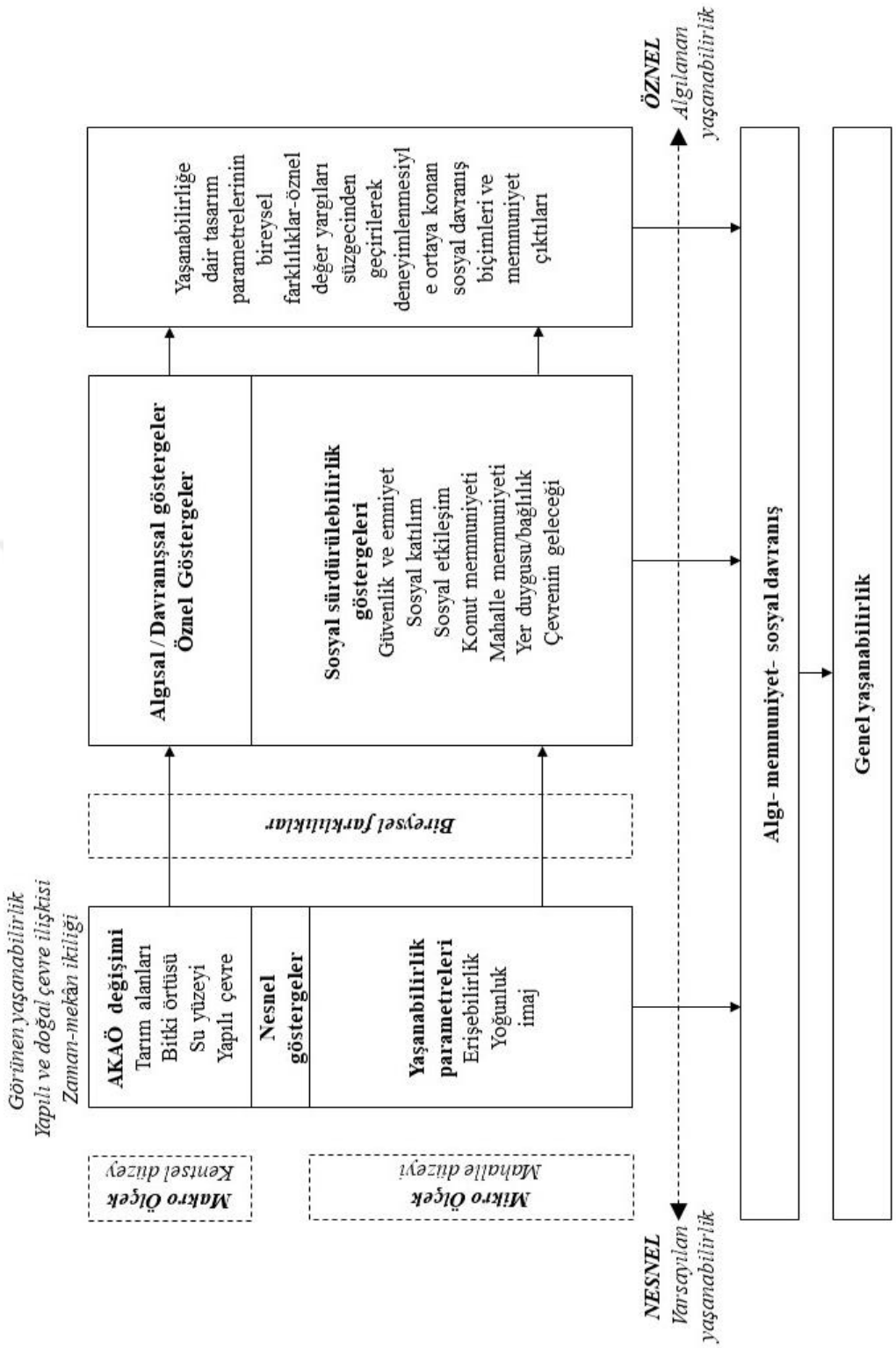

Şekil 4.10 Yaşanabilirlik model çerçevesi – adım 4 (Ewing ve Handy, 2009; Ewing ve diğerleri, 2006; Karuppannan ve Sivam, 2011; Marans, 2012; Marans ve Stimson, 2011'den yararlanılmıştır)

Tablo 4.13 Mekânsal yaşanabilirlik göstergelerinin değerlendirilmesi

Araştırmacılar / Yaşanabilirlik Göstergeleri	OECD	BM	The Economist	AARP	Mercer	Monocle	Urban Task Force	TÜİK	Frekans
Konut	■	■	■	■	■		■	■	7
Gelir	■						■	■	3
İstihdam	■	■				■	■	■	5
Yer duygusu/bağlılık	■			■				■	3
Eğitim	■	■	■	■	■		■	■	7
Çevre kalitesi/doğal ortam (hava koşulları, iklim, yeşil alan)	■	■	■	■	■	■		■	7
Sivil katılım	■	■		■			■	■	5
Sağlık	■	■	■	■	■	■		■	7
Yaşam memnuniyeti	■							■	2
Güvenlik	■	■	■	■	■	■			6
Sosyal yaşam	■		■						2
Alt yapı hizm. (Elektrik, su, telekomünikasyon, atık hizm.)	■	■	■	■	■			■	6
Kentsel tesisler (Kültürel yaşam, eğlence, tüketim, alışveriş tesisleri, tiyatro, sinema, market, manav-günlük tüketim ürünleri sunumu)		■	■		■	■	■	■	6
Ekonomi				■	■				2
Politik ortam					■	■			2
Doğal afetler					■				1
Ulaşım/erişebilirlik		■		■	■	■	■	■	6
Uluslararası bağlantı						■			1
Mimari kalite						■			1
Kentsel üretim		■							1
Mahalle (karma kullanım, kompakt tas., mahalle kalitesi)			■						1

Tablo 4.14 Mekânsal yaşanabilirlik göstergelerinin değerlendirilmesi

Araştırmacılar / Yaşanabilirlik Göstergeleri	Lynch, 1981	Jacops ve Appleyard, 1987	Montgomery, 1998	Carmona ve Magalhães, 2009	Jan Gehl, 2002	Frekans
Erişebilirlik	■	■	■	■		4
Peyzaj/manzara			■		■	2
Temizlik		■				1
Konfor					■	1
Güvenlik/Emniyet		■	■		■	3
Nitelik/okunaklılık			■	■		2
Karakter/İmaj/kimlik	■	■	■	■	■	5
Yoğunluk			■	■	■	3
Çeşitlilik	■	■	■	■		4
Ekonomi			■			1
Ekolojik/yeterli kaynak	■	■				2

4.2.1 Makro Düzeyde Analizlere Dair Veri Toplama ve İşleme Adımları

Analizlere öncelikle veri toplama ile başlanılmıştır. Arazi kullanım değişimi haritalarının oluşturulmasında 2001, 2010 ve 2021 yıllarına ait Landsat uydu görüntüsü (TM, OLI) verileri kullanılmıştır. Landsat uydu görüntüleri, geçmiş yıllara ait görüntülerin nispeten yüksek uzamsal çözünürlüklü (30 metre) ve ücretsiz olarak elde edilmesine imkân sağladıklarından AKAÖ değişikliklerinin tanımlanması ve izlenmesi için yaygın olarak kullanılmaktadır (Khwarahm, Qader, Ararat ve Al-Quraishi, 2020; Li ve diğerleri, 2020). Landsat uydu görüntüleri; United States Geological Survey (USGS) Earth Explorer portalından indirilmiştir. Haritaların seçiminde iki ilke temel alınmıştır; öncelikle kentsel nüfus artışında yaşanan kırılmalar dikkate alınarak 2000, 2010 ve 2020 yıllarının irdelenmesi hedeflenmiştir (Tablo 4.7). Sonrasında arazi örtüsü sınıflandırmasının doğru şekilde yapılabilmesi için Landsat uydu görüntü sahnelerinin en düşük bulut örtüsü yüzdesine (%5'den az) sahip olması ana kriter olarak belirlenmiştir. Düşük bulut yüzdesi kriteri doğrultusunda 2000 ve 2020 yılları için uygun veri elde edilemediğinden dolayı çalışmada 2001 ve 2021 yılına ait uydu görüntüleri kullanılmıştır. Çalışma için seçilen Landsat uydu görüntülerinin detayları (Tablo 4.15)'te bulunmaktadır.

Tablo 4.15 Kullanılan uydu verilerinin özellikleri (Earth Explorer, 2022)

Uydu verisi	Alıntı tarihi	Çözünürlük (m)	Referans Sistemi/Yol/Satır
Landsat 4-5 TM	20.07.2001	*30*	WGS-84/181/031
Landsat 4-5 TM	15.09.2010	*30*	WGS-84/181/031
Landsat 8 OLI/TIRS	27.07.2021	*30*	WGS-84/181/031

Arazi örtüsü sınıflandırmasında Anderson ve diğerleri (1976) ile Kisamba ve Li (2022)'nin sınıflandırmasından faydalanılmıştır (Anderson, Hardy, Roach ve Witmer, 1976; Kisamba ve Li, 2022). Beş arazi örtüsü sınıfı sayısı kullanımının ortalama bir değere karşılık geldiği ifade edilmektedir (Pontius Jr ve diğerleri, 2008). Bu veriye dayalı olarak arazi örtüsü sınıflandırılırken; bitki örtüsü, su yüzeyi, tarım alanı ve yapılı çevre olmak üzere dört ana gruba ayrılmıştır (Tablo 4.16).

Tablo 4.16 AKAÖ sınıflandırmalarının açıklaması

Arazi örtüsü sınıfları	Açıklamalar
Bitki örtüsü	Orman (yaprak döken ve dökmeyen orman arazisi ve karışık orman arazisi), çalılar, çimenler, ağaçlar gibi her türlü bitki örtüsüyle kaplı tüm alanlar
Su yüzeyi	Suyla kaplı tüm alanlar, bunlar arasında göller, barajlar, nehirler, göletler, her türlü rezervuar ve akarsular bulunur
Tarım alanı	Tarım/çiftlik arazisi, mera alanı ve çıplak tarlaların kapsadığı tüm alanlar
Yapılı çevre	Tüm yapay yüzeyler; yerleşim alanları, endüstriyel alanlar, ticari alanlar ve hizmetlerin yanı sıra tüm karayolları ve demiryolu ağlarını da içerir

Doğru bir sınıflandırma elde etmek için QGIS programında atmosferik düzeltme ve keskinleştirme gibi görüntü düzeltme ön işlemleri gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, uydu görüntülerini dört kategoride sınıflandırmak için ArcGıs (10.8 versiyon) programı kullanılmıştır. Landsat görüntü katmanları, kompozit bantlar aracıyla birleştirilmiştir. Birleştirilen katmanları ilçe sınırlarına göre kırpma (clip) işlemi yapabilmek için T.C. Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü sayfasından (T. C. Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü, 2022) Türkiye Mülki İdare Sınırları'na dair veri indirilmiştir. Birleştirilen görüntüler, Lüleburgaz UTM koordinat sistemine yansıtılan World Geodetic System 84'e (WGS84) coğrafi olarak referanslandırılmıştır (UTM-Zone 35 N). Daha sonra clip işlemi gerçekleştirilerek çalışma alan sınırları elde edilmiştir. Arazi kullanımı

değişikliklerini belirlemek için denetimli sınıflandırma yöntemi kullanılmıştır. Son olarak elde edilen haritaların doğruluk değerlendirmesi işlemi gerçekleştirilmiştir. Şekil 4.11'de AKAÖ haritası eldesinde gerçekleştirilen adımlar gösterilmektedir.

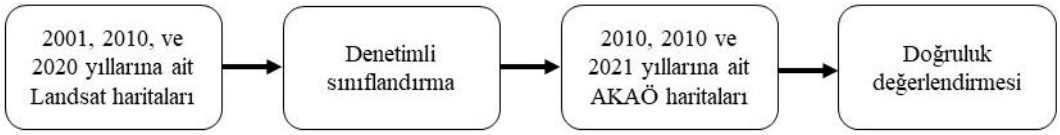

Şekil 4.11 AKAÖ haritalarının hazırlanma adımlarını gösteren akış şeması

Veri toplama ve işleme aşamalarının ardından Şekil 4.11'de görüldüğü üzere doğruluk değerlendirmesi aşamasına geçilmiştir. Doğruluk değerlendirmesi, uzaktan algılama verilerinin analiz edilmesi sürecinde önemli bir adımdır. Uzaktan algılama ürünleri, politik kararların temelini oluşturabilir. Bu sebeple potansiyel kullanıcılar, elde edilen harita verilerinin güvenilirliğini bilmek zorundadır (International Institute for Applied Systems Analysis [IIASA], 1998). Doğruluk değerlendirmesi, harita verilerini doğru ve etkili bir şekilde kullanmak için ne kadar hassas olduğunu anlamaya yardımcı olmaktadır. Doğrulama noktaları ve sınıflandırılmış veriler için sınıflandırma hata matrisi oluşturulmaktadır. Görüntü sınıflandırmasının doğruluğunu ölçmek ve karşılaştırmak için kappa katsayısı (Kappa coefficient- KC) kullanılmaktadır. Hata matrisinden elde edilen genel doğruluk (Overall accuracy- OA), üretici doğruluğu (Producer accuracy- PA) ve tüketici doğruluğu (Consumer's accuracy- CA) her sınıflandırma için analiz edilmelidir (Abdi, 2020; Foody, 2002; IIASA, 1998). Çalışmalarda alınan doğrulama noktalarının örneklem sayılarının değişkenlik gösterdiği görülmektedir. El-Tantawi vd. tarafından gerçekleştirilen çalışmada her sınıftan 60 örneklem alındığı görülürken, Abijith ve Saravanan tarafından yapılan çalışmada her sınıftan 80-90 arasında değişen sayıda noktasal örneklem alındığı görülmüştür (Abijith ve Saravanan, 2021; El-Tantawi, Bao, Chang ve Lui, 2019). Genel bir kural olarak Congalton (1991), sınıf başına en az 50 örnek önermektedir. Alan 500 km^2'yi aşıyorsa veya kategori sayısı 12'den fazlaysa, sınıf başına en az 75-100 örnek alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Congalton, 1991). Bu gereklilik Hay (1979) ve Fenstermaker (1991) tarafından tavsiye edilen örnek büyüklüğü ile de örtüşmektedir (IIASA, 1998). Bu çalışmada doğruluk değerlendirmesi için üretilen AKAÖ haritalarından her sınıf için 100 doğrulama noktası örneği alınmıştır.

Sınıflandırma doğruluğunu ifade etmenin en yaygın yolu hata matrisinin hazırlanmasıdır. Bu matris, sınıflandırılmış arazi örtüsünün ve örnek saha sonuçlarının ortaya koyduğu gerçek arazi örtüsünün çapraz tablosunu göstermektedir (IIASA, 1998). Hata matrisinden elde edilen minimum genel doğruluk değerinin %85 olması gerektiği belirtilmektedir (Arono, 1985). Doğruluk değerlerini elde etmek için aşağıdaki denklemler (1), (2), (3) kullanılmaktadır.

Genel doğruluk; doğru sınıflandırılmış piksellerin kontrol edilen toplam piksel sayısına bölünmesiyle hesaplanır (IIASA, 1998).

$$\text{Genel doğruluk} = \frac{\text{Doğru sınıflandırılmış piksel sayısı}}{\text{Toplam piksel sayısı}} \quad (1)$$

Üreticinin doğruluğu, bir sınıftaki doğru piksel sayısının, referans verilerinden türetilen toplam piksel sayısına bölünmesiyle elde edilir. Üreticinin doğruluğu, belirli bir alanın ne kadar iyi sınıflandırıldığını ölçmektedir (IIASA, 1998).

$$\text{Üreticinin doğruluğu} = \frac{\text{Bir sınıftaki doğru piksel sayısı}}{\text{Toplam piksel sayısı}} \quad (2)$$

Bir sınıftaki doğru sınıflandırılmış pikseller, o sınıfta sınıflandırılan toplam piksel sayısına bölünürse, bu ölçüye kullanıcının doğruluğu denir. Kullanıcıya, haritanın gerçekten yerde olanı ne kadar iyi temsil ettiğini bildirir (IIASA, 1998).

$$\text{Kullanıcının doğruluğu} = \frac{\text{Bir sınıftaki doğru piksel sayısı}}{\text{Aynı sınıftaki toplam piksel sayısı}} \quad (3)$$

Kappa katsayısı, bir matrisin genel uyumunun bir ölçütüdür (Roseneld ve Fitzpatrick-Lins, 1986). Sınıflandırma doğruluğu için Cohen (1960) tarafından geliştirilen Kappa katsayısı yaygın olarak kullanılmaktadır (IIASA, 1998; Mallick, 2014).

Tablo 4.17 Cohen's kappa değerinin yorumlanması

Kappa değeri	Uyum düzeyi	Verilerin güvenilirlik yüzdeleri
0-.20	Yok	*0-4%*
.21-.39	En az	*4-15%*
.40-.59	Zayıf	*15-35%*
.60-.79	Makul	*35-63%*
.80-.90	Güçlü	*64-81%*
.90 üzeri	Mükemmele yakın	*82-100%*

Cohen'e göre (Tablo 4.17) 0,60'ın altındaki herhangi bir kappa değeri, yetersiz bir uyuma işaret eder ve çalışma sonuçlarına çok az güvenilmelidir. 0,60-0,79 arası değerde makul bir ilişkinin; 0,80-0,90 arası güçlü ilişkinin; 0,91 ve üzeri değerde hemen hemen mükemmel bir uyumun olduğu ve elde edilen verinin %82-100 arasında değişen bir oranda güvenilirlik sağladığı belirtilmektedir (Cohen, 1960; McHugh, 2012). Bu değerlerin kontrolünün ardından yıllık değişim oranı analizi (annual rate of change analysis-ARC) değeri; AKAÖ kategorilerindeki yıllık değişim oranıdır. Her bir arazi kullanım sınıfı için yıllık değişim oranını elde etmek üzere aşağıdaki denklem kullanılmıştır (Abbas, Yang, Zhong ve Zhao, 2021; Muhammad, Zhang, Abbas, Guo ve Gwiazdzinski, 2022).

$$ARC\ \% = \frac{A2 - A1}{A1 \times t} \times 100$$

A1 ve A2 sırasıyla ilk ve son yıl alanlarıdır, t zaman aralığını ifade etmektedir.

4.2.2 Mikro Düzeyde Analizlere Dair Örneklem Seçimi, Veri Toplama Yöntemi ve Anket Formunun Hazırlanması Adımları

Literatür taraması sonucunda yaşanabilirlik ve sosyal sürdürülebilirliği oluşturan çok sayıda değişken/faktör belirlenmiş ve algılanan yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisine ilişkin hipotez ve alt hipotezler oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında farklı teorik alanların varsayımlarını bütünleştiren kavramsal bir model geliştirilmiştir. Mikro ölçekli irdeleme amacı doğrultusunda veri toplamak üzere "mahalle yaşam deneyiminiz" başlıklı hane halkı anket içeriği tasarlanmıştır (Ek A- anket formu). Sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinde şekillendirilen anket algılanan yaşanabilirliği ölçmek için birincil veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Bir mahallenin yaşanabilirliğini en iyi değerlendireceklerin o çevrede yaşayanlar olduğu düşünülmektedir. Veri toplama işleminden önce anketin terminolojisi, talimatların netliği, soruların anlaşılırlığı, süre ve soru sıralaması ve yanıt formatlarını değerlendirmek üzere istatistik alanında uzman kişi görüşleri alınarak anket taslağında gerekli düzenlemeler yapılması doğrultusunda nihai içerik oluşturulmuştur.

Yapısal eşitlik modellemesinin irdelendiği bu kısımda amaç yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerinde etkilerini açıklayan modelin ortaya konulabilmesidir. Lüleburgaz Kentinde belirlenen mahallelerden toplanan veriler özelinde

yaşanabilirlik ve sosyal sürdürülebilirliğin kaç boyuttan meydana geldiği açıklayıcı faktör analiziyle (AFA) ortaya konmuştur. Ardından ölçüm modeli ve yapısal modelin test edilmesi amacıyla yapısal eşitlik modellemesi (YEM) yöntemi için SmartPLS 4 programı kullanılmıştır. PLS-YEM, temel bileşenler analizini sıradan en küçük kareler regresyonlarıyla birleştirerek bir yol modelinde tanımlanan model yapılarını tahmin etmektedir (Mateos-Aparicio, 2011) ve giderek daha fazla tercih edilmektedir (Chin, 2010; Hair, Sarstedt, Hopkins ve Kuppelwieser, 2014; Henseler, Ringle ve Sinkovics, 2009; Tenenhaus, Esposito Vinzi, Chatelin ve Lauro, 2005). Veri kümesi sınırlı boyutta olduğunda PLS-YEM diğer yapısal eşitlik modelleme tekniklerine kıyasla daha yüksek bir sağlamlık göstermekte olduğu belirtilmektedir (Sarstedt, Hair, Ringle, Thiele ve Gudergan, 2016). PLS-YEM'in istatistiksel gücü veri toplanan toplumda gerçekten anlamlı ilişkiler mevcut olduğunda bunu tanımlama ihtimalini arttırmaktadır (Sarstedt ve Mooi, 2019). Ancak bu istatistiki güç diğer çok değişkenli yöntemlerde olduğu gibi PLS-YEM'de de temsili olmayan bir örneği, geçerli model tahminleri elde etmek için uygun bir örnek haline getirme yeteneğine sahip olduğu anlamına gelmemektedir (Hair vd, 2018). Birçok gösterge değişkenine ve yapısal yola sahip karmaşık modelleri tahmin etmeyi sağlamakla birlikte nedensel açıklamalar sağlamak üzere öngörücü bir yaklaşım sağlamaktadır (Wold, 1982; Sarstedt, Ringle ve Hair, 2017). Bu noktada öncelikle bu araştırmanın bir ölçek geliştirme çalışması olmadığını belirtmek gerekmektedir. Asıl olanın irdeleme amacı ışığında değerlendirilen teoriler çerçevesinde oluşturulan hipotezlerin, çeşitli parametrelere dayanarak birbirleri ile olan ilişkilerinin açıklanması/modellenebilmesidir.

Yapılan analizler sonucunda ortaya konan modelin hem yapısal açıdan geçerli ve güvenilir olduğu hem de modelde kurulan ilişkilerin anlamlı olduğu ortaya konulmuştur. Çalışmanın bu aşaması algılanan yaşanabilirliğin kent kullanıcılarının sosyal sürdürülebilirliğe karşı olan tutumunu etkileyen unsurların belirlenmesi ve yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini ortaya konması bakımından açıklayıcı bir araştırmadır. Araştırma evreni olarak orta ölçekli bir kent olan Lüleburgaz Kenti'nde yaşayan hane halkları seçilmiştir. Fakat seçilen araştırma evreninin tamamına erişilmesinin zorluğu, zaman ve maaliyet kısıtlarının da olması göz önünde tutularak araştırma örneklem ile sınırlandırılmıştır. Araştırma

kapsamında örneklem belirleme sürecinde Lüleburgaz Kenti'nde bulunan mahalleler çeper/çekirdek olarak tabakalandırılmıştır. Mahallelerin tabakalanması sürecinde kategorik bir değerlendirme gerçekleştirilmiştir: mahalleler mekânsal örüntü ve biçimlenmeleri açısından "çeper-çekirdek" detayında incelenmiştir. Bu değerlendirme M.R.G. Conzen'in 1960 yılındaki "Alnwick, Northumberland: A Study in Town-Plan Analysis" ile M. P. Conzen'in 2018 yılındaki "Core Concepts in Town-Plan Analysis" isimli çalışmasında "firnge-belt" (M.R.G. Conzen, 1960; M. P. Conzen, 2018) olarak tanımlanan çeper kuşaklara yönelik bir bağlama dayandırılarak geliştirilmiştir. Mahalle bazında yapılan değerlendirmeler sonucunda göstergeler arası ilişki ağları tanımlanarak Lüleburgaz kentindeki mahallelerin "çeper" ve "çekirdek" olarak tanımlanabilmesine zemin sağlanmıştır. Bu doğrultuda makroform gelişimi/büyüme yönleri bağlamında mahalleler (tarım arazisinden yapılı çevre niteliği kazanan mahalleler çeper kuşak olarak) irdelenerek çeper-çekirdek niteliği açısından tabakalandırılmış ve veri toplanacak olan mahalleler belirlenmiştir.

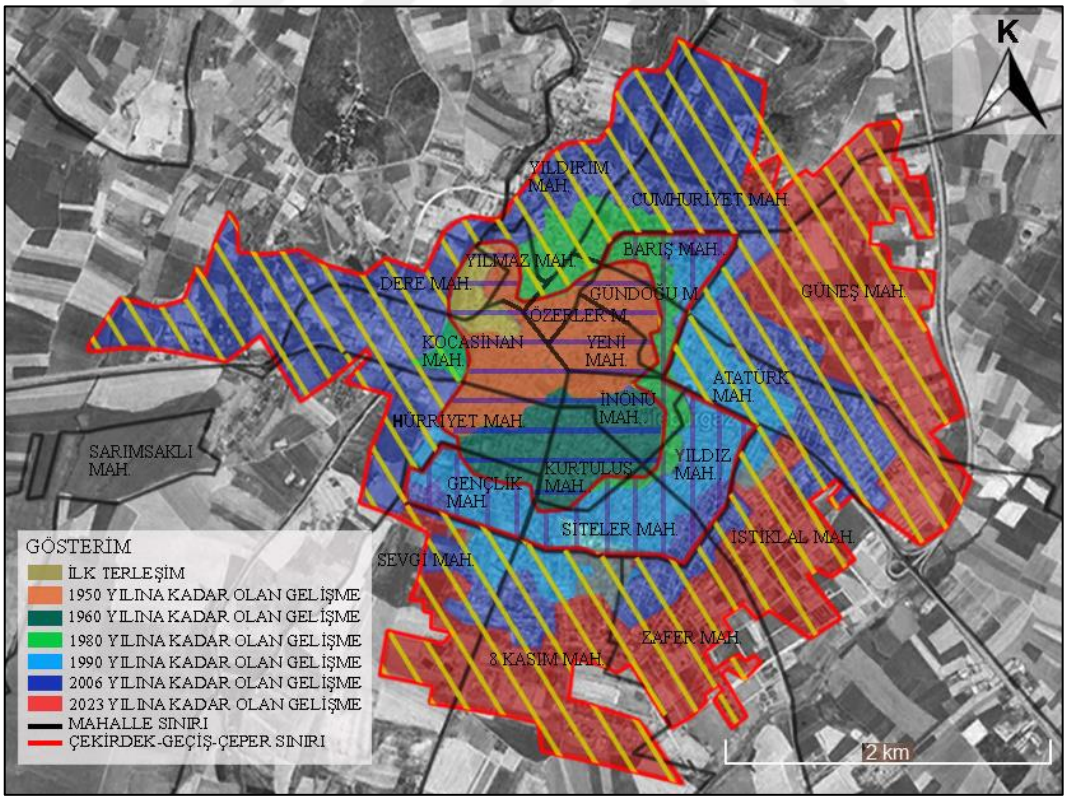

Şekil 4.12 Mahalle tabakalarını gösteren harita

Tablo 4.18 Çeper ve çekirdek mahalle tabakaları

Kentsel büyüme yönü sınıflaması					
Çekirdek Mahaller (Yerleşik Doku, 1960 yılına kadar)	Nüfus	Çeper Mahalleler (1990 Sonrası Büyüme)	Nüfus	Geçiş Mahalleler (çeper-çekirdek arasındaki mah.)	Nüfus
Dere Mah.	1816	*8 Kasım Mah.*	10635	*Barış Mah.*	3937
Gündoğu Mah.	6687	*Atatürk Mah.*	9577	*Yıldız Mah.*	8114
Hürriyet Mah.	7345	*Güneş Mah.*	5860	*Siteler Mah.*	7657
İnönü Mah.	6077	*İstiklal Mah.*	5604	*Gençlik Mah.*	6630
Kocasinan Mah.	6414	*Cumhuriyet Mah.*	3381	TOPLAM	26338
Kurtuluş Mah.	8125	*Sevgi Mah.*	2042		
Özerler Mah.	2363	*Zafer Mah.*	6525		
Yeni Mah.	5130	*Yıldırım Mah.*	5273		
Yılmaz Mah.	3281	TOPLAM	48897		
TOPLAM	47238				
Durak Mah. konumundan (kentten kopuk) ve *Sarımsaklı Mah.* konumundan ve nüfus büyüklüğü (kentten kopuk ve 15 kişi) açısından kapsam dışı bırakılmıştır.					

Lüleburgaz kentindeki ilk yerleşim merkezinden 2023 yıllı arası makroform gelişimi Timor (1992) tarafından hazırlanan harita ve uydu görüntüleri kullanılarak karşılaştırmalı bir şekilde incelerek "çeper ve çekirdek" mahalleler tanımlanmış (Şekil 4.12), (Tablo 4.18) ve anket çalışmasının gerçekleştirileceği mahalleler belirlenmiştir. Tabakalama sonucunda Lüleburgaz'da yer alan Kurtuluş ve İnönü mahalleleri çekirdek doku (eski yerleşim mahalleleri), 8 Kasım ve Zafer Mahalleleri de çeper doku (yeni gelişen mahalleler) olarak tespit edilerek; anket çalışması ile veri toplanması planlanan mahalle tabakaları belirlenmiştir. Lüleburgaz Kenti örnekleminden seçilen mahallelerden en az %95 güven düzeyi doğrultusunda anket uygulamasının gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda 155.630 nüfus büyüklüğüne dayalı olarak toplam 384 kişi[53] ile anket yapılması gerekmektedir. Bu sayı mahallelere göre oranlandığında çekirdek tabaka olan Kurtuluş Mahallesinden 100, İnönü Mahallesinden 74 hane halkı anket verisi, çeper tabaka olan 8 Kasım Mahallesinden 130 ve Zafer Mahallesinden 80 hane halkı anket verisi toplanması gerektiği belirlenmiştir (Tablo 4.19).

[53] TÜİK 2023 yılı ADNKS verilerine dayalı olarak ortalama hane halkı büyüklüğünün 3.14 olduğu gözönüne alındığında; haneleri temsilen 384/3 oranı doğrultusunda 128 hane halkı ile anket yapılmasının yeterli olmasına rağmen çalışmada 384 hane halkı baz alınmıştır.

Tablo 4.19 Çalışma kapsamında seçilen çeper ve çekirdek mahalleler ve örneklem sayıları

Seçilen çekirdek mahalleler			Seçilen çeper mahalleler		
Mahalle	Nüfus	Örneklem	Mahalle	Nüfus	Örneklem
Kurtuluş Mah.	8125	100	8 Kasım Mah.	10635	130
İnönü Mah.	6077	74	Zafer Mah.	6525	80
Toplam	14202	174	Toplam	17160	210

Belirlenen mahallelerden veri toplamak için basit rastlantısal örnekleme yöntemi tercih edilerek homojen bir dağılım sağlanması yoluna gidilmiştir.

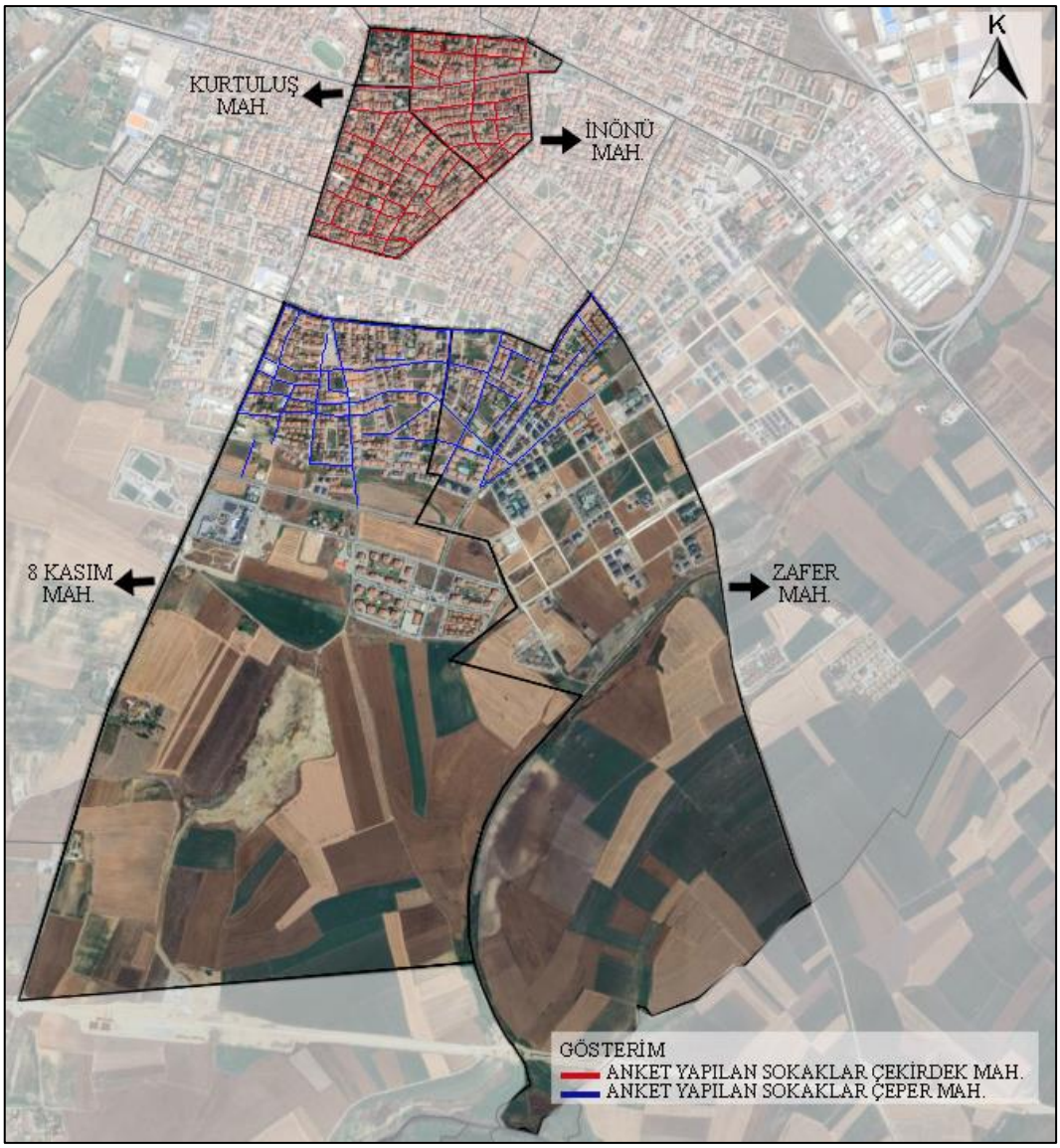

Şekil 4.13 Anket yapılan sokakları gösteren harita

Dolayısıyla çalışma kapsamında 2024 yılı Nisan-Mayıs ayları arasında Lüleburgaz Kenti'nde yaşayan çeper mahalle olarak belirlenen 8 Kasım ve Zafer Mahalleleri ile çekirdek olarak belirlenen Kurtuluş ve İnönü Mahallelerinde yaşayan toplam 406 hane halkından yüz yüze anket yöntemiyle veri toplanmış ve araştırmaya konu edilmiştir. İlgili mahallelerde anket yapılan sokaklar Şekil 4.13'te bulunan harita üzerinde işaretlenmiştir.

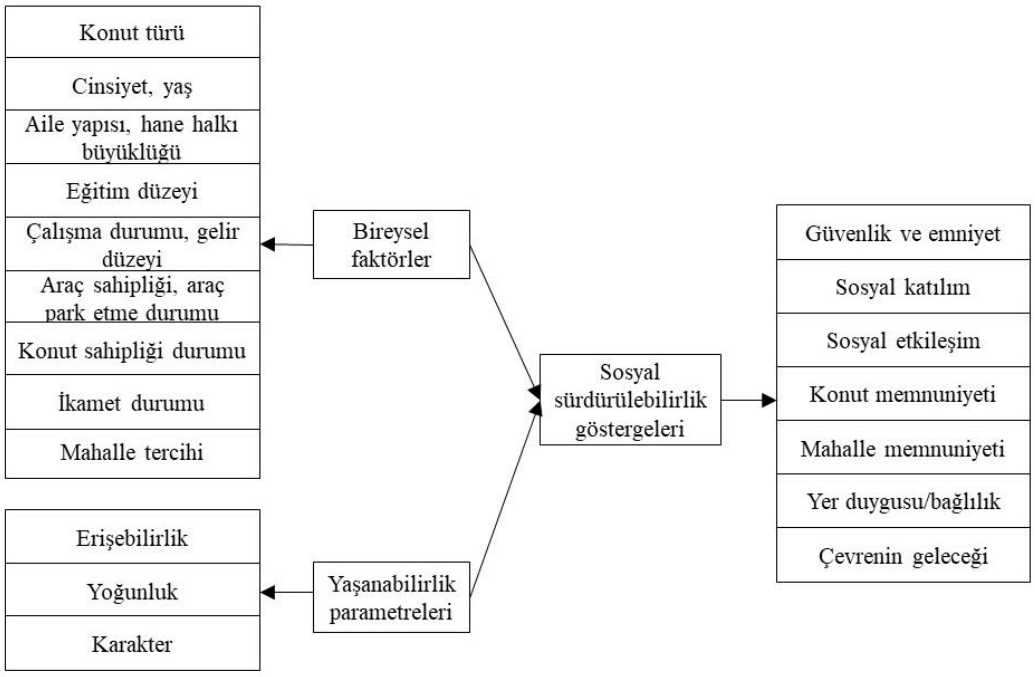

Şekil 4.14 Kavramsal model ve değişkenler arası ilişkiler

Kavramsal model ve değişkenler arası ilişkiler Şekil 4.14'te ifade edilmiştir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler Tablo 4.20'de özetlenmiştir. Literatür incelemesine dayanarak yaşanabilirliği tanımlamak için erişebilirlik, yoğunluk ve karakter olmak üzere üç boyutlu (Tablo 4.21); sosyal sürdürülebilirliği tanımlamak için emniyet ve güvenlik, sosyal katılım, sosyal etkileşim, mahalle memnuniyeti, yer duygusu, konut memnuniyeti ve çevrenin geleceği (Tablo 4.22) dahil olmak üzere yedi boyut belirlenmiştir. Bu boyutlarının her biri seçilen değişkenler aracılığıyla tanımlanarak her değişken, hane halkı anketinde yer alan sorular ile ilişkilendirilmiştir.

Tablo 4.20 Bağımlı ve bağımsız değişkenler

Bağımsız değişkenler- egzojen (dışsal değişkenler- YEM açısından)		Bağımlı değişkenler- endojen (içsel değişkenler -YEM açısından)
Bireysel (demografik) faktörler	Yaşanabilirlik parametreleri	Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri
Konut türü, Çeper-çekirdek mahalle, Cinsiyet, Yaş Aile yapısı, hane halkı büyüklüğü Eğitim düzeyi Çalışma durumu Gelir düzeyi (hane halkı ortalaması) Araç sahipliği, aracı park etme durumu Konut sahipliği durumu (ev sahibi/ kiracı), barınmaya harcanan aylık ortalama bedel, konut büyüklüğü, bina yaşı, oda sayısı Kentteki ikamet süresi Mahalledeki ikamet süresi Konuttaki ikamet süresi Mahalleye gelme durumu, hangi mahalleden/yerleşmeden geldiği (iç-dış göç) Mahalleye gelme sebebi Bu mahalle dışında yaşamak istenen yer, yaşamak istenen mahallenin tercih nedenleri, taşınmama sebebi	Erişebilirlik Yoğunluk Karakter	Güvenlik ve emniyet Sosyal katılım Sosyal etkileşim Konut memnuniyeti Mahalle memnuniyeti Yer duygusu/bağlılık Çevrenin geleceği

Yaşanabilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik parametrelerini değerlendirmeye yönelik sorular kesinlikle katılmıyorum (1 puan) ile kesinlikle katılıyorum (5 puan) arasında faklılaşan beş kategoriden birini kullanılarak sıralamaya dayalı olacak şekilde 5 puanlı likert ölçeği bağlamında yanıtlanmıştır. Bireysel özellikler (yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi) yaşanabilirlik algısını etkileme potansiyeline sahip olduklarından (Dave, 2011; Grillo, Teixeira ve Wilson, 2010; Lewicka, 2010) dolayı bir dizi demografik faktör de demografik değişkenler (Tablo 4.23) olarak araştırmaya dahil edilmiştir.

Tablo 4.21 Yaşanabilirliğe dair anket ölçüm değişkenleri- bağımlı değişkenler, nesnel göstergelerin öznel (algısal) değerlendirmesine

Değişken	Nitelik	Alt gösterge	
Erişebilirlik	Tesislere yürünebilirlik, çeşitlilik / karma kullanım (gündelik ihtiyaçlara dayalı kullanım olanakları)	E1	Evden dinlenme tesislerine yürüme mesafesi (spor sahası, park, çocuk oyun alanı)
		E2	Evden eğitim tesislerine yürüme mesafesi (kreş/ilköğretim ve orta öğretim kurumları)
		E3	Evden toplu ulaşım tesisine yürüme mesafesi
		E4	Evden temel tesislere (süpermarket, market, sağlık merkezi) yürüme mesafesi
		E5	Gündelik alışveriş olanakları
		E6	Yaya dolaşımına uygunluk
		E7	Kent merkezine yürüyerek kolaylıkla erişim sağlayabilme durumu
		E8	Mahallede uygun fiyatlı konuta erişim
Yoğunluk	Fiziksel yoğunluk (mevcut durum)	Y1	Algılanan mahalle kullanıcısı kalabalıklığı
		Y2	Mahallede çok fazla yapı/bina olduğuna dair algı
		Y3	Mahalle içinde algılanan mahremiyet memnuniyeti
		Y4	Mahallede algılanan gürültü kirliliği durumu
		Y5	Mahalle cadde/sokaklarında araç yoğunluğu algısı (sokaklarda ve kamusal alanlarda araçların algılanan hakimiyeti)
		Y6	Kaldırıma araç park edilmesi durumu
Karakter	Kimlik/imaj /algı	K1	Mahalle içinde yol tarifi yapma kolaylığı
		K2	Mahalledeki tüm binaların birbirine benzemesi durumu
		K3	Mahalledeki tüm sokaklar birbirinin aynısı olduğu düşüncesi
		K4	Mahalleyi tanıma durumu
		K5	Tarım faaliyetinin kentin yerel karakterini yansıtması durumu
		K6	Mahallede geri dönüşüm atık toplanması farkındalığı durumu
		K7	Mahalle kullanımında olan açık yeşil alanların durumu
		K8	Mahalledeki sokak/caddelerin gece aydınlatılma durumu
		K9	Mahalle hakimiyeti durumu

Tablo 4.22 Sosyal sürdürülebilirliğe dair anket ölçüm değişkenleri- bağımlı değişkenler- öznel değerlendirme

Değişken	Alt gösterge	
Güvenlik ve emniyet	GE1	Gündüz mahallede dolaşırken güvende hissetme durumu
	GE2	Gece mahallede dolaşırken güvende hissetme durumu
	GE3	Mahallede suç işlenme olasılığı hakkındaki endişe durumu
	GE4	Mahallede işlenen suçlardan haberdar olma durumu
	GE5	Komşular tarafından eve göz kulak olunması durumu
	GE6	Mahallede mala kasıtlı olarak zarar verilmesi durumu
Sosyal Katılım	SK1	Mahalleyi geliştirmek için sivil toplum kuruluşları ile çalışmaya dair tutum
	SK2	Mahalledeki topluluğun durumu
	SK3	Mahallede olup bitenlere katkı sağlama durumu
	SK4	Mahalle muhtarını tanıma durumu
	SK5	Mahalleye dair gerçekleşen toplantılarına katılma durumu
Sosyal Etkileşim	SE1	Kapı komşularını tanıma durumu
	SE2	Komşuluk ilişkileri kurulabilmesi durumu
	SE3	Komşularla kurulan iletişimden duyulan memnuniyet durumu
	SE4	Komşuları evlerinde ziyaret etme durumu
	SE5	Acil bir durumda komşuların yardıma gelmesi durumu
	SE6	Komşularla eşya/malzeme ödünç alıp verme alışverişinde bulunma durumu
	SE7	Komşularla selamlaşma durumu
	SE8	Komşularla kurulan dostane ilişkilerin önemine dair tutum
Konut Memn.	KM1	Konutun bu mahallede yer almasından duyulan memnun durumu
	KM2	Konut büyüklüğünden duyulan memnuniyet durumu
	KM3	Konut planından duyulan memnuniyet durumu
	KM4	Konut iklimsel konforundan duyulan memnuniyet durumu
	KM5	Konuta duyulan aidiyetlik durumu
Mahalle Memn.	M1	Mahallenin yaşamak için uygun bir yer olması durumu
	M2	Mahallenin çocukların büyümesi için uygun koşullara sahip bir yer olması durumu
	M3	Mahallenin ferah (iç açıcı, havadar, aydınlık) olarak nitelendirilme durumu
	M4	Mahallede yaşamaktan mutlu olma durumu
	M5	Genel olarak mahalledeki yaşam memnuniyeti durumu
Yer Duygusu	YD1	Uzun süre uzak kalındığında mahalleyi özleme durumu
	YD2	Mahalle aidiyetlik hissi durumu
	YD3	Topluluğa ait hissetme durumu
	YD4	Mahallede ikamet etme isteği durumu
Çevrenin Geleceği	ÇG1	Tarım alanı, orman, bitki örtüsü ve su gibi doğal kaynakların azalmasının gelecek nesilleri olumsuz yönde etkileme durumu
	ÇG2	Kentsel büyüme ve nüfus artışının doğal alanlar, tarım alanı, bitki örtüsü ve su gibi doğal kaynakların azalmasına sebep olması durumu
	ÇG3	Kentsel büyümenin gıda güvenliğini tehdit etmesinden duyulan endişe durumu
	ÇG4	Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik konusu ile ilgili ilgili bilgi sahipliği durumu

Tablo 4.23 Demografik değişkenler- Bağımsız değişkenler

Değişken	Alt gösterge	
Demografik değişkenler	SD1	Cinsiyet
	SD2	Yaş
	SD3	Aile yapısı, hane halkı büyüklüğü
	SD4	Eğitim düzeyi
	SD5	Çalışma durumu
	SD6	Gelir düzeyi (hane halkı ortalaması)
	SD7	Araç sahipliği, aracı park etme durumu
	SD8	Konut sahipliği durumu (ev sahibi/ kiracı), barınmaya harcanan aylık ortalama bedel, konut büyüklüğü, bina yaşı, oda sayısı
	SD9	Kentteki ikamet süresi
	SD10	Mahalledeki ikamet süresi
	SD11	Konuttaki ikamet süresi
	SD12	Mahalleye gelme durumu, hangi mahalleden/yerleşmeden geldiği (iç-dış göç)
	SD13	Mahalleye gelme sebebi
	SD14	Bu mahalle dışında yaşamak istenen yer, yaşamak istenen mahallenin tercih nedenleri, taşınmama sebebi

Hazırlanan ankette olgusal ve yargısal veri toplamayı içeren sorular bulunmaktadır. Çalışmada kullanılan soru formunun ilk kısmı (A başlığı) demografik verilerden oluşmaktadır. Bu başlık altında cinsiyet, yaş, aile yapısı ve hanede yaşayan kişi sayısı, eğitim durumu, istihdam durumu, aylık ortalama hane geliri, araç sahipliği, konut sahipliği durumu, Lüleburgaz'da/mevcut mahallesinde/mevcut konutunda yaşama süresi, bu mahalleye taşınma sebepleri, farklı bir mahalleye göç etmeye dair istekleri/nedenleri ve göç etmek istediği durumlarda göç edememe sebeplerine dair açık ve kapalı uçlu sorularla nitel ve nicel veri elde etmeye yönelik sorular yer almaktadır (Tablo 4.23), (Ek A).

Yaşanabilirlik parametrelerine dair genel memnuniyet düzeyinin ölçülmesi (B başlığı) kısmında erişebilirlik, yoğunluk ve karakter olmak üzere üç (3) faktör yer almaktadır. Erişebilirlik faktörü altında sekiz madde, yoğunluk faktörü altında altı(6) madde ve karakter faktörü altında dokuz (9) madde bulunmaktadır. Bu maddeler yukarıda yer alan Tablo 4.21'de açıklanmıştır. Sosyal sürdürülebilirlik parametrelerine dair genel memnuniyet düzeyinin ölçülmesi (C başlığı) kısmında da güvenlik ve emniyet, sosyal katılım, sosyal etkileşim, konut memnuniyeti, mahalle memnuniyeti, yer duygusu/bağlılık ve çevrenin geleceği olmak üzere yedi (7) faktörden oluşmaktadır. Güvenlik ve emniyet faktörü altında altı (6) maddeden, sosyal katılım faktörü beş (5) maddeden, sosyal etkileşim faktörü sekiz (8)

maddede, konut memnuniyeti faktörü beş (5) maddede, mahalle memnuniyeti faktörü beş (5) maddede, yer duygusu faktörü dört (4) maddede ve çevrenin geleceği faktörü dört (4) maddede ölçümlenmiştir. Bu maddeler yukarıda yer alan Tablo 4.22'de açıklanmıştır. Bu faktör ve maddeler teorik çerçeve bölümlerinden elde edilen veriler doğrultusunda modele dahil edilmiştir.

Ankette 2. Bölüm olan B ve C başlıklarında yaşanabilirlik ve sosyal sürdürülebilirliğe dair 5'li likert ölçeğinde düzenlenen sorulara puan verilmesi istenmiştir. Likert ölçekleme modeli sezgilere daha çok dayanmakta olup likert tipi tekniğine uygun bir ölçeklemeden alınan puan maddelere verilen tepkilerin ağırlıklarının toplamından oluşmaktadır. Likert tipi ölçekler belirli bir durum karşısında nasıl davranış göstereceğinin/gösterdiğinin sorularak bireyin kendisi hakkında bilgi vermesi temeline dayanmaktadır (Tezbaşaran, 2008). Katılımcılar her ifade için "kesinlikle katılıyorum", "katılmıyorum", "kararsızım", "katılmıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" biçiminde tepkide bulunarak sorulan ifadenin kapsadığı tutuma yönelik katılma/ katılmama derecesinin bildirmiş olmaktadır (Likert, 1932). Bu sebeple farklı mahalle tabakalarındaki sosyo-mekansal memnuniyet derecesinin birinci veri kaynağı olan kullanıcıdan alınan veriler doğrultusunda belirlenmesi için (hazırlanan ankette B ve C başlıklarında) likert tekniği tercih edilmiştir.

4.3 Bulgular ve Değerlendirme

Bu başlık altında makro ve mikro ölçekli analizlere dair toplanan verilerin bulguları ve değerlendirilmesi yer almaktadır. Öncelikle makro analiz verilerinin bulguları ve değerlendirilmesi yapılacak ardından mikro ölçekli verilerin bulguları ve değerlendirilmesi işlemi gerçekleştirilecektir.

4.3.1 Makro Düzeyde Analiz Bulguları

Çalışma alanına ait 2001, 2010 ve 2021 yılı uydu görüntüleri; bitki örtüsü, su yüzeyi, tarım alanı ve yapılı çevre olmak üzere başlıca dört sınıfa ayrılmıştır (Şekil 4.15, Şekil 4.16, Şekil 4.17).

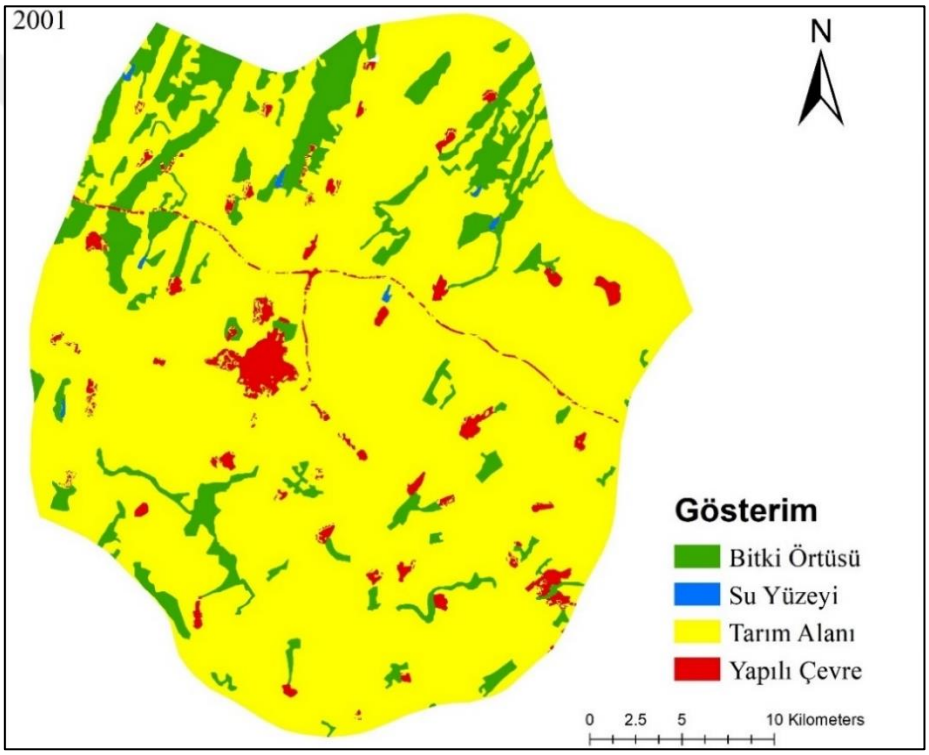

Şekil 4.15 2001 yılı AKAÖ sınıflandırma haritası

Şekil 4.15; 2001 yılı için oluşturulan arazi kullanım / arazi örtüsü sınıflarının mekânsal dağılımını göstermektedir.

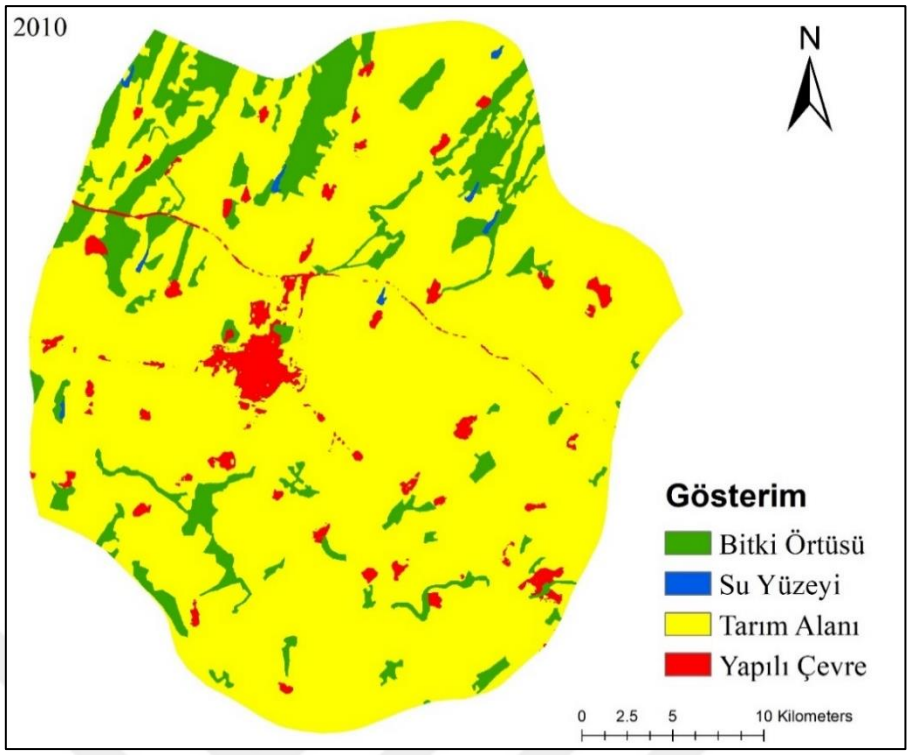

Şekil 4.16 2010 yılı AKAÖ sınıflandırma haritası

2010 yılına ait arazi kullanım/arazi örtüsü sınıflandırması Şekil 4.16'te görüldüğü gibidir.

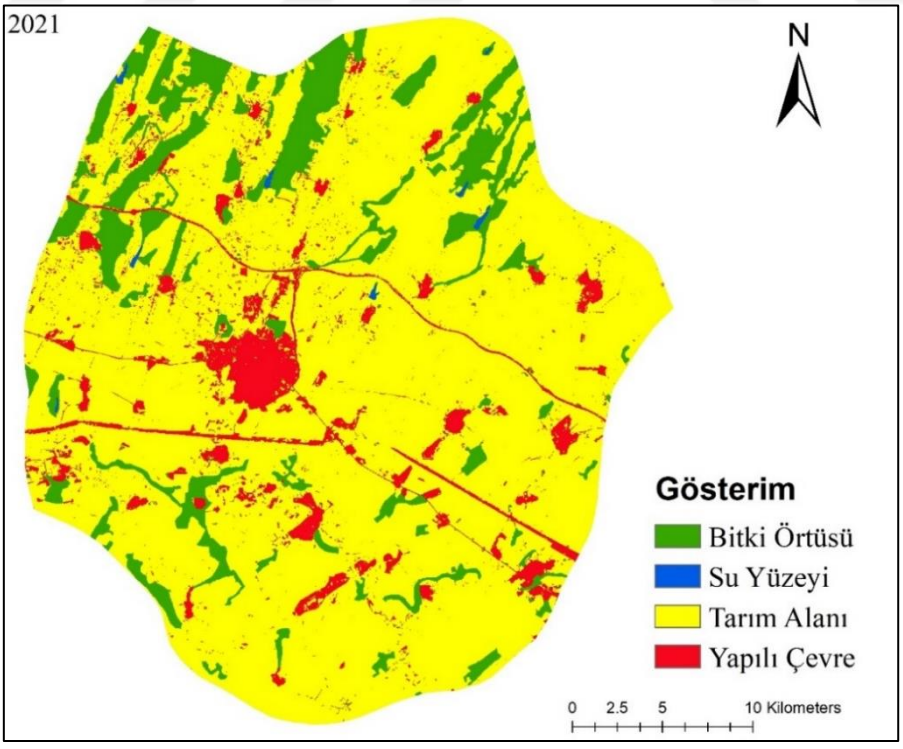

Şekil 4.17 2021 yılı AKAÖ sınıflandırma haritası

Şekil 4.17; 2021 yıllı için oluşturulan arazi kullanım/ arazi örtüsü sınıflarının mekânsal dağılımını göstermektedir.

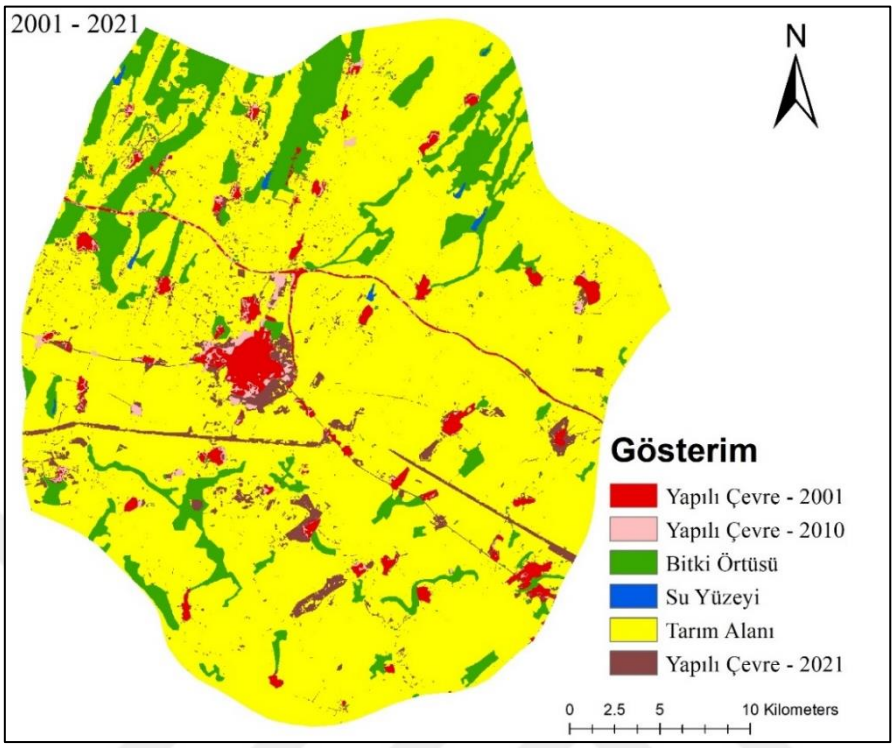

Şekil 4.18 2001 – 2021 yılları arasında gerçekleşen kentsel büyüme

Şekil 4.18; 2001 yılından 2021 yıllına kadar geçen süre içinde arazi kullanım / arazi örtüsü sınıflarının mekânsal değişimini göstermektedir. Yirmi yıllık süreçte meydana gelen kentsel genişlemenin/büyümenin bir sonucu olarak yapılı çevrede belirgin bir artış olduğu gözlenmektedir. 2001'den 2021 yılına kadar geçen sürede kentsel büyümenin belirgin olarak doğu, güney doğu yönünde gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Tablo 4.24 Lüleburgaz'da yıllara göre AKAÖ sınıflarının kapladığı alan büyüklükleri

Yıl/ Arazi sınıfı	2001		2010		2021		2001-2021 ARC %
	Alan (Km^2)	%	Alan (Km^2)	%	Alan (Km^2)	%	
Bitki örtüsü	119.93	11.81	117.60	11.58	120.45	11.86	0.02
Su yüzeyi	1.52	0.15	2.38	0.23	1.69	0.17	0.56
Tarım alanı	862.05	84.87	857.92	84.51	812.39	79.99	-0.29
Yapılı çevre	32.23	3.17	37.26	3.67	81.13	7.99	7.58

Tablo 4.24; 2001, 2010 ve 2021 yıllarındaki arazi kullanım/arazi örtüsü haritalarının alan istatistiklerini ve yıllık değişim oranını göstermektedir. Son yirmi yılda yapılı çevrede yıllık %7.58 artış oranıyla 2001 yılında 32.23 km^2, 2010 yılında 37.26 km^2 ve 2021 yılında 81.13 km^2 olacak şekilde *sürekli* bir artış yaşandığı anlaşılmaktadır. Özellikle 2010-2021 yılları arasında yapılı çevrede 43.87 km^2'lik dikkat çekici bir değişim görülmektedir. Tarım alanında 862.05 km^2'den 812.39 km^2'ye yıllık ortalama %0.29 oranında azalma meydana gelmiştir. Bitki örtüsü 2001-2010 döneminde (–4.62 km^2) azalırken ve 2010–2021 döneminde (2.85 km^2) artmıştır. Su yüzeyi 2001-2010 döneminde (0.86 km^2) artarken ve 2010–2021 döneminde (-0.69 km^2) azalmıştır. Bitki örtüsü ve su yüzeyi sınıflarında 2001-2021 yılları arasında yirmi yıllık dönemde değerlendirme yapıldığında; sırasıyla 119.93km2'den 120.45 km^2'ye (+0.52 km^2) ve 1.52 km^2'den 0.17 km^2'ye (+0.17 km^2) karşılık gelen bir artış yaşandığı görülmektedir (Tablo 4.24), (Tablo 4.25). Bu artışlar yıllık olarak sırasıyla %0.02 ve %0.56 oranında gerçekleşmiştir. Bu artışa rağmen Tablo 4.7'de bulunan nüfus artış değerleri ile kişi başına düşen bitki örtüsü miktarları irdelendiğinde 2001 yılında kişi başına düşen bitki örtüsünün 1.01 km^2 olurken 2021 yılında bu oran nüfus artışıyla beraber 0.79 km^2 olmuştur. Ayrıca aynı şekilde kişi başına düşen tarım alan miktarına bakıldığında 2001 yılında kişi başına 7.32 km^2 tarım alanı düşerken 2021 yılında bu değer 5.33 km^2 olmuştur. Kişi başına düşen tarım alanı miktarı 20 yıllık süreçte yaklaşık %27 oranında azalmıştır.

Tablo 4.25 Farklı AKAÖ sınıflarının 2001-2010, 2010-2021 ve 2001-2021 yılları arasındaki değişimi

Dönemler	2001-2010		2010-2021		2001-2021	
AKAÖ sınıfları	Alan (km^2)	%	Alan (km^2)	%	Alan (km^2)	%
Bitki örtüsü	-2.33	1.94	72.85	2.42	0.52	0.43
Su yüzeyi	0.86	56.58	-0.69	28.99	0.17	11.18
Tarım alanı	-4.13	0.48	-45.53	5.31	-49.66	5.76
Yapılı çevre	5.03	15.6	43.87	117.74	48.9	151.72

2001'den 2021'e kadar yirmi yıllık sonuçlar, yapılı çevrede kayda değer bir büyüme (48.9 km^2) ve tarım alanında kayda değer bir küçülme (-49.66 km^2) olgusunu göstermektedir (Tablo 4.25). 2001 yılında 32.23 km^2 olan (Tablo 4.24) yapılı çevre alanının 5.03 km^2 (Tablo 4.25) artarak 2010 yılında 37.26 km^2'ye çıktığı ve 2010

yılından 2021 yılına kadar geçen sürede 43.87 km^2 daha büyüyerek hızlı bir artışla 81.13 km^2'ye eriştiği görülmektedir. Yirmi yıllık sürede 48.9 km^2 ile en çok yapılı çevrede olmak üzere sırasıyla bitki örtüsünde 0.52 km^2 ve su yüzeyinde 0.17 km^2'lik artış yaşanırken, tarım alanında 49.66 km^2'lik yüksek değerde bir azalışın meydana geldiği anlaşılmaktadır. Tablo 4.7'de bulunan nüfus artış değerleri irdelendiğinde 2001-2021 yılları arasında nüfusun yaklaşık olarak 34.586 kişi artarken tarım alanının 49.66 km^2 gibi yüksek bir değerde azalış göstermesi kişi başına düşen tarım alanı miktarında kayda değer bir azalışın gerçekleştiğini daha net bir şekilde ortaya koymaktadır.

2001 ile 2021 arasındaki 20 yılın sonuçları, yapılı çevrede kayda değer bir büyüme (+48.9 km^2) ve tarım arazilerinde (-49.66 km^2) önemli bir azalma olduğunu göstermektedir (Tablo 4.25). 2001 yılında 32,23 km^2 (Tablo 4.24) olan yapılaşmış arazi sınıfı, 2010 yılında 5.03 km^2 (Tablo 4.25) artarak 37.26 km^2'ye ulaşmıştır. 2010-2021 yılları arasında ise 43.87 km^2 artarak 81.13 km^2'ye ulaşmıştır. Yirmi yıllık süreçte bitki örtüsünde 0.52 km^2, su yüzeyinde ise 0.17 km^2 artış yaşanmıştır. En yüksek artış (48.9 km^2) yapılaşmış arazi sınıfında gözlendi. Tarım alanlarında da 49.66 km^2'lik önemli bir azalmanın meydana geldiği görülmektedir. Yapılaşma alanındaki artış 2001-2010 yılları arasında yüzde 15.6 iken, 2010-2021 yılları arasında yüzde 117.74 olmuştur (Tablo 4.25). Yıllık yapılaşma değişim oranı (ARC) 2001-2010 arasında %1.73 2010-2021 arasında %10.7'dir. Tarımsal arazi kaybı 2001-2010 arasında %0.48, 2010-2021 arasında ise %5.31 olarak gerçekleşti. Tarım arazisi kayıp oranı (ARC) 2001-2010 yılları arasında yıllık %0.05 iken, 2010-2021 yılları arasında %0.48 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4.24). Bu bulgular bize yapılaşmış arazi kullanım sınıfındaki artışın ve tarım arazisi sınıfındaki kayıpların 2010-2021 yılları arasında hızlandığını göstermektedir.

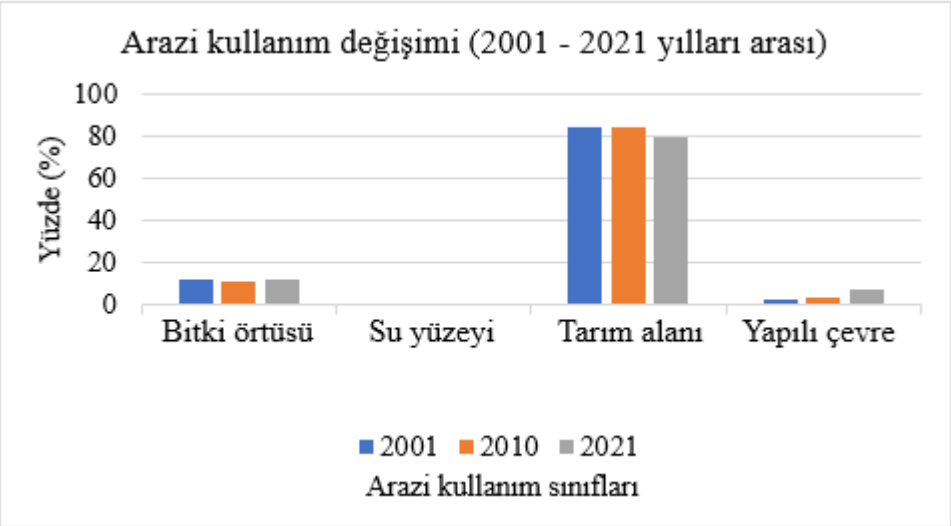

Şekil 4.19 2001'den 2021'e kadar farklı arazi kullanım sınıflarındaki değişiklikler

2001-2021 yılları arasında çalışma alanındaki dört arazi örtüsü için yüzde değişimlerini gösteren grafikten (Şekil 4.19), değişimin büyük oranda yapılı çevre ile tarım alanları arasında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Çalışma alanındaki dört AKAÖ sınıfının tamamı için 2001 ve 2021 yılları arasındaki değişim yüzdelerini gösteren grafiğe bakıldığında, değişimin büyük ölçüde yerleşim alanları ile tarım arazileri arasında gerçekleştiği açıktır.

Şekil 4.20, Şekil 4.21, Şekil 4.22 ve Şekil 4.23'te AKAÖ sınıflarındaki geçiş kategorilerinin 2001'den 2021'e kadar olan farklı dönemdeki dağılımları, Tablo 4.26'da ise bu geçişlerin kazanç ve kayıp değerlerinin ayrıntılı bileşimi gösterilmektedir. 2001, 2010 ve 2021 yılları için AKAÖ sınıfları arasındaki geçişler iki zaman aralığı ve üç zaman noktası için analiz edilmiştir.

Ana köşegendeki (altı çizili) veriler geçişsiz alan değerini gösterir. Geçiş matrisinde, satırlar ilk zaman dilimine (2001-2010) ait sınıfların değerlerini (koyu) gösterirken, sütunlar daha sonraki bir zaman aralığına (2010-2021) ait sınıfların değerlerini (italik) göstermektedir. Yapılaşma alanı artışı 2001-2010 yılları arasında 10.88 km^2, 2010-2021 yılları arasında 46.06 km^2 olmuştur. Bitki örtüsündeki kayıp alan miktarı 2001-2010 yılları arasında 8.76 km^2, 2010-2021 yılları arasında 3.63 km^2 olmuştur. Su kaybı 2001-2010 yılları arasında 0.08 km^2, 2010-2021 yılları arasında 0.76 km^2 olmuştur. Tarım arazisi kaybı 2001-2010 yılları arasında 16.85 km^2, 2010-2021 yılları arasında 50.65 km^2 olmuştur. İki zaman

diliminde gerçekleşen kategori geçişinin toplam alanı 90.23 km^2 olarak belirlenmiştir. 2001-2021 yılları arasında toplam 67.50 km^2 ile en fazla arazi kaybı yaşayan sınıf tarım arazileri olurken, yapılaşmış arazilerde toplam 56.94 km^2 artış olduğu ve yaşanan bu değişimin kentin çeperlerinde (yoğun olarak güney, güney-doğu yönünde) gerçekleştiği görülmektedir (Tablo 4.26).

Tablo 4.26 AKAÖ Geçiş Matrisi

Zaman aralığının ilk yılı	Zaman aralığının son yılı				Başlangıç toplamı	Brüt Kayıp
	Bitki Örtüsü	Su Yüzeyi	Tarım Alanı	Yapılı Çevre		
Bitki Örtüsü	*113.95*	*0.03*	*2.77*	*0.83*	*117.58*	*3.63*
	111.04	**0.78**	**7.72**	**0.26**	**119.8**	**8.76**
Su Yüzeyi	*0.7*	*1.62*	*0.06*	*0*	*2.38*	*0.76*
	0.04	**1.44**	**0.04**	**0**	**1.52**	**0.08**
Tarım Alanı	*5.38*	*0.04*	*807.33*	*45.23*	*857.98*	*50.65*
	6.08	**0.15**	**844.95**	**10.62**	**861.8**	**16.85**
Yapılı Çevre	*0.23*	*0*	*3.58*	*33.34*	*37.15*	*3.81*
	0.41	**0**	**5.28**	**26.27**	**31.96**	**5.69**
Bitiş Toplam	*120.26*	*1.69*	*813.74*	*79.4*	*1015.1*	*58.85*
	117.57	**2.37**	**857.99**	**37.15**	**1015.1**	**31.38**
Brüt Kazanç	*6.31*	*0.07*	*6.41*	*46.06*	*58.85*	
	6.53	**0.93**	**13.04**	**10.88**	**31.38**	

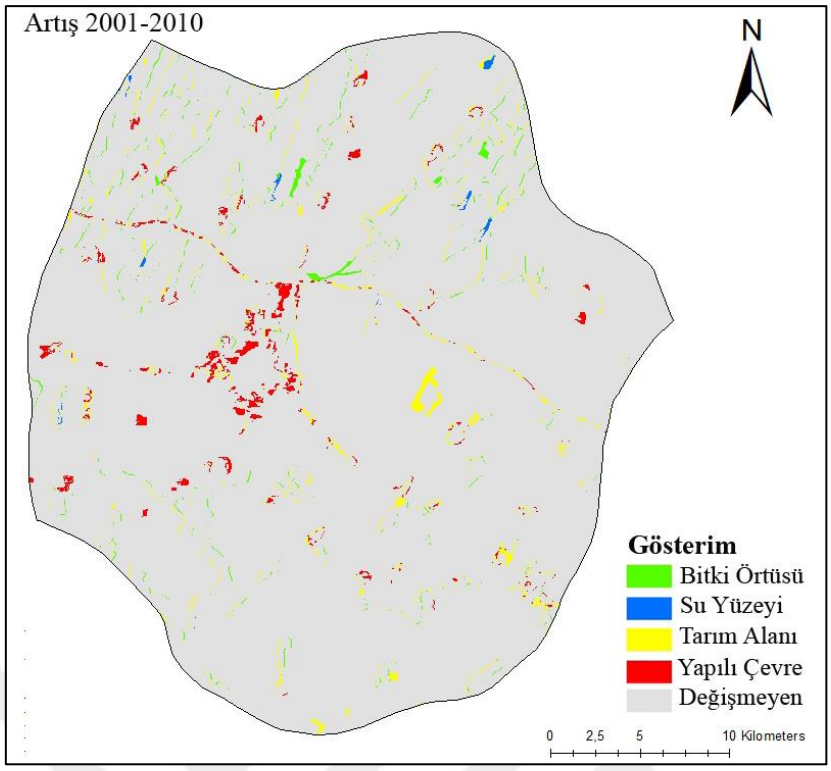

Şekil 4.20 2001-2010 yıllarına dair AKAÖ artış haritası

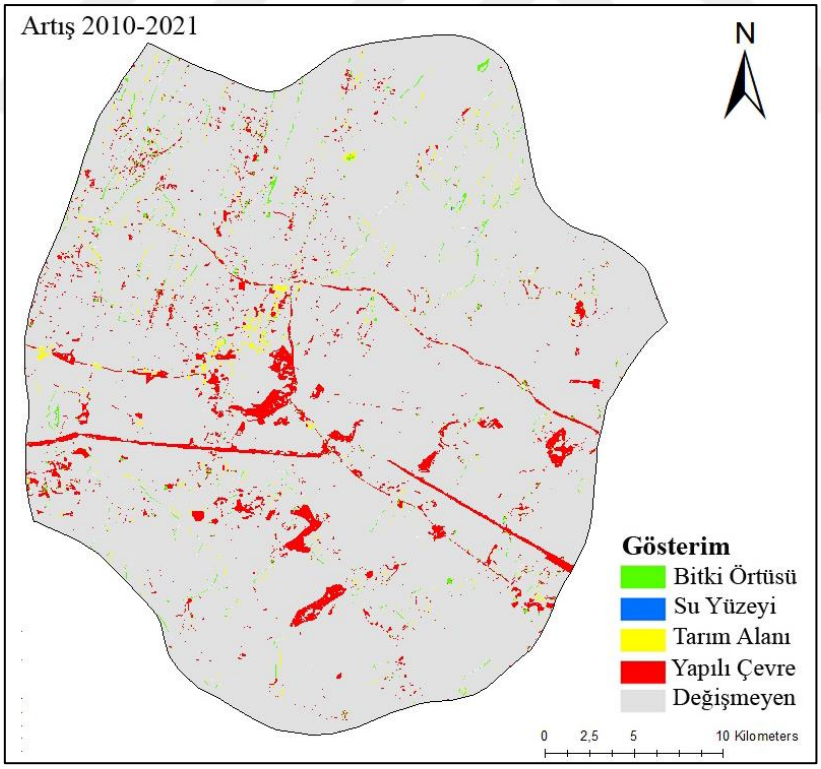

Şekil 4.21 2010-2021 yıllarına dair AKAÖ artış haritası

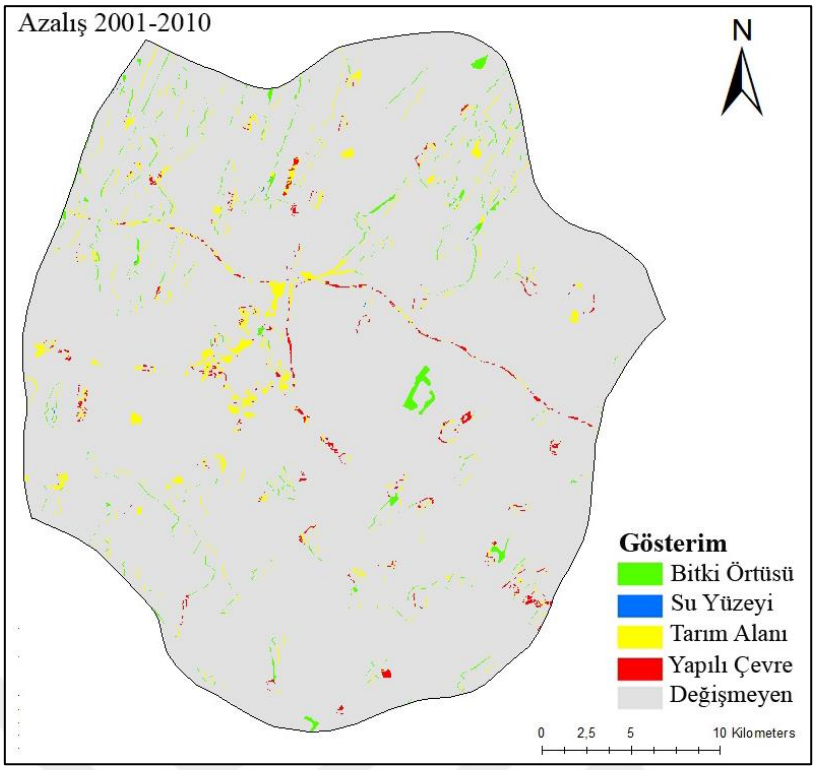

Şekil 4.22 2001-2010 yıllarına dair AKAÖ azalış haritası

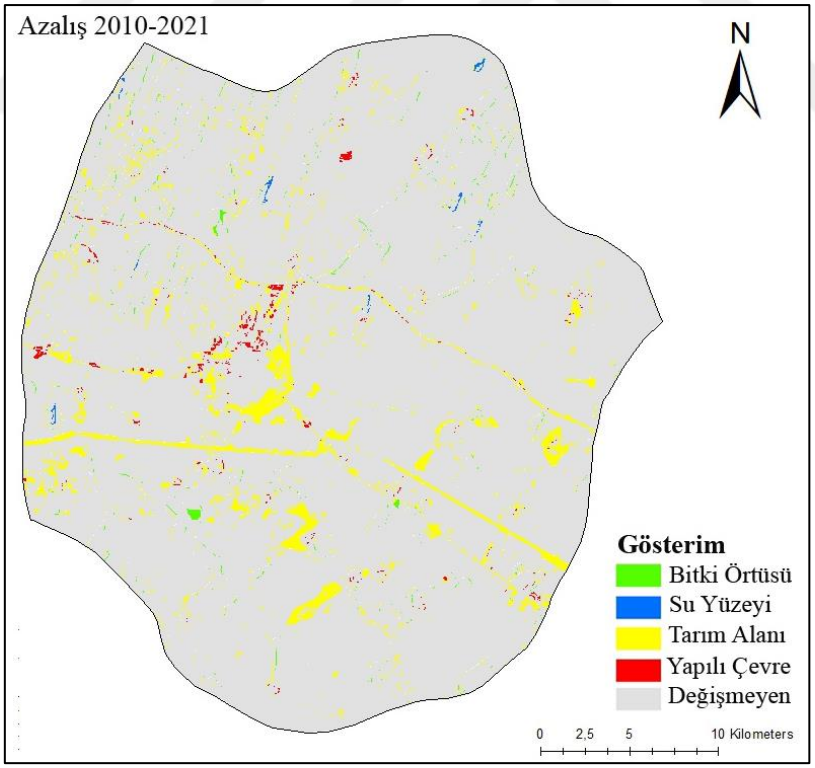

Şekil 4.23 2010-2021 yıllarına dair AKAÖ azalış haritası

Arazi sınıflandırması ve artış-azalış haritalarının elde edilmesi işlemlerinin ardından haritaların doğruluk analizi işlemlerine geçilmiştir. Uydu görüntülerinin arazi kullanım sınıflandırması, piksel tabanlı denetimli bir sınıflandırma tekniği uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Doğruluk analizi için Landsat uydu görüntüleri kullanılarak elde edilen arazi kullanım haritaları üzerinden; bitki örtüsü, su yüzeyi, tarım alanı ve yapılı çevre olmak üzere her sınıf için 100 adet olacak şekilde toplam 400 adet rastgele yer noktası örneklemi alınmıştır. Alınan yer noktası örneklemi Google Earth görüntüleri ile karşılaştırılarak çözünürlük değerlendirmesi yapılmıştır. Arazi kullanım haritaları sınıflandırmasının doğruluğunu tespit etmek üzere genel doğruluk değerleri ve kappa katsayısı hesaplanmıştır. Anderson ve diğerlerine (1976) göre uzak sensör verilerinden (remote sensor data) arazi kullanımı ve arazi örtüsü kategorilerinin tanımlanmasında minimum genel doğruluk seviyesi en az %85 olmalıdır (Anderson, Hardy, Roach ve Witmer, 1976). Sınıflandırmanın doğruluğunu değerlendirmek için Hata Matrisi uygulanmış ve Tablo 4.27'de 2001, 2010 ve 2021 yılları için detaylandırılmıştır.

Tablo 4.27 Hata Matrisi

2001					
Kategori	Bitki örtüsü	Yapılı çevre	Su yüzeyi	Tarım alanı	Toplam (kullanıcı)
Bitki örtüsü	96	0	9	0	105
Yapılı çevre	2	99	0	1	102
Su yüzeyi	0	0	91	0	91
Tarım alanı	2	1	0	99	102
Toplam (üretici)	100	100	100	100	400
2010					
Kategori	Bitki örtüsü	Yapılı çevre	Su yüzeyi	Tarım alanı	Toplam (kullanıcı)
Bitki örtüsü	95	2	8	5	110
Yapılı çevre	0	95	0	3	98
Su yüzeyi	0	0	92	0	92
Tarım alanı	5	3	0	92	100
Toplam (üretici)	100	100	100	100	400
2021					
Kategori	Bitki örtüsü	Yapılı çevre	Su yüzeyi	Tarım alanı	Toplam (kullanıcı)
Bitki örtüsü	95	1	0	0	96
Yapılı çevre	0	90	0	2	92
Su yüzeyi	0	0	100	0	100
Tarım alanı	5	9	0	98	112
Toplam (üretici)	100	100	100	100	400

Tablo 4.28 AKAÖ için hesaplanan tüketici ve üretici doğruluğu

AKAÖ	Tüketici doğruluğu (%) Consumer's accuracy			Üretici doğruluğu (%) Producer's accuracy		
	2001	2010	2021	2001	2010	2021
Yapılı çevre	97.06	96.94	97.83	99.00	95.00	90.00
Tarım alanı	97.06	92.00	87.50	99.00	92.00	98.00
Bitki örtüsü	91.43	86.36	95.00	96.00	95.00	95.00
Su yüzeyi	100.00	100.00	100.00	91.00	92.00	100.00

Tablo 4.28 her 2001, 2010 ve 2021 yılları için her sınıfın tüketici ve üretici doğruluğunu göstermektedir. Yapılı çevre sınıfının CA değerinin en yüksek oranda 2021 yılında (%97.83) oranında olduğu görülürken, PA değerindeki en yüksek oranın (%99.00) 2001 yılında olduğu görülmektedir. 2021 yılında su yüzeyi için CA ve PA oranları %100 olduğu görülmektedir.

Tablo 4.29 Genel doğruluk ve Kappa istatistikleri

Year	Genel doğruluk (%) Overall accuracy	Kappa istatistiği Kappa index accuracy
2001	96.32	0.95
2010	93.66	0.91
2021	95.91	0.94

Sınıflandırılmış arazi kullanımı/arazi örtüsü görüntülerine göre her yıl için genel doğruluk ve Kappa indeksi doğruluğu hesaplanmıştır (Tablo 4.29). Genel doğruluk her üç yılda da %90'dan fazla olmuştur; 2001 yılı en yüksek (%96.32) orandayken 2010 yılı en düşük (%93.66) orana sahiptir. Kappa index doğruluğu 2001 yılında 0.95 ile en yüksek değere sahip olmakla birlikte tüm yıllar için yüksek doğruluk aralığına sahiptir.

Cohen's kappa aralıklarının (Tablo 4.17) karşılık geldiği anlama göre elde edilen sonuçların; 0.91 ve üzeri değerde olmasından dolayı hemen hemen mükemmel bir uyumun olduğu ve elde edilen verinin %82-100 arasında değişen bir oranda güvenilirlik sağladığı söylenebilir.

Bu işlemlerin ardından algılanan yaşanabilirliğin çeper ve çekirdek mahallelere göre istatistik değerlendirmesi yapılmıştır.

Tablo 4.30 Algılanan yaşanabilirliğin çeper ve çekirdek mahallere göre istatistikleri

Statistics					
Mahalle Türü			Erişilebilirlik	Yoğunluk	Karakter
ÇEPER Mah.	N	Geçerli	216	216	216
		Kayıp	0	0	0
	Ortalama		4.3223	3.3441	4.2382
	Ortalama (%)		2.00	1.55	1.96
ÇEKİRDEK Mah.	N	Geçerli	190	190	190
		Kayıp	0	0	0
	Ortalama		4.1658	3.2298	3.8234
	Ortalama (%)		2.19	1.70	2.01

Hane halkı anket verilerinden elde edilen yanıtlar doğrultusunda çeper ve çekirdek mahallelerde algılanan yaşanabilirliğe dair değerlendirme yapıldığında; erişilebilirlik, yoğunluk ve karakter boyutlarına ait maddelerin likert ölçeğine dayalı olarak değerlendirilen sorulara yanıt olarak verilen cevapların aynı zamanda "ölçek" veri tipinde bir düzey belirlediği kabulü ile ortalaması alınmıştır. Bu bakımdan '1: en olumsuz düzey' ile '5: en olumlu düzey' arasında olacak şekilde değerler tablo 4.30'da görülmektedir. Tablo incelendiğinde her ne kadar çeper mahallelerde ortalama değerler görece daha yüksek görülse de katılımcı sayıları eşit olmadığı için yüzde olacak şekilde bir ortak payda düzenlemesi yapıldığında (erişilebilirlik değişkeni ortalama yüzde değeri çekirdek mahallede: 2.19, çeper mahallede: 2.00; yoğunluk değişkeni ortalama yüzde değeri çekirdek mahallede: 1.70 çeper mahallede: 1.55; karakter değişkeni ortalama yüzde değeri çekirdek mahallede: 1.96, çeper mahallede: 2.01 çıkmaktadır) çekirdek mahallelerde erişilebilirlik, yoğunluk, karakter değişkenleri açısından memnuniyet algı düzeyinin daha yüksek olduğu yorumu yapılabilmektedir.

4.3.2 Makro Düzeyde Analiz Bulgularının Değerlendirilmesi

Kentsel büyüme doğal örtü ile kaplı arazi örtüsünün yapılı çevreye dönüşüne sebep olarak ekosistem hizmetlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Shao ve diğerleri, 2021). Yaşanabilir kente erişim doğrultusunda kent planlamasının gerçekleştirilebilmesi için geçmiş yıllardan beri süregelen ve gelecekte olabilecek olumsuz eğilimlerin bilinmesi gereklidir. Çeşitli kaynaklarda nüfus artışı ve ekonomik gelişmenin yerleşik alanda görülen büyümenin teşvik nedeni olduğu

vurgulanmaktadır (Reza, 2016; Wu, Li ve Wang, 2021) ancak yapılı çevre büyüdükçe doğal ekosistemin, su kalitesinin ve biyolojik çeşitliliğin olumsuz yönde etkilendiği ifade edilmektedir (Seto, Güneralp ve Hutyra, 2012). Bu durum, doğal arazi sınıflarının parçalanması, iklim değişikliği, gıda güvensizliği ve doğal kaynakların kıtlığına yönelik endişelere yol açmaktadır (Abbas, Yang, Zhong ve Zhao, 2021).

Bu çalışmada; 2001, 2010 ve 2021 yıllarına dair AKAÖ sınıflandırmasını gerçekleştirerek arazi örtüsü değişikliklerinin ve ilgili eğilimlerin doğru temsilleri sunulmaktadır. Landsat uydu görüntülerinin denetimli sınıflandırılması sonucu elde edilen arazi kullanım ve arazi örtüsü (AKAÖ) haritalarının en düşük %93.66 genel doğruluk değeriyle yüksek güvenirliğe sahip olduğu görülmüştür. 2001 – 2010 ve 2021 yıllarına ait sınıflandırılmış haritaların karşılaştırılması yoluyla 2001'den 2021'e kadar geçen sürede Lüleburgaz Kenti'nde önemli AKAÖ değişikliği gözlemlenmiştir. Yapılı çevre 2001'de %3.17 iken 2021 yılında %7.99'a erişerek en yüksek artış oranına sahip olurken, tarım alanı 2001'de %84.87 iken 2021'de %79.99 değeriyle en yüksek düşüş oranına sahip olmuştur. Bu düşüş artan nüfusa kıyaslanarak irdelendiğinde kişi başına düşen tarım alanı miktarında da kayda değer bir azalışın yaşandığı açıkça ortaya konulmaktadır. 2001 yılında kişi başına 7.32 km^2 tarım alanı düşerken 2021 yılında bu değer 5.33 km^2 olmuştur. Kişi başına düşen tarım alanı miktarı 20 yıllık süreçte yaklaşık %27 oranında azalmıştır. Bitki örtüsü ve su yüzeyinde ise minimal değişiklikler gözlenmiştir. Bitki örtüsü 2001'de %11.81 iken 2021'de %11.86'ya, su yüzeyi %0.15'den %0.17'ye yükselmiştir. Ancak bu artışa rağmen nüfus artış değerleri ile kişi başına düşen bitki örtüsü miktarları irdelendiğinde 2001 yılında kişi başına düşen bitki örtüsünün 1.01 km^2 olurken 2021 yılında bu oran nüfus artışıyla beraber 0.79 $km^{2'}$ye düşmüştür. Bu durumdan bitki örtüsündeki minimal artışın da nüfus artışı karşısında yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Geçiş matrisi analizi, yapılı çevrenin tarım alanı üzerinde genişlemesini ifade etmektedir. 2001 – 2021 yılları arasındaki ana eğilimin hızlı kentsel büyüme sonucunda tarım alanlarının hızla azalması yönünde olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular bitki örtüsü, su yüzeyi ve tarım alanları gibi doğal arazi örtüsünün azaldığını, yapılı çevrede ise yüksek değerde artışın olduğunu ifade

etmektedir; tarımsal nitelik açısından değerli bir konumda olan Lüleburgaz kentinde önemli oranda tarım arazisi kaybı yaşandığı ortaya konulmaktadır.

Bu veriler ışığında hipotez bir (1) değerlendirildiğinde;

hipotez 1'de 'Çeper mahallelerde (tarım alanından yerleşim alanına dönüşen mahallelerde) makro ölçekte görünen yaşanabilirlik[54] azalırken mikro ölçekte algılanan yaşanabilirlik çekirdek (kent merkezinde yeralan) mahallelere kıyasla görece yüksektir. Diğer bir deyişle çekirdek mahallelere kıyasla çeper mahallelerde görünen yaşanabilirlik azalırken algılanan yaşanabilirlik çekirdekten daha yüksektir' ifadesi değerlendirildiğinde; AKAÖ'ye dayalı analiz sonuçları 2001 – 2021 yılları arasındaki ana eğilimin hızlı kentsel büyüme sonucunda tarım alanlarının hızla azalması yönünde olduğunu buna ilaveten geçiş matrisi analizi sonucunda da yapılı çevrenin kent çeperinde tarım alanı üzerinde genişlemekte olduğunu ortaya koymaktadır. Bu analiz sonuçları ışığında 'çeper mahallelerde makro ölçekte görünen yaşanabilirliğin azaldığı' ifadesi doğrulanırken; hane halkı verilerinin analizi doğrultusunda çeper ve çekirdek mahallelerdeki algılanan yaşanabilirliğe dair değerlendirme sonucunun çekirdek mahallelerde daha yüksek değerde tespit edilmesi ile 'çeper mahallelerde algılanan yaşanabilirlik çekirdekten daha yüksektir' ifadesinin reddedildiği görülmektedir.

Kentsel büyüme ve nüfus artışı AKAÖ değişimi açısından ele alındığında planlama, ekonomik kalkınmaya katkıda bulunma görevinin önemli bir bütünleyicisi konumundaki büyümenin zarar verici tesirlerini azaltmaya destek olmaktadır. Kentsel olanakların geliştirilmesinin, diğer bileşenlerin bozulmasını dengeleyerek genel yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik bir strateji olduğu belirtilmektedir (Myers, 1988). Kentsel yaşanabilirliğe odaklanan çalışmalar bu zorlukların üstesinden gelmek için fırsat sunmaktadır (Marans, 2012). Bu ilişkilerin yaşanabilirliğin daha yakından incelenmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır (Myers, 1988). Bu nedenle, sürdürülebilir kentsel yönetimin de bir ön koşulu olarak kentsel yayılmayı kontrol etmek (Shao ve diğerleri, 2021) ve yaşanabilirliği kentleşme eğilimi doğrultusunda iyileştirmek önemlidir. Bu konu kendi içsel

[54] Tür ve habitat arasındaki uyum/AKAÖ'ye dayalı koruma-kullanma dengesi.

dinamikleri dışında büyük yerleşmelerin etkisinde ve genel nüfus artışı nedeniyle büyüyen yerleşmelerin planlanması açısından arazi ve yaşam kalitesi bozunumunun önüne geçilmesi bağlamında da önemlidir.

Mikro ölçekli analizden elde edilen veriler alt ölçekli planların, kentleşme hızı karşısında doğal arazi örtüsü kaybını en aza indirmeye yönelik benimsenecek ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular karar vericilere makro ölçekli analiz sonuçları doğrultusunda arazi kullanımının doğal arazi örtüsünün korunmasına yönelik olarak değerlendirilmesini ve bu doğrultuda doğal arazi örtüsünü korumaya yönelik planlamayı benimseme konusunda yardımcı olabilir. Yapılan çalışma kentsel büyümeyi/kentleşmeyi kontrol etme ihtiyacını ortaya koymaktadır. Chiesura (2004) ve Vrscaj ve diğerleri (2008) tarafından vurgulandığı üzere birçok çevresel ve ekolojik hizmetin yanı sıra, iyi çevresel kalite yönetimi ve kamu hizmetlerini desteklemek için kentsel toprağın/arazi örtüsünün kalitesi ve kullanım amacı değerlendirilmelidir.

4.3.3 Mikro Düzeyde Analiz Bulguları

Mikro ölçekli değerlendirmeye dair araştırmadan elde edilen verilerin analizi SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 25.0 ve SmartPLS 4 programları aracılığıyla yapılmıştır. Veri değerlendirmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerden (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) faydalanılmıştır. Numerik değişkenler arasında bulunan ilişkiyi test etmek üzere Pearson korelasyon testi gerçekleştirlmiştir. Bağımsız iki (2) grup karşılaştırılmasında ise bağımsız t testi kullanılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi, güvenirlik ve geçerlik işlemlerinin ardından yapısal modelin irdelenmesi işlemi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4.31 Katılımcıların demografik nitelikleri bağlamında dağılımı

Değişkenler		n	%
Mahalle türü	Çeper	216	53.2
	Çekirdek	190	46.8
Cinsiyet	Erkek	222	54.7
	Kadın	184	45.3
Yaş	18-24	30	7.4
	25-34	59	14.5
	35-44	74	18.2
	45-54	105	25.9
	55-64	51	12.6
	65 ve Üzeri	87	21.4

Tablo 4.31 Katılımcıların demografik nitelikleri bağlamında dağılımı (devamı)

Değişkenler		n	%
Aile yapısı	Tek kişilik hane halkı	38	9.4
	Çekirdek ailelik hane halkı	313	77.1
	Çekirdek aile ve diğer kişilerden meydana gelen hane halkı	46	11.3
	Çekirdek ailenin bulunmadığı birden çok bireyden meydana gelen hane halkı	9	2.2
Hanede yaşayan kişi sayısı	Bir	37	9.1
	İki	92	22.7
	Üç	112	27.6
	Dört	122	30.0
	Beş ve üzeri	43	10.6
Hanede yaşayan çocuk sayısı	Yok	131	32.3
	Bir	127	31.3
	İki	133	32.8
	Üç ve üzeri	15	3.7
Eğitim durumu	Okur-yazar olmayan	2	0.5
	Okur-yazar	27	6.7
	İlkokul	81	20.0
	Ortaokul/İlköğretim	97	23.9
	Lise	120	29.6
	Ön lisans (yüksekokul)	37	9.1
	Lisans (üniversite)	39	9.6
	Lisansüstü (YL, Doktora)	3	0.7
Çalışma durumu	Çalışıyor	154	37.9
	Çalışmıyor	252	62.1
Meslek & iş	Çalışmıyor	252	62.1
	1A Kamu çalışanı	14	3.4
	1B Özel sektör çalışanı	60	14.8
	1C Serbest meslek çalışanı	80	19.7
Çalışılan sektör	Çalışmıyor	252	62.1
	Tarım	3	0.7
	Hizmet	93	22.9
	Sanayi	23	5.7
	İnşaat	12	3.0
	Turizm	4	1.0
	Eğlence	4	1.0
	Eğitim	9	2.2
	Diğer (belediye, sağlık, vb.)	6	1.5
Çalışmama sebebi	Çalışıyor	154	37.9
	Ev Hanımı	78	19.2
	Öğrenci	26	6.4
	Emekli	109	26.8
	Engelli, hasta, yaşlı,	15	3.7
	İhtiyacı yok	13	3.2
	İş Bulamama (işsizlik)	9	2.2
	Çocuklu olmak	2	0.5

Tablo 4.31 Katılımcıların demografik nitelikleri bağlamında dağılımı (devamı)

Değişkenler		n	%
Aylık ortalama hane halkı geliri	17.002 TL'nin altı	45	11.1
	17.002 TL (asgari ücret)	30	7.4
	17.003 TL-29.187	151	37.2
Aylık ortalama hane halkı geliri	29.188 TL- 34.004 TL	94	23.2
	34.005 TL- 58.374 TL	62	15.3
	59.375 TL ve üzeri	24	5.9
Araç sahipliği	Yok	198	48.8
	Var	208	51.2
Araç türü	Araç yok	198	48.8
	Binek araç	192	47.3
	Motosiklet	9	2.2
	Kamyonet	3	0.7
	Minibüs	1	0.2
	Bisiklet	2	0.5
	Diğer (ticari araç)	1	0.2
Aracın park edildiği yer	Araç yok	198	48.8
	Cadde/sokak kenarı	142	35.0
	Konutun garajı (site, apartman müstakil konut bünyesinde garaj)	65	16.0
	Ücretli otopark	1	0.2
Konut sahipliği durumu	Ev sahibi	293	72.2
	Kiracı	86	21.2
	Ev sahibi değil ama kira ödemiyor	26	6.4
	Diğer	1	0.2
Ev kredisi ödeme durumu	Konut sahibi değil	113	27.8
	Hayır	268	66.0
	Evet	25	6.2
Bina yaşı	Bilinmiyor	8	2.0
	10 yıl ve altı	110	27.1
	11-19 yıl	156	38.4
	20 yıl ve üstü	132	32.5
Konutun metrekaresi	100 ve altı	163	40.1
	101-124	166	40.9
	125 ve üstü	77	19.0
Oda sayısı	Bir	1	0.2
	İki	40	9.9
	Üç	260	64.0
	Dört	99	24.4
	Beş	6	1.5

Tablo 4.31 Katılımcıların demografik nitelikleri bağlamında dağılımı (devamı)

Değişkenler			n	%
Lüleburgaz'da oturma süresi	5 seneden az		65	16.0
	5-10 sene arası		79	19.5
	11-16 sene arası		28	6.9
	17 seneden fazla		234	57.6
Bu mahallede oturma süresi	5 seneden az		87	21.4
	5-10 sene arası		124	30.5
	11-16 sene arası		35	8.6
	17 seneden fazla		160	39.4
Mevcut konutta yaşama süresi	5 seneden az		104	25.6
	5-10 sene arası		135	33.3
	11-16 sene arası		56	13.8
	17 seneden fazla		111	27.3
Bu mahalleye taşınma/gelme durumu	Doğma/ büyüme bu mahallede yaşıyorum		148	36.5
	Lüleburgaz İlçesi dışından geldim (dış göç ile)		169	41.6
	Lüleburgaz İlçesi içinde başka bir mahalleden veya köyden geldim (iç göç ile)		89	21.9
Bu mahalleye yerleşme sebebi	Ekonomik	Evet	213	52.5
		Hayır	193	47.5
	Popüler olması	Evet	11	2.7
		Hayır	395	97.3
	Aileden dolayı	Evet	194	47.8
		Hayır	212	52.2
	Yeşil alana sahip olması	Evet	14	3.4
		Hayır	392	96.6
Bu mahalleye yerleşme sebebi	Güvenli	Evet	89	21.9
		Hayır	317	78.1
	Otopark sorunu olmaması	Evet	9	2.2
		Hayır	397	97.8
	Komşuluk	Evet	38	9.4
		Hayır	368	90.6
	Binaların yeni olması	Evet	22	5.4
		Hayır	384	94.6
	Uygun fiyatlı kiralık konut olması	Evet	25	6.2
		Hayır	381	93.8
	Uygun fiyatlı satılık konut olması	Evet	26	6.4
		Hayır	380	93.6
	İşe yakın olması	Evet	43	10.6
		Hayır	363	89.4
	Çocukların okuluna yakın olması	Evet	20	4.9
		Hayır	386	95.1
	Hemşerilerimin bu mahallede olması	Evet	12	3.0
		Hayır	394	97.0

Tablo 4.31 Katılımcıların demografik nitelikleri bağlamında dağılımı (devamı)

Değişkenler			n	%
Lüleburgaz'da bu mahalle dışında yaşamak istenilen yer olup olmaması durumu	Yok		387	95.3
	Var		19	4.7
O mahalleye taşınmak isteme nedeni	Ekonomik	Evet	5	1.2
		Hayır	401	98.8
	Popüler olması	Evet	7	1.7
		Hayır	399	98.3
	Aileden dolayı	Evet	4	1.0
		Hayır	402	99.0
	Yeşil alana sahip olması	Evet	7	1.7
		Hayır	399	98.3
	Güvenli	Evet	8	2.0
		Hayır	398	98.0
	Otopark sorunu olmaması	Evet	1	0.2
		Hayır	405	99.8
	Komşuluk	Evet	1	0.2
		Hayır	405	99.8
	Binaların yeni olması	Evet	1	0.2
		Hayır	405	99.8
	Uygun fiyatlı kiralık konut olması	Evet	0	0.0
		Hayır	406	100.0
	Uygun fiyatlı satılık konut olması	Evet	0	0.0
		Hayır	406	100.0
	İşe yakın olması	Evet	1	0.2
		Hayır	405	99.8
	Çocukların okuluna yakın olması	Evet	0	0.0
		Hayır	406	100.0
	Hemşerilerimin bu mahallede olması	Evet	2	0.5
		Hayır	404	99.5
Taşınamama nedeni	Taşınmak istemiyor		387	95.3
	Ekonomik sebeplerden dolayı		12	3.0
	İşle ilgili sebeplerden dolayı		4	1.0
	Ailevi sebeplerden dolayı		3	0.7
Toplam			406	100.0

Araştırmada yer alan katılımcıların demografik niteliklerine göre dağılımları yukarıdaki tabloda (Tablo 4.31) verilmiştir. Katılımcıların mahalle türü incelendiğinde %53.2'sinin çeper, %46.8'inin çekirdek mahalle türünde ikamet ettikleri görülmektedir. Katılımcıların %54.7'sinin erkek, %45.3'ü kadındır. Katılımcıların %7.4'ünün 18-24, %14.5'inin 25-34, %18.2'sinin 35-44,

%25.9'unun 45-54, %12.6'sının 55-64 yaş aralığında ve %21.4'ünün 65 yaş ve üzeri olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların aile yapısına dair dağılımları irdelendiğinde %9.4'ünün tek kişilik hane halkı, %77.1'inin çekirdek ailelik hane halkı, %11.3'ünün çekirdek aile ve diğer bireylerden meydana gelen hane halkı ve %2.2'sinin çekirdek aile bulunmayan birden fazla bireyden meydana gelen hane halkı aile yapısına sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların hanede yaşayan kişi sayısına göre dağılımları incelendiğinde katılımcıların %9.1'inin hanesinde bir kişi, %22.7'sinin hanesinde iki kişi, %27.6'sının hanesinde üç kişi, %30.0'unun hanesinde dört kişi ve %10.6'sının hanesinde 5 ve üzeri kişinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların hanede yaşayan çocuk sayısına göre dağılımları incelendiğinde %32.3'ünün hanesinde çocuk bulunmadığı geri kalan katılımcılardan, %31.3'ünün hanesinde bir çocuk bulunduğu, %32.8'inin hanesinde iki çocuk bulunduğu ve %3.7'sinin hanesinde üç ve üzeri sayıda çocuk bulunduğu görülmektedir.

Katılımcıların eğitim durumuna göre dağılımları incelendiğinde sadece %0.5'lik bir oranda az bir bölümünün okur yazar olmadığı, %6.7'sinin okuryazar, %20.0'sinin ilkokul mezunu, %23.9'unun ortaokul/ilköğretim mezunu, %29.6'sının lise mezunu, %9.1'inin ön lisans (yüksekokul) mezunu, %9.6'sınını lisans (üniversite) mezunu ve %0.7'sinin de lisansüstü (YL, Doktora) mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların çalışma durumuna dayalı dağılımları irdelendiğinde %37.9'unun çalışıyor, %62.1 oranı ile daha fazla kişinin çalışmıyor durumda olduğu görülmektedir. Katılımcıların mesleki dağılımları incelendiğinde sırasıyla en yüksek değerde %19.7'sinin serbest meslek çalışanı, %14.8'inin özel sektör çalışanı ve %3.4'ünün kamu çalışanı olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların çalışılan sektöre göre dağılımları incelendiğinde sırasıyla en yüksek oranda %22.9'unun hizmet, %5.7'sinin sanayi, %3.0'ünün inşaat, %2.2'sinin eğitim ve %1.5'inin diğer (belediye, sağlık, vb.), %1.0'inin turizm, %1.0'inin eğlence ve en düşük oran ile %0.7'sinin tarım sektöründe çalışmaktadır.

Katılımcıların çalışmama sebebine göre dağılımları incelendiğinde çalışmadığını ifade eden %62.1 oranındaki katılımcıların sırasıyla en yüksek oranda; %26.8'inin emekli, %19.2'sinin ev hanımı, %6.4'ünün öğrenci, %3.7'sinin engelli, hasta ve yaşlı, %3.2'sinin ihtiyacı olmadığı, %2.2'sinin iş bulamama (işsizlik) ve %0.5'inin çocuklu olduğunda dolayı çalışmadığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların aylık ortalama hane halkı gelirine göre dağılımları incelendiğinde %11.1'inin 17.002 TL'nin altı, %7.4'ünün 17.002 TL (asgari ücret), %37.2'sinin 17.003 TL - 29.187 TL, %23.2'sinin 29.188 TL – 34.004 TL, %15.3'ünün 34.005 TL - 58.374 TL ve %5.9'unun 59.375 TL ve üzerinde aylık ortalama kazanca sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların araç sahipliğine göre dağılımları irdelendiğinde %48.8'inin araç sahibi olmadığı ve %51.2'sinin araç sahibi olduğu görülmektedir. Araç sahibi olduğunu belirten katılımcıların sahip olduğu araç türüne göre dağılımları incelendiğinde sırasıyla %48.8'inin araç sahibi olmadığı, %47.3'ünün binek araç, %2.2'sinin motosiklet, %0.7'sinin kamyonet, %0.5'inin bisiklet, %0.2'sinin minibüs, %0.2'sinin diğer (ticari araç) türüne sahip olduğu anlaşılmaktadır.

%51.2 oranında araç sahibi olduğunu belirten katılımcıların araçlarını park ettikleri yere göre dağılımları incelendiğinde sırasıyla %35.0'inin cadde/sokak kenarına, %16.0'sının konutun garajına (Site, apartman/müstakil konut bünyesinde garaj) ve en düşük oranla %0.2'sinin ücretli otoparka aracını park ettiği görülmektedir.

Katılımcıların konut sahipliği durumuna göre dağılımları incelendiğinde %72.2'sinin yüksek bir oran ile ev sahibi olduğu, %21.2'sinin kiracı, %6.4'ünün ev sahibi olmadığı fakat kira da ödemediği ve %0.2'sinin diğer seçeneğini belirttikleri görülmektedir.

Katılımcıların ev kredisi ödeme durumuna göre dağılımları incelendiğinde %27.8'inin konut sahibi olmadığı, ev sahibi olduğunu belirten %72.2'sininden yüksek bir oran ile %66.0'sının ev kredisi ödemediği düşük bir oran ile sadece %6.2'sinin ev kredisi ödediği anlaşılmaktadır. Katılımcıların ikamet ettikleri binaların yaşına göre dağılımı incelendiğinde sırasıyla %38.4'ünün 11-19 yıl, %32.5'inin 20 yıl ve üstü, %27.1'inin 10 yıl ve altı yıllık binalarda yaşadığı görülürken katılımcılardan %2.0'sinin bina yaşını bilmediği anlaşılmaktadır.

Katılımcıların konut metrekaresine göre dağılımları incelendiğinde sırasıyla en yüksek oranda %40.9'unun 101-124, %40.1'inin 100 ve altı, %19.0'unun 125 ve üstü metrekare alana sahip olan konutlarda yaşadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların oturdukları konutların oda sayısına göre dağılımı incelendiğinde sırasıyla en yüksek oranda %64.0'ünün üç, %24.4'ünün dört, %9.9'unun iki, %1.5'inin beş ve en düşük oranda %0.2'sinin bir odalı konutta yaşadığı görülmektedir.

Katılımcıların Lüleburgaz'da oturma süresine göre dağılımları incelendiğinde en yüksek oranda %57.6'sının 17 seneden fazla, %19.5'inin 5-10 sene arası, %16.0'sının 5 seneden az, %6.9'unun 11-16 sene arası süredir Lüleburgaz'da oturduğu görülmektedir. Katılımcıların bu mahallede oturma süresine göre dağılımları incelendiğinde %21.4'ünün 5 seneden az, %30.5'inin 5-10 sene arası, %8.6'sının 11-16 sene arası, %39.4'ünün 17 seneden fazla süredir mevcut mahallesinde ikamet ettiği anlaşılmaktadır.

Katılımcıların mevcut konutta yaşama süresine göre dağılımları incelendiğinde sırasıyla en yüksek oranda %33.3'ünün 5-10 sene arası, %27.3'ünün 17 seneden fazla, %25.6'sının 5 seneden az, %13.8'inin 11-16 sene arası süredir mevcut konutta yaşadığı görülmektedir. Katılımcıların bu mahalleye taşınma/gelme durumuna göre dağılımları incelendiğinde %41.6'sının Lüleburgaz ilçesi dışından geldiği (dış göç ile), %36.5'inin doğma/büyüme bu mahallede yaşadığı, %21.9'unun Lüleburgaz İlçesi içinde başka bir mahalleden veya köyden geldiği (iç göç ile) anlaşılmaktadır.

Katılımcıların bu mahalleye yerleşme sebebini söyleme sıklığına göre dağılımları incelendiğinde sırasıyla en yüksek oranda %52.5'inin ekonomik, %47.8'inin aileden dolayı, %21.9'unun güvenli olması, %10.6'sının işe yakın olması, %9.4'ünün komşuluk, %6.4'ünün uygun fiyatlı satılık konut olması, %6.2'sinin uygun fiyatlı kiralık konut olması, %5.4'ünün binaların yeni olması, %4.9'unun çocukların okuluna yakın olması, %3.4'ünün yeşil alana sahip olması, %3.0'ünün hemşirelerinin bu mahallede olması, %2.7'sinin popüler olması, %2.2'sinin otopark sorunu olmaması sebebiyle bu mahalleye yerleştiğini belirttiği görülmektedir.

Katılımcıların Lüleburgaz'da bu mahalle dışında yaşamak istenilen yere göre dağılımları incelendiğinde çok yüksek bir oran ile %95.3'ü mevcut mahallesi dışında bir yerde yaşamak istediği bir yer olmadığını belirtirken nispeten düşük bir oranda %4.7'sinin mevcut mahallesi dışında yaşamak istedikleri başka bir mahallenin olduğunu belirttiği anlaşılmaktadır.

%4.7 oranı ile farklı bir mahalleye taşınma isteğinin olduğunu belirten katılımcıların o mahalleye taşınmak isteme nedeninin söylenme sıklığının dağılımları incelendiğinde sırasıyla en çok %2.0 oranı ile güvenli olması, %1.7 oranında popüler olması, yeşil alana sahip olması, %1.2'oranında ekonomik olması, %1.0 oranı ile aileden dolayı, %0.5 oranı ile hemşirelerinin o mahallede olması, %0.2 oranı ile otopark sorunu olmaması, komşuluk, binaların yeni olması, işe yakın olması sebepleri tekrarlanırken uygun fiyatlı kiralık konut olması, uygun fiyatlı satılık konut olması, çocukların okuluna yakın olması gibi nedenlerin söylenmediği görülmektedir.

Başka mahallede yaşamak istediğini belirten %4.7 oranındaki katılımcıların taşınmama nedenine göre dağılımları incelendiğinde %3.0'ünün ekonomik sebeplerden dolayı, %1.0'inin iş ile ilgili sebeplerden dolayı ve %0.7'sinin ailevi sebeplerden dolayı taşınamadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4.32 Yaşanabilirlik paremetrelerine dair genel memnuniyet düzeylerinin ölçülmesi boyutunun açıklayıcı faktör analizi

	Faktörler			Toplam Madde Korelasyonu
	F1: Erişebilirlik	F2: Yoğunluk	F3: Karakter	
Eriş.2	0.796			0.663
Eriş.5	0.796			0.713
Eriş.4	0.791			0.721
Eriş.3	0.753			0.649
Eriş.1	0.695			0.602
Eriş.6	0.670			0.612
Eriş.7	0.558			0.480
Yoğ.5		0.793		0.678
Yoğ.4		0.789		0.683
Yoğ.2		0.773		0.630
Yoğ.1		0.760		0.604
Yoğ.6		0.651		0.522
Yoğ.3		0.574		0.429

Tablo 4.32 Yaşanabilirlik paremetrelerine dair genel memnuniyet düzeylerinin ölçülmesi boyutunun açıklayıcı faktör analizi (devamı)

	Faktörler			Toplam Madde Korelasyonu
	F1: Erişebilirlik	F2: Yoğunluk	F3: Karakter	
Kar.7			0.789	0.699
Kar.6			0.779	0.679
Kar.5			0.748	0.611
Kar.8			0.708	0.623
Kar.9			0.563	0.465
Kar.4			0.534	0.415
Cronbach's Alpha	0.856	0.819	0.814	0.843
Özdeğer	5.361	3.154	1.994	
Açıklanan Varyans (%)	20.760	17.566	16.984	55.310
KMO =0.814; $\chi 2(171)$ =3531.403; Bartlett Küresellik Testi (p) = 0.000				

Genel bir değerlendirmeyle faktör analizinin yapılabilirliği için en düşük 300 örneklem büyüklüğünün iyi netice sağlayacağı belirtilmektedir (Tabachnick ve Fidel, 2019; Kyriazos, 2018). Bu çalışmada 406 örneklem büyüklüğü bulunmakta olup bu şart sağlanmış bulunmaktadır. Bunun yanısıra açıklayıcı faktör analizine geçmeden önce, örneklem büyüklüğünün faktör analizini yapmak üzere uygun olup olmadığının test edilmesi hususunda Kaiser Meyer Olkin (KMO) testi gerçekleştirlmiştir. KMO testi, verilerin yani örneklem büyüklüğünün faktör analizine uygunluğunu ölçmek üzere kullanılmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2019; Shrestha, 2021). Bu doğrultuda 0.5-1.0 arasında olan değerlerin geçerli şeklinde tanımlanırken, 0.5'ten düşük olan değerler faktör analizinin ilgili veri seti için uygun olmadığı anlamına gelmektedir (Altunışık vd., 2010:266). Literatür kapsamına dayalı şekilde KMO değerinin ≥.70 çıkması beklenmektedir (Izquierdo, Olea ve Abad, 2014; Lloret, Ferreres, Hernandez ve Tomas, 2017; Watkins, 2018). KMO değeri 0,50'den az ise kabul edilmemekle birlikte (Kaiser, 1974; Watkins, 2018), böylesi bir halde korelasyon matrisinin faktör analizine uygun olmadığı ifade edilmektedir. Özetlemek gerekirse; 0,00-0,49 aralığındaki değerler kabul edilemez, 0,50-0,70 aralığında orta; 0,70-0,80 aralığında iyi, 0,80 0,90 aralığında mükemmele çok yakın ve 0,90'dan yüksek değerlerdeyse mükemmel düzeye sahip olduğu ifade edilmektedir (Nikkhah, Heravi-Karimooi, Montazeri, Rejeh ve Sharif Nia, 2018; Marofi, Bandari, Heravi-Karimooi, Rejeh ve Montazeri, 2020). Analiz sonucunda yaşanabilirlik parametrelerine dair KMO değeri 0.814 olmuştur. Bu veri

sonucunda, örneklem yeterliliğinin faktör analizi yapmak üzere "yeterli" olduğu bilgisi edinilmiştir. Üstelik bu değerin mükemmel düzeyde uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Faktör analizi için diğer önemli ilke de madde korelasyon değeridir. Madde toplam korelasyon değeri 0,30'dan düşükse ölçekten çıkarılması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2013 Ramjit, 2022; Yaşlıoğlu, 2017), böylelikle ölçek Cronbach Alpha katsayısının dikkate değer şekilde iyileşeceği belirtilmektedir (Ramjit, 2022). Korelasyon katsayısının 0,30'tan az olması düşük korelasyon, 0,30-0,50 arasında zayıf, 0,50-0,70 arasında orta-iyi, 0,70-0,90 arası değerde yüksek ve 0,90 üzeri değerde çok yüksek korelasyon olduğu ifade edilmektedir (Mukaka, 2012). Bu değerlendirmelerin yanısıra Bartlett Küresellik test neticeleri irdelendiğinde, ulaşılan $\chi 2$ (ki kare) değerinin kabul edilebilir olduğu anlaşılmıştır ($\chi 2(171) = 3531.403$; Bartlett, $p<0.05$) (Tablo 4.32).

Ölçeğin faktör deseninin ortaya konması doğrultusunda gerçekleştirilen açıklayıcı faktör analizinde dik döndürme yöntemlerinden varimax yöntemi kullanılmış ve dört (4) madde faktör yükü düşük olduğu için ölçekten çıkarılmıştır. Faktör döndürme çıktıları (rotated component matrix) değerlendirildiğinde maddelerin faktör yük değerlerinin 0,32'den yüksek olması ve birden çok faktörde 0,1'den daha düşük bir fark ile bulunan maddenin, binişik madde şeklinde değerlendirilerek, ölçekten çıkartılmalıdır (Büyüköztürk, 2002). Faktör çıkarım işlemi değişkenler kümesi arasındaki karşılıklı ilişkileri olabildiğince optimum değerde ifade etmek üzere kullanılacak en düşük sayıdaki faktörün belirlenmesidir (Shrestha, 2021). Faktör analizi sonucunda madde faktör yüklerinin en düşük 0,30 olmasının gerekliliği ifade edilmektedir (Akgül, 2005; Akın ve Aşçı, 2021; Hair, Hult, Ringle ve Sarstedt, 2017). Madde çıkarımında çalışmadaki kavramsal çerçeve dikkate alınmalıdır ve mümkün olan en az sayıda faktör çıkarım işlemi uygulanmalıdır (Hancock ve Mueller, 2010; Tabachnick ve Fidell, 2019). Ölçekten çıkartılan maddeler sırasıyla; Erişebilirlik_8, Karakter_1, Karakter_2, Karakter_3 maddeleridir. Geride kalan 19 madde 3 alt boyutta toplanmıştır. Bu faktörler toplam varyansın %55.310'unu açıklamaktadır. Çok faktörlü desenlerde, açıklanan varyans oranının %50'nin üzerinde olmasının yeterli düzeyde kabul edildiği belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2007).

Faktörlerin içsel tutarlılığının hesaplanmasında Cronbach Alfa değeri kullanılmıştır. Ölçeğin güvenirliği değerlendirildiğinde iyi düzeyde güvenilirliğe denk geldiği anlaşılmıştır. İç tutarlık güvenirliği CA değerinin 0.70'ten yüksek olması veya keşifsel araştırmada 0.60'tan yüksek olması kullanılan ölçeklerin güvenilirliğini ifade etmektedir (Hair vd, 2018; Özdamar, 2016). Bu durum çalışmada ele alınan ölçekteki içsel tutarlılıkların iyi olduğunu ortaya koymaktadır. Faktörler, faktörlerin açıkladığı varyans düzeyleri (variance explained-VO) ve CA karşılığı sırayla; Erişebilirlik (VO: 20.760, CA: 0.866), Yoğunluk (VO: 17.566, CA: 0.819) ve Karakter (VO: 16.984, CA: 0.814) şeklindedir.

Tablo 4.33 Sosyal Sürdürülebilirlik paremetrelerine dair genel memnuniyet düzeylerinin ölçülmesi ölçeğinin açıklayıcı faktör analizi

	Faktörler					Toplam Madde Korelasyonu
	F1: Yer Duyg.	F2: Sos. Etk.	F3: Güv. Emn.	F4: Sos. Kat.	F5: Çev. Gel.	
Mah. Memn. 5	0.769					0.787
Mah. Memn. 4	0.766					0.750
YerD.Bağ.4	0.762					0.746
Kon.Memn.5	0.747					0.740
YerD.Bağ.2	0.720					0.744
Mah. Memn. 2	0.713					0.698
Mah. Memn. 3	0.703					0.640
YerD.Bağ.3	0.701					0.706
Kon.Memn.3	0.688					0.670
Kon.Memn.2	0.635					0.659
Mah. Memn. 1	0.625					0.661
Kon.Memn.4	0.601					0.565
Kon.Memn.1	0.551					0.630
YerD.Bağ.1	0.539					0.569
Sos.Etk.2		0.836				0.834
Sos.Etk.3		0.827				0.825
Sos.Etk.6		0.799				0.816
Sos.Etk.4		0.794				0.744
Sos.Etk.8		0.792				0.803
Sos.Etk.5		0.791				0.831
Sos.Etk.7		0.782				0.800
Sos.Etk.1		0.769				0.760
Güv. Emn.2			0.750			0.654
Güv. Emn.4			0.740			0.648
Güv. Emn.			0.738			0.641
Güv. Emn.1			0.707			0.594

Tablo 4.33 Sosyal Sürdürülebilirlik paremetrelerine dair genel memnuniyet düzeylerinin ölçülmesi ölçeğinin açıklayıcı faktör analizi (devamı)

	Faktörler					Toplam Madde Korelasyonu
	F1: Yer Duyg.	F2: Sos. Etk.	F3: Güv. Emn.	F4: Sos. Kat.	F5: Çev. Gel.	
Güv. Emn.6			0.702			0.609
Sos.Kat.1				0.868		0.738
Sos.Kat.2				0.811		0.684
Sos.Kat.3				0.798		0.723
Çev.Gel.2					0.781	0.695
Çev.Gel.1					0.759	0.630
Çev.Gel.3					0.703	0.517
Cronbach's Alpha	0.932	0.944	0.826	0.846	0.768	0.938
Özdeğer	12.081	3.280	2.471	1.849	1.671	
Açıklanan Varyans (%)	21.934	18.595	9.775	7.414	6.998	64.706
KMO =0.919; $\chi 2(595)$ =9528.111; Bartlett Küresellik Testi (p) = 0.000						

Analiz neticesinde KMO karşılığı 0.919 olmuştur. Bartlett Küresellik test değerlendirmeleri irdelendiğinde, ulaşılan ki kare karşılığı kabul edilebilen düzeydedir ($\chi 2(595)$ =9528.111; Bartlett, $p<0.05$) (Tablo 4.33).

Ölçeğin faktör örüntüsünü sunmak üzere irdelenen açıklayıcı faktör analizinde varimax yöntemi kullanılmış ve dört (4) madde faktör yükü düşük olduğu için ölçekten çıkarılmıştır. Ölçekten çıkartılan maddeler sırasıyla; Güvenlik_Emniyet_5, Sosyal_Katılım_4, Sosyal_Katılım_5, Çevrenin_Geleceği_4 maddeleridir. Mahalle memnuniyeti, Konut memnuniyeti ve Yer duygusu boyutları tek bir boyut altında kümelendiği için bu üç boyut "Yer Duygusu" başlığı altında boyutlandırılmış ve geriye kalan 33 madde 5 alt boyutta toplanmıştır. Faktörlerin içsel tutarlılığının hesaplanmasında Cronbach Alfa (CA) değeri kullanılmıştır. Ölçeğin güvenirliği değerlendirildiğinde iyi düzeyde güvenilirliğe karşılık geldiği görülmüştür. Faktörler, faktörlerin açıkladığı varyans oranları (VO) ve CA değerleri sırayla; Yer duygusu (VO: 21,934, CA: 0.932), Sosyal etkileşim (VO: 18,595 CA: 0.944), Güvenlik ve emniyet (VO: 9,775, CA: 0.826), Sosyal katılım (VO: 7,414, CA: 0.846) ve Çevrenin geleceği (VO: 6.998, CA: 0.768) şeklindedir (Tablo 4.33). Bu faktörler toplam varyansın %64.706'sını

açıklamakta olup ölçeğin güvenirliği değerlendirildiğinde iyi derecede güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada yararlanılan ölçüm araçlarının geçerlilik ve güvenilirliğini tespit etmek üzere ilk olarak ölçüm modeli değerlendirilmiştir. Geçerliğin ve güvenirliğin sağlanıp sağlanmadığını test etmek için Cronbach's alpha, Composite reliability (rho_a), Composite reliability (rho_c) ve Average variance extracted (AVE) gibi değerlere bakmak (Bagozzi ve Yi, 1988; Hair, Sarstedt, Ringle ve Mena, 2012; Wong, 2013) ve bunların belirlenen değerin üstünde olduğunu tespit etmek gerekmektedir. Araştırma değişkenlerine ilişkin cronbach's alpha, rho_a, birleşik güvenirlik ve açıklanan ortalama varyans sonuçları tabloda verilmiştir (Tablo 4.34).

Tablo 4.34 Araştırma Değişkenlerine İlişkin Cronbach's Alpha, Rho_A, Birleşik Güvenirlik ve Açıklanan Ortalama Varyans

Değişkenler	Cronbach's alpha	Composite reliability (rho_a)	Composite reliability (rho_c)	Average variance extracted (AVE)
Erişebilirlik	0.867	0.878	0.898	0.560
Güvenlik Emniyet	0.831	0.840	0.880	0.595
Karakter	0.814	0.815	0.865	0.517
Sosyal Etkileşim	0.946	0.954	0.955	0.725
Sosyal Katılım	0.847	0.868	0.906	0.763
Yer Duygusu	0.934	0.938	0.942	0.541
Yoğunluk	0.825	0.878	0.869	0.530
Çevrenin Geleceği	0.784	0.816	0.874	0.700

Tablo 4.34'te faktörlere ilişkin CA ve AVE değerleri sunulmuştur. CA, rho_a ve rho_c karşılıklarının 0.70'den yüksek (Hair, Ringle ve Sarstedt, 2011; Hair, Hult, Ringle ve Sarstedt, 2017), AVE karşılıklarının ise 0.50 ya da üzeri (AVE ≥ 0,50) şartı sağlanması gerekmektedir (Fornell ve Larcker, 1981; Hair, Hult, Ringle ve Sarstedt, 2017; Hair, Risher, Sarstedt ve Ringle, 2019). Tablo irdelendiğinde, CA karşılığının 0.70'ten yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu değer ölçeklerin uygun güvenirlik seviyesinde olduğunu göstermektedir. Faktörlerin AVE değerlerinin hepsi de 0.50'den yüksektir. Bu, ölçeklere ilgili birleşme geçerliliğinin karşılandığını ortaya koymaktadır. Çalışmada ala alınan değişkenlerin güvenirlik analizi çıktıları tabloda gösterilmiştir. Cronbach Alfa ve rho_a değerlerinin 0.70'ten yüksek olması, kullanılan ölçeklerin güvenilirliğini ifade etmektedir. Bu da

araştırmada ele alınan değişkenin içsel tutarlılıklarının iyi olduğunu kanıtlamaktadır.

Geçerlilik testi için Fornell-Larcker kriteri değeri ve Heterotrait-Monotrait değerleri uygun olmalıdır (Fornell ve Larcker, 1981; Götz Liehr-Gobbers ve Krafft, 2009). Yapıların ayrışma geçerliliğini irdelemek üzere faktör yükleri, Fornell-Larcker kriteri ve Heterotrait-Monotrait oranı (HTMT) değerlendirilmiştir. Bu aşamadan önce ilk olarak faktör yükleri değerlendirilmiştir.

Tablo 4.35 Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Faktör Yükleri

	Eriş.	Güv. Emn.	Kar.	Sos. Etk.	Sos. Kat.	Yer Duyg.	Yoğ.	Çev. Gel.
Eriş.1	0.744							
Eriş.2	0.789							
Eriş.3	0.766							
Eriş.4	0.826							
Eriş.5	0.818							
Eriş.6	0.686							
Eriş.7	0.578							
Güv. Emn.1		0.762						
Güv. Emn.2		0.782						
Güv. Emn.3		0.753						
Güv. Emn.4		0.767						
Güv. Emn.6		0.792						
Kar.4			0.635					
Kar.5			0.717					
Kar.6			0.741					
Kar.7			0.766					
Kar.8			0.742					
Kar.9			0.706					
Sos.Etk.1				0.813				
Sos.Etk.2				0.867				
Sos.Etk.3				0.870				
Sos.Etk.4				0.788				
Sos.Etk.5				0.884				
Sos.Etk.6				0.862				
Sos.Etk.7				0.863				
Sos.Etk.8				0.858				
Sos.Kat.1					0.858			
Sos.Kat.2					0.879			
Sos.Kat.3					0.884			

Tablo 4.35 Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Faktör Yükleri (devamı)

	Eriş.	Güv. Emn.	Kar.	Sos. Etk.	Sos. Kat.	Yer Duyg.	Yoğ.	Çev. Gel.
Kon.Memn1						0.690		
Kon.Memn2						0.726		
Kon.Memn3						0.734		
Kon.Memn4						0.641		
Kon.Memn5						0.787		
Mah.Memn1						0.727		
Mah.Memn2						0.765		
Mah.Memn3						0.712		
Mah.Memn4						0.804		
Mah.Memn5						0.834		
YerD.Bağ.1						0.588		
YerD.Bağ.2						0.756		
YerD.Bağ.3						0.723		
YerD.Bağ.4						0.770		
Yoğ.1							0.714	
Yoğ.2							0.750	
Yoğ.3							0.500	
Yoğ.4							0.782	
Yoğ.5							0.834	
Yoğ.6							0.740	
Çev.Gel.1								0.870
Çev.Gel.2								0.902
Çev.Gel.3								0.727

Araştırmada kullanılan ölçeklerin faktör yükleri yukarıdaki tabloda (Tablo 4.35) verilmiştir. Gizil değişkenlere dair tüm gözlenen değişkenlerin standart faktör yükünün 0,50 değerinden yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olması belirtilmektedir (Fornell ve Larcker, 1981). Buna ilaveten açıklayıcı bir analiz yapılıyorsa 0,40'ın üzerindeki değerler de kabul edilmektedir (Hulland, 1999). Faktör yükleri irdelendiğinde, hepsinin 0.50 değerinden yüksek çıktığı ve geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4.36 Araştırma Değişkenlerine İlişkin HTMT oranı

	Eriş.	Güv. Emn.	Kar.	Sos. Etk.	Sos. Kat.	Yer Duyg.	Yoğ.	Çev. Gel.
Eriş.								
Güv. Emn.	0.419							
Kar.	0.522	0.356						
Sos. Etk.	0.342	0.364	0.540					
Sos. Kat.	0.201	0.334	0.245	0.364				
Yer Duyg.	0.512	0.533	0.621	0.586	0.284			
Yoğ.	0.150	0.089	0.258	0.065	0.108	0.139		
Çev. Gel.	0.454	0.358	0.308	0.456	0.323	0.409	0.105	

Ayrışma geçerliliğini incelemek üzere ele alınan baş bir kısas da HTMT'dir. HTMT modelde bulunan değişkenlerin tümüne dair ifadelerin korelasyonlarının ortalamasının, aynı değişkene dair ifadelerin korelasyonlarının geometrik ortalamalarına oranını tanımlamaktadır (Doğan, 2019). HTMT karşılığının ≤0.90 çıkması beklenmektedir (Hair, Risher, Sarstedt ve Ringle, 2019). Tabloda HTMT değerleri bulunmaktadır ve oranların hepsinin 0.90'dan düşük çıktığı anlaşılmaktadır (Tablo 4.36).

Tablo 4.37 Fornell Larcker kriteri

	Eriş.	Güv. Emn.	Kar.	Sos. Etk.	Sos. Kat.	Yer Duyg.	Yoğ.	Çev. Gel.
Eriş.	**0.748**							
Güv.Emn.	0.358	**0.771**						
Kar.	0.444	0.312	**0.719**					
Sos. Etk.	0.327	0.331	0.498	**0.851**				
Sos. Kat.	0.176	0.286	0.217	0.332	**0.873**			
Yer Duyg	0.471	0.472	0.556	0.546	0.259	**0.735**		
Yoğ.	-0.128	0.029	-0.172	0.023	-0.010	-0.129	**0.728**	
Çev. Gel.	0.384	0.299	0.261	0.402	0.269	0.361	-0.078	**0.836**

Değişkenlere dair Fornell-Larcker ölçüt karşılığı tabloda bulunmaktadır. Fornell-Larcker ölçütü AVE değerinin karaköklerini ifade etmektedir. Tablo 4.37'de, değişkenlerin kesişme hücresinde yer alan ve koyu tonla ifade edilen değerler, ilgili değişkenin AVE karşılığının kareköküdür. Bu karşılıkların aynı sütunda bulunan ve korelasyon katsayılarını ifade eden öteki değerlerden yüksek çıkması beklenmektedir (Hair, Risher, Sarstedt ve Ringle, 2019). Tablodan anlaşıldığı şekilde, değişkenlere dair korelasyon katsayılarının, AVE değerlerinin

karekökünden düşük çıktığı ve Fornell-Larcker ölçütünün karşılandığı anlaşılmaktadır.

Ölçüm modeli adımında bütün geçerlilik ve güvenilirlik ilkeleri sağlandıktan sonra araştırma hipotezlerinin incelenmesi doğrultusunda yapısal model değerlendirilmiştir. Kurulan yapısal modelde, yeniden örnekleme (bootstrapping) tekniğinden yararlanılmıştır. Bootstrapping tekniğinde, Hair ve diğerleri (2017) ve Henseler ve diğerleri (2016) tarafından ileri sürülen %95 güven aralığı ve 5000 örneklem sayısı tercih edilerek yapısal modelin analiz çıktısı elde edilmiştir.

Tablo 4.38 Araştırma Değişkenlerine İlişkin R^2 Katsayıları

	ÇEPER		ÇEKİRDEK	
	R^2	Düzeltilmiş R^2	R^2	Düzeltilmiş R^2
Güvenlik Emniyet	0.283	0.273	0.108	0.093
Sosyal Etkileşim	0.323	0.314	0.274	0.262
Sosyal Katılım	0.063	0.050	0.123	0.109
Yer Duygusu	0.427	0.418	0.310	0.299
Çevrenin Geleceği	0.300	0.290	0.056	0.041

R^2 değerleri modelde bağımlı değişken durumunda olan değişkenlerin açıklanma oranıdır. Hagquist ve diğerleri (1998) ile Lewis-Beck ve Skalaban (1990) R-karenin sabit bir üst sınırının yanı sıra sabit bir alt sınırı olduğunu vurgulamaktadır. R-kare 1 değerinin mükemmel uyum olduğu ve 0 değerinin ise uygun olmadığı şeklinde bir temel ifade belirtir ve bunun da bir modelin tahmin yeteneğini değerlendirmeyi mümkün kıldığını belirtir. Mooi ve Sarstedt (2011) R- kare değeriyle ilgili değerlerin araştırma alanından araştırma alanına değişiklik gösterdiği ve sabit aralıkta her alan için geçerli uygun bir R-kare değeri belirlemeye ilişkin genel kurallar sağlamanın zor olduğunu vurgular. Kesitsel tasarımlarda 0,30 civarındaki değerler yaygın olduğunu, keşif amaçlı araştırmalarda ise kesitsel veriler kullanıldığında 0.10 değerinin tipik olarak uygunluğunu belirtir. Pazarlama konularına odaklanan bilimsel araştırmalarda ise; 0.75, 0.50 veya 0.25'lik R-kare değerlerinin kaba bir kural olarak sırasıyla önemli, orta veya zayıf olarak tanımlanabileceğini ifade eder. Ozili (2022) sosyal bilim ampirik modellemesinde kabul edilebilir R-kare değerini irdelediği çalışmasında; sosyal bilim araştırmalarının ekonometrik modellerden farklı olduğunu ve çoğu sosyal bilim

araştırma modellemesinin amacının insan davranışını tahmin etmek olmaması nedeniyle, yordayıcı ve açıklayıcı değişkenlerin çoğunun anlamlı olması koşuluyla en az 0.1'lik (veya yüzde 10) bir R-kare değerinin kabul edilebilir olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal bilimler, zaman zaman değişime uğrayan insan davranışı veya insan ilişkileriyle ilgilenmektedir. İnsan davranışları bireysel çıkarlara, grup dinamiklerine, duygulara ve diğer faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Bu sebeple sosyal bilimlerde insan davranışını doğru bir şekilde tahmin etmek zordur ve tek bir modelin belirli bir zamandaki insan davranışını öngören tüm faktörleri kapsaması zordur. İnsan davranışını açıklayan tüm açıklayıcı değişkenlerin modele dahil edilmesi mümkün olsa bile, dahil edilen açıklayıcı değişkenlerden bazıları bağımlı değişkenle zayıf veya doğrusal olmayan bir ilişkiye sahip olabileceği ve bu durumun da R-kare uyum iyiliğini zayıflatabileceği vurgulanmaktadır. Ozili (2022) 0 – 0.09 arasındaki düzeltilmiş R-kare değerinin sosyal bilim araştırmalarındaki ampirik bir model için çok düşük olduğunu belirtirken; açıklayıcı değişkenlerin bir kısmının veya çoğunun istatistiksel olarak anlamlı olması koşuluyla, R-kare değerinin 0.10 ile 0.50 arasında olan bir modelin iyi olduğunu ifade etmektedir. Cohen (1988) davranış bilimleri temelli çalışmalarda R-kare değerinin değerlendirilmesi ile ilgili olarak $R^2 < 0.02$'nin çok zayıf, $R^2 <= 0.13$ zayıf, $0.13 <= R^2 < 0.26$ orta ve $R^2 >= 0.26$ değerini önemli olarak önermektedir.

Araştırma değişkenlerine ilişkin R^2 katsayıları değerleri tablo 4.38'de verilmiştir. Güvenlik ve Emniyet, Sosyal Etkileşim, Yer Duygusu ve Çevrenin Geleceği değişkenin açıklanma oranı çeperde yüksekken, Sosyal Etkileşim ve Yer Duygusu değişkenlerinin ise çekirdekte önemli derecede yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.39 Araştırma Değişkenlerine İlişkin f^2 Katsayıları

Değişkenler Arasındaki İlişki	f^2	
	ÇEPER	ÇEKİRDEK
Erişebilirlik → Güvenlik Emniyet	0.153	0.027
Erişebilirlik → Sosyal Etkileşim	0.142	0.015
Erişebilirlik → Sosyal Katılım	0.030	0.000
Erişebilirlik → Yer Duygusu	0.156	0.016
Erişebilirlik → Çevrenin Geleceği	0.239	0.005

Tablo 4.39 Araştırma Değişkenlerine İlişkin f^2 Katsayıları (devamı)

Değişkenler Arasındaki İlişki	f^2	
	ÇEPER	ÇEKİRDEK
Karakter→ Güvenlik Emniyet	0.079	0.08
Karakter→ Sosyal Etkileşim	0.136	0.367
Karakter→ Sosyal Katılım	0.007	0.122
Karakter→ Yer Duygusu	0.263	0.267
Karakter→ Çevrenin Geleceği	0.032	0.023
Yoğunluk → Güvenlik Emniyet	0.010	0.006
Yoğunluk → Sosyal Etkileşim	0.004	0.049
Yoğunluk → Sosyal Katılım	0.014	0.011
Yoğunluk → Yer Duygusu	0.013	0.002
Yoğunluk → Çevrenin Geleceği	0.001	0.001

Araştırma değişkenlerine ilişkin f^2 katsayıları tabloda verilmiştir. f^2 değeri etki büyüklüğü ölçütü olarak ifade edilmektedir. Her bağımsız değişkenin bağımlı değişken ile ne derece ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle 0,02-0,15 arasındaki f^2 değeri düşük seviyede etkiye, 0,16-0,35 arasındaki f^2 değeri orta düzeyde etkiye ve 0,35'ten büyük f^2 değeri yüksek düzeyde etkiye işaret etmektedir (Cohen, 1988). Tablodaki f^2 değerleri incelendiğinde erişebilirliğin çeperde güvenlik ve emniyet, sosyal etkileşim, sosyal katılım ve yer duygusu üzerinde düşük, çevrenin geleceği üzerinde orta düzeyde etkisinin olduğu görülürken erişebilirliğin çekirdekte sadece güvenlik ve emniyet üzerinde düşük düzeyde etkiye sahip olduğu görülmektedir. Karakterin çeperde güvenlik ve emniyet, sosyal etkileşim ve çevrenin geleceği üzerinde düşük düzeyde, yer duygusu üzerinde orta düzeyde etkisinin olduğu görülürken; çekirdekte güvenlik ve emniyet, sosyal katılım ve çevrenin geleceği üzerinde düşük düzeyde, sosyal etkileşim üzerinde yüksek düzeyde etkiye sahip olduğu görülmektedir. Yoğunluğun ise sadece çekirdekte sosyal etkileşim üzerinde düşük düzeyde etkisinin olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4.39).

Tablo 4.40 Hipotezlere ilişkin yol katsayıları ve test sonuçları

Mah.	Alt. Hip.	Etki	Original Sample (O)	Sample Mean (M)	Stan-dart Sap-ma	t Statistics	p Değeri	Karar
ÇEPER	AH1	Erişebilirlik→ Güvenlik Emniyet	0.368	0.371	0.081	4.556	0.000*	K
	AH2	Erişebilirlik→ Sosyal Etkileşim	0.345	0.339	0.094	3.652	0.000*	K
	AH3	Erişebilirlik→ Sosyal Katılım	0.186	0.179	0.086	2.170	0.030*	K
	AH4	Erişebilirlik→ Yer Duygusu	0.332	0.328	0.081	4.072	0.000*	K
	AH7	Erişebilirlik→ Çevrenin Geleceği	0.456	0.455	0.091	5.004	0.000*	K
	AH8	Karakter→ Güvenlik Emniyet	0.262	0.272	0.079	3.332	0.001*	K
	AH9	Karakter → Sosyal Etkileşim	0.333	0.339	0.076	4.360	0.000*	K
	AH10	Karakter → Sosyal Katılım	0.086	0.095	0.078	1.099	0.272	-
	AH11	Karakter→ Yer Duygusu	0.428	0.430	0.058	7.402	0.000*	-
	AH14	Karakter→ Çevrenin Geleceği	0.163	0.159	0.081	1.994	0.046*	K
	AH15	Yoğunluk→ Güvenlik Emniyet	0.085	0.072	0.070	1.222	0.222	-
	AH16	Yoğunluk→ Sosyal Etkileşim	0.052	0.048	0.078	0.672	0.502	-
	AH17	Yoğunluk→Sosyal Katılım	0.116	0.067	0.167	0.696	0.486	-
	AH18	Yoğunluk→ Yer Duygusu	-0.087	-0.092	0.065	1.329	0.184	-
	AH21	Yoğunluk→ Çevrenin Geleceği	-0.029	-0.034	0.078	0.373	0.709	-
ÇEKİRDEK	AH22	Erişebilirlik→ Güvenlik Emniyet	0.175	0.175	0.108	1.619	0.106	-
	AH23	Erişebilirlik→ Sosyal Etkileşim	-0.118	-0.125	0.091	1.307	0.191	-
	AH24	Erişebilirlik→ Sosyal Katılım	-0.010	-0.015	0.093	0.108	0.914	-
	AH25	Erişebilirlik→Yer Duygusu	0.118	0.118	0.094	1.248	0.212	-
	AH28	Erişebilirlik→ Çevrenin Geleceği	0.077	0.082	0.112	0.689	0.491	-
	AH29	Karakter→ Güvenlik Emniyet	0.247	0.247	0.080	3.079	0.002*	K
	AH30	Karakter → Sosyal Etkileşim	0.619	0.606	0.094	6.568	0.000*	K
	AH31	Karakter → Sosyal Katılım	0.392	0.387	0.100	3.908	0.000*	K
	AH32	Karakter→ Yer Duygusu	0.515	0.517	0.080	6.425	0.000*	K

Tablo 4.40 Hipotezlere ilişkin yol katsayıları ve test sonuçları (devamı)

Mah.	Alt. Hip.	Etki	Original Sample (O)	Sample Mean (M)	Stan-dart Sap-ma	t Statistics	p Değeri	Karar
ÇEKİRDEK	AH35	Karakter→ Çevrenin Geleceği	0.177	0.175	0.123	1.437	0.151	-
	AH36	Yoğunluk→ Güvenlik Emniyet	0.084	0.094	0.118	0.713	0.476	-
	AH37	Yoğunluk→ Sosyal Etkileşim	0.215	0.171	0.097	2.222	0.026*	K
	AH38	Yoğunluk→ Sosyal Katılım	0.112	0.083	0.093	1.200	0.230	-
	AH39	Yoğunluk→ Yer Duygusu	0.042	0.027	0.075	0.551	0.581	-
	AH42	Yoğunluk→ Çevrenin Geleceği	-0.029	-0.031	0.098	0.295	0.768	-
K: Kabul								

Araştırma modeline ait yol model sonuçları tabloda (Tablo 4.40) bulunmaktadır. Bu model kurulan ilişkilerin model tarafından da yordanıp yordanmadığını ortaya koymaktadır. Her bir hipotezi değerlendirmek üzere Path Coefficient karşılıklarına dair t istatistik değerlerinin %95 güven aralığına ait t tablo değeri olan 1.96 değerinden yüksek değerde olması ve Path Coefficient, P karşılığının da 0.05'ten düşük değerde çıkması hipotezlerin desteklendiğini ifade eder.

Tablo incelendiğinde, çeperde erişebilirliğin güvenlik emniyet üzerinde (β=0.368, $p<0.05$), sosyal etkileşim üzerinde (β=0.345, $p<0.05$), sosyal katılım üzerinde (β=0.186, $p<0.05$), yer duygu üzerinde (β=0.332, $p<0.05$) ve çevrenin geleceği üzerinde (β=0.456, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkisinin bulunduğunu ifade etmektedir. Karakterin güvenlik emniyet üzerinde (β=0.262, $p<0.05$), sosyal etkileşim üzerinde (β=0.333, $p<0.05$), yer duygusu üzerinde (β=0.428, $p<0.05$) ve çevrenin geleceği üzerinde (β=0.163, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkisinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Çekirdekte karakterin güvenlik emniyet üzerinde (β=0.247, $p<0.05$), sosyal etkileşim üzerinde (β=0.619, $p<0.05$), sosyal katılım üzerinde (β=0.392, $p<0.05$) ve yer duygusu üzerinde (β=0.515, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkisi bulunduğu anlaşılmaktadır. Yoğunluğun sosyal etkileşim üzerinde (β=0.215, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkisinin bulunduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4.40).

Tablo 4.41 Ele alınan değişkenlerin tanımlayıcı istatistik değerleri

	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Erişebilirlik	1.57	5.00	4.42	0.57
Yoğunluk	1.33	5.00	3.29	0.93
Karakter	1.17	5.00	4.01	0.84
Yer Duygusu	1.71	5.00	4.32	0.61
Sosyal Etkileşim	1.00	5.00	4.27	0.77
Güvenlik Emniyet	1.40	5.00	4.45	0.63
Sosyal Katılım	1.00	5.00	3.70	1.03
Çevrenin Geleceği	1.67	5.00	4.46	0.68
Ortalama 1 için = en az etkili; 2 = oldukça etkili; 3 = etkili; 4 = çok etkili ve 5 = en etkilidir				

Araştırmada kullanılan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri yukarıdaki tabloda (Tablo 4.42) bulunmaktadır. Tablodaki sonuçlar, 5'li Likert ölçeğine göre katılımcıların minimum ve maksimum yanıt formunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, 5 puanlık ölçeğe göre ortalama değerlerin 2,5'tan yüksek olduğunu göstermektedir. Elde edilen ortalama değerlerin; Erişebilirlik ortalamasının 4.42, yoğunluk ortalamasının 3.29, karakter ortalamasının 4.01, yer duygusu ortalamasının 4.32, sosyal etkileşim ortalamasının 4.27, güvenlik emniyet ortalamasının 4.45, sosyal katılım ortalamasının 3.70 ve çevrenin geleceği ortalamasının 4.46 olduğu görülmektedir.

Bu değerlere göre yoğunluk ve sosyal katılım değerlerinin etkili, erişebilirlik, karakter, yer duygusu, güvenlik ve emniyet ve çevrenini katılımı değerlerinin çok etkili aralıkta olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, standart sapma sonuçları ortalamalar arasında dar bir yayılım göstermektedir; bu da katılımcıların yanıtlarının birbirine yakın olduğunu ve geniş bir dağılım göstermediğini ifade etmektedir (Anthony Jr ve diğerleri, 2018).

Tablo 4.42 Araştırmada kullanılan değişkenlerin çeper ve çekirdek mahallelere dair kıyaslanması

		$\bar{X}$	SS	t	p
Erişebilirlik	Çeper	4.50	0.65	3.183	0.002*
	Çekirdek	4.32	0.45		
Yoğunluk	Çeper	3.34	0.99	1.231	0.219
	Çekirdek	3.23	0.87		
Karakter	Çeper	4.27	0.74	6.806	0.000*
	Çekirdek	3.73	0.86		

Tablo 4.42 Araştırmada kullanılan değişkenlerin çeper ve çekirdek mahallelere dair kıyaslanması (devamı)

		$\bar{X}$	SS	t	p
Yer Duygusu	Çeper	4.45	0.67	4.873	0.000*
	Çekirdek	4.17	0.49		
Sosyal Etkileşim	Çeper	4.46	0.73	5.500	0.000*
	Çekirdek	4.06	0.76		
Güvenlik Emniyet	Çeper	4.46	0.71	0.517	0.606
	Çekirdek	4.43	0.53		
Sosyal Katılım	Çeper	3.78	1.21	1.663	0.097
	Çekirdek	3.61	0.79		
Çevrenin Geleceği	Çeper	4.45	0.79	-0.491	0.624
	Çekirdek	4.48	0.53		

*p<0.05

Araştırmada kullanılan değişkenlerin çeper ve çekirdek mahallelere göre karşılaştırılması incelendiğinde, mahallelere göre erişebilirlik, karakter, yer duygusu ve sosyal etkileşim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu anlaşılmaktadır (p<0.05). Çeper mahallesinin erişebilirlik, karakter, yer duygusu ve sosyal etkileşim puanlarının, çekirdek mahallesine kıyasla daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmada yaşanabilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik değişkenlerine dair yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini açıklayan model aşağıdaki şekilde gösterilmektedir (Şekil 4.24).

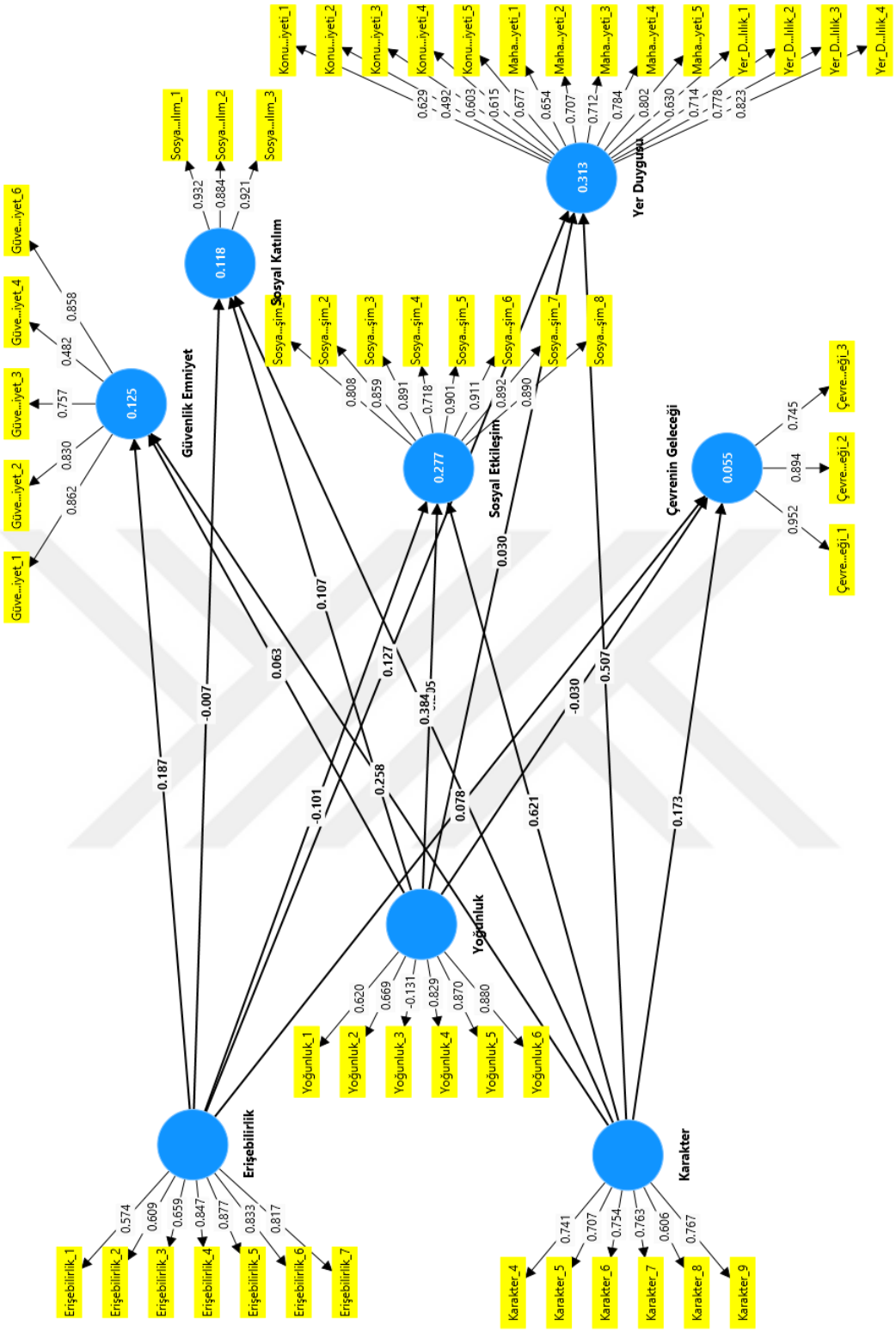

Şekil 4.24 Yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini açıklayan model

4.3.4 Mikro Düzeyde Analiz Bulgularının Değerlendirilmesi

Bu çalışmanın mikro düzeyde analiz kısmı algılanan yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri mahalle bağlamında değerlendirmek için geliştirilen modelin değerlendirilmesine dayalıdır. Veriler hane halkı anketi aracılığıyla toplanarak PLS-SEM kullanılarak analiz edilmiştir.

Açıklayıcı faktör analizinin değerlendirilmesi:

Literatür taramasına dayalı olarak üretilen modelin/ölçeğin faktör desenini ortaya koymak amacıyla sosyal sürdürülebilirlik parametrelerine dair genel memnuniyet düzeylerinin ölçülmesi ölçeğine yönelik olarak yapılan açıklayıcı faktör analizinden elde edilen sonuçlar sosyal sürdürülebilirlik bileşenlerinin güvenlik ve emniyet, sosyal katılım, sosyal etkileşim, yer duygusu ve çevrenin geleceği olmak üzere beş faktörden oluştuğunu ortaya koymuştur ve bu beş faktörün sosyal sürdürülebilirlik kavramını doğru şekilde temsil ettiğini göstermiştir. Sonuçlar mahalle memnuniyeti ve konut memnuniyeti değişkenlerinin ayrı ve bağımsız boyutlar olarak ortaya çıkacak kadar güçlü olmadığını göstermektedir. Mahalle memnuniyeti, konut memnuniyeti ve yer duygusu faktörlerine ait maddelerin tek bir faktör altında kümelendiği görülmüştür. Bu sebeple mahalle memnuniyeti, konut memnuniyeti ve yer duygusu/bağlılık faktörleri üç faktörü de temsil edecek şekilde tek bir faktör olarak 'yer duygusu' ortak başlığı altında değerlendirilmesi doğrultusunda tek faktör olarak düzenlenmiştir. Literatür irdelendiğinde, bazı araştırmacıların yer duygusunu yalnızca mahalle özlemi ve mahalle aidiyeti maddeleri ile sınırlı olmayıp aynı zamanda uygun fiyatlı konuta erişim, konutun bu mahallede yer almasından duyulan memnuniyet, konut aidiyeti, mahallenin yaşamak için uygunluğu konularını da içerecek şekilde tanımladıkları (Dave, 2011; Doğu ve Aras, 2019; Larimian, 2020; Shirazi ve Kevaini, 2019) görülmektedir. Aynı şekilde konut memnuniyeti ve mahalle memnuniyetine dair değerlendirme ölçütlerinin genellikle mahalle memnuniyeti başlığı olmak üzere tek bir faktör altında değerlendirildiği de (Chiu, 2003; Dave, 2011; Opp, 2017; Stender ve Walter, 2019; Larimian ve diğerleri, 2020) ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu durum konut memnuniyeti, mahalle memnuniyeti ve yer duygusu/bağlılık değişkenlerinin çeşitli çalışmalarda tek tek değil bazen bir bazen iki başlık altında irdelendiği görülmekte olup, bu faktörlerin tek boyut altına yüklenmesi, bağımsız olarak ortaya

çıkmamaları ve ortak bir başlık altında yer duygusu faktörü bağlamında değerlendirilmesi literatüre dayalı olarak desteklenmektedir. Buna ilaveten Stedman (2002)'ın yer duygusu kavramını birey ya da topluluğun coğrafi ortamı ile ilişkili bağlılık ve memnuniyetini kapsayan genel bir anlamı kapsayacak şekilde ifade etmesi de konut memnuniyeti ve mahalle memnuniyeti faktörlerinin yer duygusu faktörü altında irdelenmesini destekler niteliktedir.

Yapısal modelin değerlendirilmesi:

Bu çalışma algılanan yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirliğin farklı boyutları üzerindeki etkisini çeper ve çekirdek olmak üzere farklı mekânsal gelişim dinamiğine sahip mahalleler özelinde irdelenmesini de içermektedir. Yapısal model irdelendiğinde algılanan yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerinin çeper ve çekirdek olmak üzere farklı mekânsal gelişim dinamiğine sahip mahallelerde değişkenlik gösterdiği görülmüştür. Buna göre mahallelerin gelişim dinamiği algılanan yaşanabilirlik üzerinde ve dolayısıyla sosyal sürdürülebilirlik ile önemli ölçüde ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle bu bulgular mahallelerin mekânsal gelişim dinamiğinin algılanan yaşanabilirlik ve sosyal sürdürülebilirliğin önemli bir belirleyicisi olduğunu göstermektedir.

- Erişebilirlik değişkeninin sosyal sürdürülebilirlik değişkenleri üzerindeki etkisinin çeper ve çekirdek mahalle bağlamında değerlendirilmesi:

Araştırma modeline ait sonuçlar değerlendirildiğinde; çeper mahallede algılanan yaşanabilirliğin erişebilirlik değişkeninin: güvenlik ve emniyet üzerinde (AH1), sosyal etkileşim üzerinde (AH2), sosyal katılım üzerinde (AH3), yer duygusu üzerinde (AH4), çevrenin geleceği üzerinde (AH7) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü etkisinin olduğu saptanmıştır. Çekirdek mahallelerde ise algılanan erişilebilirlik değişkeninin güvenlik ve emniyet (AH22), sosyal etkileşim (AH23), sosyal katılım (AH24), yer duygusu (AH25) ve çevrenin geleceği (AH28) değişkenleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir (Tablo 4.43).

Tablo 4.43 Erişebilirlik değişkeninin çeper ve çekirdek mahalle bağlamında sosyal sürdürülebilirlik değişkenleri üzerindeki etkileri

Etki/ Mahalle	ÇEPER		ÇEKİRDEK	
Erişebilirlik→ Güvenlik ve emniyet	AH1	+	AH22	-
Erişebilirlik→ Sosyal etkileşim	AH2	+	AH23	-
Erişebilirlik→ Sosyal katılım	AH3	+	AH24	-
Erişebilirlik→ Yer duygusu	AH4	+	AH25	-
Erişebilirlik→ Çevrenin geleceği	AH7	+	AH28	-
+ : Kabul, - : Ret				

Bu bulgular irdelendiğinde; erişilebilirliğin iyi tasarlanmasının başkaları ile etkileşime girme ve sosyal bağları güçlendirmek için daha fazla fırsat sağladığını öne süren (Choguill, 2008; Lewicka, 2010) ve erişebilirliğin yer bağlılığı üzerinde pozitif etkisi olduğunu ortaya koyan (Li, Jia, Lusk ve Larkham, 2020; Zhang, Zhang ve Ling, 2024) çalışmalarla paralellik gösterdiği söylenebilir. Erişebilirliğin algılanan güvenliğe olumlu katkıda bulunan bir faktör olduğu (Zeng, Dong, Yan ve Lin, 2023) ve daha iyi bir erişebilirliğin sosyal aktivite davranışını ve dışarıda vakit geçirme içsel motivasyonunu arttırdığı, güvenlik hissi sağladığı ve mahalle topluluğunun görünürlüğünü arttırdığı (Sehgal, 2022) ifadesi ile örtüşmektedir. Ayrıca bu durum kentsel yayılma sonucu oluşan mahallelerde olumsuz bir durum olarak uzun süren yolculukların yaşandığını (Brueckner ve Largey, 2006) vurgulayan çalışmalarla paralellik göstermektedir. Buna ilaveten çekirdek mahallelerde algılanan erişebilirliğin sosyal sürdürülebilirliğin değişkenleri üzerinde anlamlı bir ilişkiye sahip olmaması durumu çekirdek mahallelerde sosyal sürdürülebilirliğin erişebilirlik dışında karakter ve yoğunluk değişkenleri ile daha fazla ilişkili olduğu, çekirdek mahallede erişebilirliğin olumlu yönlerine mevcutta sahip olunması ve erişebilirliğe dair sorun bulunmadığı gerçeği ile açıklanabilir.

- Karakter değişkeninin sosyal sürdürülebilirlik değişkenleri üzerindeki etkisinin çeper ve çekirdek mahalle bağlamında değerlendirilmesi:

Çeper mahallede algılanan karakterin; güvenlik ve emniyet üzerinde (AH8), sosyal etkileşim üzerinde (AH9) ve çevrenin geleceği üzerinde (AH14) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisi bulunduğu görülürken; sosyal katılım (AH10) ve yer duygusu üzerinde (AH11) istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Çekirdek mahallelerde ise algılanan karakter değişkeninin: güvenlik ve emniyet üzerinde (AH29), sosyal etkileşim üzerinde (AH30), sosyal katılım üzerinde (AH31) ve yer duygusu üzerinde (AH32) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisi bulunduğu görülürken; çevrenin geleceği (AH35) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir (Tablo 4.44).

Tablo 4.44 Karakter değişkeninin çeper ve çekirdek mahalle bağlamında sosyal sürdürülebilirlik değişkenleri üzerindeki etkileri

Etki/ Mahalle	ÇEPER		ÇEKİRDEK	
Karakter→ Güvenlik ve emniyet	AH8	+	AH29	+
Karakter→ Sosyal etkileşim	AH9	+	AH30	+
Karakter→ Sosyal katılım	AH10	-	AH31	+
Karakter→ Yer duygusu	AH11	-	AH32	+
Karakter→ Çevrenin geleceği	AH14	+	AH35	-
+ : Kabul, - : Ret				

Sonuçlar yaşanabilirliğin karakter değişkeninin hem çeper hem de çekirdek mahallelerde güvenlik ve emniyet ile sosyal etkileşim değişkenleri üzerinde anlamlı ve pozitif yönde ilişkisi olduğunu, çeper mahallede karakter değişkeninin çevrenin geleceği değişkeni üzerinde de anlamlı ve pozitif yönde etkide bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum mahallelerin karakteristik niteliğinin park ve hizmetlere erişim, güvenlik (Davidson ve Lawson, 2006), sosyal etkileşim (Jacobs, 1961), sosyal katılım (Bowling ve Stafford, 2007; Clarke, Ailshire ve Lantz, 2009) üzerinde etkisi olduğu söylemleri ile örtüşmektedir. Buna ilaveten sadece çeper mahallelerde karakterin çevrenin geleceği değişkeni üzerinde etkisinin olması

durumu kentsel yayılma sonucu oluşan çeper mahallelerin sürdürülebilir kentleşme ile çelişmekte olduğu (Gordon ve Richardson, 1977) söylemi ile paralellik gösterdiği, bu mahallelerin yakın zamana kadar tarımsal nitelik taşırken nüfus artışı sonucunda yapılaşmanın yoğunlaşmasına dair farkındalığın sebep olduğu söylenebilir.

- Yoğunluk değişkeninin sosyal sürdürülebilirlik değişkenleri üzerindeki etkisinin çeper ve çekirdek mahalle bağlamında değerlendirilmesi:

Çeper mahallelerde algılanan yoğunluk değişkeninin güvenlik ve emniyet (AH15), sosyal etkileşim (AH16), sosyal katılım (AH17), yer duygusu (AH18) ve çevrenin geleceği (AH21) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Çekirdek mahallelerde ise algılanan yoğunluk değişkeninin güvenlik ve emniyet (AH36), sosyal katılım (AH38), yer duygusu (AH39) ve çevrenin geleceği (AH42) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Çekirdek mahallede algılanan yoğunluk değişkeninin sadece sosyal etkileşim üzerinde (AH37) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü etkisinin olduğu saptanmıştır (Tablo 4.45).

Tablo 4.45 Yoğunluk değişkeninin çeper ve çekirdek mahalle bağlamında sosyal sürdürülebilirlik değişkenleri üzerindeki etkileri

Etki/ Mahalle	ÇEPER		ÇEKİRDEK	
Yoğunluk→ Güvenlik ve emniyet	AH15	-	AH36	-
Yoğunluk→ Sosyal etkileşim	AH16	-	AH37	+
Yoğunluk→ Sosyal katılım	AH17	-	AH38	-
Yoğunluk→ Yer duygusu	AH18	-	AH39	-
Yoğunluk→ Çevrenin geleceği	AH21	-	AH42	-
+ : Kabul, - : Ret				

Bulgular yaşanabilirliğin yoğunluk değişkeninin sadece çekirdek mahallede tek bir değişken olarak sosyal etkileşim değişkeni üzerinde anlamlı ve pozitif etkiye sahip

olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Bu durum kentsel yayılma sonucunda kent çeperinde oluşan yeni mahallelerin kent merkezinde bulunan mahallelere göre bol ışık ve havaya sahip (Hoyt, 1940), düşük yoğunluklu (Von Hoffman ve Felkner, 2002) olması, aynı ekonomik statüye sahip bireylerin aynı bölgede birarada yaşamalarına olanak tanımasıyla (Hoyt, 1940) örtüştüğü ve yoğunluk artışına hem çeper hem de çekirdek mahallelerde olumlu bakılmadığı söylenebilir. Buna ilaveten hem çeper hem de çekirdek mahallelerde yoğunluk artışının güvenlik ve emniyet, sosyal katılım, konut memnuniyeti, mahalle memnuniyeti ve yer duygusu değişkenleri üzerinde olumlu ve anlamlı etkisinin olmamasının; yoğunluk ve sosyal sürdürülebilirlik arasındaki bağlantı üzerine gerçekleştirilen önceki çalışmalarda yüksek yoğunluğun güvenlik duyguları, konut memnuniyeti ve yer duygusu üzerinde azalan bir etkiye sahip olduğunu (Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011), mahremiyet ve mahremiyet duygusu üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu (Wood, Frank ve Giles-Corti, 2010) bulgularıyla paralellik göstermekte olduğu söylenebilir. Birçok çalışma, sosyal sonuçların açıklanmasında konut düzeninin ve yerleşim ortamının fiziksel özelliklerinin önemini vurgulamıştır (Abu-Ghazzeh, 1999). Özellikle gelişmekte olan ülkeler bağlamında, yüksek yoğunlukların dezavantajları ve sosyal faydaları konusunda çelişkili argümanlar bulunmaktadır (Tang, Lee, Hui ve Yip, 2019). Bununla birlikte, bu niteliklere ilişkin subjektif yargı, kişinin davranış ve tutumlarını fiziksel özelliklerden daha kapsamlı şekilde etkileyebileceği vurgulanmaktadır (Thornock ve diğerleri, 2019). Putnam (2000) düşük yoğunluklu yaşamın sosyal etkileşimi azalttığını iddia ederken Brueckner ve Largey (2006) yaptıkları araştırma sonucunda düşük yoğunluğun sosyal etkileşimi arttırdığını ortaya koymuşlardır. Sosyal psikolojik teoriye göre fiziksel yoğunluk, bölge sakinlerinin kalabalıklık hissini etkileyen faktörlerden yalnızca biridir; daha kritik bir faktör ise belirli bir yoğunluk düzeyinin nasıl değerlendirildiğidir (Altman, 1975). Bu sadece yüksek yoğunluğun etkilerine değil aynı zamanda kalabalık algılarının bireysel ve durumsal belirleyicilerine de yapılan bir vurgudur (Gramann, 1982). Dolayısıyla bazı bulgular yoğunluk ve sosyal etkileşim arasındaki ilişkilerin araştırılmasında bireysel deneyimlere ve algılara vurgu yapmaktadır (Dave, 2011; Raman, 2010; Mousavinia, Pourdeihimi ve Madani, 2019). Psikolojik ve sosyal açıdan bakıldığında yüksek yoğunluklu yaşamın kontrol kaybı, aşırı kalabalıklık (Proshansky, Ittelson ve Rivlin, 1970),

bilişsel aşırı yüklenme (Altman, 1975), mahremiyetin olmadığı algısı, sosyal geri çekilme (McCarthy ve Saegert, 1978) ve kişisel alan ihlallerine (Baum ve Paulus, 1987) sebep olduğu ifade edilmekte iken bazı çalışmalarda yüksek nüfuslu bir bölgenin, daha güvenli bir kentsel alan sağlaması ve daha anlamlı sosyal etkileşim meydana getirdiği (Newman ve Hogan, 1981) ifade edilmektedir. Yoğunluk ve sosyal etkileşim arasındaki ilişkinin tüm niceliksel yoğunluklarda doğrusal olmadığı belirtilmektedir. Yüksek yoğunluğun kendi başına sosyal bozukluklara ve sosyal geri çekilmeye yol açmadığı, ancak kötü planlamanın buna yol açacağı belirtilmektedir (Tang, Lee, Hui ve Yip, 2019). Ayrıca, yüksek yoğunluklu yaşamın kabul edilebilirliğinin farklı sosyal ve kültürel bağlamlarda da farklılık gösterebileceği (Breheny, 1997) belirtilmektedir. Schwar (2010) kentsel dokunun (kentin kompaktlığı, yoğunluğu gibi) günlük yaşamı etkilediği ve yaşam kalitesine dair değerlendirmeler üzerinde önemli bir etken olarak karşımıza çıktığını Marans (2012) konuttan mahalleye, kentten bölgeye kadar farklı ölçekler düşünüldüğünde bireylerin yaşadıkları yerlerin hayatlarını ve genel yaşam kalitelerini etkilediğini ifade etmektedirler. Yoğunluk kavramının odalardan binalara, mahallelerden kentlere kadar farklı ölçeklerde çeşitli tanımlarının yapıldığı ve yoğunluk kavramının insanların yaşamlarını nasıl etkilediğini ele almak için yoğunluk, algılanan yoğunluk ve kalabalık olmak üzere üç kavramın kullanıldığı (Alexander, 1993) belirtilmektedir. Planlama alanında yoğunluk kelimesinin kentleri ve mahalleleri (yani hektar başına düşen kişi veya konut sayısını) (Forsyth, 2003), kalabalık kavramının ise sosyal psikologlar tarafından yoğunluğa verilen olumsuz duygusal tepki olarak tanımlandığı (Gramann, 1982) ve bu çalışmada yoğunluğun mahalle kalabalıklığı, bina fazlalığı, mahremiyet sorunu, gürültü, araç ve trafik yoğunluğu bağlamında algılanan yoğunluğa dayalı olarak değerlendirildiği dikkate alındığında çeper mahallelerde yoğunluk değişkeninin sosyal etkileşim üzerinde anlamlı ve olumlu etkisinin bulunmamış olması düşük yoğunluğun çeper mahallede yaşayanlar için sosyal etkileşimi arttırdığı sonucuyla örtüşürken, çekirdek mahallede yoğunluk değişkeninin sosyal etkileşim üzerinde anlamlı ve pozitif yönde etkisi olması durumunun da Putnam (2000) yoğunluk arttıkça sosyal etkileşim artar söylemi ile ötüştüğü ve Brueckner ve Largey (2006) tarafından kent sakinlerinin konut tercihini yaparken yoğunluğa dair bakış açıları doğrultusunda mahalle seçimlerini gerçekleştirdikleri söylemiyle uyuşmakta olduğu ve yoğunluk

ile kalabalık algısının bireysel olarak değerlendirildiği (Dave, 2011; Gramann, 1982; Raman, 2010; Mousavinia ve diğerleri, 2019), sosyal ve kültürel bağlamlara göre bu değerlendirmenin farklılık gösterebileceği (Breheny, 1997) vurgusuyla örtüşmekte olduğu söylenebilir.

Bu veriler ışığında hipotez iki (2) değerlendirildiğinde;

hipotez 2'de yer alan '*sosyal sürdürülebilirlik; güvenlik ve emniyet, sosyal katılım, sosyal etkileşim, konut memnuniyeti, mahalle memnuniyeti, yer duygusu/ bağlılık ve çevrenin geleceği olmak üzere yedi ana boyuttan oluşan bir kavramdır'* ifadesini doğrulamamakta olup, bu çalışmadan elde edilen veriler doğrultusunda sosyal sürdürülebilirliğin güvenlik ve emniyet, sosyal katılım, sosyal etkileşim, yer duygusu ve çevrenin geleceği olmak üzere beş ana boyuttan oluşan bir kavram olduğu görülmüştür. Buna ilaveten çeper ve çekirdek mahallelerde algılanan yaşanabilirlik değişkenlerinin sosyal sürdürülebilirlik değişkenleri üzerindeki etkisinin farklılık gösterdiğinin tespit edilmiş olması önemlidir; örneğin çeper mahallede erişebilirlik değişkeninin sosyal sürdürülebilirliğin güvenlik ve emniyet, sosyal etkileşim, sosyal katılım, yer duygusu ve çevrenin geleceği değişkenleri üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi olduğu görülürken; çekirdek mahallede erişilebilirlik değişkeninin sosyal sürdürülebilirlik üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür. Bu durumun hipotez 2'de yer alan *'sosyal sürdürülebilirliğin mikro ölçekteki algılanan yaşanabilirlik parametrelerine bağımlı olduğu (diğer bir deyişle farklı gelişim niteliğine sahip mahallelerde sosyal sürdürülebilirlik farklılık gösterebilir)'* ifadesini doğrulamakta olduğu söylenebilir. Bu bulgulara dayanarak hipotez 2'nin sosyal sürdürülebilirliğin yedi boyuttan oluştuğu söylemi reddedilirken; sosyal sürdürülebilirlik olgusunun mikro ölçekte algılanan yaşanabilirlik parametrelerine bağlı olduğu diğer bir ifadeyle farklı gelişim niteliğine sahip mahallelerde sosyal sürdürülebilirliğin farklılık göstereceği ifadesi doğrulanmıştır.

Alt hipotezlere bakıldığında;

elde edilen verilere dayalı olarak algılanan yaşanabilirliğin mahallelerin mekânsal gelişim dinamiğinden etkilendiği ve algılanan yaşanabilirliğin değişkenlerinin sosyal sürdürülebilirliğin değişkenleri üzerinde çeper ve çekirdek mahalle

bağlamında farklı etkilerinin olduğu görülmüştür. Çeper mahallelerde algılanan erişebilirlik değişkeninin: güvenlik ve emniyet, sosyal etkileşim, sosyal katılım, yer duygusu ve çevrenin geleceği (Tablo 4.43); algılanan karakter değişkeninin: güvenlik ve emniyet, sosyal etkileşim ve çevrenin geleceği değişkenleri üzerinde (Tablo 4.44); çekirdek mahallelerde ise algılanan karakter değişkeninin: güvenlik ve emniyet, sosyal etkileşim, sosyal katılım ve yer duygusu (Tablo 4.44); algılanan yoğunluk değişkeninin sosyal etkileşim değişkeni üzerinde (Tablo 4.45) pozitif yönde bir etkisi söz konusudur. Dolayısıyla; AH1, AH2, AH3, AH4, AH7, AH8, AH9, AH14, AH29, AH30, AH31, AH32 ve AH37 alt hipotezlerinin kabul edildiği, buna karşın AH10, AH11, AH15, AH16, AH17, AH18, AH21, AH22, AH23, AH24, AH25, AH28, AH35, AH36, AH38, AH39 ve AH42 alt hipotezlerinin doğrulanmadığı görülmektedir (Giriş bölümü- hipotez başlığı). Buna ilaveten açıklayıcı faktör analizi sonucuna dayalı olarak üç başlık altında ayrı ayrı önerilen modeldeki konut memnuniyeti, mahalle memnuniyeti ve yer duygusu/bağlılık değişkenleri tek bir değişken olarak yer duygusu başlığı altında toplanarak değerlendirildiği ve bu başlığın konut memnuniyeti, mahalle memnuniyeti ve yer duygusu/bağlılık değişkenlerini kapsadığı göz önünde tutulursa yaşanabilirlik değişkenlerinin sosyal sürdürülebilirliğin yer duygusu değişkeni üzerinde pozitif yönde etkisi olduğu belirlenen değişkenlerin mahalle memnuniyeti ve konut memnuniyeti üzerinde de pozitif etkiye sahip olduğu söylenebilir. Dolayısıyla çeperde algılanan erişebilirlik değişkeninin ve çekirdekte algılanan karakter değişkeninin yer duygusu değişkeni üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif değere sahip olması AH5, AH6, AH33 ve AH34 alt hipotezlerinin de doğrulandığını açıklayabilir. Çeper mahallelerde algılanan karakter ve yoğunluk değişkeni ile çekirdek mahallelerdeki algılanan erişilebilirlik ve yoğunluk değişkenleri yer duygusu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığından ötürü AH12, AH13, AH19, AH20, AH26, AH27, AH40 ve AH41 alt hipotezlerinin desteklenmediği söylenebilir.

Bu sonuçlar yaşanabilirlik olgusunun rekabete dayalı olarak ikincil veri kaynakları kullanılarak değerlendirilmesiyle gerçekleştirilen çalışmaların gerçeği yakalayamayacağı eleştirilerine ve yaşanabilirliğin mahalle ölçeğinde kent kullanıcılarından elde edilen birincil veriye dayalı olarak değerlendirilmesi

gerektiğini vurgulayan (Campbell, Converse, Rodgers ve Marans, 1976; İnan, 2018; Marans, 2012; Timmer ve Seymora, 2005) çalışmalar ile örtüşmektedir. Yine bu bulgular sosyal sürdürülebilirlik olgusunun geleneksel yöntemler yerine yeni gelişen dinamikler çerçevesinde mahalle ölçeğinde birincil veriler doğrultusunda değerlendirilmesi gerektiğini ifade eden (Colantonio, 2011; Dempsey, Brown ve Bramely, 2012; Neamtu, 2012; Shirazi ve Keivani, 2018; Zetterberg, Eriksson, Ravry, Santosa ve Ng, 2023) çalışma ve söylemler ile paralellik göstermektedir.

5
SONUÇ

Yaşanabilirlik kavramı ve sürdürülebilirliğin önemli bir bileşeni olan ‘sosyal sürdürülebilirlik’ kavramının çeşitli bağlamlarda ve disiplinlerde ele alınarak irdelendiği görülmüştür. Buna karşın yaşanabilirliğin ve sosyal sürdürülebilirliğin net bir tanımı ve işlemselleştirmesi (Colantonio, 2016; Onnom, Tripathi, Nitivattananon ve Ninsawat, 2018; Leach, Lee, Hunt ve Rogers, 2017; Pacione, 2003; Elrich ve Kennedy, 2005; Shirazi ve Kaivani, 2018) ile yaşanabilirlik çalışmalarında ölçümlere rehberlik edecek bir teori ve model eksikliğinin olduğu (Bayless ve Bayless, 1982; Campbell, Converse, Rogers ve Marans, 1976; Costanza ve Daly, 1992; Myers, 1988; Pacione, 2003; Sirgy, 2011) ifade edilmektedir. Buna ilaveten yaşanabilirliğin hem nesnel hem de öznel değerlendirme yoluyla (Campbell, Converse, Rodgers, ve Marans, 1976; Elrich ve Kennedy, 2005; Heylen, 2006; Pacione, 2003; Shamsuddin, Hassan ve Bilyamin, 2012; Timmer ve Seymora, 2006) birincil veriler kullanılarak mahalle düzeyinde de irdelenmesi (Andrews ve Witney, 1974; Campbell, Converse, Rodgers ve Marans, 1976; İnan, 2018; Marans, 2012; Pacione, 2003; Pandey, Garg ve Bharat, 2013; Timmer ve Seymora, 2005) gerektiği sıklıkla vurgulanmaktadır. Bunan yanı sıra sosyal sürdürülebilirlik olgusunun da geleneksel yöntemler yerine yeni gelişen dinamikler çerçevesinde mahalle ölçeğinde birincil veriler doğrultusunda değerlendirilmesi (Colantonio, 2011; Dempsey, Brown ve Bramely, 2012; Neamtu, 2012; Shirazi ve Keivani, 2018; Zetterberg, Eriksson, Ravry, Santosa ve Ng, 2023) gerektiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada; yaşanabilirlik tek bir sistem olarak ele alınarak hem nesnel hem de öznel olmak üzere makro ve mikro ölçekte analiz edilmiş, yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisine dair literatüre dayalı olarak önerilen modelin kent kullanıcısının algısı doğrultusunda birincil veri toplama yoluyla mahalle düzeyinde analiz edilerek, güvenirlik ve geçerliğinin test edilmesiyle bu alandaki tanımlama ve işlemselleştirme eksikliğine yönelik öneri sağlanmaya/sunulmaya çalışılmıştır. Yaşanabilirlik; makro ölçekte tarım alanı, bitki örtüsü, su yüzeyi ve yapılı çevre kategorilerine dayalı olarak arazi kullanım ve arazi örtüsü değişiminin uzaktan algılama yöntemi kullanılarak ölçülmüştür. Mikro

ölçekte ise algılanan yaşanabilirlik; erişebilirlik, karakter ve yoğunluk faktörleri ile sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerine yönelik olarak sosyal sürdürülebilirliği ikinci dereceden bir kavram olarak güvenlik ve emniyet, sosyal katılım, sosyal etkileşim, yer duygusu ve çevrenin geleceğinden oluşan beş boyutlu bir kavram olarak operasyonel hale getirilmiştir. Bu noktada bu çalışmada sosyal sürdürülebilirliğin çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği sağlamanın ön koşulu olduğunun düşünüldüğünü de vurgulamak gerekmektedir. Bu doğrultuda, çalışmadan elde edilen sonuçların hem yaşanabilirliği hem de sosyal sürdürülebilirliği arttırmaya yönelik girişimlere temel sağlaması, bunun yanısıra dolaylı yoldan sürdürülebilirlik amaçlarına da hizmet etmesi hedeflenmiştir. Yapılan çalışma ile yaşanabilirlik kavramına bakış açısı genişletilmekte ve mevcut literatüre katkı sunulmaktadır. Teorik açıdan bakıldığında; mikro ölçekli mahalle düzeyinde önerilen modelin, sosyal sürdürülebilirliğin parçalı kavramsallaştırmasını birleştirme ve bazı boyutları tutarlı bir çerçeveye entegre etme potansiyeline sahip olmasının yanısıra yaşanabilirlik olgusunun farklı niteliklerdeki mahalleler bağlamında sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini irdelemek açısından da önemli bir adım olduğu düşünülmektedir. Yaşanabilirliğin çeşitli boyutlarının sosyal sürdürülebilirlik kavramı üzerindeki etkilerinin ortaya konmasının sosyal sürdürülebilirliğin çok yönlü ve karmaşık doğasının sistematik bir tasvirine zemin hazırlayabileceğine inanılmaktadır.

Çeper – çekirdek mahalle bağlamında değerlendirme yapıldığında:

- ***Mikro ölçekli analizler doğrultusunda elde edilen sonuçlar;***

Arazi kullanım ve arazi örtüsü değişikliğinin uzaktan algılama yöntemiyle irdelendiği makro düzeydeki analiz sonuçları ile hızlı kentleşme eğiliminin yaşandığı, verimli tarım arazisine sahip olan Lüleburgaz Kenti'ndeki tarım alanlarının muazzam bir yapılaşma baskısıyla karşı karşıya olduğu ortaya konulmuştur. Lefebvre (2013) tarafından ifade edildiği üzere köylü yaşantısına ait gelenekçi toplum, yani köy, değişim göstermektedir; daha yaygın öğeler onu kaplamaktadır; köy, sanayi ve sanayi mallarının tüketimine entegre edilmektedir. Nüfus yığılması üretim araçlarının yığılmasıyla paralellik göstermektedir. Kent dokusu tarıma dayalı yaşamın kalıntılarını aşındırmaktadır. "Kent dokusu" söylemi, dar manasıyla kentlerde oluşan alanı değil, kentin kır üstündeki hâkimiyetini

anlatmaktadır. Bu durum kabul edildiğinde, kırın orta yerinde bulunan bir yazlık ev, karayolu, market kent dokusunun parçası haline gelmektedir ve Madden (2012)'nin belirttiği üzere içinde bulunduğumuz dönemde "ağırlıklı olarak kentsel bir dünyaya geçişe" tanık olmaktayız. Makro ölçekte bulgular değerlendirildiğinde nüfus artışı ve büyümeye dayalı planlama perspektifinin Lüleburgaz kentinde de yaşandığı görülmüştür. Özellikle çeper olarak ele alınan İnönü ve Kurtuluş mahallelerinde tarım alanları üzerinde saçaklanma şeklinde oluşan yapılaşmaların varlığı bu anlamda dikkat çekmektedir. Bu durum üst ölçekte doğal alanların tahribatına, ekolojik denge ve hizmet sunumu açısından olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Kent, hızlı kentsel büyüme ve doğal arazi sınıflarının parçalanmasının bir sonucu olarak çevresel bozulma, su kalitesinin düşmesi ve tarım arazisinin azalması gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu durumun sürdürülebilir kalkınma ve yaşanabilir kent hedefleriyle örtüşmemekte olup bölgesel kalkınmanın sürdürülmesi ve çevrenin korunmasıyla ilgili zorlukları daha da arttıracağı düşünülmektedir. Bulgular kentsel büyüme (yapılı çevre artışı) ve tarım alanlarının parçalanması nedeniyle doğal kaynakların, ekolojinin ve gıda güvenliğinin tehlikeye girebileceğine işaret etmektedir. Artan kentleşme ve bitki örtüsünün bozulması, yeraltı suyunun kalitesini ve doğal kaynakların kullanımını önemli seviyede etkileyecektir. Kentin çeperlerinde bulunan tarım alanlarının yapılı çevreye dönüşmesi durumu yaşanabilir kent olgusu ile bağdaşmamaktadır. Kentsel alanların büyümesi, dünya çapında yerel yönetimler için zorluk teşkil etmektedir (Marans, 2012). Myers (1988) tarafından belirtildiği üzere; hızlı kentsel büyüme yaşam kalitesini olumsuz yönde değiştirmektedir (Myers, 1988). Yerleşim alanlarındaki (yapılı çevredeki) artış, trafik tıkanıklığı, kirlilik, sürdürülemez arazi değişimi, kamusal/kamusal açık yeşil alanlarda azalma ve kamu hizmetleri üzerinde artan baskı gibi olumsuz etkilere yol açmaktadır (Shao ve diğerleri, 2021).

Yeterli yiyecek, içecek ve temiz hava eldesi sürdürülebilir kentsel hedeflerin yanısıra Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisine göre de fizyolojik ihtiyaçlar arasındadır. Bu ihtiyaçlar bireyin hayatta kalması için temel gereksinimlerdir ve bu ihtiyaçlar karşılanana kadar diğer tüm ihtiyaçlar ikinci durumdadır. Birinci sınıf tarım alanlarının kontrolsüzce yapılı çevre haline gelmesi, bitki örtüsü ve su yüzeyinin azalması ekolojik dengenin bozulmasının yanında; alt ölçekte yaşam

kalitesi, ekonomi, gıda güvenliği, iş olanağı, arazi fiyatı, üretilen mal kaybı, ihracat ve yerel tüketim konularına kadar geniş bir yelpazeyi olumsuz etkilemektedir. Bu sebeple merkezi ve yerel yönetimlerin kamu yararını gözetmeleri gereken bir plan ile kentsel yaşam kalitesine aykırı bir oluşuma sebebiyet vermemeleri önemlidir.

- ***Mikro ölçekli analizler doğrultusunda elde edilen sonuçlar;***

Mikro ölçekte yapısal eşitlik modellemesi analizine dayalı değerlendirme sonucunda önerilen modelin geçerlik ve güvenirlik analizi sonuçlarının iyi düzeyde çıkmış olması yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerinin mahalle düzeyinde araştırılması amacıyla gerçekleştirilecek gelecekteki çalışmalarda önerilen modelin kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Üstelik mahalle düzeyinde yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirliğin farklı değişkenleri üzerindeki etkisine dair daha bütüncül ve ayrıntılı bakış açısı sunması açısından pratik bir anlamı vardır. Yerel yönetimlerin yaşanabilirliğin ve sosyal sürdürülebilirliğin farklı boyutlarına göre kentteki her mahallenin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek üzere önerilen modeli kullanabilecekleri düşünülmektedir.

Çalışmanın mikro ölçekli analizlere dayalı olarak dikkate değer bulgularından biri yaşanabilirlik ölçeğinin üç boyutundan biri olan erişebilirlik değişkeninin, yaşanabilirliğin tanımlanmasında en yüksek tahmin gücüne (%20.760 bkz. Tablo 4.32) sahip olmasıdır. Bu bulgu Lynch (1981), Gehl (2002), Carmona ve Magalhães (2009)'in konforlu bir kent vurgusu ile örtüşmekte olup yaşanabilirliği arttırmak için mahallelerde erişebilirliğin güçlendirilmesine ilişkin stratejilere öncelik verilmesinin önemini vurgulamaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik ölçeğinin beş boyutundan yer duygusu değişkeni sosyal sürdürülebilirliğin tanımlanmasında en yüksek tahmin gücüne (%21.934 bkz. Tablo 4.33) sahiptir. Yer duygusu değişkenini de dikkate değer bir oranda sosyal etkileşim değişkeni (%18.595) takip etmekte olup Lüleburgaz'da yapılan çalışmada bu iki değişkenin açıklanan varyans oranlarının diğer değişkenlere oranla iki ve üç kat daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgular mahallelerde sosyal sürdürülebilirliği (genel olarak) arttırmak için mahalle topluluklarının duygusal temasının güçlendirilmesine yönelik olarak mahalle ve konut memnuniyetinin, sosyal etkinliklerin düzenlenmesi gibi bireylerin sosyal etkileşiminin arttırmaya ilişkin stratejilere öncelik verilmesinin (Larimian ve Sadeghi, 2021) önemini vurgulamaktadır ve

Lüleburgaz örneği ile örtüşmektedir. Buna ilaveten yaşanabilirlik ölçeğinin erişebilirlik, karakter ve yoğunluk değişkenlerinin sosyal sürdürülebilirlik ölçeğinin güvenlik ve emniyet, sosyal etkileşim, sosyal katılım, yer duygusu ve çevrenin geleceği değişkenleri üzerindeki etkisinin çeper ve çekirdek mahalleler bağlamında farklılaştığı da görülmüştür. Çekirdek mahallelerde sosyal sürdürülebilirliğin erişebilirlik dışında karakter ve yoğunluk değişkenleri ile; çeper mahallelerde ise erişebilirlik ve karakter değişkenlerinin sosyal sürdürülebilirlik ile daha fazla ilişkili olduğu anlaşılmıştır.

Bu çalışma aynı zamanda yaşanabilirliğin üç değişkeninin (erişebilirlik, yoğunluk, karakter) sosyal sürdürülebilirliğin beş değişkeni (güvenlik ve emniyet, sosyal katılım, sosyal etkileşim, yer duygusu, çevrenin geleceği) ile anlamlı ilişkilere sahip olarak, mahallelerin sosyal sürdürülebilirliğini teşvik etmede yaşanabilirliğin kritik rolünü vurgulamaktadır. Kentsel ölçekte ikincil veriye dayalı olarak gerçekleştirilen önceki çalışmalarda (Antognelli ve Vizzari, 2016; Balsas, 2004; Chiang ve Liang, 2013; Jones ve Newsome, 2015; Jun ve Yi, 2016; OECD, 2019; Li ve Yao, 2013; Liu, Nijkamp, Huang ve Lin 2017; Lowe ve diğerleri, 2015; Mercer, 2021; Newton, 2012; Norouzian-Maleki, Bell, Hosseini ve Faizi, 2015; Okulicz-Kozaryn, 2013; Pampanga, Majid ve Johar, 2015; Saitluanga, 2014; Tan ve Kaur, 2016; The Economist, 2021; UN, 2004; Wang, Su, Chen, Chen ve Liang, 2011); genellikle resmi veri tabanlarından toplanan verilere odaklanmış ve bu nedenle birincil veriye dayalı olarak mahalle ölçeği, diğer bir ifadeyle, kullanıcı algı ve düşünceleri ihmal edilerek bağlama dair önemli kentsel faktörlerin etkisi gözden kaçırılmıştır ve sosyal sürdürülebilirlik ile yaşanabilirlik arasında bir ilişki kurma çabasına girmeden tek yönlü bir irdeleme yapılmıştır. On ikinci kalkınma planında kentsel yaşanabilirliğin ölçümünü ve izlemini sağlamak üzere bir gösterge sisteminin oluşturulmasının gerekliliğinden bahsedilmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada önerilen yöntem; çeper ve çekirdek olmak üzere mahalle odaklı olarak yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerinin belirlenmesiyle sınırlı bir bütçe ve nispeten kısa sürede hem yaşanabilirliğin hem de sosyal sürdürülebilirliğin kent genelinde adım adım iyileştirilebilmesi potansiyelini taşımaktadır. Elde edilen analiz bulgularının farklı gelişme dinamiğine sahip mahallelerde çeşitlilik göstermiş olması Lüleburgaz kentinde yaşanabilirliğin ve

sosyal sürdürülebilirliğin iyileştirilmesine dair izlenecek politikaların çeper – çekirdek mahalle bağlamına dayalı olarak irdelenip önceliklendirilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Lüleburgaz bağlamında değerlendirme yapıldığında:

Nüfus artışı ve kentleşmeye dayalı literatür taraması sonucuna göre nüfusun büyük bir bölümünün kent yaşamına yönelmesi yönünde artan bir eğilim söz konusudur. Dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentlerde ikamet ettiği ve 2050 yılına kadar 10 milyara çıkması beklenen dünya nüfusuna kentlerin ev sahipliği yapacağı ve bu artışın gelişmekte olan ülkelerin orta ölçekli kentlerini etkileyeceği ifade edilmektedir. Bu durumun orta ölçekli kentlerin kontrolsüz büyümesi ve hizmet sunumu açısından olumsuzluk yaşanma ihtimalini arttırma eğiliminde olacağı açıktır. Bu nedenle, orta ölçekli kentlerde gerçekleşmesi beklenen hızlı kentsel nüfus artışına paralel olarak yaşanabilirlik ve sosyal sürdürülebilirliğe dair koşulların korunması ve iyileştirilmesine ilişkin kent özelinde kapsamlı bir bilgi birikimini gerektirmektedir. Bu konuların aciliyeti nedeniyle yaşanabilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik konularında dünya çapında birçok kent koşulları iyileştirmenin yollarını aramaktadır.

Trakya kesiminde hızlı bir sanayileşme sürecinin yaşandığı ve bu sürecin temel olarak kendi iç dinamiklerinin yanısıra hinterlantında bulunduğu İstanbul'daki tüketim yoğun sanayinin desantralizasyonu sonucunda gerçekleştiği belirtilmektedir (TMMOB, 1997). 2023 yılına ait istatistiksel verilere dayalı olarak İstanbul nüfusunun önceki yıla göre azalması, net göç hızının %-10.71 olarak tespit edildiği (TÜİK, 2024) ve bu tersine göç hareketinde Trakya bölgesinin de yer aldığı görülmüştür (Özger ve Tunç, 2023). Buna ilaveten; İstanbul'a yakınlığı, İstanbul metropoliten alanın Trakya doğrultusunda gelişim göstereceğinin ifade edilmesi (İBB, 2009), D-100 bağlantı yolu üzerinde konumlanarak bölgenin odak noktasında bulunması ve hızlı tren güzergâhı üzerinde olması, üst ölçekli plan kararları doğrultusunda (sanayi sebepli artan nüfusa yönelik) hinterlandında bulunan kentlere hizmet merkezi olarak önerilmesi de dikkate alındığında, Lüleburgaz'ın üst ölçekli planlarda tarımsal niteliğinin korunmasına dair yapılan vurgu karşısında zorlu bir çekişmenin yaşanacağının ipuçlarını vermekte olduğu düşünülmektedir. *Bu durum* Goldsmith (2002) tarafından orta ölçekli kentleri tanımlarken kullandığı

ilkeler bağlamında *değerlendirildiğinde Lüleburgaz'ın* "Orta Ölçekli Metropolitan Merkezi" konumunda olduğu; diğer bir ifadeyle, orta büyüklükteki bir metropol bölgesinin merkezi olmaları ve kendisinden daha büyük yerleşmeler için kültürel, ekonomik ve idari merkezler olarak hizmet etme niteliği (Goldsmith'ten aktaran Fulton, 2002) taşıdığı anlaşılmaktadır. Ülkemizin farklı sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip bölgelerinde yer alan orta ölçekli kentlerin Lüleburgaz'dan farklı olarak; "unutulmuş orta ölçek", "incelen kent" ya da "bölünmüş kent" (Goldsmith'in orta ölçekli kentleri tanımlarken kullandığı diğer üç ilkedir) niteliği taşıyabileceği söylenebilir. On ikinci kalkınma planında sürdürülebilir kent yaklaşımının küresel ölçekte önemini koruduğu, kentlerde yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik yerel değerler (doğal, kültürel, toplumsal), kentsel hizmetlere herkesin erişebilirliği ve SKH doğrultusunda doğal kaynaklara koruma bilinci çerçevesinde yaklaşan sürdürülebilir kentin amaçlandığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda bu durumun yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde oluşturulacak bir planlama dinamiğinin benimsenmesini zorunlu kılmakta olduğu düşünülmektedir.

Hızlı kentleşme ve arazi kullanım / arazi örtüsü değişiminin kentsel yaşam kalitesi, ekonomi, gıda güvenliği, iş olanağı, arazi fiyatı, üretilen mal kaybı, ihracat ve yerel tüketim konuları üzerinde etkisi olmasına rağmen bu çalışmada sadece mevcut arazi kullanım / arazi örtüsü analizine odaklanılmıştır. Kent makro ölçekte analizler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Lüleburgaz'da değişen arazi kullanım / arazi örtüsü eğilim analizinden, yapılı çevrede son yirmi yıllık dönemde hızlı bir artış yaşandığı ve bu eğilimin gelecek yıllarda da devam edeceği gerçeği gözönüne alındığında kentsel hizmet sunumu ve erişimine dair mevcut yaşanabilirlik niteliğinin mahalle bağlamında irdelenmesinin gerekliliği dikkat çekmektedir. Mikro ölçekte analizler çerçevesinde değerlendirildiğinde ise; erişebilirlik değişkeninin yaşanabilirliği tanımlamada, yer duygusu ve sosyal etkileşim değişkenlerinin de sosyal sürdürülebilirliğin tanımlanmasında en yüksek tahmin gücüne sahip olduğu görülmüştür. Bu durum Lüleburgaz kentinde yaşanabilirliği ve sosyal sürdürülebilirliği arttırmak için mahallelerde öncelik verilmesi gereken stratejilerin yanısıra elde edilen sonuçların çeper ve çekirdek mahalle özelinde farklılık göstermesi bu değişkenlere yönelik stratejilerin mahallelerin gelişim

dinamiğinin dikkate alınarak değerlendirilmesinin gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Orta ölçekli bir kent olarak yaşanabilirliği arttırmak Lüleburgaz halkı için hedef olarak belirlenecekse; mevcut ve gelecek yıllara dair arazi kullanım değişiminin analiz edilerek kentsel büyüme/kentleşme sebepli doğal arazi kaybını önlemeye yönelik planlama eğiliminin ve mahalle ölçeğinde sosyal sürdürülebilirliği arttırmaya yönelik olarak yaşanabilirliği iyileştirmeye dair tedbirlerin benimsenmesinin önemli bir karar ve yaklaşım olacağı düşünülmektedir.

Orta ölçekli kent bağlamında değerlendirme yapıldığında:

Literatür bağlamında orta ölçekli kent değerlendirildiğinde; orta ölçekli kente dair tanımların çoğunlukla nüfus büyüklüğü ölçütü üzerinden gerçekleştirildiği, ancak bu ölçüt üzerinde bile bir uzlaşının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Ülkemizde Büyükşehir Yasası'na göre 750.000 alt nüfus büyüklüğü büyükşehir sınırı olarak ifade edilirken, uluslararası literatürde 1.000.000 alt nüfus sınırı (UN, 2022) büyükşehri temsil etmektedir (bu tanımlar orta ölçekli kentin üst nüfus büyüklüğü kabulünde bir uzlaşı olmadığını ortaya koymaktadır). Kentsel büyüklük kademelenmesinin salt nüfusa dayalı olarak gerçekleştirilmesinin kısır bir döngüye yolaçtığı anlaşılmaktadır. Çalışmadan elde edilen mikro ölçekli analiz bulguları, anket çalışmasına katılan gönüllülerin yüksek oranda (%62.1) bir işte çalışmadıklarını belirtmelerine rağmen ortalama hane halkı gelirinin çoğu katılımcının (%81.6) asgari ücretten yüksek olduğunu belirttiği görülmüştür. Buna ilaveten katılımcıların çoğunun (%72.2) ev sahibi olduğu ve ev kredisi ödemeyenlerin çoğunlukta (%66) olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgular ve ülkemizin sosyo-ekonomik durumu gözönüne alındığında; önerilen modelin ülkemizdeki farklı sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip bölgelerindeki orta ölçekli kentlerinden aynı sonuçların elde edilemeyeceğine işaret ettiği düşünülmektedir. Bu durum orta ölçekli kent tanımının sadece nüfus büyüklüğü ile tanımlanamayacağı görüşünü desteklerken; sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin de dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca Colantonio (2009) tarafından sosyal sürdürülebilirliğin yeni geliştirilen temalar çerçevesinde değerlendirilmesine yönelik artan bir ilginin olduğuna dair söylemi üzerine düşünmeye sevk etmektedir. Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin farklı sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip bölgelerinde yer alan orta ölçekli

kentlerinde aynı parametreler bağlamında değerlendirmenin aynı sonuçları (tabloyu/resmi) ortaya koymayacağı düşünülmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi görece düşük olan bölgelerin (coğrafi bölgeden ziyade kişi başı gayrisafi katma değerin Türkiye ortalaması üzerinde/yüksek gelir düzeyi, orta yüksek gelir düzeyi, orta düşük gelir düzeyi ve düşük gelir düzeyi çerçevesinde belirlenen) orta ölçekli kentlerinde sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinden yaşanabilirlik değerlendirmesi yapılacaksa, sosyal sürdürülebilirliğin geleneksel parametrelerinin de modele dahil edilerek değerlendirilmesi düşünülmekte/önerilmektedir. Gelecek yüzyılın en dinamik kentlerinin orta büyüklükteki kentler olduğu, büyük kentlerin çevresel ve ekonomik sürdürülemezliği karşısında ekonomik büyümenin 'mezopolisler' olarak nitelendirilen orta büyüklükteki kentler tarafından gerçekleştirileceği ve bu büyüklükteki kentlere hükümetler tarafından yapılan yatırımların artacağı (Carta, 2019), özellikle düşük gelirli ülkelerde sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için nüfusu 250.000'den az kentlerin kritik öneme sahip olmaya devam edeceği vurgulanmaktadır (UN, 2022). İleriki çalışmalarda, önerilen modelin bu bağlamda sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından çeşitlilik ve benzerlik gösterecek şekilde belirlenen orta ölçekli kentler bağlamında değerlendirilmesi düşünülmekte/önerilmektedir. Bu doğrultuda orta ölçekli kentin sadece niceliksel olarak nüfus ölçütünün yanısıra niteliksel olarak kendisi ve etkisi altında kaldığı hinterlant çerçevesinde, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi bağlamında tabakalandırılarak/katmanlandırılarak değerlendirilmesi gereken bir sistem bütünü olduğu düşünülmekte/önerilmektedir. Bu değerlendirmenin önerilen orta ölçekli kent tanımına katkı sağlayacağı da düşünülmektedir.

İlerideki çalışmalar için fırsat ve sınırlılıklar:

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da ileriki çalışmalar için hem fırsat hem de sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk (1) olarak olası bir sınırlılık olarak, hane halkı anketi verilerinin toplanma işleminin Lüleburgaz kentinin belirli mahalleleri ile sınırlı olmasıdır. Bu da önerilen değerlendirme modelinin benzer kentsel bağlamlara sahip orta ölçekli kentler için genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Sosyal sürdürülebilirliğin beş boyuttan oluştuğu ve yaşanabilirliğin üç boyutundan etkilendiği bulgularının genellenebilirliğini test etmek için bu çalışmanın farklı

kentsel bağlamlarda tekrarlanması gerekmektedir. Buna karşın açıklayıcı faktör analizi değerlendirme sonuçları modelin güçlü bir açıklama potansiyeline sahip olduğunu, ayrıca yapısal eşitlik modellemesine dair değerlendirmelerin yapılabilmesine uygunluğunu ortaya koymaktadır.

İkincisi (2), bu çalışmada yaşanabilirliği irdelemeye yönelik iki katmanlı bir ölçüm sistemi geliştirilmeye ve yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini açıklamaya ve test etmeye yönelik yeni bir girişim önerisinde bulunulmuştur. Yaşanabilirliğin ve sosyal sürdürülebilirliğin tüm boyutlarının tam anlamıyla yakalanabildiği iddia edilmese bile literatürde en sık kullanılan değişkenlerin bir çatı altında; bütünleştiren, kategorize eden ve mahalle ölçeğinde kapsamlı bir değerlendirme modeli geliştirilmeye çalışılmıştır.

Üçüncüsü (3), literatür incelemesinde bahsedildiği gibi yaşanabilirliğin nesnel ve öznel değerlendirmeye dayalı olduğu (Campbell, Converse, Rodgers, ve Marans, 1976; Elrich ve Kennedy, 2005; Heylen, 2006; Pacione, 2003; Shamsuddin, Hassan ve Bilyamin, 2012; Timmer ve Seymora, 2006), yaşam kalitesine nesnel ve öznel yaklaşımları birleştiren bir değerlendirme girişiminde bulunmanın ilgili dinamikleri anlayabilmek için (Ehrlich ve Kennedy, 2005; Pacione, 2003) en uygun yolu sağlayacağı ifadesi ve kalitenin çevreye içkin bir nitelik olmadığı, çevresel özellikler ile kişisel özelliklerin etkileşiminin davranışla ilgili bir işlevi olduğu iddiasını yansıtmaktadır. Bu doğrultuda yapılan tanımlardan kentsel çevre kalitesinin doğru bir şekilde anlaşılması için hem nesnel hem de öznel değerlendirmelerin gerekliliği açıkça ortadadır. Bu tanımlar, kentsel yaşam kalitesi çalışmalarında hem sahadaki kenti hem de akıldaki kenti ele alarak değerlendirilmesi gerekliliğini açıkça vurgulamaktadır (Pacione, 2003). Yaş, gelir, eğitim ve sağlık durumu gibi kişisel ve sosyal özellikler de dahil olmak üzere birçok faktör, nesnel dünya ile bireyin onu değerlendirmesi arasına girer ve bunlar nesnel koşulları çarpıtmak için filtre görevi görebilir. Böylece, bireysel algılar, başlangıçta evrensel bir nesnel durum olarak görülen şeyi, o koşulun oldukça bireysel bir yorumuna dönüştürür. Bireysel deneyim aynı zamanda belirli bir alanın algılanmasını etkileyecek önemli bir faktördür (Pacione, 2003). Gösterge türü, özgüllük düzeyi, analiz ölçeği ve zamana ilişkin dört boyuta ek olarak, yaşam kalitesi araştırmaları için önem taşıyan beşinci bir boyut, kentteki farklı sosyal

grupların deneyimlediği yaşam kalitesine odaklanmaktadır. Kentsel nüfus, sınıf, yaş, yaşam tarzı, cinsiyet ve etnik köken dahil olmak üzere çok sayıda bölünme düzlemi boyunca ayrıştırılabilir (Pacione, 2001). Ayrıca davranışa (örneğin toplu taşıma araçlarına binenler) ve ortak çıkarlara (örneğin site sakinleri) dayalı gruplamalar da vardır. Sosyal göstergeler nesnel-öznel ayrımının yanısıra özgüllük veya genellik derecelerine göre de sınıflandırılabilir. Yani, belirli bir göstergenin ilgilisi olan bireyin veya toplumun yaşam alanının oranını tanımlar. Öznel bir gösterge, yerel otobüs hizmeti kalitesi gibi son derece belirli bir deneyimle ilgili olabilirken, bir başkası, kişinin içinde bulunduğu topluluktan memnuniyet gibi daha kapsayıcı bir deneyim çeşidiyle ilgili olabilir. En genel anlamda, bir gösterge bireyin genel yaşam kalitesinin yorumlanmasıyla ilişkili olabilir. Objektif göstergeler ayrıca, bir konutun iç donanımının niteliğinden çevredeki kamu yapılarının mevcudiyetine değin değişen özgünlük düzeyine göre değişiklik göstereceği vurgulanmaktadır (Pacione, 2003). Ek olarak sosyal sürdürülebilirliğin önemine rağmen sürdürülebilirliğin diğer iki ayağına kıyasla geri planda kaldığı (Boström, 2012; Dempsey, Bramley, Power ve Brown, 2011; Goodland, 1995; Landorf, 2011; Larimian, Freeman, Palaiologou ve Sadeghi, 2020; Littig ve Griessler 2005; Ly ve Cope, 2023; Opp, 2017; Zetterberg, Eriksson, Ravry, Santosa ve Ng, 2023, Weingaertner ve Moberg, 2014; Woodcraft, 2012) ve geleneksel katı boyutundan zaman içinde daha yumuşak ve soyut boyutlara evrilen dinamik bir olgu olması (Colantonio, 2009; Shirazi ve Keivani, 2018) durumudur. Bu açıklamalar doğrultusunda yaşanabilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik kavramlarının karmaşıklığı ve bu kavramları oluşturan değişkenlerin tam olarak yakalanabilmesinin zorluğu da açık ve ortadadır. Buna ilaveten Jose Luis Sert tarafından ifade edildiği üzere, kentler yaşayan organizmalardır ve söylem kentlerin değişen dinamiklerini vurgulayarak bu sınırlılıkların bu kavramların doğasında var olduğunu açıklamaktadır. Buna karşın Harvey'in (2015) vurguladığı üzere, tüm bu çatışma ve çeşitliliğe rağmen bir tür zemin oluşturmaya ihtiyaç bulunmaktadır ve bu tür zemin oluşturma çabaları değerlidir. Bu dayanaklara atıfta bulunarak mevcut çalışmanın bu dinamizmi ve değişimi araştırmak üzere belirli aralıklar ile tekrar tekrar gerçekleştirilmesine yönelik boylamsal bir çalışma yaklaşımının benimsenerek genişletilebileceği unutulmamalıdır.

Son olarak (4), yaşanabilirliğin ve yaşanabilirlik ile sosyal sürdürülebilirlik arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde önerilen makro ve mikro ölçekli analize dayalı iki tabakalı araştırma yaklaşımının benimsenmesinin; yaşanabilirliğin hem nüfus artışına dayalı olarak arazi kullanım/arazi örtüsü değişikliğini izleme açısından hem de yaşanabilirliğin neden, nasıl ve hangi koşullar altında sosyal sürdürülebilirlik düzeyini arttırabileceğine dair mahalle ölçeğinde birincil veriye dayalı olmak üzere detaylı ve bütüncül bilgi sağlayacağı düşünülmektedir. Bu yaklaşımın; plancıların ve politikacıların kentin yaşanabilirliğini değerlendirme hususunda hem uzaktan algılamaya dayalı yöntemin az maliyetli olması hem de kent kullanıcılarının yaşanabilirlik ve sosyal sürdürülebilirliğe ilişkin algı ve beklentilerinin kapsamlı şekilde anlaşılabilmesini sağlayarak, yaşanabilir ve sosyal açıdan sürdürülebilir mahallelerin geleceğe dönük planlarında bu ihtiyaçları daha etkin ve verimli şekilde ele almalarına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu düşüncelerin Alderton ve diğerlerine (2020) göre kentsel yaşanabilirliğin arttırılmasına yönelik eylemlerin ihtiyaçlara yanıt verebilmesi için bağlama dayalı olarak değerlendirilmesinin gerektiği ve yaşanabilirliğe gelişmekte olan bir ülkenin orta ölçekli kentleri perspektifinden yaklaşılan bir sistem çerçevesine ihtiyaç duyulduğu ve Alderton ve diğerleri (2020) ile Onnom ve diğerleri (2018) tarafından orta ve küçük ölçekli kentler için yaşanabilirlik göstergelerinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyumlu olduğu ve yaşanabilirliğin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkıda bulunma potansiyeline sahip olup yaşanabilirlik göstergelerinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde küresel ölçekte kılavuz olarak yol gösterici nitelikte olduğu söylemiyle de örtüşmektedir.

KAYNAKÇA

Abbas, Z., Yang, G., Zhong, Y., & Zhao, Y. (2021). Spatiotemporal change analysis and future scenario of lulc using the CA-ANN approach: A case study of the greater bay area, China. *Land*, 10(6), 584. https://doi.org/10.3390/land10060584

Abdi, A., M. (2020). Land cover and land use classification performance of machine learning algorithms in a boreal landscape using sentinel-2 data. *GIS Science Remote Sensing.* 57(1), 1–20. https://doi.org/10.1080/15481603.2019.1650447

Abidin, N.Z., Abdullah, M.I., Basrah, N., & Alias, M.N. (2019, Nisan 24-25). *Residential satisfaction: Literature review and a conceptual framework* [Sözlü sunum]. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Malezya.

Abijith, D., & Saravanan, S. (2021). Assessment of land use and land cover change detection and prediction using remote sensing and CA Markov in the Northern Coastal Districts of Tamil Nadu, India. *Environmental Science and Pollution Research International*, *29*(57), 86055–86067. https://doi.org/10.1007/s11356-021-15782-6

Abu-Ghazzeh, T.M. (1999). Housing layout, social interaction and the place of contact in Abul-Nuseir, Jordan. *J. Environ. Psychol*., 19 (1), 41–73.

Åhman, H., (2013). Social sustainability: Society at the intersection of development and maintenance. *Local Environment*, 18 (10), 1153–1166.

Akgül, A. (2005). *Statistical analysis techniques in medical researches SPSS applications.* Emek Ofset.

Akın, N.K., & Aşçı, F.H. (2021). Beden eğitimi dersinde üçlü yeterlik algılarının değerlendirilmesi: Ölçek uyarlama çalışması. *Türkiye Klinikleri Journal of Sports Sciences*, 13(2), 302-311.

Alderton, A., Higgs, C., Davern, M., Butterworth, I., Correia, J., Nitvimol, K., & Badland, H. (2020). Measuring and monitoring liveability in a low-to-middle income country: A proof-of-concept for Bangkok, Thailand and lessons from an international partnership. *Cities & Health*, 5, 320-328. doi: 10.1080/23748834.2020.1813537

Alexander, D., & Tomalty, R. (2002). Smart growth and sustainable development: Challenges, solutions and policy directions. *Local Environment*, 7(4), 397–409.

Alexander, E. R. (1993). Density measures: a review and analysis. *J. Archit. Plan. Res*., 10 (3), 181–202. https://doi.org/10.1080/0042098032000106627.

Allen, T. F. H. (2010). Making Livable Sustainable Systems Unremarkable. *Systems Research and Behavioral Science*, 27(5): 469–479.

Al-Thani, S. K., Amato, A., Koç, M., & Al-Ghamdi, S. G. (2019). Urban sustainability and livability: An analysis of Doha's urban-form and possible mitigation strategies, *Sustainability*, 11, 786.

Altman, I. (1975). *The Environment and Social Behavior: Privacy, Territoriality, Crowding and Personal Space*. Monterey.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*. Sakarya yayıncılık.

Alver, K. (2007). *Siteril hayatlar, kentte mekânsal ayrışma ve güvenlikli siteler*. Hece Yayınları.

American Association of Retired Persons. (2005). *Livable communities: An evaluation guide.* https://assets.aarp.org/rgcenter/il/d18311_communities.pdf

American Association of Retired Persons. (2014). *Is this a good place to live? Measuring community quality of life for all.* https://www.aarp.org/content/dam/aarp/research/public_policy_institute/liv_com/2014/is-this-a-good-place-to-live-report-AARP-ppi-liv-com.pdf

American Association of Retired Persons. (2019). *The livability index 2018: Transforming communities for all ages.* https://www.aarp.org/content/dam/aarp/ppi/2018/06/livability-index-transforming-communities-for-all-ages.pdf

Anderson, J. R., Hardy, E. E, Roach, J. T., & Witmer, R. E. (1976). *A land use and land cover classification system for use with remote sensor data*. United States Government Printing Office.

Andrews, F. M., & Withey, S. B. (1974). Developing measures of perceived life quality: Results from several national surveys. *Social Indicators Research*, 1(1), 1–26. doi:10.1007/bf00286419

Antognelli, S., & Vizzari, M. (2016). LISAM: an open source GIS-Based model for liveability spatial assessment. *Peer J Preprint,* https://doi.org/10.7287/peerj.preprints.2133v2.

Appleyard, D., Gerson, M. S., & Lintell, M., (1981). *Livable Streets.* University of California Press.

Armitage, R. (2017, Mart). *Reducing Crime through Secured by Design: A Systematic Review* [Sözlü sunum]. Secured by Design National Training Event, Northampton.

Arono, S. (1985). The minimum accuracy value as an index of classification accuracy. *Photogrammetric Engineering and Remote Sensing*, 51(1), 99-111.

Arundel, R., & Ronald, R. (2016). The role of urban form in sustainability of community: The case of Amsterdam. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 44(1), 33-53. doi:10.1177/0265813515608640

Bacon, N., Cochrane, D., & Woodcraft, S. (2012). *Creating strong communities how to measure the social sustainability of new housing developments*. The Berkeley Group.

Badland, H., Roberts, R., Butterworth, I., & Giles-Corti, B. (2015). *How liveable is Melbourne? Conceptualising and testing urban liveability indicators: Progress to date*. The University of Melbourne.

Bagozzi, R.P., & Yi, Y. (1988). On the evaluation of structural equation models. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 16(1), 74-94.

Baines, J., & Morgan, B. (2004). Sustainability Appraisal: A Social Perspective, B. Dalal-Clayton, & B. Sadler (Ed.), *Sustainability appraisal. A Review of international experience and practice* içinde (bölüm 5). International Institute for Environment and Development.

Balsas, C.J.L. (2004). Measuring the livability of an urban centre: An exploratory study of key performance indicators. *Planning, Practice and Research*, 19(1), 101–110.

Barron, L., & Gauntlett, E. (2002). *Stage 1 report- model of social sustainability. Housing and sustainable communities' indicators project.* Murdoch University.

Barton, H., (2000). Conflicting perceptions of neighbourhood. H. Barton (Ed.), *Sustainable communities, the potential for eco-neighbourhoods* içinde (s. 3-18). Earthscan.

Batty, M., & Marshall, S. (2009). Centenary paper: The evolution of cities: Geddes, Abercrombie and the new physicalism. *Town Planning Review*, 80(6), 551-574. doi:10.3828/tpr.2009.12

Baum, A., & Paulus, P. (1987). Crowding. D. Stokols, & I. Altman (Ed.), Handbook of environmental psychology içinde (s.533-570). Wiley.

Bayless, M., & Bayless, S. (1982). Current quality of life indicators. *American Journal of Economics and Sociology*, 41(4), 421–437. doi:10.1111/j.1536-7150.1982.tb03048.x

Beardsley, K., Thorne, J.H., Roth, N.E., Gao, S., & McCoy, M.C. (2009). Assessing the influence of rapid urban growth and regional policies on biological resources. *Landscape and Urban Planning*, 93(3-4), 172-183.

Beck, U. (1992). *Risk Society Towards a New Modernity*. Sage Publication.

Bellair, P. E. (1997). Social interaction and community crime: examining the importance of neighbour networks, *Criminology*, 4(35), 677-704.

Berke, P.R. (2002). Does sustainable development offer a new direction for planning? Challenges for the twenty-first century. *Journal of Planning Literature*, 17 (1), 21-36.

Berkmen Yakar, H. & Yenen, Z. (2007, Ekim 25-26). *Yerleşmeler Kademelenmesi Ölçütlerini Yeniden Belirlemek* [Sözlü sunum]. 12. Ulusal Bölge Bilimi Kongresi, İstanbul, Türkiye.

Bhaskar, R. (1975). *A Realist theory of science*. The Harvester Press.

Bhaskar, R. (1979). *The possibility of naturalism.* Routledge.

Bhaskar, R. (1986). *Scientific realism and human emancipation.* Verso.

Biart, M. (2002). Social sustainability as part of the social agenda of the European community. T. Ritt (Ed.), *Soziale nachhaltigkeit: Von der umweltpolitik zur nachhaltigkeit? Informationen zur umweltpolitik* içinde (s.5-10). Arbeiterkammer.

Blackman, T. (2006). *Placing health: neighborhood renewal, health improvement and complexity*, Policy.

Blewitt, J. (2008). *Understanding sustainable development*. Routledge.

Boström, M. (2012). A missing pillar? Challenges in theorizing and practicing social sustainability: Introduction to the special issue. *Sustainability: Science, Practice, & Policy*, 8 (1), 3–14.

Bowling, A., & Stafford, M. (2007). How do objective and subjective assessments of neighbourhood influence social and physical functioning in older age? Findings from a British survey of ageing. *Soc Sci Med.*, 64(12), 2533–49.

Boyer, R., Peterson, N., Arora, P., & Caldwell, K. (2016). Five approaches to social sustainability and an integrated way forward. *Sustainability*, 8(9), 878. doi.org/10.3390/su8090878

Boyko, C. T. ve Rachel, C. (2017). Density and sustainability. J. H. Philip Bay, & L. Steffen (Ed.), *Growing compact: Urban form, density and sustainability* içinde (s. 371–383). Routledge.

Böcüoğlu Bodur, A. (2024, 17 Ocak). *Halkalı-Kapıkule hızlı tren projesinin ilk etabı 2025'te tamamlanacak.* https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/halkali-kapikule-hizli-tren-projesinin-ilk-etabi-2025te-tamamlanacak/3111346

Bramley, G., & Power, S. (2009). Urban form and social sustainability: The role of density and housing type. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 36 (1), 30-48. https://doi.org/10.1068/b33129

Bramley, G., Dempsey, N., Power, S., & Brown, C. (2006, Ocak). *What is social sustainability and how do our existing urban forms perform in nurturing it?* [Sözlü sunum]. Sustainable Communities and Green Futures Conference, London.

Breheny, M.J. (1997). Urban compaction: feasible and acceptable? *Cities* 14, 209–217.

Brenner, N. (2001). The urban question as a scale question: Reflection on Henri Lefebvre, urban theory and the politics of scale, *International Journal of Urban and Regional Research*, 24(2), 361-378.

British Broadcasting Corporation. (2018). *A manifesto to save Planet Earth*. https://www.bbc.com/news/science-environment-44389413

Brown, G., & Zhu, H. (2016). My workspace, not yours: The impact of psychological ownership and territoriality in organizations. *J. Environ. Psychol.*, 48, 54–64. https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2016.08.001.

Brueckner, J. K., & Largey, A. G. (2006). *Social interaction and urban sprawl* [Sözlü sunum]. Center for Economic Studies and ifo Institute, Munich.

Burford, G., Hoover, E., Velasco, I., Janoušková, S., Jimenez, A., Piggot, G., Podger, D., & Harder, M. K. (2013). Bringing the "missing pillar" into sustainable development goals: Towards intersubjective values-based ındicators. *Sustainability*. 5(7), 3035-3059. https://doi.org/10.3390/su5073035

Burton, E. (2000). The compact city: Just or just compact? A preliminary analysis. *Urban Studies*, 37 (11), 1969–2006.

Burton, E., & Lynne, M. (2006). *Inclusive urban design: Streets for life*. Elsevier.

Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Yayıncılık.

Büyüköztürk, Y. D. Ş. (2002). Faktör analizi: temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* 32(32), 470-483.

Cabeza Gute´ s, M. (1996). The concept of weak sustainability. *Ecological Economics*, 17, 147–156.

Campbell, A., Converse, R., & Rodgers, W. (1976a). *The quality of American life: Perceptions, evaluations and satisfactions*. Russell Sage Foundation.

Campbell, A., Converse, P., Rodgers, W., & Marans, R. W. (1976b). The residential environment. A. Campbell, P. Converse, & W. Rodgers (Ed.), *The quality of American life: Perceptions, evaluations and satisfactions* içinde (s. 217-266). Russell Sage Foundation.

Campbell, S. (1996). Green cities, growing cities, just cities? Urban planning and the contradictions of sustainable development, *Journal of the American Planning Association*, 62, 296-312.

Carmona, M. (2019). Place value: Place quality and its impact on health, social, economic and environmental outcomes. *Journal of Urban Design*, 24(1), 1-48.

Carmona, M. (2021). *Public places urban spaces: The dimensions of urban design* (3. baskı). Routledge.

Carmona, M., & Magalhães, C. (2009). Local environmental quality: establishing acceptable standards in England. *Town Planning Review*, 80(4-5), 517–548. doi:10.3828/tpr.2009.9

Carson, R. (2011). *Sessiz Bahar*, (Ç. Güler, Çev.). Palme Yayıncılık.

Carta, M. (2019). Reimagining urbanizm. Listlab Yayıncılık.

Castillo, H., Price, A.D.F., Moobela, C., & Mathur, V.N. (2007). Assessing urban social sustainability: current capabilities and opportunities for future research, *The International Journal of Environmental, Cultural, Economic and Social Sustainability*, 3(3), 39-48.

Chambers, R., & Conway, G. (1992). *Sustainable rural livelihoods: Practical concepts for the 21st century*. Brighton.

Chan, E., & Lee. G. K. L. (2008). Critical factors for improving social sustainability of urban renewal projects. *Social Indicators Research*, 85 (2), 243–256. https://doi.org/10.1007/s11205-007-9089-3

Chiang, C. L., & Liang, J. J. (2013). An evaluation approach for livable urban environments. *Environ Sci Pollut Control Ser*, 20, 5229–5242.

Chiesura, A. (2004). The role of urban parks for the sustainable city. *Landscape and Urban Planning*, 68(1), 129–138. doi:10.1016/j.landurbplan.2003.08

Chin, W.W. (2010). How to write up and report PLS analyses. V. Esposito Vinzi, W.W. Chin, & J. Henseler (Ed.), *Handbook of partial least squares: Concepts, Methods and applications. Springer* içinde (s. 655-690). Dordrecht.

Chiu, R. (2003). Social Sustainability, sustainable development and housing development: The experience of Hong Kong. R. Forrest, & J. Lee (Ed.) *Housing and social change: East-west perspectives* içinde. Routledge.

Choguill, C. L. (2008). Developing sustainable neighbourhoods. *Habitat International*, 32, 41- 48.

Ciğeroğlu, M., (2008). Denizli kentsel alanının tanımı, özellikleri ve dönüşümü. F. N. Genç, A. Yılmaz, & H. Özgür (Ed.). *Dönüşen kentler ve değişen yerel yönetimler* içinde. Gazi Kitabevi.

Clapp, J., & Dauvergne, P. (2005). *Paths to a Green World*. The MIT Press.

Clarke, P. J, Ailshire, J.A., & Lantz, P. (2009). Urban built environments and trajectories of mobility disability: Findings from a national sample of community-dwelling American adults (1986-2001). *Soc Sci Med.*, 69(6), 964-70.

Cloke, P., Philo, C., & Sadler, D. (1991). *Approaching Human Geography: An Introduction to Contemporary Theoretical Debates.* PCP.

Cohen, B. (2006). Urbanization in developing countries: Current trends, future projections, and key challenges for sustainability. *Technology in Society*, 28(12), 63. e80.http://dx.doi.org/10.1016/j.techsoc.2005.10.005.

Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 37-40. https://w3.ric.edu/faculty/organic/coge/cohen1960.pdf

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences.* Routledge.

Colantinio, A. (2010). Urban social sustainability themes and assessment methods. *Proceeding of the institution of civil engineers: Urban Design and planning*, *163* (2), 79–88.

Colantonio, A. (2007). *Social sustainability: an exploratory analysis of its definition, assessment methods metrics and tools.* Oxford.

Colantonio, A. (2009). Social sustainability: A review and critique of traditional versus emerging themes and assessment methods. M. Horner, A. Price, & J. Bebbington (Ed.), *Second international conference on whole life urban sustainability and its assessment* içinde (s. 865-885). Loughborough University.

Colantonio, A. (2010). Urban social sustainability themes and assessment methods. *Urban Design and Planning, 163(2), 79–88.* doi:10.1680/udap.2010.163.2.79

Colantonio, A. (2011). Social Sustainability: Exploring the linkages between research, policy and practice. C. C. Jaeger, J. D. Tàbara, & J. Jaeger (Ed.), *European research on sustainable development: Transformative Science Approaches for Sustainability* içinde (s.35–57).

Colantonio, A. (2016). The challenge of social sustainability: Revisiting the unfinished job of defining and measuring social sustainability in an urban context. H. Tigran, & O. Krister (Ed.), *Emergent urbanism: Urban planning & design in times of structural and systemic change* içinde (s. 109-121). Routledge.

Congalton, R. (1991). A review of assessing the accuracy of classifications of remotely sensed data. *Remote Sensing of Environment,* 37, 35-46. https://doi.org/10.1016/0034-4257(91)90048-B

Conroy, M. M., & Berke, P., R. (2004). What makes a good sustainable development plan? An analysis of factors that influence principles of sustainable development. *Environment and Planning A.* 36 (8), 1381–1396.

Conzen, M. P. (2018). Core Concepts in Town-Plan Analysis. V. Oliveira (Ed.), *Teaching urban morphology* içinde (s. 123-143). Springer International Publishing.

Conzen, M. R. G. (1960). Alnwick, Northumberland: A Study in town-plan analysis. *Transactions and Papers Institute of British Geographers,* 27, 3-122. doi:10.2307/621094

Costanza, R., & Daly, H. E. (1992). Natural capital and sustainable development, *Conserv. Biol*., 6(1), 37-46.

Costanza, R., Cumberland, J. C., Daly, H. E., Goodland, R., & Norgaard, R. (1997). *An introduction to ecological economics*. St. Lucie Press.

Costanza, R., Fisher, B., Ali, S., Beer, C., Bond, L., Boumans, R., Danigelis, N. L., Dickinson, J., Elliott, C., Farley, J., Elliott Gayer, D., MacDonald Glenn, L., Hudspeth, T. R., Mahoney, D. F., McCahill, L., McIntosh, B., Reed, B., Abu Turab Rizvi, S., Rizzo, D. M., Simpatico, T., & Snapp, R. (2008). An integrative approach to quality of life measurement, research, and policy, *Surv. Perspect. Integr. Environ. Soc*., 1, 11-15.

Cozens, P., Love T., & Nasar, J. L. (2015). A review and current status of crime prevention through environmental design. *Journal of Planning Literature,* 30, 393-412.

Cronon, W. (1991). *Nature's Metropolis: Chicago and the great west*. W. Norton & Company.

Çalışkan, Ç. O., & Tezer, A. (2018). Türkiye kentleşmesinin çok boyutlu sürdürülemezliğinde yeni bir yol arayışı: Orta ölçekli kentler üzerinden kır-kent dayanışma ağları, *Planlama,* 1, 73–90.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2009). *1/100.000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası revizyon çevre düzeni planı plan açıklama raporu*. https://mpgm.csb.gov.tr/

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2011). *1/25.000 ölçekli Kırklareli İl çevre düzeni planı plan raporu*. https://mpgm.csb.gov.tr/

Çıracı, H. (1982). *Türkiye'de şehirleşme olayına bir şehirsel büyüme modeli ile yaklaşım* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi].

Dahmann, D. C. (1985). Assessments of neighborhood quality in metropolitan America. *Urban Affairs Quarterly, 20*(4), 511–535. https://doi.org/10.1177/004208168502000407

Dale, A., & Newman, L. (2010). Social capital: A necessary and sufficient condition for sustainable community development? *Community Development Journal*, 45 (1), 5- 21.

Danermark, B., Ekström, M., Jakobsen, L., & Karlsson, J. C. (2018). *Toplumu açıklamak sosyal bilimlerde eleştirel Realizm* (Ü. Tatlıcan, Çev.). Phoenix Yayınevi.

Dave, S. (2011). Neighbourhood density and social sustainability in cities of developing countries. *Sustain. Dev*. 19 (3), 189–205. https://doi.org/10.1002/sd.433.

Davidoff, P. (1965). Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of Planners*. 31(4), 331-338.

Davidson, K., & Wilson, L. (2009). *A critical assessment of urban social sustainability*. The University of South Australia.

Davidson, K., & Wilson, L. (2009, Kasım). *A critical assessment of urban social sustainability* [Sözlü sunum]. 4th State of Australian Cities National Conference, Perth.

Davidson, M. (2010). Social sustainability and the city. *Geography Compass*, 4, 872–880.

Davis, M. (2007). *Gecekondu Gezegeni.* Metis.

Davison, K. K., & Lawson, C. T. (2006). Do attributes in the physical environment influence children's physical activity? A review of the literature. *Int Jof Behav Nutr Phys Act*., 3, 19.

De Chazal, J. (2010). A systems approach to livability and sustainability: Defining terms and mapping relationships to link desires with ecological opportunities and constraints. *Systems Research and Behavioral Science*, 27, 585-597.

Demir, K., & Çabuk, S. (2010). Türkiye'de metropoliten kentlerin nüfus gelişimi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 193-215.

Dempsey, N. (2008). Does quality of the built environment affect social cohesion? *Proceedings of the Institution of Civil Engineers- Urban Design and Planning*, 161(3), 105–114. doi:10.1680/udap.2008.161.3.105

Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable Development*, 19, 289-300. https://doi.org/10.1002/sd.417

Dempsey, N., Brown, C., & Bramely, G. (2012). The key to sustainable development in UK cities: The influence of density on social sustainability. *Progress in Planning*, 77 (3), 89–141. doi:10.1016/j.progress.2012.01.001

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (1985), *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/

Devuyst, D., Hens, L., & Impens, R. (2001). Neighbourhoods in crisis and sustainable urban development. *Brussels*, 1-4.

Dissart, J. C., & Deller, S. C. (2000). Quality of life in the planning literature. *Journal of Planning Literatureno*, 15 (1), 135-161.

Doğu, F. U., & Aras, L. (2019). Measuring social sustainability with the developed MCSA Model: Güzelyurt Case. *Sustainability*, 11(9), 2503. http://dx.doi.org/10.3390/su11092503

Dolderer, J., Felber, C., &Teitscheid, P. (2021). From neoclassical economics to common good economics. *Sustainability*, 13(4), 2093. http://dx.doi.org/10.3390/su13042093

Doxiadis, C. A., (1968). *Ecumenapolis: Tomorrow's city*. Britannica.

Duque, J., & Panagopoulos, T. (2010). Urban Planning throughout environmental quality and human well-being. *spatial and organizational dynamics discussion papers* içinde (s.7-20). University of Algarve.

Dyllick, T., & Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 11,130-41.

Earth Explorer. (2022). *Çevrimiçi Landsat uydu görüntüleri*. https://earthexplorer.usgs.gov

Easterlin, R. A. (2003). Explaining happiness. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 100(19), 11176–11183. doi:10.1073/pnas.1633144100

Egan, J. (2004). *Skills for sustainable communities*. Crown.

Ehrlich, P. R., & Kennedy, D. (2005). Millennium assessment of human behavior. *Science*, 309(5734), 562–563. https://doi.org/10.1126/science.1113028

Eizenberg, E., & Jabareen, Y. (2017). Social sustainability: A new conceptual framework. *Sustainability*, 9(1), 68. https://doi.org/10.3390/su9010068

Elander, I., & Lidskog, R. (2000). The Rio Declaration and subsequent global initiatives. I. Elander, & R. Lidskog (Ed.), *Consuming cities: The urban environment in the global economy after Rio Declaration* içinde (s.1- 9). Routledge.

El-Tantawi, A.M., Bao, A., Chang, C., & Lui, Y. (2019). Monitoring and predicting land use/cover changes in the Aksu-Tarim River Basin, Xinjiang-China (1990–2030). *Environ Monit Assess*, 191, 480. https://doi.org/10.1007/s10661-019-7478-0

English Department for Communities and Local Government. (2006). *State of the English Cities*. http://image.guardian.co.uk/sys-files/Politics/documents/2006/03/07/StateoftheEnglishCitiespart1.pdf

Ersoy, M. (2016). *Kentsel planlama ansiklopedik sözlük*. Ninova Yayıncılık.

Escobar, A. (2001). Culture sits in places: reflections on globalism and subaltern strategies of localization. *Political Geography*, 20, 139–174.

Escobedo, F.J., & Nowak, D. J. (2009). Spatial heterogeneity and air pollution removal by an urban forest. *Landscape and Urban Planning*, 90(3-4), 102-110.

European Commision. (2013). *Quality of life in cities.* https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/urban/survey2013_en.pdf

European Union. (2011). *Cities of tomorrow: Challenges, visions, ways forward*. file:///C:/Users/Aspire%20V15%20Nitro/Downloads/citiesoftomorrow_final.pdf

Ewing, R., & Handy, S. (2009). Measuring the unmeasurable: Urban design qualities related to walkability. *Journal of Urban Design*, 14(1), 65-84. 10.1080/13574800802451155

Ewing, R., Handy, S., Brownson, R. C., Clemente, O., & Winston, E. (2006). Identifying and measuring urban design qualities related to walkability. *Journal of Physical Activity and Health*, 3(1), 223–240. doi:10.1123/jpah.

Fahmi, F. Z., Hudalah, D., Rahayu, P., & Woltjer, J. (2014). Extended urbanization in small and medium-sized cities: The case of Cirebon, Indonesia. *Habitat International*, 42, 1–10. https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2013.10.003

Fainstein, S., S. (2000). New directions in planning theory. *Urban Affairs Review*, 35(4), 451–78.

Farrell, A., & Hart, M. (1998). What does sustainability really mean? The search for useful indicators. *Environment*, 40 (9), 4-16.

Fernández-Carro, C., Módenes, M. A., & Spijker, J. (2015). Living conditions as predictor of elderly residential satisfaction. a cross-european view by poverty status. *European Journal of Ageing*, 12(3), 187–202.

Foltête, J. C., & Piombini, A. (2007). Urban layout, landscape features and pedestrian usage. *Landscape and Urban Planning*, 81(3), 225–234. doi:10.1016/j.landurbplan.2006.12

Foody, G. M. (2002). Status of land cover classification accuracy assessment. *In Remote Sensing of Environment*, 80(1), 185–201. https://doi.org/10.1016/S0034-4257(01)00295-4

Fornell C. G., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research* 18(1), 39-50.

Forsyth, A. (2003). *Measuring density: working definitions for residential density and building intensity.* University of Minnesota.

Foxon, T. J., McIlkenny, G., Gilmour, D., Oltean-Dumbrava, C., Souter, N., Ashley, R., Butler, D., Pearson, P., Jowitt, P., & Moir, J. (2002). Sustainability criteria for decision support in the UK water industry. *Journal of Environmental Planning and Management*, 45 (2), 285-301.

Franquemagne, G. (2007). From Larzac to the altermondialist mobilisation: space in environmental movements. *Environmental Politics*, 16 (5), 826–843.

Fulton, W. (2002). *The Mid-size City: Exploring its unique place in urban policy: A summary of the Rochester conversation on Mid-Size Cities.* Rochester.

Garavan, M. (2007). Resisting the costs of 'development': local environmental activism in Ireland. *Environmental Politics*, 16 (5), 844–863.

Garipağaoğlu, N. (2020). Türkiye'de kalkınma ajanslarının bölgelerarası dağılışı ve bölgesel kalkınma kapsamında değerlendirilmesi. *International Journal of Geography ang Geography Education*, 25(41), 245-258.

Garrone, P., Groppi, A., & Nardi, P. (2018). Social innovation for urban liveability. empirical evidence from the Italian third sector. *Industry And Innovatıon*, 25(6), 612-631.

Gehl Architects. (2002). *Public spaces and public life: City of Adelaide*. Copenhag.

Gehl, J. (2019). *İnsan için kentler* (E. Erten, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Ghahramanpouri, A., Abdullah, A. S., Sedaghatnia, S., & Lamit, H. (2015). Urban social sustainability contributing factors in Kuala Lumpur Streets. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 201, 368 376. doi:10.1016/j.sbspro.2015.08.188

Ghahramanpouri, A., Lamit, H., & Sedaghatnia, S. (2013). Urban social sustainability trends in research literature. *Asian Soc. Sci.*, 9, 185–193.

Giddens, A. (1981). *A contemporary critique of historical materialism*. University of California Press.

Giddens, A. (1984). *The constitution of society. Outline of the theory of structuration*. Polity Press.

Giddings, B. Hopwood, B., & O'brien, G. (2002). Environment, economy and society: Fitting them together into sustainable development. *Sustainable Development*, 10, 187-196. https://doi.org/10.1002/sd.199

Gifford, R. (1997). *Environmental psychology*. Allyn and Bacon.

Girardet, H. (1992). *The Gaia Atlas of Cities: New directions for sustainable urban living.* Gaia Books Ltd.

Glasson, J., & Wood, G. (2009). Urban regeneration and impact assessment for social sustainability. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 27(4), 283-290.

Godschalk, D. R. (2004). Land use planning challenges: Coping with conflicts in visions of sustainable development and livable communities. *Journal of the American Planning Association*, 70(1), 5-13. doi:10.1080/01944360408976334

Goldsmith, E. (1972). *Blueprintfor survival*. Houghton Mifflin Company.

Goodland, R. (1995). The concept of environmental sustainability. *Annual Review of Ecological Systems*, 26, 1 – 24.

Gordon, P., & Richardson, H. W. (1997). Are compact cities a desirable planning goal? *Journal of the American Planning Association*, 63(1), 95–106. https://doi.org/10.1080/01944369708975727

Gough, M., Z. (2015). Reconciling livability and sustainability: Conceptual and practical implications for planning, *Journal of Planning Education and Research*, 35(2),145 –160.

Göçer, O. (1985). Şehirsel Merkezler ve Şehirsel Kademelenme. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Götz, O., Liehr-Gobbers, K., & Krafft, M. (2009). Evaluation of structural equation models using the partial least squares (PLS) approach. V. Esposito Vinzi, W.W. Chin, J. Henseler, & H. Wang (Ed.), *Handbook of partial least squares: Concepts, methods, and applications.* Springer.

Gramann, J. H. (1982). Toward a behavioral theory of crowding in outdoor recreation: an evaluation and synthesis of research. *Leis. Sci.*, 5 (2), 109–126. https://doi.org/ 10.1080/01490408209512996.

Graves, P. E. (1980). Migration and climate. *Journal of Regional Science*, 20(2), 27 37. https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.1980.tb00641.x

Griessler, E., & Littig, B. (2005). Social sustainability: A catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal for Sustainable Development*, 8(1-2), 65–79.

Grillo, M.C., Teixeira, M.A., & Wilson, D.C. (2010). Residential satisfaction and civic engagement: Understanding the causes of community participation. *Soc Indic Res.*, 97, 451–466. https://doi.org/10.1007/s11205-009-9511-0

Grzeskowiak S., Sirgy M.J., & Widgery, R. (2003). Residents' satisfaction with community services: Predictors and outcomes. *Journal of Regional Analysis & polcy*, 33(2). 10.22004/ag.econ.132251

Gunn, S. (2007). Governance, citizenship and municipal provision in the modern city. *Journal of Urban History*, 33, 1006–1014.

Gyourko, J., & Tracy, J. (1991). The structure of local public finance and the quality of life. *Journal of Political Economy, 99(4), 774–806.* doi:10.1086/261778

Habitat II. (1996). *Türkiye ulusal rapor ve eylem planı*. https://habitat.csb.gov.tr/dokumanlar-i-5752

Hagquist, C., & Stenbeck, M. (1998). Goodness of fit in regression analysis- R^2 and G^2 reconsidered. *Quality & Quantity*, 32, 229–245. https://doi.org/10.1023/A:1004328601205

Hair J. F. G., Hult, T. M., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2017). *A Primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM).* Sage.

Hair, J. F., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2011). PLS-SEM: Indeed, a silver bullet. *Journal of Marketing theory and Practice*, 19(2), 139-152.

Hair, J. F., Risher, J. J., Sarstedt, M., & Ringle, C. M. (2019). When to use and how to report the results of PLS-SEM. *European business review*, *31*(1), 2-24.

Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2017). *A primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM).* Sage.

Hair, J. F., Sarstedt, M., Hopkins, L., & Kuppelwieser, V. G. (2014). Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM): an emerging tool in business research. *European Business Review*, 26(2), 106-121.

Hair, J. F., Sarstedt, M., Ringle, C. M., & Gudergan, S. P. (2018). Advanced Issues in Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM). Sage.

Hair, J. F., Sarstedt, M., Ringle, C. M., & Mena, J. A. (2012), An assessment of the use of partial least squares structural equation modeling in marketing research. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 40(3), 414-433.

Hancock, G. R., & Mueller, R. O. (2010). *The reviewer's guide to quantitative methods in the social sciences*. Routledge.

Haqi, F. I. (2016). Sustainable Urban development and social sustainability in the urban context. *EMARA: Indonesian Journal of Architecture*, *2*(1), 21–26. https://doi.org/10.29080/eija.v2i1.15

Hart, S. (1997). Beyond greening: strategies for a sustainable world. *Harvard Business Review*, 75(1), 66–76.

Harun, N. Z., Zakariya, K., Mansor, M., & Zakaria, K. (2014). Determining attributes of urban plaza for social sustainability. *AMER International Conference on Quality of Life. 153*, 606-615.

Harvey, D. (2015). *Umut mekanları* (Z. Gambetti, Çev.). Metis Yayınları.

Hawkes, J. (2001). *The fourth pillar of sustainability: Cultures essential role in public planning*. Common Ground Publishing.

Hemani, S., Das, A. K., & Chowdhury, A. (2017). Influence of urban forms on social sustainability: A case of Guwahati. *Assam. Urban Design International*, 22 (2),168–194.

Henden Şolt, H., B. (2018). Kentsel yaşanabilirlik değerlendirmesi: Karasu örneği. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi,* 04(2), 9-20.

Henriques, A., & Richardson. J. (Ed.). (2005). *The triple bottom line. Does it all add up?* Earthscan.

Henseler, J., & Ringle, C.M. (2009). The use of partial least sqares path modeling, in international marketing. *New Challenges to International Marketing Advances in International Marketing*, 20, 277-319.

Hirschfield, A., & Bowers, K. J. (1997). The effect of social cohesion on levels of recorded crime in disadvantaged areas. *Urban Studies,* 34(8), 1275–1295. doi:10.1080/0042098975637

Holden, M. (2012). Urban policy engagement with social sustainability in Metro Vancouver. *Urban Studies*, *49* (3), 527–542.

Holden, M., & Scerri. A. (2013). More than this: Liveable Melbourne meets liveable Vancouver. *Cities*, 31, 444–453.

Holland, M., Haden, B., & Irvine, B. (2018). Neoteric authenticity: using urban magnets to create authenticity in new developments, *Future Plans,* 1(1), 1-23.

Howard, E. (1902). *Garden cities of to-morrow*. Paternoster Square.

Howley, P. Scott, M., & Redmond, D. (2009) Sustainability versus liveability: An investigation of neighbourhood satisfaction. *Journal of Environmental Planning and Management*, 52(6), 847–864.

Hoyt, H. (1940). Urban decentralization, *The Journal of Land & Public Utility Economics*, 16(3), 270-276.

Hulland, J. (1999). Use of partial least squares (PLS) in strategic management research: A review of four recent studies. *Strategic management journal*, 20(2), 195-204.

Idrus, S. A. S., Hadi, Shah, A. H. H., & Mohamed, A. F. (2008, Aralık). *Spatial urban metabolism for livable city* [Sözlü sunum]. Blueprints for Sustainable Infrastructure Conference, Auckland.

Intergovernmental panel on climate change. (2021). *The physical science basis.* https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/report/IPCC_AR6_WGI_SPM_final.pdf

International Institute for Applied Systems Analysis. (1998). *A review of assessing the accuracy of classifications of remotely sensed data and of methods including remote sensing data in forest inventory report.* https://core.ac.uk/reader/33897040

International Making Cities Livable. (2023). *Mission*. https://livablecities.org/about-mission/

International Society of City and Regional Planners. (2010). *Livable cities in a rapidly urbanizing.* https://isocarp.org/app/uploads/2014/05/ISOCARP_UPAT_final_20110114.pdf

International Union for the Conservation of Nature. (1980). *World conservation strategy.* https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/WCS-004.pdf

Izquierdo, I., Olea, J., & Abad, F. J. (2014). Exploratory factor analysis in validation studies: Uses and recommendations. *Psicothema,* 26, 395-400.

İnan, Ö. (2018). *Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi,* Kalkınma Bakanlığı [Uzmanlık Tezi, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü]

İrdem, İ. ve Mutlu, A. (2016, Mayıs). *6360 Sayılı Yasanın Kır-Kent Kavramlarını Muğlaklaştırması Sorunu ve Olası Sonuçları* [Sözlü sunum]. KAYSEM 10, İzmir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2009). *İstanbul stratejik planı raporu*. http://www.sp.gov.tr/tr/stratejikplan/s/582/Istanbul+Buyuksehir+Belediyesi+2007-2011

Jabareen, Y. R. (2006). Sustainable urban forms their typologies, models, and concepts. *Planning Education and Research, 26* (1), 38–52.

Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American Cities.* Random House.

James, R. N., Carswell, A. T., & Sweaney, A. L. (2009). Sources of discontent residential satisfaction of tenants from an internet ratings site. *Environment and Behavior*, 41 (1), 43–59.

Jeffres, I. W., & Dobos, J. (1995). Separating people's satisfaction with life and public perceptions of the quality-of-life in the environment. *Social Indicators Research*, 34(2), 181–211.

Jenks, M., & Dempsey, N. (2007). Defining the neighborhood: Challenges for empirical research, *Town Planning Review*, 78, 153-177.

Johnston, R. J. (1991). A question of place: Exploring the practice of human geography. Blackwell Publishers.

Jones, C., & Newsome, D. (2015). Perth (Australia) as one of the World's most liveable cities: A perspective on society, sustainability and environment. *Int J Tour Cities*, 1, 18–35.

Jun, L., & Yi, R. (2016, Aralık). *A case study in Xianning to evaluate the livability of small and medium-sized cities* [Sözlü sunum]. International Conference on Industrial Informatics - Computing Technology, Intelligent Technology, Industrial Information Integration, Wuhan.

Kaal, H. (2011). A conceptual history of livability. *City, Analysis of Urban Trends, Culture, Theory, Policy, Action*, 15(5), 532-547.

Kaiser, H. F. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39, 31-36.

Kärrholm, M. (2011). The scaling of sustainable urban form: A case of scale-related ıssues and sustainable planning in Malmö, *Sweden. European Journal of Planning Studies*, 19 (1), 97–112.

Karuppannan, S., & Sivam, A. (2011). Social sustainability and neighbourhood design: an investigation of residents' satisfaction in Delhi. *Local Environment*, 16(9), 849-870, DOI: 10.1080/13549839.2011.607159

Kashef, M. (2016). Urban livability across disciplinary and professional boundaries. *Frontiers of Architectural Research*, 5, 239-253. http://dx.doi.org/10.1016/j.foar.2016.03.003

Kaufman, J. L. (2004). Introduction. *Journal of Planning Education and Research*, 23(4), 335-340.

Keleş, R. (2000). *Yerinden Yönetim ve Siyaset* (4. Basım). Cem Yayınevi.

Kemp-Benedict, E., Bharwani, S., & Fischer, M. (2010). Methods for linking social and physical analysis for sustainability planning. *Ecology and Society*, 15(3), 4-4.

Kenny, M., & Meadowcroft, J. (Ed.). (1999). *Planning sustainability*. Routledge.

Ketschau, T. J. (2017). Social sustainable development or sustainable social development – Two sides of the same coin? The structure of social justice as a normative basis for the social dimension of sustainability. *International Journal of Design & Nature and Ecodynamics*, 12(3), 338-347. https://doi.org/10.2495/DNE-V12-N3-338-347

Khwarahm, N. R., Qader, S., Ararat, K., & Al-Quraishi, A. M. F. (2020). Predicting and mapping land cover/land use changes in Erbil/Iraq using CA-Markovsynergy model. *Earth Science Informatics*, 1-14. https://doi.org/10.1007/ s12145-020-00541-x

Kırklareli Valiliği. (2023). *Nüfus*. http://www.kirklareli.gov.tr/kurumlar/kirklareli.gov.tr/planlama/istatistikler/102_nufus_yerlesim_yerleri_2023.pdf

Kirwan, C., & Zhiyong, F. (2020). City as living organism. *Smart Cities and Artificial Intelligence*, 25–45. doi:10.1016/b978-0-12-817024-3.00002-7

Kisamba, F. C., & Li, F. (2022). Analysis and modelling urban growth of Dodoma urban district in Tanzania using an integrated CA–Markov model. *Geo Journal*. https://doi.org/10.1007/s10708-022-10617-4

Klosterman, R. E. (1980). A public interest criterion. *Journal of the American Planning Association* 46, 323-33. https://doi.org/10.1080/01944368008977047

Koelle, H. H. (1974). An experimental study on the determination of a definition for the "quality of life. *Regional Studies, 8(1), 1–10.* doi:10.1080/09595237400185011

Koning, J. (2002). *Social sustainability in a globalizing world: Context, theory and methodology explored*. Unesco Centre.

Küresel Amaçlar. (2021). *Sürdürülebilir kalkınma amaçları*. https://www.kureselamaclar.org/

Kyriazos, T. A. (2018). Applied psychometrics: sample size and sample power considerations in factor analysis (EFA, CFA) and SEM in general. *Psychology*, 9(08), 2207-2230.

Laguna, J. M. (2014). *Institutional politics, power constellations, and urban social sustainability.* Florida State University.

Landorf, C. (2011). Evaluating social sustainability in historic urban environments. *International Journal of Heritage Studies*, *17* (5), 463–477.

Larimian T, Freeman, C., Palaiologou, F., & Sadeghi, N. (2020). Urban social sustainability at the neighbourhood scale: measurement and the impact of physical and personal factors. *Local Environment,* 25(10), 747-764. DOI: 10.1080/13549839.2020.18

Larimian, T., & Sadeghi, A. (2021). Measuring urban social sustainability: Scale development and validation. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, *48*(4), 621-637. https://doi.org/10.1177/2399808319882950

Leach, J.M., Lee, S. E, Hunt, D.V., & Rogers, C. D. (2017). Improving city-scale measures of livable sustainability: a study of urban measurement and assessment through application to the city of Birmingham, UK. *Cities*, 71, 80-87. https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.06.016

Lefebvre, H. (2013). *Kentsel Devrim* (S. Selim, Çev.). Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2015). *Şehir Hakkı,* (E. Işık, Çev.). Sel yayıncılık.

Leff, E. (2000). Sustainable development in developing countries: cultural diversity and environmental rationality. K. Lee, A. Holland, & D. McNeill (Ed.), *Global sustainable development in the twenty-first century* içinde (s.62-75). Edinburgh University Press.

Lennard, S. H. C., & Lennard, H. L. (1995). *Livable cities observed: A source book of ideas and images.* Gondolier Press.

Lewicka, M. (2010). What makes neighborhood different from home and city? Effects of place scale on place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 35–51. https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.05.004

Lewis-Beck, M. S., & Skalaban, A. (1990). *The r-squared: Some straight talk*. The University of Michigan Press.

Ley, D. (1990). Urban liveability in context. *Urban Geography*, 11(1),31-35.

Li, W. Y., & Yao, C. C. (2013). Trends of livability in the capital region of Taiwan. *Asian Architect Build Eng*, 12, 293–300.

Li, X., Chen, G., Liu, X., Liang, X., Wang, S., Chen, Y., Pei, F., & Xu, X. (2017). A new global land-use and land-cover change product at a 1-km resolution for 2010 to 2100 based on human–environment interactions. *Annals of the American Association of Geographers*, 107(5), 1040-1059. https://doi.org/10.1080/24694452.2017.1303357

Li, X., Jia, T., Lusk, A., & Larkham, P. (2020). Rethinking place-making: Aligning placeness factors with perceived urban design qualities (PUDQs) to improve the built environment in historica districts. *Urban Des. Int.*, 25, 338-356.

Likert, R. (1932). The Method of Constructing an Attitude Scale. M. Fishbein (Ed.), *Readings in attitude theory and measurement* içinde. John Willey & Sons.

Lin, G. C. S. (1993). Small town development in Socialist China: A functional analysis. *Geoforum*, 24(3), 327-338. http://dx.doi.org/10.1016/0016-7185(93)90025-D.

Litman, T. (2011, Mart). *Sustainability and Livability: Summary of Definitions, Goals, Objectives and Performance Indicators* [Sözlü sunum]. Victoria Transport Policy Institute, Canada.

Littig, B., & Griessler, E. (2005). Social sustainability: a catchward between political pragmatism and social theory. *Sustainable Development*, 8 (1), 65–79.

Liu, J., Nijkamp, P., Huang, X., & Lin, D. (2017). Urban livability and tourism development in China: Analysis of sustainable development by means of spatial panel data. *Habitat Int*, 68, 99–107.

Lloret, S., Ferreres, A., Hernandez, A., & Tomas, I. (2017). The exploratory factor analysis of items: Guided analysis based on empirical data and software. *Anales de Psicologia*, 33, 417-432.

Lotfata, A. ve Ataöv, A. (2019). Urban streets and urban social sustainability: a case study on Bağdat street in Kadıköy, Istanbul. *European Planning Studies*, 1735-1755. DOI: 10.1080/09654313.2019.1656169

Lowe, M., Whitzman, C., Badland, H., Davern, M., Hes, D., Aye, L., Butterworth, I., & Giles-Corti, B. (2015). Planning healthy, liveable and sustainable cities: How can indicators inform policy? *Urban Policy and Research*, 33(2), 131-144. 10.1080/08111146.2014.1002606

Lozano, R. (2008). Envisioning sustainability three-dimensionally. *Journal of Cleaner Production*, 16(17), 1838–1846. 10.1016/j.jclepro.2008.02.008

Lu, M. (1999). Determinants of residential satisfaction: Ordered logit vs. regression models. *Growth and Change*, 30(2), 264–287. doi:10.1111/0017-4815.00113

Lucas, R. E., & Diener, E. (2009). Personality and subjective well-being. *The Science of Well-Being, 75-102.* doi:10.1007/978-90-481-2350-6_4

Luckman, P. (2006). KiwiGrow- a new approach to sustainable development reporting. *Australasian Journal of Environmental Management*, 13, 261-267.

Lüleburgaz Belediyesi. (2011). *2012-2016 yılı stratejik plan raporu.* https://luleburgaz.bel.tr/sayfa/stratejik-planlar

Lüleburgaz Belediyesi. (2022). *2022 Yılı Faaliyet Raporu.* https://www.luleburgaz.bel.tr/faaliyet-raporlari

Ly, A. M., & Cope, M. R. (2023). New conceptual model of social sustainability: review from past concepts and ideas. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(7), 5350. https://doi.org/10.3390/ijerph20075350

Lynch, K. (1981) *Good city form*. Mit press.

Macnaghten, P., & Urry, J. (1998). *Contested natures.* Sage Publications.

Madden, D. J. (2012). City becoming world: Nancy, Lefebvre, and the global-urban imagination. *Environment and Planning D: Society and Space*, 30(5), 772–787.

Magis, K., & Shinn, C. (2009). *Emergent themes of social sustainability*. Routledge.

Mak, M., & Peacock, C. (2011, Ocak). *Social sustainability: A comparison of studies in UK, USA and Australia* [Sözlü sunum]. 17th Pacific Rim Real Estate Society Conference. Gold Coast.

Mallick, J. (2014). Land characterization analysis of surface temperature of Semi-Arid Mountainous City Abha, Saudi Arabia using remote sensing and GIS. *Journal of Geographic Information System*, 6, 664-676. 10.4236/jgis.2014.66055.

Maloutas, T. (2003). Promoting social sustainability: The case of Athens. *City*, 7(2), 167–181.

Malthus, T. R. (1798). An essay on the principle of population. Scholarly Publishing.

Manzi, T. (2010). Creating Sustainable Neighbourhoods? The Development and Manegement of Mixed-Income Communities. T. Manzi, K. Lucas, T. L. Jones, & J. Allen (Ed.), *Social sustainability in urban areas: Communities, connectivity and the urban fabric* içinde. Routledge.

Marans, R. W. (2003). Understanding environmental quality through quality of life studies: The 2001 DAS and its use of subjective and objective indicators. *Landscape and Urban Planning*, 65(1-2), 73–83. doi:10.1016/s0169-2046(02)00239-6

Marans, R. W. (2012). Quality of urban life studies: An overview and implications for environment-behaviour Research. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 35, 9–22. doi:10.1016/j.sbspro.2012.02.058

Marans, R. W., & Stimson, R. J. (Ed.). (2011). *Investigating Quality of urban life: Theory, method, and empirical research*. Springer Publishing

Marinetto, M (2003), Who wants to be an active citizen? the politics and practice of community involvement. *Sociology*, 37(1), 103-120.

Marofi, Z., Bandari, R., Heravi-Karimooi, M., Rejeh, N., & Montazeri, A. (2020). Cultural adoption, and validation of the Persian version of the coronary artery disease education questionnaire (CADE-Q): A second-order confirmatory factor analysis. *BMC Cardiovascular Disorders*, 20, 1-9.

Marshall, W. E. (2013). An Evaluation of livability in creating transit-enriched communities for improved regional benefits. *Research in Transportation Business & Management*, 7, 54–68.

Maslow, A. (1954). *Motivation and personality.* Harper

Maslow, A. (1998). *Toward a psychology of being* (3. Baskı). John Wiley.

Masnavi, M. R. (2007). Measuring urban sustainability: Developing a conceptual framework for bridging the gap between theoretical levels and the operational levels. *Int. J. Environ. Res.*, 1(2),188-197.

Mateos-Aparicio, G. (2011). Partial least squares (PLS) methods: origins, evolution, and application to social sciences. *Communications in Statistics – Theory and Methods*, 40(13), 2305-2317.

McCarthy, D., & Saegert, S. (1978). Residential density, social overload and social withdrawal. *Hum. Ecol*. 6 (3), 253–272. https://doi.org/10.1007/BF008890

McCormick, J. (1995). *The global environmental movement*. John Wiley & Sons Publisher.

McCrea, R., Stimson, R. J., & Western, J. (2005). Testing a general model of satisfaction with urban living using data for South East Queensland, Australia. *Social Indicators Research*, 72, 121–152.

McGregor, I. (2003, Kasım). *An ecologically sustainable business sector within an ecologically sustainable society* [Sözlü sunum]. Ecological Economics Think Tank, Auckland, New Zealand.

McHugh, M. L. (2012). Interrater reliability: the kappa statistic. *Biochemia Medica*, 22(3), 276–282 https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3900052/

McKenzie, S. (2004). *Social sustainability: towards some definitions*. https://apo.org.au/node/565

Meadows, D. H., Meadows, D. L., Rangers, J., & Behrens, B. B. (1972). *The limits to growt*. Universe Book.

Mehan, A., & Soflaei, F. (2017, Şubat). *Social sustainability in urban context: Concepts, definitions, and principles* [Sözlü sunum]. The 10th EAAE/ARCC International Conference, Lizbon.

Mercer. (2020). *Quality of living and location reports*. https://mobilityexchange.mercer.com/Portals/0/Content/PDF/qol-2020-evaluating-assignment-locations.pdf.

Mercer. (2021). *Quaility of Living Reports.* https://mobilityexchange.mercer.com/quality-of-living-reports.

Merriam Webster Dictionary. (2023). *Liveability.* http://www.merriamwebster.com/dictionary/liveability

Miller, H. J., Witlox, F., & Tribby, C. P. (2013). Developing context-sensitive livability ındicators for transportation planning: a measurement framework. *Journal of Transport Geography*, 26, 1–64. http://dx.doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2012.08.007

Mitchell, G., May, A., & McDonald, A. (1995). PICABUE: A methodology for the development of indicators of sustainable development. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 2 (2), 104 – 123.

Mittman, G. (2006). Where ecology, nature, and politics meet: Reclaiming the death of nature. *Isis*, 97, 496–504.

Mohit, M. A., & Raja, A. M. M. (2014). Residential satisfaction-concept, theories and empirical studies. *Urban Planning and Local Governance*, 3, 47- 66.

Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, vitality and urban design. *Journal of Urban Design*,3(1),93-116. doi:10.1080/13574809808724418

Mooi, E., & Sarstedt, M. (2011). *A Concise Guide to Market Research.* Springer.

Morris, E. W., & Winter, M. (1975). A Theory of family housing adjustment. *Journal of Marriage and the Family*, 37, 79-88.

Mousavinia, S. F., Pourdeihimi, S., & Madani, R. (2019). Housing layout, perceived density and social interactions in gated communities: mediational role of territoriality. *Sustain. Cities Soc.*, 51, 101699 https://doi.org/10.1016/j.scs.2019.101699.

Muhammad, R., Zhang, W., Abbas, Z., Guo, F., & Gwiazdzinski, L. (2022). Spatiotemporal change analysis and prediction of future land use and land cover changes using QGIS MOLUSCE plugin and remote sensing big data: a case study of Linyi, China. *Land*, 11, 419. https://doi.org/10.3390/land11030419

Murphy, K. (2012). The social pillar of sustainable development: a literature review and framework for policy analysis. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 8(1), 15-29. DOI: 10.1080/15487733.2012.11908081

Myers, D. (1987a). Community-relevant measurement of quality of life. *Urban Affairs Quarterly*, 23(1), 108–125. doi:10.1177/004208168702300107

Myers, D. (1987b). Internal monitoring of quality of life for economic development. *Economic Development Quarterly*, 1, 268-78.

Myers, D. (1988). Building knowledge about quality of life for urban planning. *Journal of the American Planning Association*, 54 (3), 347-358. DOI: 10.1080/01944368808976495.

Myerson G., & Rydin, Y. (1996). *The language of environment a new rhetoric*. Routledge.

Neamţu, B. (2012). Measuring the social sustainability of urban communities: The role of local authorities. *Transylvanian Review of Administrative Sciences, 8*(37), 112-127.

Neuman, M. (1998). Does planning need the plan? *Journal of the American Planning Association*, 64 (2), 208-220.

Newman, P., & Hogan, T. (1981). A Review of urban density models: toward a resolution of the conflict between populace and planner. *Hum. Ecol*. 9 (3), 269–303.

Newman, P., & Kenworthy, J. (1992). Transit oriented urban villages: design solution for the 90s. *Urban Futures (Canberra),* 2(1), 50–58. https://search.informit.org/doi/10.3316/ielapa.920707896

Newman, P. W. G. (1999). Sustainability and cities: Extending the metabolism model. *Landscape and Urban Planning*, 44(4), 219–226.

Newman, P. W. G., Birrell, B., Holmes, D., Mathers, C., Newton, P., Oakley, G., O'Connor, A., Walker, B., Spessa, A., & Tait, D. (1996). Human Settlements. R. Taylor (Ed.), *Australia state of the environment* içinde (s. 18-21). CSIRO Publishing.

Newton, P. W. (2012). Liveable and sustainable? Socio-technical challenges for twenty-first-century cities. *Urban Technol*, 19, 81–102.

Newton, T. (2007). *Nature and sociology.* Routledge.

Nikkhah, M., Heravi-Karimooi, M., Montazeri, A., Rejeh, N., & Sharif Nia, H. (2018). Psychometric properties the Iranian version of older People's quality of life questionnaire (OPQOL). *Health and Quality of Life Outcomes,* 16, 1-10.

Norouzian-Maleki, S., Bell, S., Hosseini, S. B., & Faizi, M. (2015). Developing and testing a framework for the assessment of neighbourhood liveability in two contrasting countries: Iran and Estonia. *Ecol Indicat,* 48, 263–271.

Norton, B. G. (2005). Sustainability: A philosophy of adaptive ecosystem management. The University of Chicago Press.

Ocakçı, M. (2016). Ekümenopolis. M. Ersoy (Ed.), *Kentsel planlama ansiklopedik sözlük* içinde (s.114). Ninova Yayıncılık.

Ofori-Amoah, B. (2017). Rural urbanization. *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social Theory, 13.* doi:10.1002/9781118430873.est0521

Oktay, D. (2004). Urban design for sustainability: A study on the Turkish city. *Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 11, 24-35.

Okulicz-Kozaryn, A. (2013). City life: Rankings (livability) versus perceptions (satisfaction). *Soc Indicat Res,* 110, 433–451.

Onnom, W., Tripathi, N., Nitivattananon, V., & Ninsawat, S. (2018). Development of a liveable city index (LCI) using multi criteria geospatial modelling for medium class cities in developing countries. *Sustainability,* 10, 520.doi:10.3390/su10020520

Opp, S. M. (2017). The forgotten pillar: A Definition for the measurement of social sustainability in American Cities. *Local Environ, 22*, 286–305.

Organisation for Economic Co-Operation and Development. (2016). *Better life index.* http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/housing/

Organisation for Economic Co-Operation and Development. (2020). *Better life initiative: Measuring well-being and progress.* https://www.oecd.org/wise/better-life-initiative.htm

Organisation for Economic Co-Operation and Development. (2019). *Urban population by city size.* https://data.oecd.org/popregion/urban-population-by-city-size.htm

Our World in Data. (2014). *Total Urban and Rural Population.* https://ourworldindata.org/grapher/urban-and-rural population2050?country=~OWID_WRL

Owens, S. (1984). Spatial structure and energy demand. D. R. Cope, P. Hills, & P. James (Ed.), Energy policy and land-use planning: an international perspective içinde. Pergamon press.

Owens, S. (1994) Land, limits and sustainability: A conceptual framework and some dilemmas for the planning system. *Transactions of the Institute of British Geographers* 19, 439–456.

Owusu, G. (2008). The role of small towns in regional development and poverty reduction in Ghana. *International Journal of Urban and Regional Research*, 32 (2). 453e472.http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2427.2008.00794.x.

Oxford Learner's Dictionaries. (2023). *Liveable.* https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/liveable

Ozili, P. K. (2022). The acceptable R-square in empirical modelling for social science research. *Social Research Methodology and Publishing Results.* http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4128165.

Ozo, A. O. (1990). Lowcost urban housing strategies in Nigeria. *Habitat International*, 14(1), 41–54. doi:10.1016/0197-3975(90)90016-t

Özdamar, K. (2016). *Eğitim, sağlık ve davranış bilimlerinde ölçek ve test geliştirme yapısal eşitlik modellemesi.* Nisan Kitabevi.

Özger,N., & Tunç, T. (2023). Tersine göç. *İPA İstanbul kent araştırmaları ve düşünce dergisi, 8, 38-39.*

Pacione, M. (1982). The use of objective and subjective measures of life quality in human geography. *Progress in Geography*, 6(4), 495–514. doi:10.1177/030913258200600402

Pacione, M. (1990). Urban liveability. *Urban Geogr.*, 11 (1), 1-30. https://doi.org/10.2747/0272-3638.11.1.1

Pacione, M. (1999). Applied geography in pursuit of useful knowledge. *Appl. Geogr.*, 19, 1-18.

Pacione, M. (2001). *Urban geography- A global perspective*. Routledge.

Pacione, M. (2003). Urban environmental quality and human wellbeing: A social geographical perspective. *Landscape and Urban Planning*, 65(1–2), 19-30. https://doi.org/10.1016/S0169-2046(02)00234-7.

Pampanga, D. G., Majid, M. R., & Johar, F. (2015). Appropriate urban livability indicators For Metropolitan Johor, Malaysia Via expert stakeholder approach: A Delphi technique. *Int J Built Environ Sustain*, 2, 301–316.

Pandey, R.U., Garg, Y.K., & Bharat, A. (2013). Understanding qualitative conceptions of livability: an Indian perspective. *Int J Renew Energy Technol.*, 2, 374–380.

Partridge, E. (2005, Eylül). *Social sustainability: a useful theoretical framework?* [Sözlü sunum]. Australasian Political Science Association Annual Conference, Dunedin, New Zealand.

Pieper, R., Karvonen, S., & Vaarama, M. (2019). The SOLA Model: A theory-based approach to social quality and social sustainability. *Social Indicators Research*, 146(3), 553–580. https://doi.org/10.1007/s11205-019-02127-7

Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü. (2022). *Kırklareli istatistik yıllığı*. http://www.kirklareli.gov.tr/planlama-anasayfa

Polese, M., & Stren, R. (Ed.). (2000). *The social sustainability of cities: Diversity and the management of change*. University of Toronto Press.

Pontius Jr., R. G., Boersma, W., Castella, J. C., Clarke, K. C., de Nijs, T., Dietzel, C., Duan, Z., Fotsing, E., Goldstein, N., Kok, K., Koomen, E., Lippitt, C. D., McConnell, W., Sood, A. M., Pijanowski, B., Pithadia, S., Sweeney, S., Ngoc Trung, T., Veldkamp, A., & Verburg, P. H. (2008). Comparing the input, output, and validation maps for several models of land change. *Annals of regional science*, *42*(1), 11 -37. https://doi.org/10.1007/s00168-007-0138-2

Porell, F. W. (1982). Intermetropolitan migration and quality of life. *Journal of Regional Science*, 22, 137-158. https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.1982.tb00741.x

Portney, K. (2005). Civic engagement and sustainable cities in the United States. *Public Administration Review*, 65 (5), 579-591.

Portney, K. E. (2003). *Taking sustainable cities seriously: Economic development, the environment, and quality of life in American cities.* MIT Press.

Pratt, A. C. (1994). *Uneven re-production: Industry, space and society*. Pergamon Press

Proshansky, H. M., Ittelson, W. H., & Rivlin, L. G. (1970). Freedom *of Choice and Behavior in a Physical Setting Environmental Psychology*. Holt, Rinehart & Winson.

Putnam, R. D. (1995). Tuning in, Tuning out – the strange disappearance of social capital in America. *Ps-Polit. Sci. Polit.*, 28(4), 664-683.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone*, Simon and Schuster.

Qu, L., Huang, X., & Yang, Q. (2017). The declining and the thriving neighborhoods: Urban regeneration in the Chinese Context of migration and

economic transition. H. Tieben, Y. Geng, & F. Rossini (Ed.), *The Entrepreneurial City: 10th conference of the International Forum on Urbanism* içinde (s. 286-296). International Forum on Urbanism.

Raman, S. (2010). Designing a liveable compact city: physical forms of city and social life in urban neighbourhoods. *Built Environ.*, 36 (1), 63-80. https://doi.org/10.2148/ benv.36.1.63.

Rani, W. M. (2012). *Modelling the relationship between urban form and social sustainability in Malaysian Cities: Access to local services and public facilities.* Heriot-Watt University.

Rasouli, A. H., & Kumarasuriyar, A. (2016). The social dimension of sustainability: Towards some definitions and analysis. *Journal of Social Science for Policy Implications*, 4(2).

Reader, J. (2007). *Şehirler* (K. Bahar, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Redclift, M. (1987). *Sustainable development: Exploring the contradiction.* Routledge.

Rees, W. E. (1995). Achieving sustainability: Reform or transformation? *Journal of Planning Literature*, 9,343–36

Reza, M. I. H. (2016). Southeast Asian landscapes are facing rapid transition: A study in the State of Selangor, Peninsular Malaysia. *Bull. Sci. Technol. Soc.*, 36, 118–127. https://doi.org/10.1177/0270467616668075

Rogers, L. (2005). *Towards a strong urban renaissance*. Urban Task Force.

Rootes, C. (2007). Acting locally: the character, contexts and significance of local environmental mobilizations. *Environmental Politics*, 16 (5), 722–741.

Roseneld, G., & Fitzpatrick-Lins, K. (1986). A coefficient of agreement as a measure of thematic classification accuracy. *Photogrammetric Engineering and Remote Sensing*, 52(2), 223-227.

Rusnak, Z., & Ostasiewicz, K. (Ed.). (2013). *Quality of life and sustainable development.* Publishing House of Wrocław University of Economics.

Ruth, M., & Franklin, R.S. (2014). Livability for all? Conceptual limits and practical implications. *Applied Geography*. 49,18-23. 10.1016/j.apgeog.2013.09.018

Sachs, I. (1999). Social Sustainability and Whole Development: Exploring the Dimensions of Sustainable Development. B., Egon, & J., Thomas (Ed.), *Sustainability and the social sciences: A cross disciplinary approach to integrating environmental considerations into theoretical reorientation* içinde (s. 25-36). Zed Books.

Saitluanga, B. L. (2014). Spatial pattern of urban livability in Himalayan Region: A Case of Aizawl City, India. *Soc Indicat Res*, 117, 541–559.

Salzano, E. (1997). Seven aims for the livable city. S. H. Lennard, S. von Ungern-Sternberg, & H. L. Lennard (Ed.), *Making cities livable*. Gondolier Press.

Sarstedt, M., & Mooi, E. A. (2019). *A concise guide to market research: The process, data, and methods using IBM SPSS statistics*. Springer.

Sarstedt, M., Hair, J. F., Ringle, C. M., Thiele, K.O., & Gudergan, S. P. (2016). Estimation issues with PLS and CBSEM: where the bias lies! *Journal of Business Research*, 69(10), 3998-4010.

Sarstedt, M., Ringle, C. M., & Hair, J. F. (2017). Partial least squares structural equation modeling. C. Homburg, M. Klarmann ve A. Vomberg (Ed.), *Handbook of market research* içinde. Springer.

Sayer, A. (1981). Abstraction: a realist interpretation, *Radical Philosophy*, 28, 6-15.

Sayer, A. (1992). *Method in social sciences: A realist approach*. Routledge.

Sayer, A., & Morgan, K. (1985). A modern industry in a declining region: links between method, theory, and policy. D. Massey ve R. Meegan (Ed), *Politics and methods: Contrasting studies in industrial geography* içinde. Methuen.

Schuessler, K., & Fisher, G. (1985). Quality of life research and sociology, *Annu. Rev. Sociol.*, 11, 129-149. https://doi.org/10.1146/annurev.so.11.080185.001021

Schumacher, E. F. (1973). *Small is beautiful: Economics as if people mattered*. Blond and Briggs.

Schwarz, N. (2010). Urban form revisited-selecting indicators for characterising European cities. *Landscape and Urban Planning*, 96(1), 29–47. doi:10.1016/j.landurbplan.2010.01

Seghezzo, L. (2009). The five dimensions of sustainability, *Environmental Politics*, 18:4, 539 556. DOI: 10.1080/09644010903063669

Sehgal, H. (2022). The neighborhood accessibility framework: a methodological instrument to assess neighborhood level determinants that affect the health of urban residents. *Resilient City.*

Sen, A. (2000). *Social Eclusion: Concept, Application, And Scrutiny.* http://hdl.handle.net/11540/2339.

Sennet, R. (2002). *Ten ve taş* (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.

Seto, K. C., Güneralp, B., & Hutyra, L. R. (2012). Global forecasts of urban expansion to 2030 and direct impacts on biodiversity and carbon pools. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA*, *109*, 16083–16088. https://doi.org/10.1073/pnas.1211658109

Shamsuddin, S., Hassan, N. R. A., & Bilyamin, S. F. I. (2012). Walkable environment in increasing the liveability of a city. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 50, 167–178. doi:10.1016/j.sbspro.2012.08.025

Shao, Z., Sumari, N. S., Portnov, A., Ujoh, F., Musakwa, W., & Mandela, P. J. (2021). Urban sprawl and its impact on sustainable urban development: a combination of remote sensing and social media data. *Geo-Spatial Information Science*, 24, 241-255. doi:10.1080/10095020.2020.1787800

Shin, D. C. (1980). Subjective indicators and the comparative evaluation of the quality of community life. *American Journal of Community Psychology, 8*(5), 523–535. https://doi.org/10.1007/BF00912590

Shirazi, M. R. & Keivani, R. (2017). Critical reflections on the theory and practice of social sustainability in the built environment – A meta-analysis. *Local Environment*, 22(12), 1526–1545. https://doi.org/10.1080/13549839.2017.1379476

Shirazi, M. R., & Keivani, R. (2018). The triad of social sustainability: Defining and measuring social sustainability of urban neighbourhoods. *Urban Research & Practice. Advance*, 1-25. DOI:10.1080/17535069.2018.1469039

Shirazi, M. R., & Keivani, R. (2021). Social sustainability of compact neighbourhoods evidence from London and Berlin. *Sustainability*, 13, 23-40.

Shrestha, N. (2021). Factor analysis as a tool for survey analysis. *American Journal of Applied Mathematics and Statistics*, 9(1), 4-11.

Sirgy, M. J. (2011). Theoretical perspectives guiding QOL İndicator projects. *Soc Indic Res*, 103, 1–22. https://doi.org/10.1007/s11205-010-9692-6

Skärbäck, E. (2007). Urban forests as compensation measures for infrastructure development. *Urban Forestry & Urban Greening*, 6(4), 279-285. doi:10.1016/j.ufug.2007.05.006

Smart Cities. (2007). *Ranking of European Medium-sized Cities.* http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf

Smith, K. M. (2011). *The relationship between residential satisfaction, sense of community, sense of belonging and sense of place in a Western Australian Urban Planned Community.* Cowan University.

Smith, M. (1997). *British town planning and urban design*. Longman.

Soja, E. W. (1989). *Postmodern geographies: the reassertion of space in critical social theory.* Verso.

Spangenberg, J. H., & Omann, I. (2006). Assessing social sustainability: social sustainability and its multicriteria assessment in a sustainability scenario for Germany. *International Journal of Innovation and Sustainable Development*, 1(4), 318-348.

Spangenberg, J., Pfahl, S., & Dellar, K. (2002). Towards indicators for institutional sustainability: lessons from an analysis of Agenda 21, *Ecological Indicators*, 2, 61-77.

Stedman, R. C. (2002). Toward a social psychology of place: Predicting behavior from place-based cognitions, attitude, and identity. *Environment and Behavior*, *34*(5), 561-581.

Stender, M., & Walter, A. (2019). The role of social sustainability in building assessment. *Build. Res. Inf.*, 47, 598–610.

Sustainable Cities Initiative. (2017). What is Livability? https://sci.uoregon.edu/sites/sci1.uoregon.edu/files/sub_1_-_what_is_livability_lit_review.pdf

Sutcliffe, E. B., & Şenbil, M. (2016). Sürdürülebilir ulaşım ve politikası. M. Ersoy (Ed.), *Kentsel planlama* içinde (s. 413-416). Ninova Yayınları.

Şolt, H. B. (2018). Kentsel yaşanabilirlik değerlendirmesi: Karasu örneği. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi,* 04(2), 9-20.

TC Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü. (1924). *442 Sayılı Köy Kanunu* (Yayın no. 68). Ankara: Mevzuat Blgi Sistemi.

TC Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü. (2004). *5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu* (Yayın no. 25531). Ankara: Mevzuat Blgi Sistemi.

TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2019). *11. Kalkınma Planı*. *https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/*

TC Dışişleri Bakanlığı. (2021). *BM insani yerleşimleri programı.* https://www.mfa.gov.tr/bm-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa

TC Kalkınma Bakanlığı. (2012). *10. kalkınma planı yaşanabilir kentler ve kentsel dönüşüm özel ihtisas komisyonu ön raporu.* https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/

TC Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Bölgesel gelişme ulusal stratejisi 2014-2023*. https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/

TC Lüleburgaz Kaymakamlığı. (2022). *Tarihçe*. http://www.luleburgaz.gov.tr/tarihce

TC Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü. (2022). *Türkiye mülki idare sınırları.* https://www.harita.gov.tr/urun/turkiye-mulki-idare-sinirlari/232

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics* (7. baskı). Pearson.

Talen, E. (1999). Sense of community and neighbourhood form: An assessment of the social doctrine of new urbanism. *Urban Studies*, 36 (8), 1361-1379.

Tan, K. G., & Kaur, S. (2016). Measuring Abu Dhabi's liveability using the global liveable city index (GLCI). *World J Sci Technol Sustain Dev*., 13, 205–223.

Tang, W. S., Lee, J. W. Y., Hui, T. W. & Yip, M. K. C. (2019). The Urban density question in Hong Kong: from absolute space to social processes. *City, Cult. Soc*., 17, 46–53. https://doi.org/10.1016/j.ccs.2018.10.002.

Tekeli, İ. (2011). *Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tenenhaus, M., Esposito Vinzi, V., Chatelin, Y. M., & Lauro, C. (2005). PLS path modeling. *Computational Statistics and Data Analysis*, 48 (1), 159-205.

Tezbaşaran, A. A. (2008). *Likert Tipi Ölçek Hazırlama Klavuzu*. https://www.academia.edu/1288035/Likert_Tipi_%C3%96l%C3%A7ek_Haz%C4%B1rlama_K%C4%B1lavuzu

The Economist. (2017). *The global liveability report*. https://imco.org.mx/wp-content/uploads/2017/08/Liveability-Ranking-Free-Summary-Report-August-2017.pdf

The Free Dictionary (2023). *Liveable*. https://www.thefreedictionary.com/liveable

The United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat). (2017). *Advance unedited version*. https://www.uclg.org/sites/default/files/un-habitat-assessment-report-3_august-2017.pdf

The United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat). (2022). *Word cities report 2022: Envisaging the future of cities.* https://unhabitat.org/sites/default/files/2022/06/wcr_2022.pdf

The United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat). (2016). *The world's cities report, urbanization and development: emerging futures*. https://unhabitat.org/world-cities-report-2016

The United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat). (2020). *Word cities report 2020: The value of sustainable urbanization*. https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/10/wcr_2020_report.pdf

The World Bank. (2020). *Population.* https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL

Thornock, C. M., Larry, J., Nelson, L. J., Porter, C. L., & Evans, C. A. (2019). There's no place like home: the associations between residential attributes and family functioning. *J. Environ. Psychol.* 64, 39-47. https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2019.04.011.

Thwaites. K., Porta. S, Romice. O., & Greaves M. (Ed.). (2007). *Urban sustainability through environmental design: Approaches to time, people and place responsive urban spaces.* Spon Press.

Tijmes, P., & Luijf, R. (1995). The sustainability of our common future: an inquiry into the foundations of an ideology. *Technology in Society*, 17 (3), 327–336.

Timmer, V., & Seymoar, N. K. (2006, Mart). *The livable City* [Sözlü sunum]. The World Urban Forum 2006, Vancouver.

Timor, A. (1992). *Orta büyüklükteki şehirler ve lüleburgaz Örneği* [Doktora tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Tonkiss, F. (2013). *Cities by design: the social life of urban form.* Polity Press.

Tratalos, J., Fuller, R. A., Warren, P. H., Davies, R. G., & Gaston, K. J. (2007). Urban form, biodiversity potential and ecosystem services. *Landscape and Urban Planning*, 83 (4), 308-317.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği. (1997). *Trakya'da sanayileşme ve çevre* https://kitap.mmo.org.tr/trakyada-sanayilesme-ve-cevre-sempozyumu-bildiriler-kitabi-pdf-kitap

Türk, D. (2012.) Eleştirel gerçeklik üzerine. *SBF Dergisi*, 67 (3),189 - 217.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019). *Bölgesel istatistikler*. https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/sorguGiris.do

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). *Coğrafi İstatistik Portalı, https://cip.tuik.gov.tr/?il=34*

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2015). *İllerde Yaşam Endeksi*. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24561

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684

United Nations Development Programme. (1998). *Human Development Report*. https://hdr.undp.org/content/human-development-report-1998

United Nations Environment Programme. (2002). *GEO: Global Environmental Outlook-3: Past, present, and future perspectives*. https://www.unep.org/resources/global-environment-outlook-3

United Nations Framework Convention on Climate Change. (2011). *Fact sheet.* https://unfccc.int/files/press/backgrounders/application/pdf/press_factsh_science.pdf

United Nations (UN). (1992). *Sustainable Development*. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf

United Nations (UN). (2004). *Urban indicators guidelines.* https://circabc.europa.eu/webdav/CircaBC/ESTAT/urbstat/Library/glossary/UN_urban_indicators_guidelines.pdf

United Nations (UN). (2009). *Urban and rural areas.* https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/urbanization/urbanization wallchart2009.pdf

United Nations (UN). (2014). *World urbanization prospects: The 2014 revision, highlights.* https://www.compassion.com/multimedia/world-urbanization-prospects.pdf

United Nations (UN). (2015). *World urbanization prospects, The 2014 revision.* https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2014-Report.pdf

United Nations (UN). (2018). *The World's Cities in 2018: Data booklet.* https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/urbanization/the_worlds_cities_in_2018_data_booklet.pdf

United Nations (UN). (2019) *World Urbanization Prospects 2018 Revision.* https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-Report.pdf

United Nations (UN). (2022) *World Cities Report 2022.* chrome extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://unhabitat.org/sites/default/files/2022/06/wcr_2022.pdf

United Nations (UN). (2021). *United nations sustainable development.* https://www.un.org/en/desa/sdg-blog

Urban Taskforce. (2015). *Urban living index.* https://mccrindle.com.au/wp-content/uploads/2018/04/UrbanTaskforce_The-Urban-Living-Index_McCrindle.pdf

Urry, J. (1985). Social relations, space and time. D. Gregory, & J. Urry (Ed.), *Social relations and spatial structures* içinde (s. 20-48). Macmillan.

Urry, J. (2006). Complexity. *Theory, Culture and Society*, 23 (2–3), 111–115.

Üzmez, U. (2012). Türkiye'de orta ölçekli kentsel alanlar sorununa çözüm arayışları: Zonguldak Örneği. *Gazi İİBF Dergisi,* 14(2), 127-158.

Vallance, S. Perkins, H. C., & Dixon, J. E. (2011). What is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum, 42*, 342–348.

Van Dorst, M. (2011). Liveability. *Sustainable Urban Environments*, 223–241. doi:10.1007/978-94-007-1294-2_8

Van Herzele, A., & Wiedemann, T. (2003). A monitoring tool for the provision of accessible and attractive urban green spaces. *Landscape and Urban Planning*, 63(2), 109–126. doi:10.1016/s0169-2046(02)00192-5

Van Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G., & de Hollander, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and Urban Planning*, 65, 5–18.

Von Hoffman, A., & Felkner, J. (2002). *The historical origins and causes of urban decentralization in the United States.* Harvard University.

Vrščaj, B., Poggio, L., & Marsan, F. A. (2008). A method for soil environmental quality evaluation for management and planning in urban areas. *Landscape and Urban Planning*, 88(2-4), 81-94. doi:10.1016/j.landurbplan.2008.08

Vuchic, V. R. (1999). *Transportation for livable cities*. Routledge.

Wang, J., Su, M., Chen, B., Chen, S., & Liang, C. (2011). A comparative study of Beijing and three global cities: A perspective on urban livability. *Front Earth Sci*, 5, 323–329.

Watershare. (2021). *Blueprint.* https://www.watershare.eu/tool/city-blueprint/

Watkins, M. W. (2018). Exploratory factor analysis: A guide to best practice. *Journal of Black Psychology*, 44(3), 219-246.

Way, H. (2016). Beyond the big city: The question of size in planning for urban sustainability. *Procedia Environmental Sciences*, 36, 138-145. https://doi.org/10.1016/j.proenv.2016.09.024

Weingaertner, C., & Moberg, Å. (2014). Exploring social sustainability: Learning from perspectives on urban development and companies and products. *Sustainable Development*, 22(2), 122–133.

Wheeler, S. M. (2013). *Planning for sustainability: Creating livable, equitable and ecological communities*. Routledge.

White, L. (1976). The historical roots of our ecologic crisis. *Science*, 155, 1203-1207. DOI:10.1126/science.155.3767.1203

Widgery, R. N. (1982). Satisfaction with the quality of urban life: A predictive model. *American Journal of Community Psychology*, 10(1), 37-48. https://doi.org/10.1007/BF00903303

Williams, K., Dair, C., & Lindsay, M. (2010). Neighbourhood design and sustainable lifestyles, J. Mike, & C. Jones (Ed.), *Dimensions of the sustainable city* içinde (s.183–214). Springer.

Winston, N., & Eastaway, M. P. (2008). Sustainable housing in the urban context: International sustainable development indicator sets and housing. *Social Indicators Research*, 87 (2), 211–221.

Wirth, L. (2002). *Bir yaşam biçimi olarak kentlileşme, 20. yüz yıl kenti* (B. Duru, & A. Alkan, Çev.) İmge Yayınevi.

Wold, H. O. A. (1982). Soft modeling: the basic design and some extensions. K.G. Jöreskog, & H. O. A. Wold (Ed.), *Systems under indirect observations: Part II* içinde (s. 1-54). North-Holland.

Wong, K. K. K. (2013), Partial least squares structural equation modeling (PLSSEM) techniques using smart PLS, *Marketing Bulletin*, 24(1), 1-32.

Wood, L., Frank, L. D., & Giles-Corti, B. (2010). Sense of community and its relationship with walking and neighborhood design. *Social Science & Medicine,* 70(9), 1381-1390. doi:10.1016/j.socscimed.2010.01.0

Woodcraft, S. (2012). Social sustainability and new communities: Moving from concept to practice in the UK. *Social and Behavioral Sciences*, 68, 30–42.

World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future: The Brundtland report.* https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html

World Population by Year (2023). *Worldometer*. https://www.worldometers.info/world-population/#google_vignette

World Wide Fund for Nature. (2012). *Türkiye'nin Ekolojik Ayak İzi Raporu 2012*. https://www.wwf.org.tr/?1412/turkiyeninekolojikayakizibilancosu

Wu, C. (1998). *The concept of urban social sustainability: Co-ordinating everyday life and institutional structures in London* [Doktora tezi, School of Economics and Political Science].

Wu, R., Li, Z., & Wang, S. (2021). The varying driving forces of urban land expansion in China: Insights from a spatial-temporal analysis. *Sci. Total. Environ.*, 766, 142591. 10.1016/j.scitotenv.2020.142591

Yazar, H. K., (2006). *Sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde orta ölçekli kentlere dönük kent planlama yöntem önerisi* [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi].

Yiftachel, O., & Hedgcock, D. (1993). Urban social sustainability: The planning of an Australian city. *Cities, 10,* 139-157.

Yoo, C., & Lee, S. (2016). Neighborhood built environments affecting social capital and social sustainability in Seoul, Korea. *Sustainability,* 8(12), 13-46. doi:10.3390/su8121346

Yüceşahin, M. M., & Özgür, E. M. (2008). Türkiye kentlerinin kentleşme düzeylerinin demografik, ekonomik ve sosyal değişkenlerle belirlenmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi,* 6 (2), 115-139.

Zanella, A., Camanho, A. S., & Dias, T. G. (2014). The assessment of cities' livability integrating human wellbeing and environmental impact. *Springer Science+Business Media,* 226, 695-726.

Zeng, E., Dong, Y., Yan, L., & Lin A. (2023). Perceived safety in the neighborhood: exploring the role of built environment, social factors, physical activity and

multiple pathways of ınfluence. *Buildings*, 13(1), 2. https://doi.org/10.3390/buildings13010002

Zetterberg, L., Eriksson, M., Ravry, C., Santosa, A., & N. G., Nawi. (2023). Neighbourhood social sustainable development and spatial scale: a qualitative case study in Sweden. *Local Environment*, 793-810.DOI: 10.1080/13549839.2023.2179610

Zhan, D., Kwan, M.P., Zhang, W., Fan, J., Yu, J., & Dang, Y. (2018). Assessment and determinants of satisfaction with urban livability İn China. *Cities*, 79, 92-101. https://doi.org/10.1016/j.cities.2018.02.025

Zhang, J., Zhang, Z., & Liang, Y. (2024). Exploring the impact of accessibility on place attachment in urban public open spaces: a case study of Jiamusi City, China. *Buildings*., 14(4), 957. https://doi.org/10.3390/buildings14040957

Zuindeau, B. (2007). Territorial equity and sustainable development. *Environmental Values*, 16 (2), 253–268.

A
ANKET FORMU

"Mahalle Yaşam Deneyimi" Değerlendirme Anketi

"Değerli Katılımcı; bu anket çalışması Yıldız Teknik Üniversitesi Şehircilik Doktora programı kapsamında hazırlanan, Tez Danışmanlığı Prof. Dr. Zekiye YENEN tarafından yürütülen "YAŞANABİLİR KENT KAVRAMINI SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE YENİDEN DÜŞÜNMEK: LÜLEBURGAZ KENTİ ÖRNEĞİNDE BİR DEĞERLENDİRME" başlıklı tez çalışmasına veri sunması amacı ile yapılmaktadır. Anketten elde edilen veriler doğrultusunda yapılacak olan analizlerle; yaşanabilirliğin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri Lüleburgaz Kenti özelinde irdelenecektir. Gerçekleştireceğim anket süresi ortalama on beş- yirmi dakika arasında sürecek olup, ankete katılım gönüllülük esaslıdır. Ankette demografik verilere ve günlük mahalle yaşam deneyimi memnuniyetinize dair sorular yer almakta olup özel hayatınızı etkileyecek ya da özel bilgiler içeren sorular bulunmamaktadır. Elde edilen verilerin bilimsel çalışmalar için kullanılacağını ve üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağını bildirir ve taahhüt ederim. Katılımınız ve samimiyetiniz için teşekkür ederim"

1 ☐ ÇEPER Mah.	1A ☐ 8 Kasım Mah.	1B ☐ Zafer Mah.
2 ☐ ÇEKİRDEK Mah.	2A ☐ Kurtuluş Mah.	2B ☐ İnönü Mah.
Konut türü:		
1 ☐ apartman dairesi	2 ☐ korunaklı sitede apartman dairesi	3 ☐ müstakil konut
4 ☐ lojman	5 ☐ villa	6 ☐ diğer

A-Demografik yapı

1. **Cinsiyetiniz:** 1 ☐ Erkek 2 ☐ Kadın
2. **Yaşınız:**

1 ☐ 18-24 2 ☐ 25 - 34 3 ☐ 35 - 44 4 ☐ 45 - 54 5 ☐ 55 ve 64
6 ☐ 65 ve üzeri

3. **Aile yapısı ve hanenizdeki kişi sayısı:**

1 ☐ Tek kişilik hane halkı	2 ☐ Çekirdek ailelik hh	3 ☐ Çekirdek aile ve diğer bireylerden meydana gelen hh
4 ☐ Çekirdek aile olmayan birden çok bireyden meydana gelen hane halkı		***Hanede yaşayan kişi sayısı:***
		Hanede yaşayan çocuk sayısı:

4. **Tamamlanan eğitim durumu:**

1 ☐ Okur-yazar değil	2☐ Okur-yazar	3 ☐ İlkokul	4☐ ortaokul/ ilköğretim	5 ☐ lise
6☐ Ön lisans (yüksekokul)	7 ☐ Lisans (üniversite)		8 ☐ Lisansüstü (YL, Doktora)	

5. Şu anki çalışma/istihdam durumunuz nedir:

1 ☐ **Çalışıyor İSE**	1A ☐ Kamu çalışanı		1B ☐ Özel sektör çalışanı	Hangi il/ilçe/mahallede çalışıyor:
	Hangi sektörde çalışıyor:			
	1 ☐ tarım	2 ☐ hizmet,	3 ☐ sanayi,	4 ☐ inşaat
	5 ☐ turizm	6 ☐ eğlence	7 ☐ eğitim	8 ☐ Diğer
2 ☐**Çalışmıyor İSE**	Çalışmama sebebiniz nedir:			
	1 ☐ ev hanımı	2 ☐ öğrenci,	3 ☐ emekli	4 ☐ engelli, hasta, yaşlı,
	5 ☐ ihtiyacı yok	6☐İş bulamama (işsizlik)	7 ☐ çocuklu olmak	8 ☐ Diğer
	İŞ BULAMIYORSA ne kadar süredir işsiz:		Hanede iş arayan kişi sayısı nedir:	

6. Aylık ortalama net hane geliri:

1 ☐ 17.002 TL'nin altı	2 ☐ 17.002 TL (asgari ücret)	3 ☐ 17.003 TL - 29.187
4 ☐ 29.188 TL – 34.004 TL	4 ☐ 34.005 TL - 58.374 TL	4 ☐ 59.375 TL ve üzeri

7. Araç sahipliliği:

1 ☐ Yok			
2 ☐ Var ***İSE;***	**Aracınızın türü nedir?**		
	1 ☐ Binek araç	2 ☐ motosiklet,	3 ☐ kamyonet,
	4 ☐ minibüs,	5 ☐ bisiklet,	6 ☐ traktör
	7 ☐ Diğer (belirtiniz)		
	Aracınızı nereye park ediyorsunuz?		
	1 ☐ cadde/sokak kenarı,	2 ☐ konutun garajı (site, apartman müstakil konut bünyesinde garaj)	3 ☐ ücretli otopark
	4 ☐ Diğer		

8. Konutunuzun sahipliliği durumunuz nedir?

1 ☐ Ev sahibi	2☐ Kiracı	3 ☐ Ev sahibi değil ama kira ödemiyor	4 ☐ Diğer
EV SAHİBİ İSE, ev kredisi ödüyor mu: 1 ☐ Hayır 2 ☐ Evet, ***EVET İSE AYLIK kredi bedeli nedir:***			
KİRACI İSE; AYLIK kira bedeli nedir:			
Binanız kaç seneliktir:	Konutunuz kaç metrekaredir:	Oda sayısı:	

9. Ne kadar süredir Lüleburgaz'da oturuyorsunuz:

1 ☐ 5 seneden az	2 ☐ 5-10 sene arası	3 ☐ 11-16 sene arası	4 ☐ 17 seneden fazla

10. Ne kadar süredir bu mahallede oturuyorsunuz:

1 ☐ 5 seneden az	2 ☐ 5-10 sene arası	3 ☐ 11-16 sene arası	4 ☐ 17 seneden fazla

11. Ne kadar süredir mevcut konutunuzda yaşıyorsunuz:

1 ☐ 5 seneden az	2 ☐ 5-10 sene arası	3 ☐ 11-16 sene arası	4 ☐ 17 seneden fazla

12. Bu mahalleye taşınma/gelme durumunuz nedir:

1 ☐ Doğma/ büyüme bu mahallede yaşıyorum	2 ☐ Lüleburgaz İlçesi dışından geldim (dış göç ile)
3 ☐ Lüleburgaz İlçesi içinde başka bir mahalleden veya köyden geldim (iç göç ile): ***İÇ GÖÇ DENİLDİ İSE;***	***Hangi mahalle veya köyden gelindi:***

13. Bu mahalleye hangi sebeple yerleştiniz: en fazla etkileyen 3 seçenek belirtiniz

1 ☐ Ekonomik	2 ☐ Popüler olması	3 ☐ Aileden dolayı	4 ☐ Yeşil alana sahip olması
5 ☐ Güvenli	6 ☐ Otopark sorunu olmaması	7 ☐ Komşuluk	8 ☐ Binaların yeni olması
9 ☐ Uygun fiyatlı kiralık konut olması	10 ☐ Uygun fiyatlı satılık konut olması		11 ☐ İşe yakın olması
12 ☐ Çocukların okuluna yakın olması	13 ☐ hemşerilerimin bu mahallede olması		
14 ☐ Diğer (belirtiniz)			

14. Lüleburgaz'da bu mahalle dışında yaşamak istediğiniz bir mahalle var mıdır?

1 ☐ Yok				
2 ☐ Var ***İSE;***	Hangi mahalleye taşınmak istiyor			
	Neden o mahalleye taşınmak istiyorsunuz			
	1 ☐ Ekonomik	2 ☐ Popüler olması	3 ☐ Aileden dolayı	4 ☐ Yeşil alana sahip olması
	5 ☐ Güvenli	6 ☐ Otopark sorunu olmaması	7 ☐ Komşuluk	8 ☐ Binaların yeni olması
	9 ☐ Uygun fiyatlı kiralık konut olması	10 ☐ Uygun fiyatlı satılık konut olması		11 ☐ İşe yakın olması
	12 ☐ Çocukların okuluna yakın olması	13 ☐ hemşerilerimin bu mahallede olması		
	14 ☐ Diğer			
	İstediği halde neden halen taşınmıyor			
	1 ☐ Ekonomik sebeplerden dolayı	2 ☐ İşle ilgili sebeplerden dolayı		
	3 ☐ Ailevi sebeplerden dolayı	4 ☐ Diğer		

B	**YAŞANABİLİRLİK PAREMETRELERİNE DAİR GENEL MEMNUNİYET DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ**	**Kesinlikle Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Kesinlikle Katılmıyorum**
	Erişebilirlik (çeşitlilik/karma kullanım)	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
E1	Mahallede bulunan spor sahası, park, çocuk oyun alanı gibi dinlenme tesisleri evimden yürüyerek ulaşma mesafesindedir (500m-15 dakika)	O	O	O	O	O

E2	Mahallede bulunan kreş/ilköğretim ve orta öğretim kurumları gibi eğitim tesisleri evimden yürüme mesafesindedir	O	O	O	O	O
E3	Mahallede bulunan minibüs durağı evimden yürüme mesafesindedir	O	O	O	O	O
E4	Market, sağlık merkezi (eczane, sağlık ocağı), manav vb. gibi temel tesisler evimden yürüme mesafesindedir	O	O	O	O	O
E5	Gündelik alışveriş için mahalle marketleri/esnafı yeterlidir	O	O	O	O	O
E6	Mahallem yaya dolaşımı için uygundur (kaldırımların yüksekliği, sürekliliği ve rampa eğimi konforludur, yaya geçidi bulunur vs)	O	O	O	O	O
E7	Bu mahalleden kent merkezine yürüyerek kolaylıkla erişim sağlayabiliyorum	O	O	O	O	O
E8	Bu mahallede kiralık ya da satın almak üzere uygun fiyatlı konutlar bulunmaktadır	O	O	O	O	O
	Yoğunluk	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
Y1	Bu mahalle kalabalıktır	O	O	O	O	O
Y2	Bu mahallede çok fazla bina bulunmaktadır	O	O	O	O	O
Y3	Bu mahallede mahremiyet sorunu bulunmaktadır	O	O	O	O	O
Y4	Bu mahallede gürültü kirliliği bulunmaktadır	O	O	O	O	O
Y5	Bu mahallede trafik yoğunluğu olmaktadır	O	O	O	O	O
Y6	Bu mahallede kaldırımlara araba park edilmektedir	O	O	O	O	O
	Karakter/Kimlik/İmaj/Algı	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
K1	Bu mahalle içinde adres tarifi yapmak kolaydır	O	O	O	O	O
K2	Mahalledeki tüm binalar birbirine benzemektedir (binalar monotondur/tek düzedir)	O	O	O	O	O
K3	Mahalledeki tüm sokaklar birbirine benzemektedir (sokaklar monotondur/tek düzedir)	O	O	O	O	O
K4	Mahallemi yol soran birine adres tarifi yapabilecek kadar iyi bilirim/tanırım	O	O	O	O	O
K5	Tarım faaliyeti bu kentin yerel karakterini yansıtır	O	O	O	O	O
K6	Bu mahallede yeterli geri dönüşüm atık toplama konteyneri bulunmaktadır	O	O	O	O	O
K7	Mahallede bulunan yeşil alanlar (çocuk oyun alanı/dinlenme alanları) yeterlidir	O	O	O	O	O
K8	Mahalledeki tüm sokak/caddeler gece yeterince aydınlatılmaktadır	O	O	O	O	O
K9	Mahallenin tümünü dolaştığımı söyleyebilirim	O	O	O	O	O

C	SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PAREMETRELERİNE DAİR GENEL MEMNUNİYET DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
	Güvenlik ve emniyet	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
G1	Gündüzleri mahallede tek başıma yürürken kendimi güvende hissediyorum	O	O	O	O	O
G2	Hava karardıktan sonra mahallede tek başıma yürürken kendimi güvende hissederim	O	O	O	O	O
G3	Mahallemde suç işlenme olasılığı hakkında endişelenmiyorum	O	O	O	O	O
G4	Son bir yıl içinde mahallemde işlenen suçlardan haberim yok	O	O	O	O	O
G5	Ben uzaktayken / tatildeyken komşularım evime göz kulak olur	O	O	O	O	O
G6	Mahallemde mala kasıtlı olarak zarar verilmesiyle ilgili bir problem yoktur	O	O	O	O	O
	Sosyal katılım	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
SK1	Mahallemin gelişmesi için sivil toplum kuruluşları ile çalışmaya hazırım	O	O	O	O	O
SK2	Mahallemizde güçlü ve aktif bir topluluğa sahibiz	O	O	O	O	O
SK3	Mahallemde olup bitenlerin bir parçası olmak isterim	O	O	O	O	O
SK4	Mahalle muhtarını tanırım	O	O	O	O	O
SK5	Belediye toplantılarına katılıp mahallem hakkında alınan kararlara katkı sağlarım	O	O	O	O	O
	Sosyal etkileşim	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
SE1	Kapı komşularımın adlarını biliyorum	O	O	O	O	O
SE2	Mahallemde samimi komşuluk ilişkileri kurulabilmektedir	O	O	O	O	O
SE3	Komşularımla kurduğum iletişim düzeyinden memnunum	O	O	O	O	O
SE4	Komşularımı evlerinde ziyarette bulunurum	O	O	O	O	O
SE5	Acil bir durumda komşularımın bana yardım edeceğine inanırım	O	O	O	O	O
SE6	Komşularımla eşya/malzeme ödünç alıp verme alışverişinde bulunurum	O	O	O	O	O
SE7	Komşularımla (apartmanda/sokakta) karşılaşınca durup konuşurum, selamlaşırım	O	O	O	O	O
SE8	Mahallemde komşularımla kurduğum arkadaşlıklar ve ilişkiler benim için önemlidir	O	O	O	O	O
	Konut memnuniyeti	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
KM1	Konutumun bu mahallede yer almasından memnunum	O	O	O	O	O
KM2	Konutumun büyüklüğünden memnunum	O	O	O	O	O
KM3	Konutumun iç mekân organizasyonundan (mimari planından) memnunum	O	O	O	O	O

KM4	Konutumun genel iklimsel konforundan (gün ışığı alması/ ısıtma/ havalandırma vb. özelliklerinden) memnunum	O	O	O	O	O
KM5	Kendimi konutuma ait hissediyorum	O	O	O	O	O
	Mahalle memnuniyeti	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
M1	Bu mahalle yaşamak için uygun bir yer	O	O	O	O	O
M2	Bu mahalle çocukların büyümesi için uygun koşullara sahip bir yer	O	O	O	O	O
M3	Bu mahalleyi ferah (iç açıcı, havadar, aydınlık) olarak nitelendirebilirim	O	O	O	O	O
M4	Bu mahallede yaşadığımı söylemekten mutluluk duyuyorum	O	O	O	O	O
M5	Genel olarak bu mahallede yaşamaktan memnunun	O	O	O	O	O
	Yer duygusu/bağlılık	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
YD1	Çok uzun süre uzak kaldığımda mahallemi özlüyorum	O	O	O	O	O
YD2	Kendimi bu mahalleye ait hissediyorum	O	O	O	O	O
YD3	Bu mahallede yaşamak bana bir topluluğa aidiyet duygusu veriyor	O	O	O	O	O
YD4	Bu mahallede ikamet etmeye istekliyim	O	O	O	O	O
	Çevrenin geleceği	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
ÇG1	Tarım alanı, orman, bitki örtüsü ve su gibi doğal kaynakların azalmasının gelecek nesillerin yaşamını olumsuz yönde etkileyeceğini düşünüyorum	O	O	O	O	O
ÇG2	Kentsel büyüme ve nüfus artışının doğal alanlar, tarım alanı, bitki örtüsü ve su gibi doğal kaynakların azalmasına neden olduğu fikrindeyim	O	O	O	O	O
ÇG3	Lüleburgaz'daki kentsel büyümenin gıda güvenliğini tehdit etmesinden endişe duyuyorum	O	O	O	O	O
ÇG4	Sürdürülebilir kalkınma ya da sürdürülebilirlik konusu ile ilgili bilgim vardır	O	O	O	O	O

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. Güroğlu Ağdaş, M., & Yenen, Z. (2021, Nisan). *An analysis of the pandemic ımpacts on the concept of urban liveability and urbanization* [Sözlü sunum]. Architecture, Archaeology and Contemporary City Planning Symposium, İstanbul, Türkiye.

2. Güroğlu Ağdaş, M. (Ekim, 2023). *Rethinking the concept of liveable city within the framework of social sustainability: an evaluation in the case of Lüleburgaz City* [Sözlü sunum]. Marmara Urban Forum (MARUF), İstanbul, Türkiye.

3. Güroğlu Ağdaş, M., & Yenen, Z. (2024, Mayıs). *Kentsel büyümenin arazi kullanım/arazi örtüsü değişimi ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri üzerindeki etkilerinin Lüleburgaz kentinde irdelenmesi* [Sözlü sunum]. 23. Ulusal Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi, Eskişehir, Türkiye.

Makaleler

1. Güroğlu Ağdaş, M., & Yenen, Z. (2023). Determining land use/land cover (lulc) changes using remote sensing method in Lüleburgaz and LULC change's ımpacts on SDGs. *European Journal of Sustainable Development*, *12*(1). https://doi.org/10.14207/ejsd.2023.v12n1p1

Projeler

1. Güroglu Agdas, M., & Özkök, M. K. (2023). *Yaşanabilirlik kavramı çerçevesinde çeper-çekirdek mahalleler için sosyo-mekânsal bileşen ve ilişkilerin yapısal eşitlik modeli ile çözümlenmesi.* Kırklareli Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi.